

II. F. 5.

BIBLIOTHECA INDICA.

WORK No. 96.

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARIŚIṢṬAPARVAN.

SANSKRIT TEXT.

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARISĪSTAPARVAN

BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY

HEMACANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, Ph.D.,

formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn.

SECOND EDITION.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.
PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

CALCUTTA.

1932.

2944
T.837.8.j
(2nd ed)

16042
Sl no 72943

INTRODUCTION.

The Sthavirāvalcarita, i.e., the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemacandra is, as its other and more frequently used title *Parīṣiṣṭa Parvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans, containing about 34,000 ślokas, on the Hagiology of the Jainas, the *Trisaṣṭi-śālākāpuruṣacarita*. The sixty-three *śālākāpuruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four *Tīrthakaras* or prophets, the twelve *Cakravartins* or universal monarchs, the nine *Vāsudevas*, the nine *Baladevas*, and the nine *Prativāsudevas*.

Both Śvetāmbaras and Digambaras have written works on the history of those 63 *mahāpuruṣas* known to the Nirvāṇa of the last Tīrthakara Mahāvīra. Only two authors, both Śvetāmbaras, have continued the history of the Jaina Church beyond that point, and have added an account of the patriarchs who came after Mahāvīra, viz. (1) Hemacandra in the *Parīṣiṣṭa Parvan*, and (2) Bhadrēśvara in the last part of the *Kathāvali*, a huge work in Prakṛit prose, an account of which will be given in the sequel.

The Sthavirāvalcarita is a legendary history of the patriarchs from Jambū down to Vajrasena, i.e., a series of historical legends about them, arranged in chronological order. Here two questions may be raised, (1) which were the sources that furnished Hemacandra with the materials for his narrative; (2) can the historical foundation of the legendary history of the patriarchs be established on independent evidence?

1.

THE SOURCES OF THE STHAVIRĀVALICARITA.

What I have to say on this head, I almost entirely owe to my friend Prof. E. Leumann who has a thorough knowledge

PARIŚIṢṬAPARYAN.

of the Legendary Literature of the Śvetāmbaras. He had already contributed the account of the sources of the Sthavīrāvalicarita in the Preface of the first edition, and has kindly revised and augmented his contributions for the second edition. I avail myself of this opportunity to give expression to my sincere gratitude for his untiring assistance.

• Before entering on the detailed analysis of the Sthavīrāvalicarita, I premise a brief survey of the literary works on which it is based.

Religious teachers were wont to enliven their sermons, and to illustrate their doctrines, by apologues and legends. When reduced to writing such tales gave rise to what may be called the Kathanaka-Literature, part of which formed the stories of the patriarchs and other famous persons, believed to have contributed to the development of the church after Mahāvīra's Nirvāṇa. These stories are scarcely ever alluded to in the Sūtra itself, but frequently in the Niryukti belonging to it. There are ten Sūtras to which Bhadrabāhu, a late namesake of the sixth patriarch, has written Niryuktis, i.e., systematical expositions of the subject of the Sūtra to which they belong. The Niryuktis frequently mention the stories in question, but as a rule offer but a mere summary or a few details of them, while the Teacher is supposed to be well acquainted with them. A more detailed account of the stories is contained in the Prakrit commentaries on the Sūtras and Niryuktis, called Cūrṇis, and a still further developed account of the same in the Tīkās which explain the Niryuktis and freely make use of the text of the Cūrṇis. Hemacandra has laid under contribution chiefly Haribhadra's Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and, in a less degree, that on the Daśavaikālika Sūtra by the same author.—Somewhat different is the literary aspect in the Nīlītha-, Kalpa-, Vyavahāra-, and Viśeṣāvaśyaka-Sūtras. To these Sūtras also belong Cūrṇis, which, however, are very voluminous works, written in gāthās, and shorter Bhāṣyas by individual authors. Leaving the last named works out of account, it can be said that there are practically four

layers of the Kathānaka Literature: (1) Sūtras, (2) Nirvyūktis, (3) Cūrṇis, (4) Tīkāś. It should, however, be mentioned that between Nos. 2 and 3 there has taken place some kind of intermixture. The subject is too complex to be explained here. The reader is, therefore, referred to the original papers of Prof. Leumann in Z.D.M.G., XLVI, p. 586-592; "Die Āvaśyaka Erzählungen" in Abhandlungen Z.K.D.M., 1897; and of Prof. Weber in Sacred Literature of the Jains, p. 127.—

The dates within which the Kathānaka Literature has been developed, can be fixed almost with certitude. For the beginning of that period is marked by the Nirvyūktis, and the end by Haribhadra's Tīkā.

The author of the Nirvyūktis Bhādrabāhu is identified by the Jains with the patriarch of that name who died 170 A.V.¹ There can be no doubt that they are mistaken. For the account of the seven schisms (*nirṇaya*) in the Āvaśyaka Nirvyūkti VIII 56-100 must have been written between 584 and 609 of the Vira Era. These are the dates of the 7th and 8th schisms, of which only the former is mentioned in the Nirvyūkti.² It is, therefore, certain that the Nirvyūkti was composed before the 8th schism 609 A.V. The dates 584 and 609 A.V. correspond to 57 and 82 A.D. on assuming the traditional date of the Nirvāṇa 527 B.C., or to 117 and 142 A.D. if the corrected date of the Nirvāṇa 477 B.C. is adopted. The rise of the Kathānaka Literature, therefore, may be placed about the end of the first century A.D. Its end is indicated by the time of Haribhadra who lived about 750 A.D. For Haribhadra wrote Tīkāś on the Āvaśyaka and other Sūtras and Nirvyūktis; and the Tīkāś form, as stated above, the fourth and last layer of the Kathānaka Literature.

Besides the Cūrṇis and Tīkāś Hemacandra drew upon the Vasudeva-hiṇḍī,³ a huge work in Prakrit prose

¹ Parīṣṭa Parvana, LX, 112.

² Leumann, "Die alten Berichte von den Schismen," Indische Studien, vol. XVII, p. 91 f.

³ The first part of this work has been edited by Caturavijaya and Puṣyavijaya in the Śrī-Ātmā-nanda-Jainagrantharatnamālā in 1930.

about Vasudeva, Kṛṣṇa, etc. As Prof. Leumann informs me, the Cūrṇi on Āvaśy. VIII 161, 3 mentions the Vasudevahiṇḍi as its source of the story of Prasannacandra and Valkalacrin.¹ The date of the Vasudevahiṇḍi is not known. At any rate it cannot be later than the sixth century A.D., if we allow an interval of no more than a century between it and the Cūrṇis, and as much between them and Haribhadra.

I now proceed to reproduce, in tabular form, Prof. Leumann's analysis of the contents of the Pariśiṣṭa Parvan with reference to the sources drawn upon by Hemacandra, whose narrative in the first three sargas is modelled on the extensive introduction of the Vasudevahiṇḍi; of the 13 stories of the latter (indicated in the synoptic table by Roman numbers) some are reproduced by Hemacandra. In the remaining part of his work he took the materials for it from several works of the Kathānaka Literature as stated in the Synoptic Table.

SYNOPTIC TABLE

of the sources of the Pariśiṣṭa Parvan.

Paris. P.	I 46-89	(Prasannacandra): Vasudevahiṇḍi X.
	I 90-258.	(Valkalacrin): Vasud. XI. (both stories in Āvaśyaka Cūrṇi VIII 161, 3 and Āvaśyaka X 80.
	I 286-469.	(Vidyumālīn): Vasud. XII.
	I 267-285, 470-473.	(Anāḍṛta): Vasud. XIII.
	II 1-165.	(Jambūsvāmivivāha). H's much enlarged narrative is based on parts of the introduction of Vasud.
	II 166-190.	(Prabhavacaurāgama): Vasud.
	II 191-222.	(1. Madhubindupuruṣakathā): Vasud.
	IV.	.
	224-311.	(2. Kuberaḍṭakathā): Vasud. VI.

---

¹ Pariśiṣṭa Parvan, I, 46-258.

- 315-354. (3. *Maheśvaradattakathā): Vasud. VIII.
- 720-745. (11. Śiśajaṭuvānarakathā)* Vasud. III.
- III 214-275. (19. Lalitāṅgakathā): Vasud. V.
- V 1-107. (Prabhavadevatva, Sayyambhavarita):
 Daśavaikālikaniryukti (14f. and 488f.), and
 Haribhadra's Tīkā on it.
- VI 5-21. (Bhadrabāhuśiṣyacatuṣṭayavṛttānta)*
 Uttarādhyayana kathānaka II 7.
- VI 22-41. (Pāṭaliputrapraveśa, beginning): Āvaś-
 yaka Kathānaka XVII 19, 27.
- VI 42-183. (Annikāputrakathā): Āv. Kath. XVII
 11, 28.
- VI 184-230. (Pāṭaliputrapraveśa, end, Uṇāyīmāra-
 kakathā): Āv. Kath. XVII, 11, 29.
- VI 231-251. (Nandarājyālābha): Āv. Kath. XVII
 11, 30.
- VII 1-137. (Kalpakāmatya): Āv. Kath. XVII 11,
 31.
- VIII 1-108. (Śakāṭālamaraṇa, Sthūlabhadradīkṣā):
 Āv. Kath. XVII 11, 32.
- VIII 109-168. (Sthūlabhadravratācaryā): Āv. Kath.
 XVII 11. 33.
- VIII 170-192. (Sthūlabhadravratācaryā, concluded):
 * Āv. Kath. XVII 11, 34, and Āv. IX 58, 11. See note 2.
- VIII 194-376. (Cāṇakya Candraguptakathā): Cūrṇi
 and Tīkā on Āv. Niry. IX 64, 38. VIII 149, 2.
- VIII 377-414, 415-435, 436-445, 446-469; IX 1-13,
 14-54. Of these seven stories many details can be
 traced in the Āvaśyaka-, Uttarādhyayana and other
 Kathānakas.
- IX 14-54. (Aśokaśrīkūṇālakathā, *Sampratījanmarāj-
 yaprāpti): Cūrṇi and Bhāṣya of Kālpā- and Nīlītha
 Sūtras.
- *IX 55-76. (Sthūlabhadrapūrvagrahaṇa): Āv. Kath.
 XVII 11, 35.

PARISISTAPAEVAN.

- IX 77-110. (Bhadrabāhusvargagamana): Āv. Kath.
 XVII 11, 36.
 X 1-35. (Dhanadevakathā).
 XI 1-22: Āv. Kath.
 XI 23-38, 55-82. (Sampratirājacarita): Cūrṇi and
 Bhāṣya of Bṛhet-Kalpa and Nīsthā-Sūtras.
 XI 39-54. From the same source.
 XI 83-102. " " " "
 XI 103-123. " " " "
 XI 124-126. (Āryamahāgirisvargagamana): Āv. Kath.
 XI 128-177. (Avantisukumālanalīngulmagamana):
 Āv. Kath.
 XII 1-68, 100-388. XIII 1-200: Āv. Kath. VIII 41-
 49. *
 XII 69-99. Āv. Kath. IX 48.

The preceding table shows, at a glance, that the substance of Hemacandra's *Sthavīrāvalīcarita* is almost entirely derived from old sources. ¹ Of some stories, however, the original version has not yet been found, e.g., of the tales 4, 8-10, 12-17 in cantos *II and III; Prof. Leumann is of opinion that the

* ¹ Hemacandra twice inserts seven tales, II 355-718, and III 1-212, from other sources than Vasudevahindī. Of these tales Nos. 5, 6, 7, 18 can be traced to the Āvadyaka Tradition.

Dr. L. Alsdorf has made the legend of Sthūlabhadra the subject of a special study in his book, *der Kumārapālpratiṭibodha*, Hamburg 1928, p. 21 ff. (Alt- und Neu-Indische Studien herausgegeben vom Seminar für Kultur und Geschichte Indiens an der Hamburgischen Universität. No. 2).

नाके वा बहगुहा न वाङ परमज्ञेयः पवित्राभिद, न च सत्य परमज्ञ साहस
 (192), नाके की वाङ्ग भवद " ना भक्त पञ्चलाव (193), अथ बहवसामिवा अविर्त्त
 'अवा गुप्तं सयसहस्रमिष्यन्नं भिन्नं कृमिदिशि, नत्तं वाह चेव सुभिन्नं अविस्तर' कि
 (195), नाके पञ्चदशस्य. नाके वा भरिया विद्या (196), एतं च नदिवसं चेव वाहवेदिं
 नवका वासीया (197), नाके पवित्रतः जातं. एवं की वि नाव जीविर्त्त, की वाङ्ग
 नत्तेव विर्त्त (198). सुभिन्नं जायं (199), नाकि च सावयाचि नस्य वाङ्गस्य अमिद
 पञ्चदशस्य (201). नत्तं बहवसामिस्स पञ्चदशं जायं (202).

* १ प्रतीकार Deśīkoṣa 6, 19. २ प्रपौषिक-मिश्रसंनानः ।

report of Jambū's ordination in III 276-292, and of his instruction by Sudharman in IV 1-61 has freely been invented by Hemacandra, this may also be true with regard to some minor details and the matter of single verses. But, on the whole, his narrative is a faithful representation of the originals, and may be compared with them almost verse by verse. In illustration hereof I reproduce, in the footnote on the previous page, Prof. Leumann's comparison of the text of the Āvaśyaka Kathānaka with Paṛiśiṣṭa Parvan XIII 190-203.

The idea of constructing a continuous history of the patriarchs by combining the Kathānakas about them was probably suggested by the Cūrṇi of the Āvaśyaka itself. For the Kathānakas related in Āv. VIII 41-49 present one complete period, viz., that of Vajra, Āryarakṣita, Phalgurakṣita, and Vajrasena, the subject of Sthavirāvalcarita XII and XIII. Following up this precedent the next step was no doubt to collect and put together the Kathānakas of the remaining periods from Jambū down to Vajra. The collection of the materials for the whole history of the patriarchates was achieved, probably for the first time, by Bhadrēśvara.

On Bhadrēśvara's Kahāvālī.

I have already stated in the beginning of the Introduction that Bhadrēśvara's Kahāvālī relates, like Hemacandra's Triṣaṭṭisālākāpuruṣacarita, the history of the 63 mahāpuruṣas, and that its continuation is something like the Paṛiśiṣṭa Parvan of Hemacandra. But Bhadrēśvara's paṛiśiṣṭa parvan, if I may call it so, goes beyond what is contained in Hemacandra's work; it includes also the lives of a number of famous teachers (known afterwards as Yugapradhānas) from Kālaka down to Hariḥhadra (Bhavaviraha).

The only MS. of the Kahāvālī which has come to light is written on 302 palm-leaves, and was finished in Samvat 139 (the last cipher is broken off). It is very nicely written, but is faulty to such a degree that it is frequently impossible to make out the meaning of the context. The last 64 leaves contain

the pariśiṣṭa parvan, a rotograph of which I owe to the kindness of Mr. K. P. Mody of Ahmedabad. At the end of the text occurs the following couple of gāthās :

भविष्यत् य कदाच रिष्यादन्निषाच नीरवरिमाच ।
 तन्निषाकवाचि सप्त भविरहो नाव छरि ति ।
 इव पठमपरिच्छेत् तेनीससहस्रिष्ठ सप्तद्वयत् ।
 विरमद् कदाचकीद् भवेत्तरुविरिहो ।

The scribe adds: इति कदाचकी.. (युक्त ?) कस्य द्वितीयचं सप्तान्न ।
 संवत्सरे ११९.—

Our MS. contains only the first *pariccheda* as stated in the second gāthā; the second *pariccheda* dealt perhaps like the *Prabhāvākācarita*, with later *Yugapradhānas*.

There are two *Bhadreśvara-sūris* in Peterson's Index of Authors in the 4th Report. The first in the list is probably the author of the *Kahāvālī*, in the 2nd half of the 12th century of the *Samvat* Era.

The *Sthavirāvallokarita* and that part of the *Kahāvālī* which covers the same ground relate, in the main, the same historical legends based on the same original sources. For *Bhadreśvara's* tales are, as a rule, but a more elegant version of the *Kathānakas* contained in the *Cūṛṇis* and *Tīkās*. But there is some difference regarding the composition of either work which deserves notice.

1. *Bhadreśvara* does not borrow from the *Vasudevahiṇḍī*, wherefore there is, in the *Kahāvālī*, nothing to correspond with the first three sargas of the *Parīśiṣṭa Parvan*, except a few lines about *Gautama* and *Jambū*, and an account of *Prabhava* and *Śayyambhava's* conversion.

2. He inserts the report of the schisms from *Āvaśyaka Kathānakas*, of schisms 3-6 after *Kalpaka*, and of 7, 8 in the story of *Āryarakṣita*.

3. After the story of *Śayyambhava* and *Maṇaka* he adds the story of *Maṇiprabha* from *Āv. Kath. IV.* *Maṇiprabha* is the great grandson of *Caṇḍapadyota* and grandson of *Pālaka*, kings of *Avanti*; he happens to become king of *Kauśāmbī* while his brother *Avantisena* was ruler of *Avanti*. After this

story comes an account of the violent death of King Kūnika, who is there stated to have been a contemporary of Maṇi-prabha's grandfather Pālaka, whereby the chronology of Magadha is brought into connexion with that of Mālava.—Then follows the story of Anṇikāputra, cp. *Parīṣiṣṭa Parvan* VI 43-174.

4. Bhadrēśvara inserts, after the story of the four disciples of Bhadrabāhu, the *Virasūha-Sarasaś-kahā* a tale of great length. *Sarasvatī*, a clever brahmin girl, married *Amaraguru*, and, together with him, was ordained by *Yaśobhadra*. She accompanied Bhadrabāhu in his pilgrimage. Some miraculous doings of the latter are mentioned, but nothing that adds to our knowledge of his 'life'. *Hemacandra*, therefore, was perfectly justified in omitting from his work the story of *Sarasvatī*.

Bhadrēśvara's work has few literary merits. It is scarcely more than a collection of disconnected materials for the history of the Śvetāmbara church, culled from the ample literature of *Gūṛpis* and *Ṭikās*. The *Kahāvālī* compares unfavourably with the *Sthavirāvalīcarita* by *Hemacandra* which reads like a connected history of the patriarchate from *Jambū* down to *Vajrasena*, told in fluent Sanskrit verses and spirited *Kāvya* style. No wonder that it superseded the older work to such a degree that for a long time the *Kahāvālī* seemed to be lost, till but lately one single Manuscript was brought to light.

2.

INDEPENDENT TESTIMONY.

The Therāvalī.

Though the stories of the patriarchs whose sources have been traced in the preceding part, are, on the face of it, incredible legends, still they may contain some grains of historical truth. There can be little doubt about the historical character of the patriarchs of whom those stories are told, and of the order of their succession. For both points are

borne out by the ancient Therāvalis of the Śvetāmbaras which it will now be our task to examine more closely.

There are two classes of Therāvalis, (1) that of the Nandi and Āśvaka Sūtras, (2) those of the Kalpasūtra (Sthavirāvali). They are in perfect agreement down to Mahāgiri and Suhastin, the pair of patriarchs in the eighth generation after Mahāvira. At that point the succession diverges in two lines, one starts from Mahāgiri, the other from Suhastin; the first is recorded in Nandi and Āśvaka Sūtras, the second in the Kalpasūtra. Both lines are of course entirely independent of each other, and have no member in common¹. Almost all *theras* who figure in the ancient Kathānakas belong to the line of Suhastin. As far as I am aware there is but one legend related of a member of the Mahāgiri-line, viz., Mangu, see Abhidhānarājendra Koṣa, s.v. Mangu.

Before we proceed in our inquiry, we must consider the denotation of the term *thera* in the Therāvalis which has changed in the course of the time.—It is stated in the beginning of the Sthavirāvali of the Kalpasūtra that Mahāvira had 11 *gaṇadhara*s who administered 9 *gaṇas*. The *gaṇadhara*s left no successors with exception of Sudharman whose *gaṇa* therefore eventually comprised the whole Jaina Church. He became the highest authority of the whole Church, as it were its pope. At his death, 20 A.V. he left the pontificate to his disciple Jambū (died 64 A.V.). And thus the supreme dignity and power in the Jaina Church devolved from teacher to disciple for seven generations. The first seven members of the Therāvalis are, therefore, *gaṇadhara*'s after the fashion of Sudharman when *gaṇa* and Church had become identical. But, as stated above, in the eighth generation Mahāgiri and Suhastin jointly ruled the Church, and from either originated a

¹ An apparent exception are the four *theras* Dhamma, Bhaddagutta, Vaira, and Rakkhiya who belong to the Suhastin-line, but in the Nandi Sūtra 31. 32 are included in the Mahāgiri-line. However, the verses in question are an interpolation as Prof. Leumann has proved, see Z.D.M.G., vol. XXXVII, p. 498.

separate line of successors. Here then ends the pretended unity of the Śvetāmbara Church as an ecclesiastical institution; each branch was governed by authorities of their own. Their list in the Therāvāli consists of distinct parts which do not possess the same degree of trustworthiness. And the members of the Mahāgiri-line are perhaps no more than Yugapradhānas like those described in the Prabhāvakacarita. The famous teachers after Vajrasena from Kālaka down to Haribhadra whose lives have been included in the Kālāvali, are, as said above, decidedly Yugapradhānas and have no claim to be regarded as patriarchs even in a restricted sense of the term.

After this digression we shall now inquire into the line of Suhastin. The Kalpasūtra gives two redactions of the list, (1) a short one (*saṃkhattavāyaṇā*) and (2) a detailed one (*vitthara-vāyaṇā*). Both lists begin with the 5th patriarch Yaśobhadra and are in perfect agreement down to the 13th patriarch Vajra and his disciple Vajrasena¹. For the reader's convenience I subjoin the list of those patriarchates.

V. Yaśobhadra.

VI. Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya.

VII. Sthūlabhadra.

VIII. Mahāgiri and Suhastin.

IX. Susthita-Supratibuddha

X. Indradinna.

XI. Dinna.

XII. Simhagiri.

XIII. Vajra.

In the shorter redaction nothing but the names of the patriarchs and their gotras are given, while the detailed redaction also enumerates the disciples of each patriarch, and mentions, in their proper places, the *gaṇas*, *śākhās*, and *kulas* originated by them. These details are presumably based on a

---

¹ In the short concluding part of the lists there is some disagreement and confusion which, however, need not detain us, as we are concerned here with their main part only.

faithful tradition. The historical character of at least some of them has been established by a brilliant discovery of G. Bühler¹. He succeeded in identifying the names of 4 *gaṇās*, 8 *sākhās*, and 13 *kulas*, occurring in Mathurā inscriptions of the Kankali mound, with such mentioned in our Therāvālī; they belong to disciples of the eighth, ninth, and eleventh patriarchs Suhastin, Susthita and Supratibuddha, and Dinna. It is worthy of note that all the *gaṇās* and *kulas*, and 4 of the 8 *sākhās* mentioned above occur also in the gāthās quoted in the Therāvālī; no doubt as evidence of its statements. "The part of the Sthavirāvālī which we can now control", says Prof. Bühler, "proves to contain an on the whole trustworthy account of the development of the Śvetāmbara branch of the Jainas, which shows only such accidental mistakes and omissions as may be expected to occur in a late redaction of an oral tradition".

Bühler's discovery has proved that the part of the longer list (*vittharavāyaṇā*) which contains the above mentioned details, is based on some trustworthy tradition; reliable documents, however, seem to be only the gāthās quoted in it. Whether the list itself deserves the same credit, is open to grave doubt. For no inscription ever mentions the patriarch for the time being; our knowledge of them and their succession as exhibited in the Therāvālī entirely rest on literary tradition. A comparison of the dates in the Therāvālī with those of other writings will enable us to gauge the value of the former. Such a means of checking somehow the tradition of the Therāvālī is furnished by the record of schisms (*nihnavas*), which is epitomised in the usual form in the Āvaśyaka Niryukti VIII 56-100², and fully narrated by Hārībhadra in the Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and by Śāntisūri in the Tīkā 'Śiṣyahita on the Uttarādhyayana Sūtra (ad III 9). Our inquiry will be concerned with the four schisms 4-5, of which the relevant details,

¹ See his papers in W.Z.K.M., vol. 2. 3; Ep. Ind., vol. 1. 2.

² 'Die alten Befichte von den Schismen der Jainas', by Prof. Leumann, in Indische Studien, vol. 1F, p. 9] ff.

viz., name of the heresiarch, his date and scholastic pedigree, may be stated as follows:

- 4th schism : 229 A.V., Āsamitta, disciple of Koḍinna, disciple of Mahāgiri.
 5th „ : 228 A.V., Ganga, disciple of Dhaṇagutta, disciple of Mahāgiri.
 7th „ : 584 A.V., Goṭṭhāmāhila, disciple of ajja-Rakkhiya.
 (Rakṣita was not the then patriarch, but Vajra who had instructed him in the pūrvas. The schism arose after the death of Rakṣita, and, *a fortiori*, of his teacher Vajra. The date of Vajra's death is not recorded, yet being required for the chronological calculation below, I provisionally place it in 575 A.V., which cannot be far wrong.)

As the Niryukti had been written between 584 and 609 A.V. (see above), its author was no doubt well informed of the events connected with the two last schisms which had occurred not long before his own time. Now Rohagutta, the author of the 6th schism, being a *prakiṣya* of Śuhasin, the eighth patriarch, lived in the second generation after the latter, i.e., probably under the tenth patriarch. Accordingly between him and Bhadrabāhu (6th patriarch), there intervened four patriarchates. And as Bhadrabāhu died 170 A.V., and Rohagutta was living in 544 A.V., the intermediate four patriarchates should have lasted 374 years! This interval yields an average length of each patriarchate, in this period, of about 94 years! This is quite absurd.—On the other hand, the interval of 40 years between the last two schisms covers, in the Therāvādi, four patriarchates, each of an average duration of no more than ten years, a result which errs in an opposite sense from the preceding one. In order to compensate somehow both errors, we may calculate the approximate interval between the death of Bhadrabāhu (170 A.V.) and that of Vajra (about 575 A.V.), viz., 405 years, which contains seven patriarchates. The average length of each patriarchate thus would

be nearly 58 years, which is decidedly far too long to be admitted. The true average may be estimated at about 30 years, for the six patriarchates from Sudharman down to Bhadrabāhu lasted 170 years, which divided by 6, makes an average of 28 years.—To sum up: if we base our inquiry on the well-established dates of the schisms, we arrive at the conclusion that the list of *theras* is imperfectly handed down; there must have been far more *theras* than are contained in the Therāvali.—

One fundamental fault vitiating the early records of the Jains is the confusion prevailing in their system of chronology. An error contingent thereon appears in the account of the schisms. . . .

As entered in the table of the schisms, the 4th and 5th heresiarchs, Āsamitta and Ganga, were disciples of Koḍinna and Dhanagutta, who themselves were disciples of Mahāgiri; and the 6th heresiarch Rohagutta was a disciple of Sirigutta,¹ a disciple of Suhastin. The latter and Mahāgiri were contemporaries, being partners in the eighth patriarchate. Therefore those three heresiarchs, being *prāsīgyas* of Mahāgiri and Suhastin, must also have been contemporaneous or nearly so. Nevertheless the 4th and 5th schisms are placed in 220 and 228 A.V., and the 6th schism in 544 A.V. Between the first two dates and the third there is a difference of about three centuries, though the events to which both set of dates refer are separated

---

¹ In the Therāvali Chaluga Rohagutta figures as a disciple of Mahāgiri. But this is apparently a mistake. For if he had been a disciple of Mahāgiri, he would have been the senior of Āsamitta and Ganga who were but disciples of Mahāgiri's disciples, and this would not have been the 6th but the 4th schism. Here then the Nirukti deserves preference before the Therāvali.—The author of the Nirukti belonged to the line of Suhastin, and had no doubt first hand information about its history, while about all that concerned Mahāgiri and his line he could but reproduce the statements of alien sources. This difference accounts for the fact to be discussed in the text that the date of the 6th schism refers to the current Era of Mahāvira, but those of the 4th and 5th to a greatly erroneous one.

from each other by less than as many decades. It is hard to believe that there should ever have been Vira-era which contained the enormous error just pointed out. Yet there is a parallel case which proves that such a wrong Vira-era had actually been in use during the early centuries A.D. For Vimalasūri, author of the Prākṛit poem Paumacariya, states at the end of his work to have written it in 530 A.V.¹ This date, if interpreted as a regular Vira-date, is inconsistent with the author's statements in V. 11Ff. He gives his spiritual lineage: Rāhu, Vijaya, and Sūri Vimala who belong to the Nāilakulavaṃsa. The latter is no doubt identical with the Nāil-sāhā which, according to the Therāvāli, was founded by Vajra's disciple Vajrasena. Vajra having died about 575 A.V., Vajrasena may be confidently placed in about 580-600 A.V. As Vimala was a member of the Nāil-sāhā, he was removed from its founder by an uncertain number of generations. He, therefore, cannot have lived before the later part of the 7th century A.V., and thus it is certain that his date 530 is not a regular Vira-date. In the common Vira-era starting from 526 B.C. the year 530 corresponds to 4 A.D. But the Paumacariya was written in a much later age. For in it the Yavanas and Śakas are mentioned, not as newly settled in India, but as living there since time immemorial, the same holds good with cīṇāra.

Our inquiry into the structure of the Therāvāli will have convinced the student that it does not furnish, as it pretends to do, a connected line of patriarchs succeeding each other as teacher and disciple, but a patched up list of those patriarchs whose memory survived in oral or literary tradition, while the rest of them had fallen into utter oblivion. As the monastic chroniclers had to work on insufficient, though in part very

¹ Edited by the present writer in the *Jainadharmaprasāraśāhā*, Bhāvnagar, 1914.

उद्योग-य वाचस्पत्य कुलमाय तोषवर्तितव्यम् । श्री विद्वत्पुण्य नवी
विषयं दत्तं वर्तितं । 713 ।

good materials, they failed to produce a connected history of the patriarchate.

In the Introduction to the first edition, p. 4, I tried to show that Mahāvira's Nirvāṇa occurred 155 years before Candragupta's accession to the throne, and to justify my result in opposition to Professor Bühler's criticism, I now reopen the discussion of this important question, and bring to bear on it facts which have since been discovered and make it appear in a novel light.

Hemacandra states, Parisīṣṭaparvan VIII 339, that 155 years after the liberation of Mahāvira Candragupta became king:—

॥ यत् च नौमदाबौरमुत्तेर्वर्षभवे गते ।
पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवत्तुषः ॥

Merutunga in the Vicāraśreṇī quotes this verse and dismisses it as contradicted by all other sources¹, which place the same event sixty years later (215 A.V.). But the former date is confirmed by Bhadrāsvara in his Kahāvalī:

यत् च महाबौरमुत्तिसप्तमस्यो पञ्चावचरितस्य बुधस्ये (read चन्द्रस्ये)
मदस्ये चन्द्रगुप्तोऽराजा जायति ।

“And thus, since the overthrow of the Nanda dynasty 155 years after Mahāvira's liberation, Candragupta became king.” So in spite of the general tradition the genuine one had somehow lingered on. The date 155 A.V. for Candragupta's accession to the throne cannot be far wrong, since the Buddhists place that event in 162 A.B. If we assume the earliest possible date 322 B.C.—as the beginning of Candragupta's reign, the *corrected* date of Buddha's death comes out 484 B.C., and that of

¹ The statement is contained in the memorial verses:—

अं ययिं काकुनसो चरिषा निव्वंरु मदाबौरो ।
नं ययिन्नवंतिवदे चरिषिणो पाकुनो राया ॥ १ ॥
सङ्गो पाकुनरूपो पचवचसं तु वीर मदाचं ।
चहुसं मुदियाचं तीव पिच पूसमिणसु ॥ २ ॥
वकुमिणभाकुमिणा सङ्गो चरिषाचि चन मचवचसे ।
मच मचिचरुणं वेरुव वावे सजसु चन ॥ ३ ॥

Mahāvira's 477 B.C. This result is at variance with a notice in several Buddhist canonical works, which comes to this. Buddha, on his last pilgrimage, had passed through Pāvā, proceeding to Kusinārā, where he entered Nirvāṇa. In Pāvā, it is stated, the Nigaṇṭha Nāthaputta—meaning Mahāvira—had died quite recently (*adhunā*). But this statement is founded on an error of the Buddhists, as has been pointed out by Jarl Charpentier in the *Ind. Ant.*, 1914, p. 128. He says: "Although the place where Mahāvira is now-a-days said to have died is a small village called Pāpauri, about three miles from Giriyaḥ in the Bihar part of the Patna district, it is quite clear from Dīgha Nikāya III 11F sq., etc., that the Buddhists thought it to be identical with the town Pāvā in which Buddha stayed in the house of Cunda on his way to Kusinārā." Mahāvira actually died in Majjhamā Pāvā, as stated in the Kalpasūtra, the modern Pāvā (purī) some 9 miles east of Rājagṛha.—Accordingly, the objection against the corrected dates of the Nirvāṇa of Buddha and Mahāvira does not hold, and it is proved that the latter survived the former by about 7 years.¹

3.

In the first edition I gave it as my impression that Hemacandra's work, notwithstanding its many merits, is open to censure on account of numerous blemishes caused by hurried composition. I compared his versification to that of the Latin poet who in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.²

This denunciation should, however, be qualified in one regard. Hemacandra metrically treated the Śloka in a way peculiar to himself, different from that of any earlier and later author. Still he does not merit unconditioned censure for a practice which he seems to have introduced on purpose.

¹ Even the traditional dates of the Nirvāṇa, viz., 543 B.C. of Buddha, and 526 B.C. of Mahāvira lead to a similar conclusion.

² (Who), as a great feat, often dictated in one hour 200 verses, anxious only that they should be verses. Horace, Sat. I 4, 9 f.

The subject is as intricate as it is interesting, it, therefore, deserves to be treated at greater length.

On the Śloka¹ employed by Hemacandra.

Judged by the standard of classical poets, the Śloka employed by Hemacandra must be pronounced irregular in a great many cases.¹ There is but one rule strictly observed, viz., that the even pādas should end in ◡-◡- or ◡-◡◡. The same metre is excluded from the end of odd pādas, but it occurs XI 62. The 2nd and 3rd syllables of a pāda should not be ◡◡; this metre occurs, however, in odd pādas VIII 136. 321. 361, XII 377, in even pādas XI 110, XIII 34; the last two instances further offend against the rule prohibiting the use of ◡- as 3rd and 4th syllables in even pādas. All the irregularities mentioned as yet are downright blunders: Hemacandra most frequently sets the nicer rules about the Vipulās at defiance. Classical poets adhibit four Vipulās which may be described by the metre of syllables 5 to 7, as: I ॐ—Vipulā II ॐ—Vipulā III ॐ—Vipulā (Cæsura after the 5th syllable) IV ॐ—Vipulā (Cæsura after the 4th syllable). In all Vipulās the 4th syllable must be long and besides in II and III the 3rd a short one. The rules about these Vipulās are but imperfectly observed by Hemacandra, as the following statistics of Sargas 9-13 will show. There are 179 cases of the 1st Vipulā, 70 of the 2nd, 75 of the 3rd, and 60 of the 4th; of these there are 18, 12, 8, and 7 cases irregular. Hemacandra, moreover, employs the ॐ—Vipulā which is but a very rare exception with other poets. I noted, in the same part of his work, 26 cases of which three exhibit a short fourth syllable instead of a long one. It will thus be seen that Hemacandra habitually admits metres which common usage excludes from the Śloka.—Even more striking and decisive than these irregularities is his very frequent neglect of the

---

¹ The proofs for my remarks in the text are taken from Sargas IX-XIII.

cæsura after the odd pādas which classical poets mark by the end of a word or, at least of a member in a compound. Hemacandra, however, effaces it frequently by Sandhi with an initial vowel; I counted 69 such 'weak' cæsuras in the two first sargas. Or it falls in the middle of a word, e.g., separating the preposition from the verb and the like. It is evident that by this practice the odd and even pādas tend to coalesce into one line, and the character of the Śloka becomes essentially changed.

There can be no doubt of Hemacandra's being quite aware that his Ślokas were an innovation, and that he introduced it on purpose. He had induced Jayasimha Siddharāja, one of the most powerful kings of Gujarāt (A.D. 1094-1143) to favour the Jains, and actually converted his successor Kumārapāla (1143-1174) to Jainism. By the conversion of Kumārapāla Gujarāt became a Jain State, and Hemacandra used his influence on its government in order to make his sect a self-subsistent political body with a culture of its own. He, therefore, composed textbooks of nearly all sciences for the benefit of his sect. He apparently attempted to facilitate the literary activities of the Jains by making the Śloka a more handy means of composition than its classical model, and he wrote in this new-styled Śloka the *Triṣaṣṭisālākāpuruṣa-carita* and other works, more than 1,50,000 verses. But this innovation of his was not adopted even by the Jains; they reverted to the classical model, imitating it with indifferent success; and accordingly Hemacandra's exertion in this regard was doomed to failure.

But now we shall examine some of Hemacandra's literary delicts for which he stands convicted on his own showing. In the *Kāvyaṇuśāsanā*¹ he remarks, in connection with the fault *virarhaka*: तत्र चार्थोक्तं पूरकत्वेन विरचयितम्, and illustrates it by a stanza in which a meaningless वि is used merely for the exigency of the metre. Here are two fine specimens from the *Parīṣiṣṭa Parvan*: •

---

¹ *Kāvyaṇuśāsanā* edition, p. 136.

विद्वाद्वाचस्पत्येन प्रविष्टं दुर्लभैव हि II 519

अथ हि प्राज्ञानामने कारिणीभूतयैव हि VIII 452,

where the second **हि** is वादपुराचं. Other instances, taken at random from the first two sargas, occur in I 367. 405, II 333. 365. 420. 528. 742. In many cases **हि** serves no other purpose but to avoid the hiatus, as in the first verse quoted above; similar cases will be found in I 148. 344, II 301. 302. 435. 540. 586, etc.—Also **च**, **तु**, **अपि** are occasionally used without any special meaning. Sometimes two particles are joined where only one is required, e.g., **अथच** II 689. 713. **अपि च** I 472, II 195. 614. 2—These remarks are, by no means, meant to be exhaustive. I have noted only some stray observations which struck me as illustrative of Hemacandra's occasional want of pains-taking.

But enough has been said to make good the assertion that Hemacandra produced his poem rapidly and did not give it a last polish. These critical remarks, however, which apply as well to the Triṣaṣṭiśālākāpuruṣa-carita to which the Pariśiṣṭa Parvan is but an appendix, should not prevent our appreciating the indubitable excellence of Hemacandra's great work, it appears in full light when we compare it with the older work of similar contents, Bhadrēśvara's Kahāvalī (see pp. xi-xiii). Bhadrēśvara has merely strung together the Prakṛt Kathānakas, scarcely altered, and thus has presented only a collection of materials for the legendary history of the Jainas down to the last patriarch. Hemacandra, on the other hand, writing in Sanskrit, in kāvya style and fluent verses, has produced an epical poem of great length (some 37,000 verses), intended, as it were, as a Jaina substitute for the great epics of the Brahmins. His composing this great work is, no doubt, part of his plan to provide his sect with a Literature of their own, and to make it independent of the general Hindu culture.

The chronology of Hemacandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemacandra"

quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion, at which Professor Bühler arrived, is that the *Triṣaṣṭisalākāpuruṣa-carita* has been composed at some time between Śaṃvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemacandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the *Mahāvīra-caritra*, the last parvan of the *Triṣaṣṭisalākāpuruṣa-carita*, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, viz., the *Parīṣiṣṭaparvan*, must be subsequent to Śaṃvat 1216. Hemacandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :—

1. The commentary on the *Yogaśūtra*.
2. The *Triṣaṣṭisalākāpuruṣa-carita*.
3. The Sanskrit *Dvyāśraya*.
4. The *Prākṛit Dyāśraya*.
5. The commentary on the *Abhidhāna Cintāmaṇi*.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parīṣiṣṭaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemacandra.

HERMANN JACOBI.

Bonn, December, 1931.

CONTENTS OF THE PARISIṢṬAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a maṅgala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (trisaṣṭiśalākāpuraṣa) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the sthāviras from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present Parisiṣṭaparvan (1-6).

The book opens with a flowery description of Magadha (7-12), and its capital Rājagṛha (13-21), and with a eulogy on Śreṇika, the king of Rājagṛha (22-28).

In the courtyard of the temple Guṇaśīla, near Rājagṛha, Mahāvīra had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha. Śreṇika, hearing of Mahāvīra's arrival, set out in full state to visit the Jina (29-45).

¹Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasaṇnacandra who, on taking *pravrajya*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46-56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57-65).

When Śreṇika had come to Mahāvīra, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. Mahāvīra

---

¹ Prasaṇnacandra and his adventures are mentioned in the *Āvśyaka Nirukti* X, 80. (LEUMANN.)

answered, that if the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (86-90).

. ¹At the request of Śreṇika, Mahāvira related the history of Prasannacandra. In the town of Potana ruled Somacandra; his wife was Dhāriṇī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it.² The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannacandra was installed king (91-108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalacrin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalacrin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109-128).

Meanwhile Prasannacandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was

¹ The story of Valkalacrin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśṅga in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed. Faustöhl, I, p. 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vamśa, 12, 2, [and Katha Sarit Sāgara I, 67, II, 628. A similar incident is found in the Katha Kōśa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS., Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharmadūtā*) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka 'in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhat Stūpa, p. 78, plate XLVIII, No. 2. (HOERNLE.)

growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtesans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalactrin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Potana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128-152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalactrin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Potana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalactrin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the cartman dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Potana the cartman dismissed Valkalactrin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158-178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and decently dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the

females, and not a little afraid of the musical instruments (179-196).

Meanwhile Prasannacandra was in great anxiety about Valkalacrin. For those disguised courtesans had returned and reported how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalacrin would find the way to Potana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalacrin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196-217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalacrin's recognition (218-221).

Somacandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalacrin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannacandra. When they drew near the hermitage, Valkalacrin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222-246).

Valkalacrīn seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former birth came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a yati; thus Valkalacrīn had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvīra who happened to be near Potana, and went himself somewhere else. Prasannacandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvīra (247-258).

Thus Mahāvīra ended his tale. In the same moment Prasannacandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śreṇika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvīra answered: the god Vidyumālīn, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannacandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagṛha, as Jambū, son of Rāhabhadatta; he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand; for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. One of the gods present, Anādṛta, lord of Jambūdvīpa, overhearing this discourse, loudly praised his family. Śreṇika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvīra explained as follows (259-268).

The merchant Guptamati in Rājagṛha had two sons: the elder, Rāhabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa; but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rāhabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying: he therefore asked his brother for spiritual guidance, and died the death of

a pious Jaina. He was born again as the god, who¹ was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268-285).

Mahāvira then proceeded to tell the story of Vidyunmālin.¹ In the village Sugrāman of Magadhā lived a Rāṣṭrakūṭa Āryavat with his wife Revatī. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīkṣā* under Susthita. Once a member of his *Gaccha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287-297). Bhāvadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgila, the daughter of Nāgadatta and Vāsuki. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gaccha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Ācārya as intending to take *dīkṣā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving

---

¹ Compare Rāmāyaṇalastotra, v. 155-162, Appendices, p. 360, the Buddhist story of Nanda, Buddha's brother with Aśvaghoṣa's Saundarananda.

after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298-347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348-357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇi, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his intention to break his vows, bade him return to his Ācārya and repent of his sins (357-373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmaṇi, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Śakrasaṁānika (374-389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kālpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vajradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikṣi of Puṣkalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud

shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390-418).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitāsoka in Videha, and Vanamālā. When Śiva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamṛdha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419-434). Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent. He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhūrayati*. But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son. This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Ācārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434-465). Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents. At last he died and was born again as the god Vidyumālin. In seven days, thus Mahāvira concluded his narrative, he will be born in Rājagṛha as Jambū, son of Rṣabha (466-469).

When Vidyumālin went to Prasannacandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband. Prasanna replied that they

---

¹ In the Kathā Kośa there is a similar incident. King Kanakāratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS., folio 45 B. (TAWNEY.)

would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera, and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth.

After the events described above had taken place Mahāvira went somewhere else (470-474).

CANTO THE SECOND.

In Rājagṛha there lived, in king Śreṇika's time, Rṣabha-datta, also called Rṣabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhāriṇī. As they had no children, Dhāriṇī became extremely dejected. In order to divert her, Rṣabha took her on a trip to the groves of the Vaibhāra hill (1-38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Gaṇadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39-45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambūdvīpa. Dhāriṇī on her part questioned the sage, whether she would give birth to a son; upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambū. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46-57). All happened as foretold. It was the god Vidyumnālin who was reborn as Dhāriṇī's son. This son was called Jambū. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57-74). In the same town (Rājagṛha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sāgaradatta, Kubera-datta, Kuberasena, Śramaṇadatta, Vasuseṇa, and Vasupālita. Their wives were: Padmāvati, Kanakamālā, Vinayaśrī, Dhanaśrī, Kanakavati, Śriṣeṇā, Viramaṭī, and Jayaseṇā. Each couple had one daughter. Samudraśrī, Padmaśrī, Padmasenā, Kanakasenā (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyumnālin), Nabhaḥsenā, Kanakaśrī, Kanakavati,

and Jayaśrī. These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by Rābhadatta, as brides for Jambū (75-91).

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambū, that he desired to join the order. He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent. When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc. As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy. He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92-112). He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order. They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113-121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy; but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122-131). The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp. Jambū and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambū's own house (132-105).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu. He installed the younger as his successor, whereupon Prabhava went to the hills and became leader of a gang of robbers (166-170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof

---

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See *Kaṭhā Śārīt Sāgara*, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 384. (TAWNEY.)

against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them: for he intended to take *dikṣā* on the next morning; being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171-190).

1st story (191-223).¹ Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they

¹ An older Jain version of this apologue is found in Haribhadra's *Somārāśica Kāhā*, 2nd Bhava. A full monography on this apologue "which has edified Brāhmanas, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. • (Festgruss) an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1888, p. 68 ff. The oldest Indian version is found in the *Mahābhārata*, *Strāparvan*, *Adhy.*, 5 and 6.

stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191-214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares; the drops of honey, worldly pleasures (215-218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Samsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219-223) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224-314).

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Śauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly, betrothed to one another (224-247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course, came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattā. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage cere-

mony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurā he fell in with Kuberasenā, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248-279). Kuberadattā meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurā and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenā a devout laywoman. Therefore, Jambū concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280-311). As Prabhava reminded Jambū of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Maheśvaradatta (315-354).

In Tāmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulā, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gangilā consoled herself with her paramours. Once when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—(Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, *De Perianthe Matre*. TAYLOR.)

² Compare 4th night of the *Arabian Nights*. (LEHMANN.)

that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāṅgīlā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his super-human knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315-354).

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356-378).

In the village of Sustman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before: but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and

was not able to grow wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356-378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380-405).

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcass, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcass, and by the influence of its rays the anus closed.¹ Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcass; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcass of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story of the monkey (407-430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.² His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king, who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance.

¹ A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathā Sarit Sāgara, see p. 77 of Tawney's translation.

² In the Kathā Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 B. (Tawney.)

Once he was made to perform before the king and the queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner (432-443).

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However, he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks, etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446-640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinnā, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛha, had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys, her name, and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and then beat her with her hand. The lover, however, heard patiently the lamentations of the old woman; for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon; but he did not know where. So the go-between had again to face Durgilā, but fared

---

¹ Kathā Sarit Sāgara, Vol. II, p. 237. (TAWNEY.)

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate.* This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her, for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yakṣa Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went

¹ Cf. the termination of the *Andabhūta Jātaka*, No. 62 in Fausbøll's first Volume. A Brahman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present

and, in the presence of a crowd of witnesses, she prepared to pass between the Yakṣa's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yakṣa was still at a loss how to act, Durgilā had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nūpurapaṇḍitā (446-545).

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilā's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was

---

at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire. But at that moment her paramour exclaimed: "Behold, the deed of this Brāhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My lord, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brāhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY.)

time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come.¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilā's wickedness, since he found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaibhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546-594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After a while a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him

---

¹ Cf. *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. I, p. 169. (TAWNEY.)

out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595-618).

The queen and her new lover had set out on their journey and reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank.¹ In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover.²

¹ A similar story is told of Dharana and Lakṣmi, and the latter's elopement with a robber in Haribhadra's *Samarāṅga Kāvya*, 6th bhava, p. 426-433 of my edition of that text in the Bibliotheca Indica.

² This incident is found in the *Chulladhanuggahajātaka*, on page 222 of the 3rd Vol. of Fausbøll's edition of the *Jātakas*. The *Chulladhanuggaha*, after killing with arrows an elephant and 49 robbers, is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh, and Mātali, by his orders assumes the form of a fish, and Panchasikha, of a hawk. Precisely the same drama is

He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (819-840).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitādhya mountain there lived two Vidyādharas, the brothers Megharatha and Vidyunmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Cāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣitipratistha and to have been disowned by their parents. The Cāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Cāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunmālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home, promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunmālin,

---

enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the *Avadśnas*, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol. II, p. 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid river. The man took her things, and deserted her, as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid; your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered "I admit that I have been stupid; but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Ta-Youen-tchu-lin*. (TAWNEY.)

who had given birth to a boy, was again pregnant; and her husband was not willing to quit her. The close of the third year found Vidyumnālin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Cāṇḍālas was loathsome. Megharatha, therefore, left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Saṃsāra (645-691).

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness, told
The 10th story of the shell-blower.

A husbandman in Śāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity: for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates .

The 11th story of the monkey and the bitumen (720-745).

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females; but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him.

A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD.

Nabhāṣenā relates

The 12th story of the two old women (1-45).

In some village there lived two very poor old women, Buddhi and Siddhi, who were great friends of each other. Buddhi had for a long time continued to sacrifice to a Yakṣa, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well; and the Yakṣa assented, saying, that she would daily find a dīnāra at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhi had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yakṣa with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, viz., that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yakṣa till she got double the sum, which Siddhi earned. Again, Siddhi sacrificed to the Yakṣa, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhi believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhi. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambū

would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being. Jambū rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45-106) of the excellent horse.

In Vasantapura, the capital of king Jitaśatru, lived Jinadāsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud, and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadāsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadāsa and completely gained his confidence. Once when Jinadāsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenā then told

The 14th story (108-121) of the imprudent boy.

In a village lived the poor widow of a *grāmakūṭa*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to go-sip, the donkey of a *bhāmaha* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambū, in order to illustrate the bad effects of love related *The 15th story* (123-140).

A certain *bhuktipāla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somaśrī, Brāhmins of Kṣitipratistha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142-147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i.e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.¹

Jambū relates

The 17th story of the three friends (149-184).²

¹ Cp. Mahābhārata II, 1548.

² This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. II, p. 57, and note. (TAWNEY.)

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Kāṣṭhīpratiṣṭhā, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Prañāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion; Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure; with the third, Prañāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety; he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Prañāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Prañāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul; Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul; Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place; Prañāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Jayaśrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186-212).

In the town Rāmañṭya the king was so fond of stories¹ that

Cp. Mahābhārata XII, 12456, Manu IV, 239 ff. Vasupūjyacarita II, 1610.

¹ The same story occurs in the Āvaśyaka Chūrpī, IX, 32a, and a considerably different version of it in the Viśeṣāvaśyaka Bhāṣya V, 187-2. (LEUMANN.)

he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Caṭṭa. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the filthy floor, she had waited till Caṭṭa was asleep and had then crept into the same bed. Caṭṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Caṭṭa and be punished accordingly. She, therefore, had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215-275).

King Śatāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga,

---

¹ Compare *Āvaśyaka Nirukti*, IX, 59, 14. (LEHMANN.)

son of the merchant Samudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yakṣa. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitānga is compared to the Soul; his love for the queen, to Pleasure; his stay in the dunghole, to the state of the foetus; his deliverance thence, to Birth; his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtikābhavana*; his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb; the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitānga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava, the robber, made up his mind to become a monk, if

his parents would permit him to do so (276-280). On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation. He hastened to Sudharman, the fifth Gaṇadhara, who ordained him and his kinsfolk (281-289). After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks. He was, from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290-292).

CANTO THE FOURTH.

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Campā and took up his abode in the park outside the town. The inhabitants, men and women, hastened to salute the Gaṇadhara. King Kūṇika saw the crowd bustling on the road and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1-37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38-47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manahparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge; the *Jinakalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49-55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *kevalam*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kāśyapa gotra as the visible head of the Church (56-61).

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But by his mental sight (*upayoga*) he discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagṛha (1-7). He then proceeded towards Rājagṛha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were Truth, and that there was no Truth beyond the Vedas. But Śayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the Truth from him (8-24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice. He showed the idol to Śayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinās was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25-35). Śayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Śayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dikṣā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the Church (36-54). When Śayyambhava took *dikṣā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still

more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in *Prākṛit*, *maṇayaṃ*, i.e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Maṇaka (55-62). When Maṇaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Śayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Maṇaka, was born, and never returned since. Maṇaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Campā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Śayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Maṇaka agreeing to this, Śayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63-80). Śayyambhava by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Śayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvaṇi, yet under certain circumstances a Śrutakevalin may do so. Maṇaka learned the Daśavaikālika, and thus, he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81-88), Śayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *ācārya's* son, wondered why he had not told them this before. Śayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most

meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇḍaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89-100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit Śayyambhava that he should publish the Daśavaikālika. Śayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101-105). At last Śayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH.

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the Church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya (1-4). Four traders of Rājagṛha, who had grown up together, took *dīkṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagṛha (5-15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16-21).

*The founding of Pāṭaliputra.*¹

Udayin succeeded his father Kūṇika in the reign of Campā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūṇika had founded Campā, after

¹ For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see *Kaṭhā Sarit Sāgara*, Vol. I, pp. 15, 16; *Pilgrimage of Fahian* (Calcutta, 1848), p. 257 ff.

leaving Rājagṛha on the death of his father (21-32). In order to find a site suitable for the future capital, Udayin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pāṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared that the Pāṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33-41).

The story of Annikāputra (43-174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader in northern Mathurā, travelled to southern Matourā in which town lived a friend of his Jayasimha, like himself a trader's son. Jayasimha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasimha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasimha who should declare his suit for Annikā. Jayasimha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42-61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair; for he had given his word not to leave Jayasimha's house. Annikā, finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her (61-80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued

to be so, even after his parents had formally named him Saṃdhirāṇa (81-87). Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Puṣpabhadra on the Ganges. The king of that country was Puṣpaketu; his wife, Puṣpavati. They had twins, a boy Puṣpacūḷa, and a girl Puṣpacūḷā. These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage. He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio. Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked. From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children. They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion (88-104). After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in entreating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105-107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Puṣpacūḷā would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108-116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikāputra was brought forward: and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117-126). Again the god sent the queen a dream in which she saw

---

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikāputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dikṣā* (127-146). Annikāputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikāputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147-159). Annikāputra then asked her when he should attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāṇa which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160-169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pātala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170-174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after

the tree Pāṭaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever-widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Uḍāyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175-188). Once a king who had incurred Uḍāyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Uḍāyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal.* He accordingly went to Pāṭaliputra watching for an occasion to get near Uḍāyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a pausadha-day the Sūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep, except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189-210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Uḍāyin (211-230).

In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This

man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udayin who left no heirs, the five royal insignia, viz., the State elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *cauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the State elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udayin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne *sixty years after the Nirvāṇa*¹ (231-243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244-252).

CANTO THE SEVENTH.

In a suburb of Pāṭaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1-13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *Muni-bhājana-kalpāmbho'-bhīṣikta* the boy was called

---

¹ The date is wanting in *Āvadyaka Kath*, XVII, 11, 30.

Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14-23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24-30).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unapproachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neighbour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however, true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in

vain that the king had commanded them to retain the clothes (40-70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70-84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, etc., prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85-104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka, pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the

walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture designed to frighten them, renewed their attacks (105-115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Ksatriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success, but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy would be beaten on all sides, and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the administration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116-138).

CANTO THE EIGHTH.

Seven descendants of Nanda succeeded each other. Their ministers were the descendants of Kalpaka; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was also a descendant

---

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii. (TAWNEY.)

of Kalpeśā, Śakaṭāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Kośā, with whom he had lived twelve years; while the younger son, Śṛīyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1-10). Vararuci, a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakaṭāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuci¹ therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dīnārs (11-19). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuci. Nanda replied, that he did so because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakaṭāla said that he admired the verses which were not of Vararuci's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuci's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yaksā, Yakṣadattā, Bhūtā, Bhūṭadattā, Eṇikā, Veṇā, and Reṇā. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuci recited a new composition of his, and then repeated the verses

---

¹ In the 4th and 5th Tarangas of the Kathā Sarit Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemacandra. The persons mentioned in the Kathā Sarit Sāgara are: Vararuci and his wife, Upakośā, the last Nanda and a false Nanda, Śakaṭāla, their minister, and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Cāpakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Candragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions, if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

to the king.¹ The latter, thinking himself deceived by Vararuci, stopped his pension (20-29). The poet now secretly hid a machine in the Gangā which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinārs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangā, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Śakaṭāla set a spy to watch Vararuci, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuci had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuci tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Śakaṭāla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30-45). Vararuci, impatient of his defeat, learned from the servants of Śakaṭāla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakaṭāla's son, Śrīyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, etc. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuci engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakaṭāla would kill Nanda and proclaim Śrīyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole family, persuaded Śrīyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king. He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be

---

¹ Cp. *Journal Asiatique*, 1895, p. 241 f.

struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46-63).

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn; for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dikṣā* under Sambhūtavijaya (64-82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuci who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Koṣā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakoṣā with whom Vararuci was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuci was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuci was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. He asked the Brāhmins for a

prāyaścitta, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83-109).

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtavijaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtavijaya specifying the austerities which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den; the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look; ¹ the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Koṣā, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Koṣā, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered; on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the rue faith. * She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109-132). At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities; but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Koṣā's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Koṣā, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered

¹ Cp. Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, p. 294 and note; Vol. II, p. 464 and note. (TAWNEY.)

him by her charms, so that he entreated her to return his love. But she replied that being a courtesan her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. ¹ Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lākh*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lākh*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koṣā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133-169).

² The king gave Koṣā to a charioteer, a favourite of his. As Koṣā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third, etc., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koṣā without leaving his place.³ Koṣā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered

¹ Cf. *Pāncatantra* I, 22.

² Comp. *Āv. Nir.*, XVII, 11, 34. (LEUMANN.)

³ By a similar tour de force is told of Droṇa in the *MBh.* I, 131 ff. .

it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koṣā, however, replied, that skill was nothing so very wonderful, since it depended merely on practice. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and, being further instructed by Koṣā, adopted the Jaina faith. Koṣā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170-193).

In Caṇaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Caṇin, a devout Jaina, whose wife was Caṇesvari. Their son, who got the name Caṇakya, had all his teeth complete¹ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Caṇakya would govern by proxy. Caṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Caṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,²

---

¹ The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. §. 52.

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify, thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY.)

² Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It

while she made but a poor appearance, and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194-213).

Cāṇakya, intent on making money, went to Pāṭaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brāhmanas. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Cāṇakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Cāṇakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Cāṇakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215-226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayūrapoṣaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Cāṇakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Cāṇakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the

---

happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY.)

night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Candragupta. Cāṇakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227-241).

Candragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king.¹ Cāṇakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize, playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them; he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Cāṇakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Candragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242-252). With the money he had acquired, Cāṇakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Candragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Cāṇakya, to save himself and Candragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Candragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Cāṇakya whether he had seen a young man running off. Cāṇakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Cāṇakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Candragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had

---

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschi Bordschi and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252). (TAWNEY.)

thought when he had been pointed out by him to the soldier. Candragupta replied that he had thought the master would know best what to do, from which answer Cāṇakya gladly inferred that, as king, Candragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Cāṇakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253-278). During their flight Candragupta became hungry, and Cāṇakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Cāṇakya saw no other way to allay Candragupta's hunger without, by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly, and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279-289).

At evening they reached a village, and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Cāṇakya. Hearing himself alluded to in such terms, Cāṇakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool; in a similar way Cāṇakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290-296). Profiting by the advice thus unconsciously given him, Cāṇakya went to Himavat-kūṭa and entered into an alliance with Parvataka,¹ the king of

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the Baudha Pārvaṭīya Vamśāvalī (*Ind. Ant.*, Vol. XIII, p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the Kirātas, is Parba, apparently our Parvata; for, in

that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297-300). They opened the campaign by reducing the outlying provinces. One town, however, was so well defended that they could not take it. Cānakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridaṇḍin monk. He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town. When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple.¹ The credulous people, therefore, removed the idols from the shrine, and at the same time Candragupta and Parvataka, acting on a hint from Cānakya, retired with their army to some distance. But after a while, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301-310). After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭali-putra, and at last forced the enemy to capitulate. Nanda, throwing himself on the mercy of Cānakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car. Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off. Meeting on the road with Candragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *svayamvara*. She got down at once and began to climb into Candragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke. Candragupta would

---

the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Aśoka visited the country.

¹ When king Kūṇika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavālaka assumed the disguise of a Tridaṇḍin and entered the city. The people asked him how long the siege would continue. He said it would continue until they dug up the stūpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture. Kūṇika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city. (Sanskrit College MS. of the Kathā Kośa, folio 71B.) (TAWNEY.)

have turned her off, but Cāṇakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would flourish during nine generations (311-326).

In the palace of Nanda, whose treasures Candragupta and Cāṇakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had, since her birth, fed on poison.¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Cāṇakya's consent. When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect. Collapsing, he called out for the doctors, but Cāṇakya preventing Candragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man. Thus Candragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom. This happened *one hundred and fifty-five years after the Nirvāṇa of Mahāvira* (326-339).

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Cāṇakya searched for a man who should be able to restore order. He selected for this purpose a weaver, whose resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs.² This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340-346).

Cāṇakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Cāṇakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347-351).

Candragupta's treasury having by this time become almost empty, Cāṇakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup

¹ See the Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, p. 149 and note. (TAWNEY.)

² A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

filled with dīnārs against a single dīnār, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, etc., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Cāṇakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352-376).

The Ācārya *Suśhīta* lived in Candragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gaṇa* to some other country. Two young pupils of his, unable to bear the separation from their teacher, returned after a while, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Cāṇakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Cāṇakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Cāṇakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were

dumb-founded in spite of their resentment; but Cāṇakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Candragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Cāṇakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Ācārya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Cāṇakya henceforth liberally to give alms to the monks (377-414).

As Candragupta patronised the heretic teachers, Cāṇakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Cāṇakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Cāṇakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Candragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415-435). On Cāṇakya's order, the food of Candragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharā who was big with child was dining with the king, when Cāṇakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and

extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance; was called Bindusāra. In ripe age he was placed on the throne by Cāṇakya on the decease of his father who died by *samādhi* (436-445).

Cāṇakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusāra not to trust Cāṇakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Cāṇakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life, was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes he placed them, together with some lines written on *bhūrjapatra*, in a well-varnished casket: this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his race, and went to Cāṇakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Cāṇakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446-460).

CANTO THE NINTH.

With the king's consent Subandhu took possession of Cāṇakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks; it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he

eagerly inhaled. At last he found the *bhūrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1-13).

On Bindusāra's decease, his son Asoka-sri ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kuṇāla, to Ujjayini, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prakrit) to the tutors that Kuṇāla should begin his studies (उच्यते). One of Asoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the च changed उच्यते into अच्यते, i.e., "he must be blinded."¹ Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayini was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kuṇāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayini (14-34).

In the course of time Śaracchri, the wife of Kuṇāla, bore

---

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol. X, p. 190. (TAWNEY.)

him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*kākiṇī*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When", cried the king, "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35-54).

¹ A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassembling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the Dṛṣṭivāda, the Sangha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out; but after that period he would in a short time teach the whole of the Dṛṣṭivāda. Upon receiving this

---

¹ Compare Āv. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyāyana*s, viz., the *bhāvanā* and *vimotti* are mentioned. (LEUMANN.)

answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer: "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen, Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off; Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55-76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pāṭaliputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77-83).

Śrīyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another; but his strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Sīmandharasvāmin. This Jina

---

¹ See above, p. lxxvii.

had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts : the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vicitracaryā. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*kāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Ācārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśavaikālika Sūtra (84-100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (viz., the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. *On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa*, Sthūlabhadra became the head of the church (101-113).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvari, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"! Repeating these words again he left the house and went elsewhere (1-23).

On his return Dhanadeva rejoiced to hear of Sthūlabhadra's visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to

him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24-35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yakṣāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36-40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a *Jinakalpika*, though the *Jinakalpa* had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1-5).

The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith; but they would not be converted without the concurrence of an Ācārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti, and returned to his place (6-15).

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior

---

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended.

knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16-22).

During a visit of Suhastin in Ujjayini a procession of Jivantasvāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23-38). Once, he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbi. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in future times, would become a patron of the church offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food; but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kuṇāla's son, the present king Samprati (39-54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55-65).

During Suhastin's stay in Ujjayint, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66-83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89-102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for, and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103-112).

Although the alms with which the monks were thus supplied are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahāgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and

resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthūlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvāmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i.e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarṇabhadra.¹ There, starving himself to death, he reached *svarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113-127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayint in order to pay homage to Jivantasvāmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrā, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession. While in the evening he repeated the Nalinṅgulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantisukumāla, Bhadrā's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinṅgulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dīkṣhā*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health; but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumāla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128-148).

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and

---

¹ The origin of the Tirtha and the story of king Daśarṇabhadra is related by Bhadrēśvara in the Daśarṇabhadra Muddhaḍākahā, inserted in the Kahāvalī at its proper place (before avantisukumāla kahā).

got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a *Kanthārika* grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to *Avantisukumāla*. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the *Nalīngulma* while the gods celebrated a festival over his corpse (149-162).

The wives of *Avantisukumāla*, learning from *Suhastin* the death of their husband, communicated the sad news to *Bhadra*, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the *Śipra*, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of *Mahākālā*.

In the course of time *Suhastin* left this world starving himself to death and entered heaven (163-178).

CANTO THE TWELFTH.

In the line of *Suhastin*,¹ *Vajrasvāmin* became the head of the church. In *Tumbavana*, a village in the *Avantī* district, there lived about that time a pious layman, *Dhanagiri*, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant

---

¹ According to the larger *thēra*valī of the *Kalpasūtra* *Vajra* was the fifth Patriarch after *Suhastin*. The same authority states that *Suhagiri* had four disciples: *Dhanagiri*, *Aryasāmīta* (founder of the *Brahma dvīpika Sākhā*), *Vajra* (founder of the *Ārya Vajra Sākhā*), and *Arhaddhūna*. With the exception of the last one all these persons figure in the following narrative.

Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Śamita had been ordained by Siṃhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon after the marriage she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramaṇa Sāmānika god who, on the Aṣṭāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Puṇḍarikādhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Siṃhagiri (1-20).

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices which were employed to amuse him (21-30).

Six months after the boy's birth, Siṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Ārya Śamita. Just when the two disciples asked Siṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31-44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Siṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Siṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i.e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so

different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45-68).

In the Acalapura district between the rivers Kanyā and Pūrṇā there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Śamita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69-99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her: Vajra

did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness; for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the Angas; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100-138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yakṣa shrine. Some Jṛimbhaka gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Ācārya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Akāśagāminī spell² (139-160).

---

¹ The text has पठद्वाचि, I think we should read पठद्वाचि.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160-178).

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the Ācārya on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179-207).

Simhagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadrāgupta in Ujjayini was master of the ten Pūrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayini, which Vajra passed outside the town, Bhadrāgupta dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples, who in vain tried to interpret his dream, that somebody would arrive who would learn from him

the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived, and was most cordially received by Bhadrugupta, who readily imparted to him the knowledge of the ten Pūrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Daśapura and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pūrvas, which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Sīṃhagiri, after having made over to Vajra his *gaṇa*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvāmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law; wherever he went, he was admired and praised by all (208-241).

Rukmiṇī, the daughter of the merchant Dhana in Pāṭali-putra, heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242-250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭaliputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251-272).

Rukmiṇī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272-280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the

people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280-291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292-306).

Vajra, who possessed the Padānusrīti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāparijñā Adhyayaṇa of the Ācārāṅga Sūtra the Ākāśagāmiṇī Vidyā¹ which enabled him to go through the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307-310).

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.² At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāmiṇī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Ācārāṅga. We are not explicitly told what the Padānusrīti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For payānusrīti may be padānusrīti or padānusrīti (cf. Jāṭara=jāṭāra). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

² A flying carpet is found in Syrische Märchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation. (TAWNEY.)

hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town *Purī* (311-334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhists could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the *Paryuṣaṇā-parvan* was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335-350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of *Maheśvara*, and entering the park of *Hutāsana* he met the gardener *Tadit* who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the *Himālaya*, and thence to the *Padmahrada*, the residence of *Śrīdevī*. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361-374).

Returning to *Hutāsana's* park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by *Śrī*, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend *Tadit*. Accompanied by the *Jṛmbhaka* gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards *Purī*. When he and his train were just above the town, the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jaina temple. Never has the *Paryuṣaṇā-parvan* been celebrated with such splendour as then at *Purī*. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jaina faith (375-388).

CANTO THE THIRTEENTH.

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyaṇa, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryaraksita and Phalguraksita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryaraksita went to Pāṭaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1-14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit; but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the Dṛṣṭivāda. But he must first become a Jaina, because only the Śramaṇas knew the Dṛṣṭivāda. Āryaraksita, whom the very name Dṛṣṭivāda struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called Tosaliṣputra, who would teach him the Dṛṣṭivāda. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the Dṛṣṭivāda (15-40).

At dawn Āryaraksita set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised Āryaraksita, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and

---

¹ See Appendices, p. 343 ff. The same in the Chūrṇi and Ṭīkā of the *Avastya* Niryukti.

bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought, when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcanes that her son would learn nine Pūrvas and part of the tenth. Similar were Āryarākṣita's forebodings while he pursued his walk (40-54).

Arrived at the *munis'* residence, Āryarākṣita waited till a Śrāvaka, called Daḍḍhara, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the Śrāvakas observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the Naiṣedhikī, uttered the Airyāpathikā, and bowing to the Ācāryas and Sādhus sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet Daḍḍhara also, the Ācārya became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned Āryarākṣita, and that he was desirous of learning the Dṛṣṭivāda, the Ācārya promised to be his teacher on condition that he should enter the order. Āryarākṣita was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence; for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case that the Jainas were guilty of seducing disciples of other sects. Āryarākṣita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Ācārya possessed (55-85). But when he was told that Vajra in Puri knew more of the Dṛṣṭivāda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayini, Vajra's old teacher Bhadrāgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrāgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof; for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85-93).

When his presence in Ujjayini was no longer required after Bhadrāgupta's decease, he went on to Puri, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly

emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pūrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pūrvas except a small part of it. In the morning Āryaraksita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosali-putra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Āryaraksita told him that he had acted on Bhadrakṛpā's advice, he consented to teach him. Then Āryaraksita began his studies and in a short time had mastered nine Pūrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pūrva, that the course of his studies was interrupted (94-109). For about this time a letter from Āryaraksita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalguraksita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dīkṣhā*, Āryaraksita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalguraksita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Āryaraksita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryaraksita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110-141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner; but he forgot it completely, till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had

INDEX OF NAMES.

(The figures refer to the pages of the Introduction.)

Acalapura xci	Kanakaśrī xxxv
Anāḍṛta xxxi	Kanakasenā xxxv, xlviii, l
Annikā lix	Kanyā (river) xci
Annikāputra lix, lx, lxi	Kapila lxiii
Andhra lxxxvii	Kamalavatī li
Avantisukumāla lxxxviii-lxxxix	Kalpaka lxiv-lxvii
Avantī lxii, lxxxviii, lxxxix,	Kātyāyana (gotra) lv
xcii	Kāmapatākā li
Aśoka-śrī lxxxi, lxxxii	Kāmasamr̥dha xxxiv
Aṣṭāpada (hill) xc	Kāśyapa (gotra) lv
Ākāśagāmint (spell) xcii, xcv	Kuṇāla lxxxi, lxxxii, lxxxvi
Ācārāṅga-Sūtra lxxxiv, xcv	Kubera xxxv
Ādikalpa xxxiii	Kuberadatta xxxv, xxxviii,
Āryarakṣita xcvii-xcix	xxxix
Āryavat xxxii	Kuberadattā xxxviii; xxxix
Āryasamita lxxxix-xci	Kuberasena xxxv
Indra lxxxviii, c	Kuberasenā, xxxviii, xxxix
Īśvart c, ci	Kūṇika lv, lviii
Ujjayint lxxxi, lxxxvi-lxxxviii,	Koṣṭ lxxvii, lxix-lxxii
xciii, xcvi	Kauśāmbī lxxxvi
Udāyin lviii, lix, lxii, lxiii	Kṣitipratīṣṭha xlvii, li, lii
Upakoṣa lxix	Gaganavallabha xlvii
R̥ṣabha <i>alias</i> R̥ṣabhadatta	Gaṅgā or Ganges xli, lix-lxi,
xxxiv, xxxv	lxvi, lxviii
R̥ṣabhadatta (I) xxxi	Gajendrapada (tīrtha) lxxxviii
R̥ṣabhadatta (II) xxxv, xxxvi	Gaṅgīlā xxxix, xl
Enikā lxvii	Guṇāśila xxvii
Airyāpathikā xcvi	Guptamati xxxi
Audrāyaṇa xcvii	Golla (district) lxxii
Kanakamālā xxxv	Gautamasvāmin xc
Kanakavatī xxxv	Caṭṭa liii

- Capaka lxxii
 Capin lxxii
 Caṇeśvari lxxii
 Candragupta lxxiv-lxxix
 Campā lv, lvii, lviii
 Cāṇakya lxxii-lxxx
 Cāṇḍāla xlvii, xlviii
 Jambū xxvii, xxxi, xxxiv-xlii,
 xlvii-li, liii-lv
 Jambū (tree) xxxv
 Jambūdvīpa xxxi, xxxv, lxxxvi
 °pati xxxi
 Jayapura xxxvi
 Jayaśrī xxxvi, lii, liii
 Jayasiṇha lix, lx
 Jayasenā xxxv
 Jitaśatru (I) l
 Jitaśatru (II) lii
 Jitaśatru (III) c
 Jinadatta c, ci
 Jinadāsa (I) xxxi
 Jinadāsa (II) xlvi
 Jinadāsa (III) l
 Jivantasvāmin lxxxvi, lxxxviii
 Jṛmbhaka (gods) xcii, xcvi
 Paḍḍhara xeviii
 Taḍḍit xevi
 Tāpasa xci
 Tāmrāipti xxxix
 Tumbavana lxxxix
 Tosaliṇḍa xevii, xcix
 Datta xov
 Daśapura xciii, xciv, . xevii,
 xcix
 Daśapūrvin lvii
 Daśarṇabhadrā lxxxviii
 Daśavaikālikā sūtra^{*} lvii, lviii,
 lxxxiv
 Durgilā xlii-xlv
 Durdharā lxxix
 Drṣṭivāda lxxxii, xcvii, xcviii
 Devadatta (I) xlii-xlv
 Devadatta (II) lix
 Devadinna xlii, xliii
 Dramila lxxxvii
 Dhana xciv, xcv
 Dhanagiri lxxxix-xcii
 Dhanadeva lxxxiv
 Dhanapāla xc
 Dhanāśrī xxxv
 Dhaneśvari lxxxiv
 Dhāriṇī (I) xxviii
 Dhāriṇī (II) xxxv
 Dhāriṇī (III) c
 Nanda lxii-lxviii, lxxiii, lxxiv,
 lxxvi, lxxvii
 Nabhaḥsena xxxv, xlix
 Narmadā xli
 Nalinīgulma lxxxviii, lxxxix
 Nalinīgulma alhyayana
 lxxxviii
 Nāgadatta xxxii
 Nāgaśarman liii
 Nāgaśrī liii
 Nāgilā xxxii, xxxiii
 Nārada lvi
 Nūpuraṇḍitā xlv
 Nepālā lxxi, lxxxii
 Naiṣedhikī xeviii
 Padānusrīti (spell) xcv
 Padmaratha xxxiv
 Padmaśrī xxxv, xli
 Padmasenā xxxv, xlii

- Padmahraḍa** xevi
Padmāvati xxxv
Parvataka lxxv-lxxvii
Parvamitra lii
Pāṭaliputra lviii, lxii, lxiii,
 lxxiii, lxxiv, lxxvi, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxv, xciv, xevii
Puṇḍarikādhyaṇa xc
Puṇḍarikinī (town) xxxiii
Purī xevi, xeviii
Puṣkalāvati (district) xxxiii
Puṣpaketu lx
Puṣpacūla lx
Puṣpacūlā lx
Puṣpabhadra (town) lx
Puṣpavati lx
Pūrṇā (river) xci
Potana (town) xxviii xxi
Praṇāmamitra lii
Prabhava xxxvi-xxxix, liv-lvi
Prabhu xxxvi
Prayāga lxi
Prasannacandra xxvii, xaviii,
 xxx, xxi, xxxiv
Priyasamudra xxxv
Phalgurakṣita xevii, xcix
Baka xl
Bahulā xxxix
Bindusāra lxxx, lxxxi
Buddhi xlix
Brahmadvīpa xci
Brahmadvīpika monks xci
Bhadrakṛpā xciii, xciv, xeviii,
 xcix
Bhadrabāhu lviii, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxiv
Bhadrā lxxxviii, lxxxix
Bhavadatta xxxii, xxxiii
Bhavadeva xxxii-xxxiv
Bhāvanā lxxxiv
Bhūtadattā lxvii
Bhūtā lxvii
Bhola, °ka (a Yakṣa) xlix
Magadha xxvii, xxxii
Maṇaka lvii, lviii
Mathurā (I) xxxviii, xxxix, lix
Mathura (II) lix
Mahākūla lxxxix
Mahāgiri, Ārya° lxxxv lxxxvii
Mahāparijñā adhyaṇa xev
Mahāvīra xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxii, xxxiv, xxxv, lv,
 lxxvii
Maheśvara's town xevi
Maheśvaradatta xxxix, xl
Megharatha xlvii, xlviii
Meru xxxiv
Maurya lxxxj
Yakṣadattā lxvii
Yakṣā lxvii
Yakṣāryā lxxxv
Yamunā xxxviii
Yaśodharā xxxiii
Yaśobhadra lviii
Yaśomitra xxxv
Ratikālpa lxxxiv
Rathāvartta (hill) c
Ramaṇīya (town) lii
Rājagṛha xxvii, xxxi, xxxiv,
 xxxv, xlii, lvi, lviii, lix
Rāstrakūṭa xxxii
Rukmiṇī xciv, xev

- Rudrasomā xcvii
 Reṇā lxvii
 Revatī xxxii
 Revatī (demons) lxiii
 Lalita liii
 Lalitānga liii, liv
 Vajra xc-xcvi, xcviii-ci
 Vajradatta xxxiii
 Vajrasena c, ci
 Vajrasvāmin lxxxix, xciv
 Vatsa (gotra) lvi
 Vanamālā xxxiv
 Vararuci lxvii-lxix
 Valkalacirin xxviii-xxxi
 Vasantapura xlvii, l, liii
 Vasupālita xxxv
 Vasubhūti lxxxv
 Vasuṣeṇa xxxv
 Vāsuki xxxii
 Vicitracaryā lxxxiv
 Videha xxxiii, xxxiv
 Vidyunmālin (I), xxxi, xxxii, xxxiv, xxxv
 Vidyunmālin (II) xlvii, xlviii
 Vinayaśrī xxxv
 Vindhya (hill) xli, xlviii
 Vindhya (king) xxxvi
 Vimukti lxxxiv
 Vitāśoka xxxiv
 Vīramatī xxxv
 Veṇā lxvii
 Vaikriya (spell) xcii
 Vaitāḍhya (hill) xlvii
 Vaibhāra xxxv, xlv, lviii
 Vaiśramaṇa Sāmānika xc
 Vyantara xli
- Śakataḷa lxvii, lxviii
 Śakra Sāmānika xxxiii
 Śatāyudha liii
 Śayyambhava lvi-lviii
 Śaracchri lxxxi
 Śaligrāma xlviii
 Śiprā lxxxix
 Śiva xxxiv
 Śobhana xliii
 Śauryanagara xxxviii
 Śramaṇadatta xxxv
 Śrāvastī lxxxiv
 Śrī (devt) xcvi
 Śrīyaka lxvii-lxix, lxxxiii
 Śrīṣeṇa xxxv
 Śrutakevalin lvii
 Śreṇika xxvii, xxviii, xxxi, xxxv
 Saṃdhitraṇa lx
 Saṃudra (I) xxxv
 Saṃudra (II) xxxix
 Saṃudradatta xxxv
 Saṃudrapriya (I) xxxv
 Saṃudrapriya (II) lfv
 Saṃudraśrī xxxv, xl
 Saṃprati lxxxii, lxxxvi-lxxxviii
 Saṃbhūtavijaya lviii, lxix-lxxi
 Saḥamitra lii
 Sāgara xxxv
 Sāgaradatta xxxiii-xxxv
 Sīṃhagiri lxxxix, xc, xciii, xciv
 Sildha xxxv
 Sildhi xlix
 Sīmāndharasvāmin lxxxiii
 Sugrāman xxxii

INDEX OF NAMES.

cvii

Sudharman [•] xxxv, xxxvi, lv	Somadatta (II) lii
Sunandā xc-xcii	Somadeva xevii
Subandhu lxxx, lxxxi	Somaśrī (I) li
Suśman xl	Somaśrī (II) liii
Susthita (I) xxxii	Sollaka li
Susthita (II) xlviii	Saudharma Kalpa xxxiii
Susthita (III) lxxviii	Sthūlabhadra lxvii, lxix-lxxii
Suhastin, Ārya ° lxxxv-lxxxix	lxxxiii-lxxxv, lxxxviii
Sopāra c	Himavatkūṭa lxxv
Somacandra xxviii, xxx	Himālaya xevi
Somadatta (I) li	Hutāśana's park xevi

NOTE TO THE FIRST EDITION.

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rāj-pūtānā; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines.

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73). Śaṃvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines: no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

HERMANN JACOBI.

Bonn, *May*, 1891.

प्रथमः सर्गः ।

श्रीमते वीरनाथाय यनाथायानुतमिषा ।
महामन्दबरोराजमराणाचार्यते नमः ॥ १ ॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधते ॥ २ ॥
कक्षाणपादपारामं श्रुतगङ्गादिमाचक्षम् ।
विद्याभोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥ ३ ॥
पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देवनागिरः ।
भक्तानामान्तरमक्षप्रक्षालनजकोपमाः ॥ ४ ॥
चिषष्टिशक्ताकापुंसां दशपर्वीं विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिशिष्टपर्वस्त्राभिः प्रतन्यते ॥ ५ ॥
अथ च जम्बूक्षान्धादिस्त्रिविराटां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठासङ्कारकते चारावली शुभा ॥ ६ ॥
अथैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽप दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो बहुधासुखमखनम् ॥ ७ ॥
तस्मिन्पानोपमा गोडा यामास्य पुरवनिभाः ।
पुराणि क्षेत्रपुरप्राणाद्यनुतथा मिषा ॥ ८ ॥
अथैकवारमुत्तानि जूताभ्यपि हि कथ्येकेः ।
तत्र धाम्नाणि दूर्वावतरोपनि सुउर्ध्वजः ॥ ९ ॥

गिरामया गिरातङ्गाः संतुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुवमाकाशजाता इव प्रजाः ॥ १० ॥
 सदा प्रस्रवशास्त्रिन्यः सुखोध्यस्तत्र सुमताः ।
 अहर्निशं कामदोष्टा गावः कामगधीनिभाः ॥ ११ ॥
 सर्वपाप्युर्वरेवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मेकस्यपि ॥ १२ ॥
 धाम्यस्य भरताध्वस्य सर्वस्त्रनिधिभूरिव ।
 त्रिभ्यः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥ १३ ॥
 तत्र चैतेषु सौवर्णध्वजकुम्भमरोचयः ।
 प्रावृष्यासीनमेवानां तत्रित्वापत्यमिद्युति ॥ १४ ॥
 तत्र चन्द्राक्षशशौकःसंक्रान्तः शशभृच्छिभिः ।
 धत्ते कच्छरिकापूर्णसुक्तराजतपाचताम् ॥ १५ ॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्चस्मवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥ १६ ॥
 दीर्घिकावलिखं तत्र मिलङ्गिः पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्बहुषेलिव ॥ १७ ॥
 तत्र चैकातपचार्यद्वर्मे हर्म्येषु बालिकाः ।
 नित्यमथापयन्त्यर्चस्तुतीः क्रीडाशुकानपि ॥ १८ ॥
 शिरोदेशपरित्यग्नि तपोवैर्जिनवप्राणम् ।
 खर्षकुम्भाविभक्तशोणुडून्याभानि रात्रिषु ॥ १९ ॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिशोर्वकोः ।
 भाति चन्द्राक्षमहिमेर्मत्योत्तर इवाचलः ॥ २० ॥

तत्र वाचस्पतेः सुदृष्टपुण्यभाषितः ।

प्रेषानिव कनकके खेचरीणां सुदे ऽनिशः ॥ २१ ॥

अक्षोक्तचक्राक्ष अक्षिको ऽभूत्तद्विपतिः ।

नेतेव दक्षिणः क्षोणीं क्षणीं चावर्जयन् गुणैः ॥ २२ ॥

सम्यक्करकोद्योतेन हृदि तस्य प्रवर्पता ।

मिथ्यात्वतिमिरस्त्रावकाशो नाभूत्तनागपि ॥ २३ ॥

कर्षणेया सुधेवान्या सुवदा ददती सुदम् ।

मध्येसुधर्मं तत्कीर्तिरसुरोभिरगीयत ॥ २४ ॥

केन्द्रे दुष्टपद इव तस्मिन्प्रातौष्यवर्तिनि ।

अनर्थं कक्षयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥ २५ ॥

अक्षण्डश्रावणे राक्षि तस्मिन्नाक्षण्डकोपसे ।

एकातपचैवाभूद्भूषोरिवैकनिशाकरा ॥ २६ ॥

चौदार्यधैर्यगाक्षीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।

सामुद्रकचणानीव जम्बतस्तस्य जम्बिरे ॥ २७ ॥

विदधानस्य वसुधामेकच्छायां महीजयः ।

तस्मात्तत्रा वस्त्रिणो वस्त्रमिव नास्त्रिणि केनचित् ॥ २८ ॥

एकदा तत्पराभर्षं चेत्ये गुणत्रिणाङ्गये ।

सुरासुरपरीवारः औवीरः समवासरत् ॥ २९ ॥

रूप्यस्यार्धमणिमयेः प्राकारेर्भूषितं चिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामरः ॥ ३० ॥

अश्रीकटुचक्षुषामार्तिचक्रे व्यनरामरैः ।

पक्षयैः पवनोद्भूतैर्भयजन्तूनिवाङ्मयम् ॥ ३१ ॥

क्षमेदरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदधुतिः ।
 तस्मिन्ममवसरणे पूर्वदाराविग्रहिभुः ॥ ३१ ॥
 अग्नोकाधःस्थिते देवच्छन्दे क्षामी यथाविधि !
 सिंहासनमलङ्घ्यते राजहंस इवाम्बुजम् ॥ ३२ ॥
 निषसाद यथास्थानं सङ्गतं चतुर्विधः ।
 क्षाम्यत्यमृतदृष्ट्याभां प्रारेमे धर्मदेशनाम् ॥ ३३ ॥
 तद्देशवासिच्छर्षं ज्ञयमाना मृगा इव ।
 क्षामिनं समवस्यतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥ ३४ ॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदनामृतं तदा ।
 वपुः पमसफलवदुत्कण्ठकमभ्युदा ॥ ३५ ॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 क्षामिनं मनसिक्त्वायाममङ्गन्यसामस्तकः ॥ ३६ ॥
 क्षाम्यागमनग्रंभिभ्यो भूपाक्षः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनुषीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ ३७ ॥
 अर्हदन्दनयाचार्हं सद्यो स्येतवासयो ।
 क्षीरोदकहरोष्यते इव राजाच पर्यधात् ॥ ३८ ॥
 तदा च रत्नाभरणैरासुतेर्मुकुटादिभिः ।
 अग्नयेः कल्पशास्त्रीय रेजे राजगृहेभ्यः ॥ ३९ ॥
 हस्त्यादीनि यानानि राजदारे तदाश्रया ।
 सज्जीकृतान्वडौकल द्वाग् ज्ञातय इव मित्रा ॥ ४० ॥
 कक्षावकारं भद्रकुञ्जरं गृपकुञ्जरः ।
 अवाहरोह तेजसो पुष्पाक्षमिवार्वमा ॥ ४१ ॥

मन्त्राभिर्द्वैतः ।

कुम्भिभिर्गवश्चिन्दुराचक्षुषैरनेकशः ।

सन्ध्याभ्यविधमकरैः परिवर्त्ते नृपदिपः ॥ ४२ ॥

गजचट्टाटपत्कारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।

प्राचाक्षीदचक्षानाचक्षीर्यनाचमनूत्सुकः ॥ ४४ ॥

गजेन्द्रगर्जितैरश्वैर्घृषिते रथचोत्ततेः ।

मिच्छन्निम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥ ४५ ॥

राशो ऽप्यसैनिकौ च दानेकमेकाग्रमानसम् ।

एकाग्रिणा तस्मिन्वांसनेकमूलमिवाग्रिपम् ॥ ४६ ॥

विद्विषेणमिवाकष्टुमुदक्षितभुजदधम् ।

आदर्श इव सूर्यं ऽपि निष्कम्यन्वक्षसोचनम् ॥ ४७ ॥

उल्लिखण्डोटकमिवार्कतापात्स्वेदबिन्दुभिः ।

शान्तं रवं मूर्तमिव शान्तं ददृशत्सुनिम् ॥ ४८ ॥

चिभिर्विशेषकम् ।

तथोरेकतरो ऽवादीदृशो सुनिमतज्जगः ।

बन्धनीयो महात्मायं च एवं तप्यते तपः ॥ ४९ ॥

कस्मिन्नेकपादेन कः पश्येदर्कमखण्डम् ।

सुहृत्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥ ५० ॥

स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्ति दूरे महात्मनः ।

भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥

आजहार द्वितीयो ऽपि न जानाति वयस्य किम् ।

राजा प्रवक्ष्यन्त्रो एवं न धर्मो ऽस्ति सुधा तपः ॥ ५२ ॥

अथ हि बाह्यं तनयं व्यधाद्राष्ट्रे स मग्निभिः ।
 प्रस्थावयिष्यते राज्यादामं पक्षमिव द्रुमात् ॥ ५१ ॥
 अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् ।
 मार्जारानामिव क्षीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥ ५४ ॥
 तस्मिन्नुच्छेदिते बाधे वंशो नास्त्यस्य सर्वथा ।
 स्वपूर्वजन्मनां नाम नाशनादेष पातको ॥ ५५ ॥
 प्रविमज्जिषुषानेन यास्य तत्त्वजिरे शिषाः ।
 न जाने का गतिस्तस्मादनायासां भविष्यति ॥ ५६ ॥
 तद्वचोवात्यथा कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।
 प्रसक्तपद्मराजर्षेः समाधिद्रुमव्यत ॥ ५७ ॥
 दृष्ट्वा चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्निषाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भस्मनि ऊतं भ्रुवम् ॥ ५८ ॥
 मत्सूनुः क्षीरकण्ठस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाप्तेकुमारेभे धिक् तांश्चिन्तयन्तकाम् ॥ ५९ ॥
 तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निघैरनुशासनम् ॥ ६० ॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि किम् ।
 मुतिगोचरमासाक्षीत्स्वसूनुर्धत्पराभवः ॥ ६१ ॥
 एवं राजर्षिरारोहदुष्ट्यां नमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभूतेन मामघं व्यस्तरणिजम् ॥ ६२ ॥
 शिंशवकोकनन्वासेनाकीडः क्षतेजसा ।
 भक्त्यानिव यो ह्य्राचीनानमात्यास्तुतद्विषः ॥ ६३ ॥

जन्मस्थानिपूर्वभवः ।

पूर्ववद्भरत्रैकसूत्रधारो ऽविधारणा ।

मनसा खल्वग्नसक्तं तान् रणे खूरणानिव ॥६४॥

वेदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दावणम् ।

क्रोधान्धो मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥

तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेभरः ।

आजगाम जिनोपश्रमर्धद्रुमविहंगमः ॥६६॥

वत्ततार सुनिं वृद्धा कुक्षराद्राजकुक्षरः ।

भावं तिष्ठकथम्भूमिरेणुना प्रणयाम च ॥६७॥

वृद्धाक्रमेकपादस्थं तं वृद्धा तापनापरम् ।

अमोदिष्टान्मोदिष्ट चान्यथं पार्थिवापण्योः ॥६८॥

प्रसन्नचन्द्रराजर्वेक्षपःसामर्थ्यमहुतम् ।

चिन्तयन्नच राजागाज्जगद्भुजिनाम्निके ॥६९॥

प्रभुं प्रसम्य पश्चात्प्रत्युष्टभूर्भुजां वरः ।

निवसाद् यथास्थानं पद्मकोशौकताक्षसिः ॥७०॥

समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।

गन्ताष्टमसुखद्वाररचितप्रच्छदाक्षसः ॥७१॥

ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नविर्मयेच्छत ।

तत्रैव चेदिपश्येत् तत्कामासादयेकृतिम् ॥७२॥

स्वाम्याख्यतत्र समये कृतकाको प्रवेक्ष्यपः ।

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमौ नरकावनिम् ॥७३॥

कैमलोपासको रात्रिा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।

अप्युपगतपक्षो ऽसुख मतिः केवं महासुखेः ॥७४॥

गृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महासुनिः ।

स कासं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्विर्महातपाः ।

सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सन्नति वर्तते ॥७६॥

राजा जगद् भगवत्किमिदं व्याकतिर्दिधा ।

ममाख्याहि ममाज्ञाप्य सार्वज्ञी वाङ्मुतो ऽन्यथा ॥७७॥

स्नान्वाचस्वौ यदा राजग्राजर्विर्वन्दितस्त्वया ।

रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्लध्यानी तु सन्नति ॥७८॥

स तदा नरकार्ही ऽभूद्रौद्रध्यानपराधयः ।

सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥७९॥

ज्ञानाक्तोकार्कमर्धनं पप्रच्छ त्रैलोक्यः पुनः ।

रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्लध्यानी कथं च सः ॥८०॥

स्नान्वाचस्वौ राजंस्त्वदपथेनिकवार्त्तया ।

शुभावाभिभवं सूक्तोर्मन्त्रिभ्यः स्नेह्य एव सः ॥८१॥

स्पृष्टः सुतममलेन प्रसन्नो विसृजतः ।

मनसा चोद्धुमारभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥

प्रत्यचैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।

निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥८३॥

स संग्रहं समश्नासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।

शिरस्त्रेणापि हन्त्येतांस्सर्वं शस्त्रं हि दीप्तताम् ॥८४॥

ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्त्रादित्तया करम् ।

तं कुक्षितं स्पृशन्नातनतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥

अचिन्तयच्च धिग्विष्णां रौद्राद्यानामुबन्धिनम् ।
 किं तेन सुनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥८६॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विष्णोर्मे मोहदुर्दिने ।
 विवेकभास्करः प्रादुरभ्युज्ज्यो ऽपि भास्करः ॥८७॥
 भक्ता तथैव वन्दित्वा सो ऽस्मान्गणे स्मितामिव ।
 आलोच्य च प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमाश्रितः ॥८८॥
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृपानुना ।
 कर्मकचमुवोष द्वाग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥८९॥
 श्रेणिकस्तस्य राजर्षेस्वरितेन सुगन्धिना ।
 वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥९०॥
 अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विद्यापतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो भगवत्प्रश्रयामाददे कथम् ॥९१॥
 अथाख्यङ्गगवाजजङ्गरे पोतनाभिधे ।
 अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो मञ्जौपतिः ॥९२॥
 सधर्मधारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
 बभूव ग्रीष्माक्षद्वारा विवेकजलदीर्घिका ॥९३॥
 सा गवाधे ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कपोत्तयम् ।
 खयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रसक्तमे ॥९४॥
 ददर्श च तदा राज्ञः पत्नितं मूर्ध्नि धारिणी ।
 स्नानं स्त्रीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निषेधितम् ॥९५॥
 व्याजहार च राजानं स्नामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽवकोच्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥९६॥

राज्ञाद्यादर्शयद्वाङ्मयः पक्षितं मूर्ध्निवाच च ।
 प्रापेश केयराजो ऽयं प्रशस्त्रो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 तृतीयवयसः शस्त्रमिव दौवणघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पक्षितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभयधाङ्गारिणी देव किं वृद्धत्वेन सज्जसे ।
 अयेकं पक्षितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोहोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
 न यथा वृद्धभावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पक्षितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९१॥
 अदृष्टपक्षितैरस्मत्पूर्वजैराददे व्रतम् ।
 अहं तु विषयासक्तः प्रिये पक्षितवानपि ॥९२॥
 अहमङ्गाय गृह्णामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धसुखे सुप्तौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे व्रतमादिशोः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 भीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयाम्भजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्नातुमौशरी ।
 सत्यः पत्यनुयाचिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥९५॥
 तद्वासे ऽपि सुते राज्यं निदधीषा अहं पुनः ।
 शुश्रूषिष्ये वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥९६॥
 अरक्ष्यन्त्याहरिव सुतः क्षेत्रेवं कर्मभिः ।
 प्रयत्नयन्त्रो वासो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥९७॥

सोमचन्द्रस्ततो राक्षमारोप्य तनुजघ्नि ।
 दिक्प्रोषितक्षापसो ऽभूत्पत्न्या धाव्या च संयुतः ॥१०८॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरशून्यमग्निमथत् ।
 दुष्कपं च तपस्तेपे शुष्कपचादिभोजनः ॥१०९॥
 पक्षान्नपचाद्याय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 मृगाणामध्वगानां च ग्रीतच्छायास्तप्रयाम् ॥११०॥
 खादुखादून्युदकानि वनसतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्पथ्यै स्तूतस्तप्तेमतन्तुभिः ॥१११॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तस्य प्रकल्पयामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
 तपेज्जुदालि पक्षानि पेवं पेवं च धारिणी ।
 खेवं जघाह दिवसे चक्रे च मित्रि दीपकान् ॥११३॥
 अरण्यगोमयेरार्द्रैः सा क्षिप्तेपाश्रमाङ्गणम् ।
 पृत्यः सुखासिकाहेतोर्मांजयामास वासकम् ॥११४॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ साक्षयनौ मृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कञ्चित्काशं व्यतीथतुः ॥११५॥
 सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण वरुधे गर्भे ऽनुत्पादितव्ययः ॥११६॥
 धारिण्या सूरुरन्यूनसखः सुपुत्रे ऽन्यदा ।
 कान्त्वा दीप इवातेकपूरो ऽनःस्तुतिकाट्यम ॥११७॥
 श्रीश्रमे वक्त्रकान्येतित्यवेक्ष्यत स वक्त्रलैः ।
 पित्रा वक्त्रकचोरोति ततस्तजाम कषितम् ॥११८॥

विपेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।

अदृष्टमादकः सो ऽभूत्पुमानिव निरक्षरः ॥ ११८ ॥

अरक्ष्यमहिषीचौरं पाययित्वा मुञ्चमुञ्चः ।

सोमेन्दुरार्पयद्वाद्या धारणाथ तमर्भकम् ॥ ११९ ॥

अवाप सापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।

धात्री देववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥ १२० ॥

अपीयन्महिषीचौरं सोमेन्दुसं शिशुं स्त्रयम् ।

यान्निवन्तः शयानो वा स्त्रयमङ्गे दधार च ॥ १२१ ॥

स क्रमाद्धर्षमानो ऽभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ।

चक्रे च प्रत्यङ् पांशुक्रीडां वनवृत्तगर्भकैः ॥ १२२ ॥

एधोभिः स्त्रयमानौतैर्नीवारैः स्त्रयमाहतेः ।

स्त्रयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥ १२३ ॥

वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।

सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२४ ॥

यौवनाभिसुखसालङ्कनीणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदथ वस्त्रलक्ष्मीर्यपि ॥ १२५ ॥

फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां च पितुश्चक्रे सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥ १२६ ॥

आजन्ममङ्गलार्थं व्रती वस्त्रलक्ष्मीर्यभूत् ।

स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्ने ॥ १२७ ॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनसंस्थान्यदा पितुः ।

धारिणीकुक्षिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२८ ॥

कौटुम्भो ऽस्ति स मे भ्राता मिश्रिष्यति कथं पुनः ।
 इत्यभ्युद्विग्नराजो राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥ १३० ॥
 अथादिग्रन्थिकरांस्तत्र यात तपोवने ।
 यच्छ्रीमन्नातपादानां पादपद्मैरकङ्कतम् ॥ १३१ ॥
 पितृपादाब्जहंसस्य मदीयस्मानुजन्मनः ।
 वने निवसतो रूपमास्मिन्स्थानयत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।
 ययुस्तत्र वने पुण्योक्तते वस्त्रलक्षौरिणा ॥ १३३ ॥
 ते विश्वकर्मणो मृत्युं नराणीवातिकौशलात् ।
 तमास्मिन्स्थानयथावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥ १३४ ॥
 आनीय दर्शयामासु रूपं वस्त्रलक्षौरिणः ।
 ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥ १३५ ॥
 दधौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैव ह्यौघते ।
 आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नात्यया ॥ १३६ ॥
 दिष्ट्या सोढरं दृष्टो ऽसौत्यभिधायासककृपः ।
 तं सख्ये मूर्ध्नि जग्रौ न चाङ्गादुदतारयत् ॥ १३७ ॥
 वस्त्रलक्ष्मादनधरं दृष्ट्वा वस्त्रलक्षौरिणम् ।
 उदभ्युद्गागभ्युद्गाजा सनिर्घ्नर इवाच सः ॥ १३८ ॥
 क्वचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
 मद्भ्रातुस्तस्य बाह्वस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥
 अहं राज्यसुखद्वयेऽग्नः कौटुम्भि हंसवत् ।
 पुश्विन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्या तु जीवति ॥ १४० ॥

अरण्यो जीव इव दुरानेयः स पक्षने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्नाव्याविभागिनि ॥ १४१ ॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेश्याभ्यातुर्थशास्त्रिणीः ॥ १४२ ॥
 मुनिवेषेण गत्वाङ्गस्यैर्मनवनवोक्तिभिः ।
 प्रलोभ्य खाण्डेय फलेरिचानयत ने ऽनुजम् ॥ १४३ ॥
 इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥ १४४ ॥
 फलान्यादाय बिम्बादीन्याथान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तच्च ददृशुस्तं मृगोदृशः ॥ १४५ ॥
 मुनिवेषभृतां तासां सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।
 ऋजुधीरित्यष्टच्छ के यूयं को व आश्रमः ॥ १४६ ॥
 ताः प्रोचुर्वचमृषयः पोतनाश्रमवाचिनः ।
 तवागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥ १४७ ॥
 उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।
 यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥ १४८ ॥
 तास्योचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।
 फलानि कसिदन्नाति नीरसान्यतिनीरसः ॥ १४९ ॥
 अस्मदाश्रमदृष्टाणामीषस्त फलवर्णिकाम् ।
 इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुर्मूले तं च न्यषादयन् ॥ १५० ॥
 तास्य तं प्राशयन्त्यष्टफलान्यत्रिफलाग्रयाः ।
 सो ऽपि सद्यसादास्तादाहिन्वाद्युदेगभागभूत् ॥ १५१ ॥

एकस्मानक्षितं तासं स्नातृस्त्र्यग्रमचौकरन् ॥
 तत्करं च न्यधुः पीनकुचक्षुषो निजोरवि ॥ १५२ ॥
 स खचे कोमलमिदं किमङ्गं वो मधुर्धवः ।
 किमुज्जते खले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥ १५३ ॥
 ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्त्यः स्त्रैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ॥
 अस्मादनफलास्त्रादे शौद्रुक् स्त्रादङ्गमार्दवम् ॥ १५४ ॥
 आस्त्रादितैर्वनफलैरस्मदीयेर्महारवैः ।
 अत्यन्तोपचयादेते जायेते इति च खले ॥ १५५ ॥
 तद्विमुञ्चात्रममिममसाराणि फलानि च ।
 अस्त्रदात्रममागत्य त्वमप्यस्त्रादृशो भव ॥ १५६ ॥
 अथ खण्डफलास्त्रादस्त्रो वस्त्रक्षचौर्यपि ।
 सकृत्तमपद्यान्मुग्धस्ताभिः सह धियासया ॥ १५७ ॥
 संज्ञाय तापमभाण्डमागादस्त्रक्षचौर्यपि ।
 यथोदितं च सकृत्तस्यानं ताभिरधिष्ठितम् ॥ १५८ ॥
 तदा च ददृशे वृषाधिकृढैश्चरपूवैः ।
 आगच्छन्सोमचन्द्रिरेककथत च योषिताम् ॥ १५९ ॥
 मा प्राप्स्यीदेष इति तास्तस्माद्भोता द्रुतद्रुतम् ।
 नैशुर्नृग्य इव व्याधादमिन्नन्यः परस्परम् ॥ १६० ॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 गृह्णन्तः स्त्रमिशान्तेषुमुपाक्रन्ताखिले वने ॥ १६१ ॥
 दर्दरं रथिनं चैकं च धावन्मृगवहने ।
 तमप्युषिं मन्वन्मानो ऽवदन्तातामिवादधे ॥ १६२ ॥

रक्ष्यन्त्यकुमारं तं क गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाश्रमम् ॥ १६३ ॥
 रक्ष्यादौदहमपि थियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्यगन्तमपेगूमिष वस्त्रक्षचौर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि आग्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिकृष्टां तातेति भावते स्म मुञ्जमुञ्जः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तन्प्रियावोचत्क्षेमस्योपचारगोः ।
 यन्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्नात् सुगधो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्ने वसन् ।
 स्त्रीमुंघयोरभेदज्ञो नरं तामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रवीचमानान्बृहस्पानूषे वस्त्रक्षचौर्यदः ।
 वाद्यन्ते किमसौ तात मृगा नार्हन्मदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहाराय रथिकः स्त्रिया वस्त्रक्षचौरिणम् ।
 हंसो कर्मदमेवेषां मृगाणां नाप दुष्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकाग्रादून्यदौ वस्त्रक्षचौरिणे ।
 सो ऽद्यादश्च तदास्त्रादसुखमग्नौ जगाद च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यश्मये ऽप्यस्त्रादिषुम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥ १७१ ॥
 चभूच मोदकास्त्रादात्पोतनं गन्तुमुत्तुकः ।
 कषायरुचेर्नटितः स विष्णामस्तकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनस्याभवपुङ्गुं चौरैरेकेन दीयता ॥
 रथो नाहमहारेण तं चौरं निजघान च ॥ १७३ ॥

चौरौ ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
 यद्यो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्रविणं रथे ॥१७५॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथौ वल्कलचौरिणम् ।
 प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥
 किञ्चित्च द्रविणं तस्मै रथौ तापमसूनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्नायमानो जगाद् च ॥१७७॥
 असुस्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थं कस्मैचिद्दद्याद्द्रव्यमवकथे ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उन्मेषमाणो हर्ष्याणि बभ्राम सुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारौणामृषिवुद्धा स मुग्धधीः ।
 अभिवादनवाढूल उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमस्यैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापसुकः शर इवास्त्रखलम् ॥१८१॥
 स तद्रेष्माश्रमं मेने वेश्यां सुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयान्शक्रे समर्पय ममोटजम् ।
 असुश्यावकथे द्रव्यं महर्षे गृह्णातामिदम् ॥१८३॥
 तदीय उटजो ह्येष गृह्णातामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजूहवत् ॥१८४॥

अग्निच्छतो ऽपि तस्यैर्वापितो गणिकाश्चथा ।
 शूरोपमान्यादनखानदुश्चक्षुदतारयत् ॥ १८५ ॥
 कृत्वा वस्त्रक्षौरापनयनं सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्नपयितुं वराग्रिं पर्यधापयत् ॥ १८६ ॥
 आजन्मसुनिवेष्ट मे मापनेषीर्महासुने ।
 स वस्त्रक्षौपनयनादिति बाल इवारटत् ॥ १८७ ॥
 वेश्यावोचन्महर्षीणामतिथौनामिवाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं नहि ॥ १८८ ॥
 त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांस्तेप्रतीच्छसि ।
 तदा हि कश्यसे वस्तुसुटजं सुनिपुचक ॥ १८९ ॥
 ततस्तदासक्तोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमयधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवोरगः ॥ १९० ॥
 तत्केशपाशं जटिलं तेलेनाभ्यञ्ज्य सा स्नयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव ग्रनेर्विवस्ने वरवर्णिनी ॥ १९१ ॥
 अभ्यञ्ज्य मृज्यमानाङ्गस्तथा मोमेन्दुभ्रमभृत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणस्तोचनः ॥ १९२ ॥
 गणिका स्नपयित्वाथ कवोष्णेगन्धवारिभिः ।
 तसामोचयदय्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥ १९३ ॥
 तथेकस्या दारिकायाः पाणिपद्मकारि सः ।
 साभास्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रौरिवाङ्गिनी ॥ १९४ ॥
 बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।
 दध्यावृषिकुमारस्तु चक्षयो ऽमी पठन्ति किम् ॥ १९५ ॥

अवीवदच्च मङ्गलान्यातोद्यानि पणान्नना ।

किमेतदिति सभ्रान्तः पृथात्कर्णौ च सोमभूः ॥१८६॥

मुनिवेषजुषो वेष्ट्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

इहागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममणहौत् ॥१८८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य ग्रापभयाक्षष्टाः कातराः स्त्रीस्त्रिभावनः ॥१८९॥

सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मात्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥१९०॥

अनुग्रिष्ते विश्रामौघः किमकार्षमहं जडः ।

विद्योजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तस्य नातुजः ॥१९१॥

पितृपार्श्वान्पतिभ्रष्टो जौविष्यति कथं नु सः ।

कियच्चिरं जीवति हि मौनो नीराहृष्टिष्कृतः ॥१९२॥

एवं दुःखादरतिभागभूद्भृशमिस्त्रापतिः ।

उदेकज्जयने ऽप्यस्याम्नौनः स्तोक इवाभसि ॥१९३॥

वेष्ट्यायाः सद्ने तस्यास्तदा च मुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनीभर्तुरप्रियातिथितां यथौ ॥१९४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःश्वदःखितम् ।

लोकोत्तरसुखौ को ऽयं यस्यापे मुरजध्वनिः ॥१९५॥

स्नार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेव हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातवन्निभः ॥१९६॥

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुल्लया ।
 कर्णक्षिवालं वेश्यायास्तस्यास्त्वनमपूरयत् ॥ २० ७ ॥
 प्रसन्नचम्पुं राजानं माथ गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्योत्कृष्टप्रगल्भवाक् ॥ २० ८ ॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकमि ।
 अश्विवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥ २० ९ ॥
 अश्विवेषो युवा को ऽपि गोवत्स व्यवहारवित् ।
 अंभ्यागान्मद्गृहे मो ऽद्योद्वाहितः सुतया स्वया ॥ २१ ० ॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे महस्य तत् ॥ २१ १ ॥
 अथादिशन्नराजानां कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलक्षयितुं ते ऽपि गलोपालक्षयंश्च तम् ॥ २१ २ ॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखेन हवात्यर्थममोदत ॥ २१ ३ ॥
 तथा समन्वितं वध्वा करेणमधिरुह्य च ।
 अग्निनाथ निजं वेश्म राजा वल्कलचौरिणम् ॥ २१ ४ ॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पश्यो ऽपि हि शिष्यक्षणे नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥ २१ ५ ॥
 तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्यासु तेनोद्वाहयत्स्वर्वधूपमाः ॥ २१ ६ ॥
 वधूभिः सहितः ताभिरखण्डितुमौहितः ।
 रेने वल्कलचौर्युद्धे सुखाब्धिजलकुञ्जरः ॥ २१ ७ ॥

सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृदस्त्वलक्षौरिणः ।
 तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्युरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चौरैणापन्नं स म तद्वनम् ।
 उपलक्ष्यारक्षकानामूर्ध्वबाह्वरचौकथत् ॥२१९॥
 संयम्य च स आरक्षे राजदारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीदृशा जौवातुकल्पया ॥२२०॥
 तक्षुपालचयदस्त्वचौरौ मार्गोपकारिणम् ।
 अमोचयच्च मन्तो हि नोपकारस्य घस्यराः ॥२२१॥
 भोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद् वृक्षं नेत्रजलैः मिसृज्जिव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रमल्लचन्द्रप्रहितैर्नरेर्वस्त्वलक्षौरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभृदुद्भानलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतविद्योगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 शृङ्गो ऽपि राक्षोकरणमन्धत्सुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरत्तापसो ऽन्येऽपि तपःसन्नस्त्राचारिभिः ।
 तापमैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्थत ॥२२५॥
 पूर्णेषु दादशस्त्रब्देऽन्यदेवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥२२६॥
 विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमाचस्य मे प्रसूः ।
 कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥२२७॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥

यावत्प्रत्युपकाराय क्षमौभूतो ऽस्मि धौवने ।
 देवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२८॥
 पितुरानृण्यभागाहं भवाम्येकेन जन्मना ।
 येनाहं शोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमप्रवौत् ।
 देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
 राजा प्रोवाच चे भ्रातः पिता हि सम आवयोः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादानंकृतमौयतुः ॥२३३॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्थानादूषे वस्त्रक्षयैर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रौडं यच्च हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषं यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांसुक्रीडामखा मृगाः ।
 महिष्यस्ता इमा माहनिभा यासामपां पथः ॥२३६॥
 स्वामिन्वने सुखान्यसिन्धिक्यन्ति कथयाम्यहम् ।
 अयेकं पिष्टशुश्रूषासुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुर्भ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाये ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रिषिं प्रणमन्नेदिनौपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो मूनुस्तात त्वां प्रणमत्यधौ ॥२३९॥

प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यर्ष पाणिना ।
 मार्जश्चिव तदङ्गेषु संक्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृष्टमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्करोरकदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्तो वस्त्रक्षचौर्येष त्वत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाधाय तस्याङ्गमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेभ्यु तदा कोष्णो बाष्प्यः प्रादुर्भवद्दृशोः ।
 बभूव तच्छृणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमासोकवतीभ्यां तावुभौ सुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्ये स्नेहबन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं काष्ठो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वत्प्रसादात्कन्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥
 अप्रेक्ष्यमाणं तत्कौटुम्भभृत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वस्त्रक्षचौर्यन्तवृट्जं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
 तानि तापसभाण्डानि स्त्रोत्तरौयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्ग्रमत्वं परित्यृगन् ॥२४८॥
 तस्य चैवमभृच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पाचकेसरिकया कापि प्रत्यङ्मुखं पुरा ॥२४९॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
 सस्मार च स्मःकृतवद्देवमर्त्यभवाणिजान् ॥२५०॥

आमण्यं प्राग्भवत्तं स्मरन्वल्कलचौर्यथ ।

वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥

धर्मध्यानं व्यतिक्रम्य शुक्लध्याने द्वितीयके ।

स्थितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥

तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा भोमचन्द्रभूः ।

पितुर्भ्रातृसु विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥

भोमचन्द्रः प्रमत्तसु ततो वल्कलचौरिणम् ।

सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधो प्रणमतुः ॥२५४॥

वयं च समवासार्जं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।

उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने नाम्ना मनोरमे ॥२५५॥

प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचौर्यपि ।

अर्पयित्वा तदास्माकं गतो ऽन्यत्र नराधिप ॥२५६॥

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।

तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिवल्कलचौरिणः ॥२५७॥

तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।

स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राप्ताजीदस्मदन्तिके ॥२५८॥

एवमाख्याय विरते औवीरे परमेश्वरे ।

दृढार्थं देवमन्यातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥

पप्रच्छ अणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।

किमेष देवमन्यातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥

स्नाम्यप्याख्यप्रसन्नर्षेष्टपद्ममिह ज्वेलम् ।

कर्तुं च तन्महिमानममराः संपतन्मयी ॥२६१॥

पुनर्विज्ञापयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेव्यति ॥२६१॥
 नाथो ऽयकथयत्पश्य विद्युन्मालौ सुरो ह्यमौ ।
 मामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवौषमावृतः ॥२६३॥
 अहो ऽमुष्मात्सप्तमे ऽङ्गि च्युत्वा भावौ पुरे तव ।
 श्रेष्ठिच्छषभदत्तस्य जम्बूः पुत्रो ऽन्यकेवलौ ॥२६४॥
 राजापृच्छदमौ यद्यसन्नप्रच्यवनो ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तत्किमचौणमथाचर्यौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥
 तदा सुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
 शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥
 तदा च श्रेणिको ऽष्टच्छद्मगवन्तं हताञ्जलिः ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥
 सर्वज्ञः कथयामास राजस्यैव पत्तने ।
 इभ्यो गुप्तमतिनां बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥
 तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।
 ज्यायानृषभदत्ताख्यो जिनदामाभिधो लघुः ॥२७०॥
 ज्यायानतिमदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः ।
 तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यचे इव त्रर्षणी ॥२७१॥
 तद्वत्सर्षभदत्तेन जिग्दासः सुमेधसा ।
 त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिसूर्वदन् ।
 कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥
 जिनदामो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।
 संजातद्यूतकलहे मद्यो ऽस्तेन न्यह्न्यत ॥२७४॥
 फलं द्यूतविषतरोरायुधाघातवेदनम् ।
 जिनदामो ऽश्वभृद्भृङ्ग इव भूमितले कुठन् ॥२७५॥
 खजनाक्षुर्धमदत्तमुचुर्भो परमार्हत ।
 प्राणिमात्रमाधारिणा दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥
 पात्रं कौर्त्तैर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥
 ऋषभो ऽयम्यधाङ्गत्वावरजं खजनेरितः ।
 ममाश्वसिद्धि हे वत्स चाख्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद् जिनदामो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमाशुभ्रिकं कुर्या जीवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यानिशनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ऋषभो ऽयम्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
 जप खच्छमनाः पक्षपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः खयम् ।
 शराधनं सान्निशं कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदामो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽद्यं परमर्द्धिकः ॥२८३॥

अथ चास्मदसौ ऽश्रौषीद्यद्वाजगृहपत्तने ।

केवली चरमो भावौ जन्मूर्ध्वभदत्तजः ॥२८४॥

श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥

राजाष्टकृत्यनविद्युन्माक्षेष्ट भगवन्सुरः ।

किं सुरेस्वतितेजस्वी गृहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जन्मदौपत्य भारते ।

मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥

आर्यवासाङ्कटो ऽभुत्तस्य पत्नी तु रेवती ।

भवदत्तो भवदेवश्चाभुतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।

भवदत्तो भवान्मोघेस्तारणतरौ दृढाम् ।

यौवने ऽप्याददे दौचां सुस्थिताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥

स व्रतं पालयन्स्वङ्गधारोऽं श्रुतपारगः ।

व्यहरद्गुणं सार्धं द्वितोयकीव तत्तनुः ॥२९०॥

तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्याग्यजिज्ञपत् ।

अनुजानीत मां ग्रामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥

तत्रास्ति मे लघुभ्राता स मृगं खेहलो मयि ।

प्रमज्जिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याये ऽपि भद्रकः ॥२९२॥

ततस्तं श्रुतमृत्पाधुषमेतं गुरुंरादिशत् ।

परिस्कारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥

स जगाम पितृधर्मं गतमाचो ददर्श च ।

भ्रातुर्ददाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥

विवाहकौतुकवधः स भ्राता कन्यसो मुनेः ।
 विस्मृतान्यकरणौ यो मुद्धातुल्लसदाभवत् ॥२८५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽग्रजम् ।
 नाकार्षीत्स्नागनमपि व्रतादानकथापि का ॥२८६॥
 विलसत् स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोच्याकथयत्सर्वमनुजस्य कथां तथा ॥२८७॥
 भवदत्तो ऽवददद्द्वौ काटिन्यमनुजन्मनः ।
 ज्यायांसं यदवाज्ञासौदृषिमभ्यागतं गृहे ॥२८८॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोदाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य मानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥२८९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रप्राजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽब्रवीद्वेगे मगधाख्ये गुरुर्धृदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समौरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्वन्निवा भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
 खजानानि आसन्मन्दिरुचे युष्मदाश्रया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तच्चादिशङ्कहः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वशिष्ठो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाय खेषां समारिणां गृहे ।
 प्रपञ्च्यापाहणेनानुयहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥

नागदन्तस्य तनयां वासुकीकुचिसम्भवाम् ।
 उपयेमे भवदेवो भवदन्तासुजस्तदा ॥ ३०६ ॥
 कृतोदाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं सुदाभ्ययुः ।
 मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥ ३०७ ॥
 सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।
 पादोदकमवन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥ ३०८ ॥
 भवान्निमज्जनभयाद्वल्लभमिवेच्छवः ।
 क्षणित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥ ३०९ ॥
 मुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्निवाहय्याकुलाः स्य भोः ।
 यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥ ३१० ॥
 तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।
 एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यक्षाभयन् ॥ ३११ ॥
 तदानौ भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपातयन् ।
 सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभृत् ॥ ३१२ ॥
 चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः औचन्दनरसेन सः ।
 चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥ ३१३ ॥
 तस्या मूर्ध्नि च धक्षिणं सुमनोदामगर्भितम् ।
 बबन्ध यस्तशशिनः स्तर्भाणोः श्रीमल्लिङ्गचम् ॥ ३१४ ॥
 तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पञ्चवक्त्ररौम् ।
 मौनकेतोर्विव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥ ३१५ ॥
 कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रपन्नसे ।
 तावदागममश्नौषौङ्गवदन्तमहामुनेः ॥ ३१६ ॥

स भ्रातृदर्शनोत्तलः कितवो जयवानिव ।

द्रागुदस्यादिहायार्धमण्डितामपि वक्त्रभाम् ॥३१७॥

हिलार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।

तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एव नाशृणोत् ॥३१८॥

मायहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ।

कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेख्यामि बालिकाः ॥३१९॥

भवदेवस्ततः स्थानात्प्रवमानः प्रवक्त्रवत् ।

अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तच्च स्थितमवन्दत । ३२०॥

वन्दितोत्थितमाचस्थानुजस्य दृढभाजनम् ।

मुनिः श्रामण्यदानाय सत्यंकारमिवापेक्षत् ॥३२१॥

भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।

निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तदृक् ॥३२२॥

भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजनं भारयस्करे ।

अश्वगाहवदत्तर्षिं तत्पटाम्भोजषट्पदः ॥३२३॥

अन्ये ऽपि बहवो नार्यो नराश्च भावदेववत् ।

अश्वयुर्भवदत्तर्षिसुदूर्मिप्रमदहृदाः ॥३२४॥

मुनिर्न कंचिद्वासुजन्मनीमामुचितं ह्यदः ।

अविस्मृष्टाश्च मुनिना न व्यावहृतिरे जनाः ॥३२५॥

दूरं गत्वा च निर्विषास्तं वन्दित्वा महासुनिम् ।

स्वयमेव व्याकुष्ठुरादौ नार्यो नरास्ततः ॥३२६॥

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।

अप्यविस्मृष्टा व्याकुटश्चेते नेते हि सोदराः ॥३२७॥

अहं तु सोदरो ऽमुष्य दावावां खेहसौ मिथः ।
 तदनेनाविस्मृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥ ३९ ८ ॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमपजः ।
 ततो ममार्पयद्गोढं प्रसीदष्टतभाजनम् ॥ ३९ ९ ॥
 चिरादभ्यागतं आन्तं ज्यायांसं भ्रातरं सुनिम् ।
 असुक्ता तदसुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥ ३९ १० ॥
 मासौ वलेदिति मनोव्याघेपार्थं कनौयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्कलं भवदत्तो महासुनिः ॥ ३९ ११ ॥
 एते ते यामपर्थन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवष्टेषु खेरमरंखहि ॥ ३९ १२ ॥
 मरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥ ३९ १३ ॥
 एतास्य यामपर्थन्तभूमयो भूरिवाल्मकाः ।
 यज्ञावां वालकाचैत्यक्रौडां प्राष्टव्यस्तस्यहि ॥ ३९ १४ ॥
 भवदत्तो ऽनुजग्नानमेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम याममाचार्यपादपद्मेः पविचितम् ॥ ३९ १५ ॥
 सानुजं भवदत्तर्षिं वसतिद्वारमागतम् ।
 निरौघ्य क्षुत्तकाः प्रोचुः क्षतवक्रोष्ठिका मिथः ॥ ३९ १६ ॥
 दिव्यवेषधरो नूनमनुजो सुनिनासुना ।
 प्रम्राजयितुमानौतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३९ १७ ॥
 स्वरिकुचे भवदत्तं तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदङ्गवन्दौचां जिष्टचूर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥ ३९ १८ ॥

सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थसि ।
 मा भृङ्गाता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३८॥
 भवदेवस्तदैवाथ पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां महितो ऽन्यत्र विहृतं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्त्रजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं बभाषिरे ॥३४१॥
 भवदेवोऽस्यगायुष्माग्निभ्यां हितार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिञ्चौवन्मृता वयम् ॥३४२॥
 खिद्यते चक्रवाकौव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्यास्य नयनाम्बु मिराम्बुवत् ॥३४३॥
 एकाक्षस्माननाष्ट्रस्य भवदेवः कच्चिद्भजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽप्यसम्भावं गतस्य कापि किं ह्यदः ॥३४४॥
 नष्टस्त्वानिव गृह्णितान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्माननुगृह्णाणर्षे कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४५॥
 धर्मोदकैश्चरुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ कचित् ॥३४६॥
 गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां इदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशस्त्रां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदक्तो ऽपि कालेन बद्धनेयुषा ।
 विपेदे ऽनग्रनं कृत्वा सौधर्मं च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दधौ नागिणा प्रेथमौ मम ।
 प्रेथांस्तस्या अहमपि विरहो ह्यी दयोरभूत् ॥२५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु खर्गते किं मे व्रतेनायामहेतुना ॥२५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चेर्भविष्यति कथं नु सा ॥२५२॥
 गजौव वारौपतिता पद्मिनीव हिसाविता ।
 मराक्षौव मरुगता वक्षौव यौगतापभाक् ॥२५३॥
 यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशवद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभास्त्रोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥२५४॥ दुग्धम् ।
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तो तां प्रियामायतेक्षणाम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदशो रंखे तथा सद्य ॥२५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेवं खं नियच्छन्मूर्णनाभवत् ।
 स्युर्विरर्षेननाष्टच्छ्य भवदेवो विनिर्यथौ ॥२५६॥
 तूष्णे जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्यौ च संवृतद्वारबाह्यायतनसन्निधौ ॥२५७॥
 गन्धमास्त्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
 तचाभ्यागान्मुनिरभाविष्यवन्दत तं च सा ॥२५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥२५९॥
 कथयामास सायैवमार्धवान्नेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तथोद्यागाङ्गुयान्काको विपन्नयोः ॥२६०॥

भूयो ऽप्यष्ट्वत्स सुनिरार्थवत्सुना प्रिया ।

भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥२६१॥

सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽयजात् ।

यदि वा वार्तयास्येनमनेनममिहागतम् ॥२६२॥

उवाच चिन्तयित्वेवमार्थवद्वेवतौसुतः ।

त्वमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥२६३॥

भवदेवो ऽवदत्ताधु त्वयाहमुपपन्नचितः ।

म एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजौवितेश्वरः ॥२६४॥

तदायज्ञोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।

अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥२६५॥

विपक्षे साम्प्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।

नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥२६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।

नहि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥२६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला सारम्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥२६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।

किं नाम मयि लावण्यं पुष्पाशय विमृश्याताम् ॥२६९॥

सुक्ता रत्नचयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामाचनिभां मा यक्षोमीं महाशय ॥२७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुदांमहो ।

विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनौयताम् ॥२७१॥

याचितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृद्वापि हितैषिणा ।
 तमप्यनामं मा मंस्था मयि पापसूनु रतः ॥ ३७२ ॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागकृतं चाघमाक्रोचय तदन्तिके ॥ ३७३ ॥
 यावदेवं भवदेवं नागिका भृशमन्वशात् ।
 ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाहुक्तपायसः ॥ ३७४ ॥
 ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
 तदमिष्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥ ३७५ ॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
 अत्रान्तपायसो मातर्भोजं, शृण्वामि नो पुनः ॥ ३७६ ॥
 आदाय दक्षिणामत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्योः स्त्रोच्छिष्टभोजने ॥ ३७७ ॥
 ब्राह्मण्युवाच वान्तागौ जुगुप्सुस्त्वं भविष्यसि ।
 अहं जुगुप्सुनौयेन कर्मणामेन दारक ॥ ३७८ ॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे बटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्तागौ निहृष्टः कुक्कुरादपि ॥ ३७९ ॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वचि च ।
 तन्नामुदस्य किमिति भूयो ऽप्युपवुञ्चसे ॥ ३८० ॥
 मामासृगस्त्रिणमूत्रपूर्णाहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यासि मामिच्छन् किं न कञ्चसे ॥ ३८१ ॥
 पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिष्यस्यत्वं न स्वं शिष्यसि स्वयम् ॥ ३८२ ॥

अचिन्तयच्च यादृग्धि श्रूयते मेहरागमे ।
 तादृग्भ्रमयः सो ऽयं काप्यहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 नाभूदवाङ्मुखी दृष्टिर्विस्मयेव तदन्तरे ॥४०६॥
 कुमारो ऽपश्यदपश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय यथौ कश्चित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथामुदः ।
 तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्यदा पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तत्र मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तस्मिन्नि ।
 निरौच्छते भवे ऽस्मिन्हौ पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकशक्तिसिक्तस्य मर्त्यशस्ममहौदहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽथ परं वैराग्यमुदहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृतान्त्रिभिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वौणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पाकयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 मागरो व्याहरन्त्यूज्याः प्रत्याख्याता मया त्रियः ।
 परिब्रज्यामुपादातुं तदादिशय किं न माम् ॥४१४॥
 इत्यापहकुटारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदायान्मन्येतां तौ व्रतपक्ष्णाय तम् ॥४१५॥

अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।

आददे ब्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जौवो ऽपि पूर्णं काले दिवस्युतः ।

तत्रेव निजये वीतशोकायां प्रःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनौपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ युग्मम् ॥

म पाच्यमानो यज्ञेन कल्पद्रुम इवोद्भूतः ।

क्रमेण कलयन्मृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

साक्षिमाचौकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मिथो गृह्णीतमङ्केता इव मन्त्रकसुः कलाः ॥४२२॥

यौवने पर्यणेषौत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

मंष्ट्रकसाशुभन्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥

मकलचस्य शान्देयुः प्रासादे तस्य तस्युषः ।

सागरर्षिः पुरौबाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥

तत्र कामममृद्वाख्यः सार्थवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यक्षाभयङ्गत्वा मामचपणपारणे ॥४२५॥

गृहे काभममृद्वाख्य पाचद्गन्प्रभावतः ।

वसुधारापतश्चाक्षः पात्रे दानाद्वि किं नष्टि ॥४२६॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।

निषमाद च तत्पादपद्मान्तं राजहंसवत् ॥४२७॥

चतुर्दशानां प्रवर्णामाकरः सागरोऽपि हि ।

शिवस्य सपरौवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥

विशेषतश्च संमारासारतां तस्य धौमतः ।

गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥

शिवोऽष्टच्छ तमृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।

खेहो मे पश्यतो यत्त्वां हर्षोऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥

ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।

कनिष्ठोऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्योऽप्यतिवक्त्रभः ॥४३१॥

मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।

उपायेन यादितोऽसि परलोकाहितेच्छया ॥४३२॥

अभूव च सुरावां भौधर्म परमर्द्धिकौ ।

कुमुदेन्द्रारिव प्रौतिस्तचाण्यभवदावयोः ॥४३३॥

भवेऽस्मिन्वैतरागोऽहं स्वे परे वा समानदृक् ।

त्वं त्वद्यापि सरागत्वात्प्रागवस्त्रेहभाग्मयि ॥४३४॥

शिवोऽवदद्भुतादानाद्देवोऽभूवं पुराण्यहम् ।

तदिहापि भवं पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥

आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।

पृज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपास्त्रवः ॥४३६॥

गत्वा शिवकुमारोऽपि पित्रपादाभ्यजिज्ञपत् ।

अथ सागरदत्तर्षेः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तप्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
 ततस्तस्मादिरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीय प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
 प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पृथ्यते ऽस्माकं त्वत्कीदृशलोकाजं सुखम् ॥४४०॥
 श्रत्यन्तं निर्ममो ऽभृस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 अमंस्ततानिवायुश्चान्यदस्मान्विजिहामसि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यमानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवाढ्या भवित्रौ रमनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तमनौश्वरः ।
 तत्रैव सर्वसावद्यनिश्चयमाह्लावयत्यभूत ॥४४३॥
 मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयौ ।
 तस्थौ म मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
 बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्भुजे च मः ।
 मद्भ्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
 एवमुदेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
 इत्यपुत्रं दृढधर्मे समाह्वय समादिशत् ॥४४६॥
 व्रतार्थमविसृष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
 मौनमालम्बितं वत्स यावन्निष्ठुरचेतसा ॥४४७॥
 मोक्षफल इव दौर्गौ करौव प्रभवन्मदः ।
 भोजनायापि यतते न म चाटुगतैरपि ॥४४८॥

यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४८॥
 मञ्जौवपचिणं कायकुलाद्याङ्गन्तुस्तुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मो ऽपि तामाजामुररौकृत्य भूपतेः ।
 यथौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमशः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधौः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निषमाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवदद्दहो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुष्टो ऽभ्यधात्म्यगृष्ट्यौनां यच्च कुचचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि खान्तं समभावाधिवासितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशङ्कापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु वृष्णामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणेव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥
 शिवो ऽवददिष्टजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतौभूय स्थितो ऽस्मि विरतो गृह्णात् ॥४५८॥
 यथा क्षुदिष्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥

इभ्यो ऽप्यधत्त यद्येवं तद्गुप्तीया महाशय ।
 धर्मा ह्यधीनो देहस्य देहस्याहारसम्भवः ॥ ४ ६ ० ॥
 आहारं निरवद्यं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥ ४ ६ १ ॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तुनो मपद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥ ४ ६ २ ॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुत्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 मत्रे मंपादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छामि ॥ ४ ६ ३ ॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि मन्त्रे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामास्त्रेन पारणम् ॥ ४ ६ ४ ॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यस्तुः ।
 विनयं कर्तुमारेभे मामाचारौविचक्षणः ॥ ४ ६ ५ ॥
 तपस्यतः शिवस्यापि यद्यौ द्वादशवत्सरौ ।
 मोहात्पिष्टभ्यां न पुनर्व्यसर्जि गुरुमस्मिधौ ॥ ४ ६ ६ ॥
 मृत्वा शिवकुमारो ऽभृङ्गच्छात्रोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्मास्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥ ४ ६ ७ ॥
 आसन्नश्च्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभृङ्गच्छात्रोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥ ४ ६ ८ ॥
 चुत्वायमचैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 अक्षभेभ्यस्य तनयो जन्मर्भाव्यन्तकेवली ॥ ४ ६ ९ ॥
 तदा चोपप्रसन्नार्चिं विद्युन्मास्त्रिणि जग्मुषि
 अतस्तत्प्रिया एवं पप्रच्छन्तं महाशुनिम् ॥ ४ ७ ० ॥

इतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।

समागमः पुनः कापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७॥

अषिराख्यञ्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽत्रैव पक्षने ।

समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७९॥

तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो द्यूयं भविष्यथ ।

मर्त्यत्वमौयुषा भावौ तच्च वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७९॥

सुरासुरैः सेवितपादपद्मः

श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।

भयान्नसूर्यो ऽतिशयद्विपाचं

विहर्तुमन्यच्च ततो जगाम ॥४७९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि अविरावली-

चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

द्वितीयः सर्गः ।

इतस्य नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
अणिको ऽपात्यद्राज्यं प्राज्यश्रौर्मघवानिव ॥ १ ॥
तत्पर्द्ध्वषणं श्रेष्ठो श्रेष्ठो धर्मेण कर्मणा ।
नास्मा षष्ठभदत्तो ऽभृक्षरर्षभधुरंधरः ॥ २ ॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिग्रम् ।
जजाप सर्वाभिमतमिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥ ३ ॥
गुरुवाक्कृतकचोदर्शनमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्ध्यानमखं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥ ४ ॥
सरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥ ५ ॥
धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंसनुहारिणी ।
सुधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥ ६ ॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्सुपि ।
प्रयत्नः सुष्टु शीले ऽभृक्षौलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥ ७ ॥
सती संवितसर्वाङ्गा नौरङ्गीशोभिनी च सा ।
संचचार करस्यग्रासिहेव तरणेरपि ॥ ८ ॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युन्यक्तीयत इदि मध्येवार्ध्विव जातवी ॥ ९ ॥
नखमंसवदन्योन्यं तथोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभृदच्छितं प्रेम दिशरीरैकचेतयोः ॥ १० ॥

धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥ ११ ॥
 शैत्यमुत्पादयन्ने सुधारम इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥ १२ ॥
 गृह्णवाचो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्सत्त्वस्त्ववणकुभोजननिभं मम ॥ १३ ॥
 किं चिन्ताविधुरासौति पत्या प्रष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसंप्रधारितम् ॥ १४ ॥
 पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न लौणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥ १५ ॥
 नित्यं हृदयग्रन्थेन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥ १६ ॥
 विशिस्मारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥ १७ ॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया मन्दनोद्यानमस्मिमे ॥ १८ ॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारस्य भवत्विति ॥ १९ ॥
 ततश्चर्षभदत्तो ऽपि मद्यः मञ्जीकृते रथे ।
 आरुरोह तथा हंसरोमकोमलद्वल्लिके ॥ २० ॥
 अपि संयोजितावाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पतौ तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥ २१ ॥

वाङ्मात्मीभुरिधं पति श्रेणिकस्य महीपतेः ।
वाङ्मानतुरङ्गाणां केनबुद्धदन्तुरा ॥ १२ ॥
राज्ञो मत्तदिपालानरूपतां सूचयन्मयी ।
तद्वन्धत्तचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥ १३ ॥
अमूनि गोकुलान्यार्थं रम्याष्टुषभभाङ्गतेः ।
उत्कर्णतर्णककुलान्युद्गामरथनिस्त्रनात् ॥ १४ ॥
एते च मार्गं तरुणसहकाराः कृशोदरि ।
वारस्वतौषधोभूतपक्त्राः पिकथोषिताम् ॥ १५ ॥
मृगा वायुमिवाकृष्टा रथनिर्घोषभौरवः ।
प्रायः प्रयान्मयी व्योम्नि जिह्वामन्तो महीमिव ॥ १६ ॥
मृगाचौचुवणेष्वेते ऽरघ्टा वारिवर्षिणः ।
मर्त्यन्तरजुषः पृथ्व्यां पुष्करावर्तका इव ॥ १७ ॥
द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पक्षीं पयि विनोदयन् ।
जगाम वेभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥ १८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
जायापतौ तावव्यघाबुत्तेरतुरथो रथात् ।
वेभारपर्वतोद्यानदिदृच्छानृत्यदाशयौ ॥ १९ ॥
प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तौमध्वशाखिनाम् ।
स्नादूनि निम्नरजकान्याचामन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २० ॥
तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तौ पदे पदे ।
सुखम्यग्रं विदधतौ ग्रीतकैः कदलौदलेः ॥ २१ ॥
अथमानां शुक्लालापेर्दृग्गशाक्षेण वत्सकाम् ।
अहारोपितबालासु वानरौख्यतिसस्युद्गाम् ॥ २२ ॥

धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।

गिरिमारोपयामास तत्सुखेन जनैः जनैः ॥ ३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्यास्तित्तहारिणीम् ।

अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३ ॥

मातुलिङ्गौरिमाः पश्य फलप्राप्सारवामनाः ।

ताम्रेष्य पुष्पेर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमौः ॥ ३ ॥

मृदौकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कलिवामपि ।

नृत्यत्केतिकलापाभदलास्तालद्रुमा अमी ॥ ३ ॥

पुष्पजातय एतासु मिथः सौरभलम्बनेः ।

स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलन्मत्सुलच्छलात् ॥ ३ ॥

जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्दुर्गैः ।

हायया चोलकमसौ संख्यायित इवाचलः ॥ ३ ॥

ऋषभस्तत्र चापशृङ्गाक्षेचरमिवागतम् ।

सिद्धपुत्रं यशोमित्रं आहूतं बन्धुमिवात्मनः ॥ ३ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।

माधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥ ४ ॥

सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति परमार्हतः ।

पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणमृत्युखे ॥ ४ ॥

तदन्वगार्थं यास्यामि यदि वस्तुदिवन्दिषा ।

त्वरध्वं यूयमपि तद्वर्मापिगूर्भवाम्यहम् ॥ ४ ॥

शोमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह रेलतुः ।

ययो ऽप्ययं ययुः स्नानं सुधर्मस्नानिपावितम् ॥ ४ ॥

लघावद्वादशवर्तवन्देन चथो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्त्रामिनं भत्त्वा वन्दित्वा न्यषदगुरः ॥४४॥
 सुधर्मस्त्रामिनो धर्मोपदेशपरमावृतम् ।
 ते बह्वाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापपुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रस्य समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यथा ॥४६॥
 तामाख्यङ्गणभृज्जम्बू जात्यरत्नमयाकृतिम् ।
 तस्मान्नं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च लब्धावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्नो ऽपि हि सावद्यं नञ्चाख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥
 जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
 तव हमेव कक्षाणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥
 धीरस्त्रभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।
 निषेदिवाङ्मिहोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्तथा ॥५१॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने सिंहमङ्गलम् ।
 भद्रे द्रष्टव्यस्यो कुक्षौ सुतमिहं धरिष्यसि ॥५२॥ युग्मम् ।
 आख्यातजम्बूतद्वद्वृणारत्नमयस्य ते ।
 जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतसन्निधिः ॥५३॥
 धारिष्यमिदमे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।
 करिष्ये ऽष्टोत्तरं तद्भाषामास्त्राणां शतं कृतिम् ॥५४॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादान्धन्विता ते च यो ऽपि हि ।

उत्तैर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥

ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।

मिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥

अन्यदा धारिणी स्त्रिंशे श्वेतसिंहं न्यभासयत् ।

पत्युस्त्राकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदौर्घिका ॥५७॥

चक्षभो ऽभिदधे सुभ्रु मिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।

तत्पत्यमेव मन्यस्व स्त्रिंशे प्रत्ययो ननु ॥५८॥

जम्बनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।

मर्त्यलक्षणमपूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥

ब्रह्मलोकान्तरिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।

उत्पदे धारिणीकुक्षिशुक्रौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥

तस्यास्याभूदेवपूजागुहपूजासु दोहदः ।

दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥

वित्तेन भूयसा श्रेष्ठौ तद्दोहदमपूरयत् ।

उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्म्यं धनव्यये ॥६२॥

कसेण पुष्यङ्गर्भा च मन्त्रचारातिमन्थरम् ।

गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥

तस्याः कपोलपलकौ पाण्डुरिम्पातिप्रायिना ।

अभूतां प्रातरेणाङ्गुलिभ्यसब्रह्मधारिणी ॥६४॥

ततश्च नवभिर्मसैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।

धारिणी सुपुत्रे स्रुतं न्यूनोक्ततरविं वषा ॥६५॥

सुक्ताचूर्णं च टितैरक्षतेरतिमिसैः ।
 पूर्णानि क्षणपान्नाणि प्राविशक्षयभौकधि ॥ ६६ ॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूचित्रैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।
 तदासनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥ ६७ ॥
 सर्वकल्याणधुर्याणि त्वय्यवर्थाण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिगृहदारे श्रियो साध्यनिबन्धनम् ॥ ६८ ॥
 खपुटीकृतमीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकेनैः ।
 मनृतुप्तदृष्टदारे गायन्त्यः कुलवास्तिकाः ॥ ६९ ॥
 अक्षभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।
 ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थमानो ऽत्यर्थमुच्छसन् ॥ ७० ॥
 सूनोर्जम्बूतरोनाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।
 गुरुभे ऽस्मि अक्षभः श्रेष्ठो मन्वर्मितमना सुदा ॥ ७१ ॥
 उक्तापयन्तावङ्गम्यं पितरौ तं दिशानिशम् ।
 श्रुभूतां हर्षवात्सलौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥ ७२ ॥
 पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवत्सुहृद्भूषणम् ।
 क्रमेणावादयदृद्धिं तथोरिव मनोरथः ॥ ७३ ॥
 क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।
 अभूत्पाणिपद्मार्हस्य पित्रोराशस्ततातः ॥ ७४ ॥
 इतश्च तथैव पुरे ऽभूत्सहस्रशिरोमणेः ।
 समुद्रप्रियमंशस्य नात्मा पद्मावती प्रिया ॥ ७५ ॥
 तथा समुद्रदत्तस्य न्यसुद्रस्येव सग्यदा ।
 नात्मा कनकमासेति पद्मभृद्गुणमाञ्जनी ॥ ७६ ॥

तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।
 विनयश्रीरभङ्गार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥
 तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव च्छद्धिभिः ।
 धनश्रीरिति नात्माभूत्पत्नी शीलमहाधना ॥७८॥
 दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाश्च्युताः ।
 क्रमाद्दुहितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥
 समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभूच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति तु मेहिनी ॥८१॥
 वसुषेणाभिधानस्याभवद्द्वीरमतौ प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।
 जयश्रीश्चेति चाभूवन्तेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ।
 प्रार्थयान्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्भुराः ।
 कलात्मिपारदृश्यर्थे गुणेश्वर्यो ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
 तासां विवाहकल्याणसुहृन्मात्रं च यौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलश्रीलवधोरूपादयो वरगुणां हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राप्यः पुण्यैरथ वरः ॥८७॥

तासामस्मात्कुमारीणां भवतु तत्प्रसादतः ।
 वरो जम्बूकुमारो ऽयं दक्षजानामिवोद्युपः ॥८८॥
 श्रीमानसि कुक्षौनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो द्विधे ।
 ह्यत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृह्णाण नः ॥८९॥
 वृषाद्वृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
 स्त्रियमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितस्य तैः ॥९०॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिवरीयसे ।
 इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥९१॥
 अचान्तरे च विहरन्मन्त्रसत्त्वानि बोधयन् ।
 तच्चैवागत्य भगवान्मुधर्मा समवासरत् ॥९२॥
 सुधर्मागमनोदन्तसुधाधिक्यो ऽय कन्द्वत् ।
 सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्रकटपुष्पकाङ्कुरः ॥९३॥
 जम्बूनामा नमस्कृतुमागतं गणभृद्वरम् ।
 जगाम धाम धर्मद्वै रथेनानिलरंजसा ॥९४॥
 स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव आवकायणोः ।
 सुधानिस्यन्ददेशौघां देशनां तन्मृगामुजात् ॥९५॥
 देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषो ।
 तस्मादाद्भवैराग्र्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥९६॥
 सुधर्मस्त्रामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
 आदाख्ये ऽहं परिब्रह्मां भवबन्धनकर्तरीम् ॥९७॥
 आपृच्छ्य पितरौ चावदायामि परमेश्वर ।
 तावत्वं कक्षयाचैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥९८॥

तथेति प्रतिपक्षे च सुधर्मस्त्रामिनापि हि ।
 अधिरक्ष्य रथं जम्बूनगरद्वारमाययौ ॥८८॥
 तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयेव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतौचिष्ये तत्काष्ठातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्त्रामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभुषोर्मै न स्यात्तुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशालपरेणैव द्वारेण त्वरयन्त्यथम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतौच्यणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बितासु महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रष्टद्वज्जगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्यौ चैवं परचक्रभयादौदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलनं किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिखोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमामाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्द्यौमपुष्पवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्मार्थतो भ्रष्टो ब्याघुष्य पुनरप्यथम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मांश्चिपद्वेषेवामधुमतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वाक्यित्वा रथं वक्र इव गृहः ।
 प्रदेशं गणभृत्यादसनाथं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्त्रामिनं जम्बूरिति गत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नोऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मलथौषधम् ॥११३॥
 अनुज्ञानौत मां पृञ्चाः परिब्रञ्चार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गङ्गदस्त्रगौ ।
 मा भूरकाण्डेऽस्मदाग्रास्ततोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं मवधूको भविष्यसि ।
 द्रष्टव्यामः पौत्रवदनं दृक्ष्वैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रब्रज्याथा न समथो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छामि मनागपि ॥११७॥
 यदि वाक्याद्यहो वत्स प्रब्रज्यान्विषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्नान्यस्य वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः प्ररथोदाहकौतुकम् ॥११९॥
 एवं कृत्वा कुमारं तं निःप्रत्यूहं परिब्रजेः ।
 त्वामनु प्रब्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥

कुमारो ऽप्यवदद्युत्तदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्यायां न वार्या ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥ १ २ १ ॥
 आनेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्दुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां कवणापरौ ॥ १ २ २ ॥
 कन्यासु ब्रूढमाचासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्मदपरोधात्करिष्यति ॥ १ २ ३ ॥
 पश्चादपि हि चेत्पश्चात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृढ्वं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥ १ २ ४ ॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलचाः मबान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं मंलपन्ति स्म दुःखिताः ॥ १ २ ५ ॥
 श्रुत्वा च तेषां मंलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोच्येन पर्याप्तमाप्ताः प्रदणुत निर्णयम् ॥ १ २ ६ ॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥ १ २ ७ ॥
 सङ्गज्जपन्ति राजानः सङ्गज्जपन्ति साधवः ।
 सङ्गत्कन्याः प्रदौघन्ते चीष्टेतानि सङ्गत्सङ्गत् ॥ १ २ ८ ॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तास्मादृषभसूनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तद्वशजीविताः ॥ १ २ ९ ॥
 प्रव्रज्यामितरद्वापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥ १ ३ ० ॥
 ते कन्यापितरो जम्बूपितुरात्स्यापयन्ति ।
 सज्जीभवन्तुदाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥ १ ३ १ ॥

ततो नैमित्तिकमुखात्तैरभ्यैर्ध्वमेव च ।
 विवाहस्यं निर्णिन्ये तद्दिनात्प्रमे दिने ॥ १ ३ १ ॥
 महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावयकचेतसः ।
 मंभूय कारयामासुः स्फारमुदाहमण्डपम् ॥ १ ३ २ ॥
 विशिचवर्णैर्वासोभिदृष्टोचस्तच चाभवत् ।
 मन्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥ १ ३ ३ ॥
 तत्रोच्चलौकितान्याभाम्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुसर्वस्वं न्यामौकितमिवेन्दुना ॥ १ ३ ४ ॥
 तोरणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपद्मवैः ।
 मण्डपो ऽभादराङ्गानसंज्ञामिव विपञ्चयन् ॥ १ ३ ५ ॥
 शुशुभे मण्डपो विष्वक्क्षस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
 उग्रवीजावक्षिरिवोद्भूत्य मङ्गलशास्त्रिणाम् ॥ १ ३ ६ ॥
 अक्षेपि वर्णके जम्बूसुहृते दोषवर्जिते ।
 कौसुम्भवसनः सो ऽभादृक्षातप इवार्थमा ॥ १ ३ ७ ॥
 कन्यका अपि ताः चित्रा वर्णके नाचरन्वहिः ।
 राजपत्न्य इवासूयेपगतायां निद्योजिताः ॥ १ ३ ८ ॥
 कुमारस्य कुमार्यस्य स्त्रस्त्रस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन् शुभे क्षणे ॥ १ ३ ९ ॥
 स्वातन्त्र्यर्षभसूतोस्य आच्यमानाः पथो बभूवुः ।
 आसन्नोत्पाटभोत्पासु सुसन्न इव कुलसाः ॥ १ ४ ० ॥
 केशाञ्जम्बुमारस्य ग्रन्थकार्या ऽध्यावस्यन् ।
 कर्पूरागुहधूमेनोत्तंसल्लोलां वितन्वता ॥ १ ४ १ ॥

गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।

जात्याश्चकन्धरावक्रो धक्षिणो मूर्ध्निवध्यत ॥१४३॥

पर्यधाद्वारिणीसूनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।

सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरास्तमिथुनत्रिणौ ॥१४४॥

सुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानाभिलम्बितम् ।

सावण्यमरितः फेनबुद्बुदावल्लिषास्त्रिभम् ॥१४५॥

स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गासुक्तमौक्तिकः ।

राकाशशाङ्कवत्तारामास्ताभिः शुशुभे मृगम् ॥१४६॥

देवदूये द्वादूये मदग्रे श्वेतवाससौ ।

विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥

अथ जात्याश्चमाकूढो माथरातपवारणः ।

आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥

गौरङ्गीकञ्जवदनो गौयमानन्दमङ्गलः ।

उत्तायमाणलवणो वधूटौभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

निनदमङ्गलातोयः पठमङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्वाभिस्त्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्देदावधे सुवासिनौ ।

तत्र जम्बूकुमारश्च मारस्येव वपुस्ततः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वज्रिगर्भितमहिषा ।

भङ्गा सो ऽगाम्नात्तमृचं मृचं कक्षाण्यस्यदः ॥१५२॥

ततश्चाभिः कुमारौभिक्षामित्वा सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येककौतुकोदाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च स्रग्गवेणायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणेषीत्ताः पिचोरनुनिगौषथा ॥१५४॥

तारामेखकके दृष्ट्वा कौतुकेषु ममम्भमा ।

संतुष्टा मङ्गलावर्त्तं मधुपर्कं स्मितामना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतित्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पायिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्घृता ॥१५६॥

अपत्योदाहकल्याणसुखमित्याप धारिणौ ।

स्युः पुरन्ध्यो हि नौरभ्रसुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहानन्तरं तामां बन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभ्युद्येन मौवर्णः कियते ऽचक्षः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजमहचारिणा ।

गायन्तौभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवकमङ्गलम् ॥१५९॥

पुरो मङ्गलतूर्य्येण वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गतौतकेन भवता तूर्य्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥

दृष्ट्वैष्टैः कनिष्ठेण बन्धुभिः पार्श्वपायिभिः ।

जम्बूजगाम स्त्रां धाम ताभिरुडाभिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आदितो बन्धितवर्ता सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

बधुवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षकम् ॥१६२॥

धारिण्युषभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वास्त्रकारभूषितः ।

वासागारसुपेयाद्य पन्नौभिस्ताभिरावृतः ॥ १६४ ॥

सकलस्यो ऽपि तच्चास्त्रादार्षभिर्ब्रह्मचर्यभृत् ।

विकारहेतो पाशस्त्रे ऽप्यविकारा महाश्रयाः ॥ १६५ ॥

इतश्चापैव भरते ऽस्युपविन्ध्याद्रि पत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तच्च विन्ध्यो नामाभवत्तृपः ॥ १६६ ॥

उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो व्यायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥ १६७ ॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥ १६८ ॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

मंनिवेशं विधायास्त्रादिन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥ १६९ ॥

स स्वाचखननैर्बन्दिग्रहणैर्वर्त्मपातनैः ।

चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजौव सपरिच्छदः ॥ १७० ॥

एतत् विज्ञपयामासुसुरास्तस्य परेश्वरि ।

अङ्घ्रिं जम्बूकुमारस्य औदस्यायुपहासिनीम् ॥ १७१ ॥

विवाहमकृत्ते चास्य महेभ्यान्निक्षिताम्बुजम् ।

कषयामासुरत्यर्थमर्चयित्वा मणीनिव ॥ १७२ ॥

अवस्थापनिकातास्त्रोद्घाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां च तदैवागाढारिणीतनयौकसि ॥ १७३ ॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जायतं सकलं लोकं जन्मवर्जमसुषुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राख्यपुण्ड्रजुषे नहि ।
 प्रायः पुष्टाधिकानां हि न शक्नोऽप्यक्षमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दृष्टिभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुपचकमे ॥ १७६ ॥
 लुष्टान्नेष्वपि लुष्टस्तु स च जन्मर्मेहामनाः ।
 न चुकोप न चुचोभ सौख्यया त्विदमभ्यधात् ॥ १७७ ॥
 श्रयानमिह विमृशं निमग्नितमिमं जनम् ।
 भो भोः स्मृतं मा स्मैषां जायदेशो ऽस्मि यामिकः ॥ १७८ ॥
 महापुण्ड्रप्रभावस्य तस्याय वत्ससेदुश्र ।
 ते चौराः सन्भवपुत्रो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥ १७९ ॥
 ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभासयन् ।
 पत्नीभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥ १८० ॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मप्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥ १८१ ॥
 वयस्य देहि मे विद्यां सान्भनौ मोक्षणीमपि ।
 अथस्त्रापनिकातालोद्घाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥ १८२ ॥
 जन्मरूपे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥ १८३ ॥
 इदानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवक्षेत्रमवस्त्रापनिका मयि ॥ १८४ ॥

त्यह्यामि लक्ष्मीं दणवत्प्रातर्भ्रातरिमासहम् ।

तत् किं मे विद्यया काये निरोहस्य वपुष्यपि ॥ १ ८ ५ ॥

तामवस्त्रापिनीं विद्यां संवृत्य प्रभवोऽपि हि ।

प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥ १ ८ ६ ॥

मखं सुखं त्रिषयिकं मुडत्त्वाभिनवयौवनः ।

अनुक्रम्यस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यमि ॥ १ ८ ७ ॥

दमाभिः सह सुभूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।

शोभिष्यते परित्रज्याण्युपात्ता तदनन्तरम् ॥ १ ८ ८ ॥

ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं त्रिषयभोगजम् ।

अपायबहुलं ध्वन्यं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १ ८ ९ ॥

सुखं त्रिषयमेवायामत्यन्यं मर्षपादपि ।

दुःखं तु देहिनः प्राज्ञं मधुविन्दादिपुंसवत् ॥ १ ९ ० ॥

तथाहि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।

मार्थिनाविचटवौ चौरयादोमहानदौम् ॥ १ ९ १ ॥

तं मार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।

मृगवच्च पलायन्त सर्वं मार्थनिवासिनः ॥ १ ९ २ ॥

मार्थाद्धौनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवौम् ।

आकण्ठमागतेः प्राणैरभ्युत्कृपवारिवत् ॥ १ ९ ३ ॥

उच्चैस्तरौ गिरिरिव प्रचरन्मदनिम्नरः ।

उदस्तहस्तो ऽभ्राणौव प्रभंशयितुमम्बरात् ॥ १ ९ ४ ॥

न्यञ्जयन्न्मामंहिपातरन्तःशुषिरिणौमिव ।

आभ्राततासतास्यो गर्जन्नुज्जितमब्दवत् ॥ १ ९ ५ ॥

मावाद्यम इव क्रोधादहरो वनसिन्धुरः ।

वरार्कं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥ १८६ ॥

चिभिर्विशेषकम् ॥

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुहुः प्रष्टे वारणः करशौकरैः ॥ १८७ ॥

म पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्मिथ्या ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप तण्क्लमथावटम् ॥ १८८ ॥

गजो ऽवश्यं जौवितहत् कृपे जौवामि जातृचित् ।

इति सो ऽटात्तत्र झम्पां जौविताशा हि दुस्त्वजा ॥ १८९ ॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादश्लोक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥ १९० ॥

म पुमान्निपतकृपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्थाद्रज्जुवद्धघटौनिभः ॥ १९१ ॥

करं प्रक्षिप्य कृपान्तः करो पश्यं तच्छिरः ।

नाशकत् त्वमादात् मन्दभाग्य इवौषधौम् ॥ १९२ ॥

दत्तदृष्टिरधोभागं भागधयविवर्जितः ।

कृपस्यान्तरजगरं गरौयामं ददर्श मः ॥ १९३ ॥

पतत्क्वचलबुद्ध्या तं निरीक्ष्यजगरो ऽपि मः ।

कृपान्तरपरं कृपमिव वक्त्रं व्यकामयत् ॥ १९४ ॥

चतुर्ध्वपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्दर्श मः ।

कालिन्दोमोदरस्येव बाणाग्रानापहारिणः ॥ १९५ ॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्ट्रं दृष्ट्वन्तमः ।

फूत्कारपवनानास्यरमुचन्धमनोनिभैः ॥ १९६ ॥

वटप्ररोहं तं क्लृप्तं मूषकौ द्वौ सितामितौ ।

चठच्चटति चक्राते दन्तककचगोचरम् ॥ २० ७ ॥

अनाभ्रवन्पुमांसे तं मोऽपि मत्तो मतङ्गजः ।

जघान वटशाखां तां वटसुत्पाटयन्निव ॥ २० ८ ॥

वटस्थान्दोन्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।

पाण्यङ्घ्रिबन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्भसे ॥ २० ९ ॥

गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।

मधुमण्डकमुत्सृज्योद्भिद्यिरे तोमराननाः ॥ २१ ० ॥

मक्षिकान्ता ददंशुस्तं लोहमन्दंशमन्निभैः ।

तुण्डैः कौकमविश्रान्तंजंविहृष्टिपरैरिव ॥ २१ १ ॥

उत्पलमक्षिकारुद्धमवाङ्गः स पुमान्मदा ।

हतपल दवालिचि कृपास्त्रिगन्तुमुत्सुकः ॥ २१ २ ॥

वटस्यमधुकोशाच्च मधुबिन्दुमुञ्जमुञ्जः ।

ललाटे न्यपतत्तस्य नाधांस्या वारिबिन्दुवत् ॥ २१ ३ ॥

मधुबिन्दुस्तस्य भालाङ्गुठित्वा प्राविशन्मुखे ।

स तदाखादमाखाद्य सुखं महदमन्यत ॥ २१ ४ ॥

श्रूयतां प्रभवामुष्य दृष्टान्तस्य च भावना ।

यः पुमान्म हि संमारो याटवौ सा तु संसृतिः ॥ २१ ५ ॥

यो गजो स पुनस्त्युर्यः कृपो मर्याजन्म तत् ।

यो जगदः स नरको ये जह्यस्ते क्रुधादयः ॥ २१ ६ ॥

वटपादो यत्तदायुर्मूषकौ यौ, सितामितौ ।

तौ शुक्रहृणौ द्वौ पञ्चावायुश्चेदपरायणौ ॥ २१ ७ ॥

या मल्लिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।

तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रञ्जित कः सुधौः ॥ २१ ८ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कृपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदय न वा स पुमान्वैवदूषितः ॥ २१ ९ ॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जन्विपटर्णवे ।

नेच्छेत्तरण्डमदृशमुपकारपरं नरम् ॥ २१ १० ॥

जम्बूत्वाच तदहमपारे भवमागरे ।

किं निमज्जामि गणभृद्देवे सत्यपि तारके ॥ २२ १ ॥

प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः खेहलौ पितरौ निजौ ।

अनुरक्ताश्च गृहिणौः कथं त्यज्यमि निद्रुरः ॥ २२ २ ॥

जम्बूत्वे च को बन्धुनिर्वन्धो ऽवन्तुरण्यहो ।

कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥ २२ ३ ॥

तथाहि मथुरापुर्यामेकाभृद्गणिकोत्तमा ।

नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥ २२ ४ ॥

सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता मती ।

वैद्यस्य दर्शिता साचा क्लेशे हि शरणं भिषक् ॥ २२ ५ ॥

स्वायुष्यन्दादिना वैद्यतां विज्ञाय निरामयाम् ।

उवाच नाम्ना रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्लेशकारणम् ॥ २२ ६ ॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।

खेदस्तद्धेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥ २२ ७ ॥

माताप्युवाच तां वर्त्य गर्भं ते पातयाम्यहम् ।

प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२ ८ ॥

वेष्टोचे स्वस्ति गर्भाय सहस्ये क्लेशमप्यहम् ।
 सूकरौ ह्यमल्लङ्घयत्यसूः सापि जौवति ॥२२८॥
 गर्भक्लेशं महिला च समये गणिकापि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥२२९॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां मृत्युदारे ऽसि धारिता ॥२३०॥
 युग्मं स्तनभयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेष्टास्य यौवनाजीवा जीववद्भूतं यौवनम् ॥२३१॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेष कमो हि नः ॥२३२॥
 वेष्टोचे यद्यपि स्नेवं तथाप्यस्य विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३३॥
 कथंचिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरौ ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३४॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतौकाशमेकादशमभूद्दिनम् ॥२३५॥
 कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्धत्त सा ॥२३६॥
 तस्याकारयद्द्वारपेटां बुद्ध्या पटीयमौ ।
 गच्छ पूरयित्वा तां तच्च तौ बालकौ न्यधात् ॥२३७॥
 पेटां प्रावाहयन्तां च प्रवाहे यास्तुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्तौ मराण्यवत् ॥२३८॥

कुबेरसेनापि ततो व्याघ्रस्य स्मरहं यथौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥ २४० ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृगे जगृहे च सा ॥ २४१ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥ २४२ ॥
 तौ विदांचक्रतुः पाणिमुद्रिकाचरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥ २४३ ॥
 तावुभावप्यवर्धतामिभ्ययोः मदने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥ २४४ ॥
 कलात्रिदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥ २४५ ॥
 अनुरूपान्निमावेवेतोभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥ २४६ ॥
 वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिकृढो ऽभ्युत्पन्नारोवाहनः स्मरः ॥ २४७ ॥
 वधूवराभ्यामन्यद्युत्तकोडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परौन्मौलत्वेनवारितरङ्गिणौ ॥ २४८ ॥
 कुबेरदत्तस्य कराग्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 मग्न्या कुबेरदत्तायाः करोत्मङ्गे न्यधीयत ॥ २४९ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तौ परौच्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैचिष्ट पर्यस्यन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २५० ॥

कुबेरदत्ता दधौ च प्रयत्नादिभूमिका ।

विदेशघटिता भाति शोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २५१ ॥

ततस्तामूर्मिकां स्नां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।

चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिन्तादेति चेति ॥ २५२ ॥

एकच देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।

ममानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके मोदरे इव ॥ २५३ ॥

कुबेरदत्तस्याहं च तद्भावयुर्मिके इव ।

अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥ २५४ ॥

अन्यूनाधिकमर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।

देवेन कारितौ सन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥ २५५ ॥

जनकेन जनन्या वा दयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।

समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥ २५६ ॥

मोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।

नास्मिन्ने पतिधीनास्य पत्नीधोर्म्यजायत ॥ २५७ ॥

कुबेरदत्ता भ्रातृत्वं तथेति कृतनिश्चया ।

करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति शोर्मिकादयम् ॥ २५८ ॥

कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकादयदर्शनात् ।

चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद सदाशयः ॥ २५९ ॥

ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।

गत्वा दत्त्वा च प्रपद्यमिति पप्रच्छ मातरम् ॥ २६० ॥

किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृचिमो ऽथवा ।

अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि वज्रधा किञ्च ॥ २६१ ॥

आगच्छयिषीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।
 मञ्जुवाप्राप्तिः सर्वो कथयामास तां कथाम् ॥ २६२ ॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युष्मज्जन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥ २६३ ॥
 सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरौ ।
 स्वभाग्यभाजनौकृत्य तत्प्राजावां नदीरथे ॥ २६४ ॥
 नदीरथो हि मृत्युं स्यान्नाकृत्यकरणाथ तु ।
 जीविताम्बरणं त्रयो न जीवितमकृत्यकृतम् ॥ २६५ ॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिह्वारिणा ।
 रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽन्यमेधसः ॥ २६६ ॥
 तवानुरूपा नो कन्या तां विना काप्यदृश्यत ।
 तस्या अप्यनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो नहि ॥ २६७ ॥
 पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धमभवम् ॥ २६८ ॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥ २६९ ॥
 व्यवहाराथ दिग्गधां चिकीर्षन्नासि सुन्दर ।
 क्षमेण कृत्वा तां शौचमागच्छेरस्मदाग्निषा ॥ २७० ॥
 समागतस्य क्षमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यथा सद्यः कन्यया ॥ २७१ ॥
 ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्य निर्घणम् ॥ २७२ ॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दद्यासि तद्यथोचितमाचरेः ॥ २७३ ॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वयः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥ २७४ ॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्व्यकर्मणे ॥ २७५ ॥
 कुबेरदत्तान्तामेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥ २७६ ॥
 तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उवास च चिरं खैरं विलसन्त्यौवनोचितम् ॥ २७७ ॥
 अन्येद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपनावण्यशालिनीम् ।
 कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार सः ॥ २७८ ॥
 कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
 मुञ्जानस्य सुतो जज्ञे देवनाटकमौदृशम् ॥ २७९ ॥
 तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥ २८० ॥
 सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुबेरदत्ता प्राज्ञाजौत्तपक्तेपे च दुस्तपम् ॥ २८१ ॥
 तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्तौ सुमोच सा ।
 व्याहार्षीच्च प्रवर्तिन्या सहमाना परीषद्भान् ॥ २८२ ॥
 तस्यास्यान्वष्टतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
 पुष्यं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥ २८३ ॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति विनायति सा सा ।
 कुबेरसेनासङ्क्रान्ता सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २८ ४ ॥
 अनघा सा शुश्रोषैवमहो मम सहोदरः ।
 अज्ञात्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥ २८ ५ ॥
 इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरौम् ।
 समेता संयतौभिः सा कक्षारससारणिः ॥ २८ ६ ॥
 आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वं कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २८ ७ ॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणमुन्दरी ।
 सम्राट्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥ २८ ८ ॥
 कुलीनपतिमंसर्गात्कुलस्त्रौवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः स्त्रु ॥ २८ ९ ॥
 तदितो मङ्गहाभ्यर्णं प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 सस्त्रिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २८ १० ॥
 ततश्च सपरौवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्वत्तत्रमताववसत्सुखम् ॥ २८ ११ ॥
 कुबेरसेनाप्यभै स्वं तच्चागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माद्ये सुठन्ममसुचहुवि ॥ २८ १२ ॥
 बुध्येत यो यथा जन्मुक्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बाह्यमुदलापयत् ॥ २८ १३ ॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वंश्यावरजोऽसि च ।
 धादव्यो ऽसि पिहव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥ २८ १४ ॥

यस्य ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।

पिता पितामहो भर्ता तनयः शशुरो ऽपि च ॥ १८ ५ ॥

या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।

भादजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥ १८ ६ ॥

कुबेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्थं किमौदृशम् ।

परस्परविषद्वार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥ १८ ७ ॥

आर्यांचे मम बालो ऽयं भ्रातेका जननी यतः ।

वदामि तनुजन्मानममुं सत्यतिसूरिति ॥ १८ ८ ॥

मङ्गलार्तुः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।

भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥ १८ ९ ॥

पितृव्यश्चैव भवति भ्राता मातृपतेरिति ।

पुत्रः सपत्नौपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥ ३० ० ॥

यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।

अस्य तातस्य मे तातो भर्ता मातृरभूदिति ॥ ३० १ ॥

पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।

परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेव मे ॥ ३० २ ॥

ममैव तनुजन्मा च सपत्नौकुक्षिभूरिति ।

देवरस्य पितेत्येष भवति शशुरो ऽपि हि ॥ ३० ३ ॥

यास्याम्ना सा समाप्यम्ना तथा जातास्यहं यतः ।

पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥ ३० ४ ॥

भादजायापि भवति मङ्गातृर्गृहिणीत्यसौ ।

सपत्नौतनयस्येवा गृहिणीति वधूरपि ॥ ३० ५ ॥

माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वशुरसंश्रयम् ।
 भर्तुर्भाषां द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥ ३०६ ॥
 इत्युक्त्वा सार्पयामास स्त्री कुबेराय मुद्रिकाम् ।
 तां दृष्ट्वा सोऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविज्ञवम् ॥ ३०७ ॥
 कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राप्तजन्तदा ।
 तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभृत् ॥ ३०८ ॥
 कुबेरसेनापि तदा आविकालमग्निश्चियत् ।
 आर्या प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥ ३०९ ॥
 एवं च यः स्वयमपि कर्मणा जन्तु बध्यते ।
 शुक्राविव रजतधौर्मूढानां तच्च बन्धुधीः ॥ ३१० ॥
 यः स्वयं बन्धुरहितोऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।
 स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नास्मैव बन्धवः ॥ ३११ ॥
 भूयोऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितृन् ।
 दर्शितौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥ ३१२ ॥
 पितरौ यान्ति नरकेऽवश्यं सन्तानवर्जिताः ।
 तदसंजातपुत्रस्त्वं पितृणाम्बुच्यसे नहि ॥ ३१३ ॥
 जम्बूजगाद मोहोऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।
 भो महेश्वरदत्तोऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१४ ॥
 तथाहि तामक्षिप्याम्यपुर्थां सार्थपतिः पुरा ।
 श्रीमानजायत महेश्वरदत्तोऽभिधानतः ॥ ३१५ ॥
 तस्य चाभूज्जनयितां समुद्रो नाम विश्रुतः ।
 अजातद्वन्निर्विन्नेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१६ ॥

मायाप्रपञ्चबहुला बहुला नाम तस्य च ।

अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥ ३१ ७ ॥

लोभावकरगती ऽर्थमन्वयव्यमनौ स तु ।

पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव मैरिभः ॥ ३१ ८ ॥

पत्युश्च मरणादार्त्तस्थानानलपतङ्गताम् ।

जग्मूषौ तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥ ३१ ९ ॥

• महेश्वरस्य गृहिणौ नामधेयेन गाङ्गिला ।

महेश्वरस्य गौरीवामवक्ष्यौभाग्यजन्मभूः ॥ ३२ ० ॥

श्वश्रूश्चरुचौना च वमत्येकाकिनौ गृहे ।

स्त्र्यन्न्दचारिण्यभतदरण्ये हरिणौव सा ॥ ३२ १ ॥

पतिं वधयमाना च रेमे पुंसापरेण मा ।

एकाकिनौनां नारीणां मतौत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२ २ ॥

एकाकिनौ रक्षस्याश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।

योषितो हि प्रहरति निर्भक्तिं इव निर्भरम् ॥ ३२ ३ ॥

तस्यां च रममाणायां परपुंसा निरङ्कुशम् ।

अकस्मादन्यदा दाराद्रेष्मन्यागान्महेश्वरः ॥ ३२ ४ ॥

पुंश्चन्दुपपतौ दृष्ट्वा तं च विस्मत्कुन्तलौ ।

रतायामभयाकम्पजङ्गबुद्धान्तलोचनौ ॥ ३२ ५ ॥

परावर्तत्तसंख्यानावगृह्यौतोत्तरीयकौ ।

नग्नप्रायौ खलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥ ३२ ६ ॥ युग्मम् ॥

जारं केशेषु दधे ऽथ भ्रूकमिव लुब्धकः ।

जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥

ममर्दं पादघातेषु मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।

यस्या चाताडयदेशप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥ ३२ ८ ॥

किं बहूनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।

चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥

महेश्वरेण हृष्टेन हृतान्तस्थेव बन्धुना ।

सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३३ ० ॥

लोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।

कण्ठोपकण्ठाकण्डेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३३ १ ॥

धिग्धिग्मुमुर्षुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।

तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्युं समाभवत् ॥ ३३ २ ॥

एवं च चिन्तयन्नारो मृत्वा वीर्यं ख एव हि ।

द्राग्युक्तगाङ्गिलाकुर्वौ पुत्रभयमियाथ सः ॥ ३३ ३ ॥

समये सुषुप्ते स्मृतं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।

कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलानयत् ॥ ३३ ४ ॥

तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।

पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरन्तं पुंश्चलौदोषमागतम् ॥ ३३ ५ ॥

तस्योपपतिजोवस्य पुत्रमूर्तिर्महेश्वरः ।

धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वाय प्रमोदभाक् ॥ ३३ ६ ॥

वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।

हृदयाद्ये स्थितं दध्रे सदार्थमिव तद्भनः ॥ ३३ ७ ॥

महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।

महिषं पितृजीवं तमक्रौणान्तप्लेच्छया ॥ ३३ ८ ॥

पितृवासरपर्वार्थं महिषं तममारयत् ।

स्वयं मासुद्रिरुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३८ ॥

ततश्च माहिषं मांसं ग्रामौकुर्वन्महेश्वरः ।

अङ्गस्थायार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥

तन्माता च शुनौ मांसलुब्धा तत्राभ्युपामरत् ।

समांसान्यस्थिखण्डानि सोऽपि चिच्छेप तत्क्षते ॥ ३४१ ॥

स्वकौथपतिजौवस्य कौकमानि जघाम सा ।

पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखायवत ॥ ३४२ ॥

मसुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।

मामलपणभित्तार्थं तत्रैको भ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥

ज्ञानातिशयमपन्नः सर्वं विभक्तं मुनिः ।

विदांचकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥

अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।

यदश्राति पितृर्मांसमङ्गे च वहति द्विषम् ॥ ३४५ ॥

कौकमानि समांसानि पतुरनन्तहर्षभाक् ।

अश्राति मारसंयौयमहो संमार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यगंवं परिजाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरोऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥

अनात्ताभिन्नो भगवन्कि निवृत्तोऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तोऽहं नावज्ञामकार्षे हर्षुल्लोऽस्मि च ॥ ३४८ ॥

मुनिरुचि विहरेऽहं न मांसदस्य सद्यनि ।

ततो नायद्विष भित्तां संवेगोऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्थशेन मुनिः स तु ।
 कथयामास महिषशून्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥
 को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।
 मुनिरुचि पृच्छ शूनौ प्राग्निस्वातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥
 तथा पृष्टा शूनौ तेन निधानस्थानमंजिष्ठा ।
 चत्वन शय्यार्थमिव क्षितिं जातिस्त्रिभावतः ॥ ३५२ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।
 परित्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्यदम् ॥ ३५३ ॥
 तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।
 तार्यन्ते दर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥
 अत्रान्तरे समुद्रश्रौजम्बूनामानमन्नमौत् ।
 पश्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥
 तथाहि पृथ्वीप्रथिते यासे नाम्ना सुमौमनि ।
 कर्षको धनधान्यादिमसृद्धो वक्तव्यभूत् ॥ ३५६ ॥
 प्राप्तं च वर्षामयये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः चेन्न कृष्टमनौकते ॥ ३५७ ॥
 उद्गतेः श्यामलदलैस्तेधान्यैः खेचभूरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोखयेव च ॥ ३५८ ॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदौक्ष्य सः ।
 सुदितः क्वाप्यगाह्नामे दविष्टे स्वजनातिथिः ॥ ३५९ ॥
 स्वजनैर्मोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेषु तदाहारेणात्यस्तं च स पिप्रिये ॥ ३६० ॥

ज्ञातोऽग्नौतश्च भो ऽष्टृच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्टु सुधोपमः ॥३६१॥
 स्वप्ने ऽयाहारमौदृचमद्राचं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्राभ्यगस्मान्नृपशूनमून् ॥३६२॥
 पप्रच्छ च ततो ज्ञातोऽज्ञातगुडमण्डकः ।
 दमान्याहारवस्तुनि कानि वा क्व भवन्ति च ॥३६३॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 क्षेत्रेषु मिक्षूष्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
 तेषां पाकिमलूनानां पिष्टानां च घरद्वकैः ।
 पच्यन्ते वज्रितप्रायामयस्याद्यां हि मण्डकाः ॥३६५॥
 इक्ष्वां ऽपि तथोष्यन्ते तेषां वृद्धिमुपेयषाम् ।
 निषौलनादपात्तेन रमेनोत्पद्यते गुदः ॥३६६॥
 गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायेवं हृषीवतलः ।
 स उपात्तेत्तुगोधूमवौजो यामं निजं यथौ ॥३६७॥
 ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।
 बको लवितुमारिभ रभमान्मातृगामितः ॥३६८॥
 ऊचं च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नामिमां हृषिम् ।
 स्वकुटुम्बकजौवातुं लुनीषं तृणमात्रवत् ॥३६९॥
 बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
 वप्यास्यत्रेत्तुगोधूमान्वाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पेर्निष्पत्त्यन्ते कणा अमौ ।
 तानादायेत्तुगोधूमान्त्वपेतात यथावृत्ति ॥३७१॥

निष्पत्तेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।

कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३०२॥

एवं निवार्यमाणो ऽपि बकस्तैस्तनुजन्मभिः ।

लुलाव कोद्रवकङ्कुवनं तत्र प्रभुर्हि मः ॥३०३॥

प्रलूय तानि शस्यानि म देवानांप्रियो बकः ।

चकार गोलिकाक्रोडोचितां तां चेचमेदिनीम् ॥३०४॥

ततश्च खानयामास म कृपं पार्थगः स्वयम् ।

तस्मात्तु निरगन्नाम्भः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥३०५॥

खानं खानमनिर्विघ्न पातालविवरोपमम् ।

अकारयदकः कृप न तु पङ्को ऽपि निर्यथो ॥३०६॥

ततस्तस्याभवत्तेव कङ्कवो न च काद्रवाः ।

नेक्षवो न च गोधूमाः पश्यान्नाप त्रिषाय मः ॥३०७॥

उहिक स्वौधनसुखं त्यजन्नामुशिकं पुनः ।

संग्र्यास्पदमाकाङ्क्षन्तदन्ता भृदयोऽङ्घ्रितः ॥३०८॥

जगाद जम्बूनामापि स्मरमानो महामनाः ।

निर्वेद्धिहं समुद्रश्रीनाहमप्यस्मि काकवत् ॥३०९॥

तथाहि नर्मदाकृते विन्ध्याटव्यां महागजः ।

एको यूथपतिरभृदिन्ध्याद्रेयैवराडिव ॥३१०॥

स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्य व्यतीयाय म यौवनम् ।

आयुर्नदौपारनिभमाममाद च वार्द्धकम् ॥३११॥

अशक्नोन्तन्तघातान्कतं क्षीणबलस्तरो ।

मदोऽङ्घ्रितो गिरिरिव यौगर्तो शुष्कनिर्झरः ॥३१२॥

शङ्खकौर्णिकारादिवनभङ्गपराङ्मुखः ।

उच्चान्नित्ते निम्नाच्चोच्चैः स्वतारोत्तारकातरः ॥ ३ ८ ३ ॥

दन्तपातादन्यभोक्ता क्षामकुक्षिर्बुभुक्षया ।

अस्थिभस्त्रामदृक्कायो वार्द्धके सो ऽभवद्विषः ॥ ३ ८ ४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

कुञ्जरः सो ऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।

पर्धस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥ ३ ८ ५ ॥

स जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदत्यातुमौश्वरः ।

तथैवास्यात्पादपोषणमनं पालयन्निव ॥ ३ ८ ६ ॥

स विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।

अपानपल्लं जलं शृङ्गेरुनकुक्षादयः ॥ ३ ८ ७ ॥

बभूव तन्महद्भूतापानरभ्रकलेवरम् ।

मकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्यदौकृतम् ॥ ३ ८ ८ ॥

अपानमत्तशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।

विविशुश्रूष निरौयुश्यानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३ ८ ९ ॥

एकस्य वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।

अपानमग्न्य एवास्यादत्यन्न इव विद्वृमिः ॥ ३ ९ ० ॥

करिकायस्य तस्यान्तः सारमामादयन्स तु ।

काष्ठस्येव घृणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३ ९ १ ॥

मशरौरः परपूरे प्रवेशं नाटयन्मृगम् ।

अप्रवेो योगविदभूदनायामः स वायसः ॥ ३ ९ २ ॥

लूतेव करिकायस्य सो ऽश्रमं व्ययमामिषम् ।

पूर्वापरविभागाजो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३ ९ ३ ॥

द्वाकरकराकान्तं करिकायस्य तस्य तु ।

संचुकोचापानरम्भं मुक्त्विष्टं पुरा यथा ॥३८४॥

काको ऽथ मंठतापानरम्भे करिकलेवरे ।

बद्धदागे करण्डे ऽहिरिव तस्यौ तथैव मः ॥३८५॥

करिकायः म मेघर्तो मरिता वारिपूर्णया ।

तरङ्गहस्तेराकृत्य नर्मदायामनौयत ॥३८६॥

तरत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।

रेवयानायि जलधौ तस्त्रकाणाभिरोपदा ॥३८७॥

तस्मात्कलेवराद्भिद्यमानात्प्रविशदर्शनमः ।

वारिणिव कृतद्वारान्निर्जगाम म वायमः ॥३८८॥

तस्यान्तरोपप्रायस्योपरिष्ठात्करिवग्नंणः ।

निषद्य वायमश्रुकं त्रिखण्डिगवलोकनम् ॥३८९॥

अगतः पार्श्वयोः यस्यान्तारादेतं ददर्श मः ।

दृष्ट्वा चोड्डीय यास्यामि तौ न नौरनिधेरहम् ॥४००॥

उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।

भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निषमाद कलेवरे ॥४०१॥

आक्रम्यमाणमभितस्तन्मनोनमकरादिभिः ।

मद्यो निमज्जति स्मात्तौ भाराकान्तं सङ्गिनौ ॥४०२॥

निममज्ज द्विकः सो ऽपि पथोरागौ निराश्रयः ।

प्राणेश्च मुमुचं मद्यो जलाश्रावभयादिव ॥४०३॥

ततो निपन्नवन्मेमन्निभा हि पुरश्चयः ।

मसारः सागरप्रायः पुरुषो वायमोपमः ॥४०४॥

युष्मासु रागवान्दृष्टिकलेवरनिभास्वहो ।

नाहं काक इवासुस्मिन्मंक्ष्यामि भवसागरे ॥४०५॥

अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मात्साय समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥४०६॥

तथाह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।

वानरो वानरौ चासां सदा विरहवर्जितौ ॥४०७॥

युगपद्भुजाते तौ मिथो वेलोधराविव ।

युगपश्चादुत्सृजतुः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥४०८॥

एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपश्च दधावतुः ।

युगपश्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिगम् ॥४०९॥ युग्मम् ।

रेमाते जाह्नवौतौरवानीरे तौ परेष्टविव ।

भवमानः भवङ्गस्नानवधानोऽपतद्भुवि ॥४१०॥

प्रभावान्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।

मर्त्याऽमरकुमाराभोऽभवद्विद्यावलादिव ॥४११॥

वानरौ वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।

स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्मानरस्यैव वर्त्मना ॥४१२॥

ततश्च वानरौ नारी द्रागभृदमरौनिभा ।

नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्त्रजे ॥४१३॥

विलेपतुश्च प्रागन्मवानराविव तौ नरौ ।

अविप्रयुक्तावनिगं निशाचन्द्रमसाविव ॥४१४॥

वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सोऽन्यदा ।

आवां देवीभवावोऽथ मर्त्योभूतौ यथा पुरा ॥४१५॥

नार्थं प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्ज्यते ॥ ४१६ ॥
 देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ज्ञावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्गमावहे ॥ ४१७ ॥
 तथैवं वार्यमानो ऽपि स वानरचरो नरः ।
 वानीरादुश्चकैर्झन्यां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥
 तत्र तिर्यङ्मर्त्योभूतो देवोभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावान्नादृचौ स्थातां चेत्पततः पुनः ॥ ४१९ ॥
 इति तत्रैव हि तौर्यं स झन्यां दत्तवानपि । .
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥ ४२० ॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुत्सृज्यमानम् ।
 तनूदरो वरारोहं पद्मोपमकरकमाम् ॥ ४२१ ॥
 गङ्गामृतततिलकां लतामंथतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकोत्सं तालिकादलकुण्डलाम् ॥ ४२२ ॥
 कण्ठस्थमज्जिनोनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 तामीषांचक्रिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४२३ ॥
 ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥
 राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्त्राभिकं तत्तत्सर्वं भवति राजमात् ॥ ४२४ ॥
 राज्ञा दिव्याकृतिसङ्के खान्नःपुराशिरोमणिः ।
 सत्पथो सचक्षवत्या ज्ञाकृतेरतिथयः खलु ॥ ४२५ ॥

वानरः सोऽपि जगृहे कैश्चित्चागतैर्नरेः ।

नायं विविधभङ्गीकं पुचवष्किचित्तस्य तैः ॥ ४२६ ॥

ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्येव सन्निधौ ।

वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥ ४२७ ॥

अरोदीदानरो राज्ञोऽर्धामने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।

अश्रुपातेः सान्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥ ४२८ ॥

राष्ट्र्युचो यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।

मा वञ्चन्परिभ्रष्टः साम्प्रतं पतनं स्मर ॥ ४२९ ॥

तस्मान्त्वमपि संप्राप्तमुज्ज्वलैषयिकं सुखम् ।

पश्चात्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥ ४३० ॥

जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रौरपि नद्वाहम् ।

विषयेष्वस्मि दृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥ ४३१ ॥

तथाहि कश्चिदङ्गारकारकोऽगान्महाटवौम् ।

अङ्गारान्कर्तुमुष्णतौ पातुमात्तबह्दकः ॥ ४३२ ॥

कुर्वन्माङ्गारिकोऽङ्गारान्मोऽग्नितापेन भूयसा ।

तथा तपनतापेन तप्तोऽग्रान्तदृषोऽभवत् ॥ ४३३ ॥

वराको वर्धमेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।

स वन्यो वारण इव वारि मवे न्यतिष्ठिपत् ॥ ४३४ ॥

जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।

दृषाग्निनैलवर्धेव प्रशशाम मनागपि ॥ ४३५ ॥

निपाने जरूपानाय चचालाङ्गारकारकः ।

यावत्तावत्तृषान्मोऽर्धमार्गेऽपि निपपात सः ॥ ४३६ ॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतररोधः ।
 पपातामृतवाण्याभष्कायायां ग्रीत्यमातरि ॥ ४३ ॥
 तरोल्ले ग्रीतलया काययाणायितः स तु ।
 उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४४ ॥
 वापौकृपतडागादौग्ले मर्वाञ्जलाशयान् ।
 मन्मप्रयुक्ताग्नेषुरिव शोषयति स्म सः ॥ ४५ ॥
 तथाप्यविष्किञ्चतृषो दैन्यभाक्क उदन्यथा ।
 भ्रमस्त्रेकं जरत्कूपं पङ्क्तिनाम्भममैक्षत ॥ ४६ ॥
 तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन्
 दाहज्वरोव नादप्यत्तथापि स कथंचन ॥ ४७ ॥
 तज्जोवो ऽङ्गारकतुण्डो वाण्यादिजलमस्त्रिभाः ।
 चिदश्वत्थान्तरादौनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥ ४८ ॥
 खगादिभौख्यैरपि यो जीवस्त्रिभिर्मियाय न ।
 मनुजैर्भोगैः स कथं दप्यत्तन्मागहं कथाः ॥ ४९ ॥
 उवाच पद्मसेनाथः परिणामः शरीरिणाम् ।
 कर्माधीनस्ततो भुङ्क्ते भोगान्युत्थान्यथा कृतम् ॥ ५० ॥
 बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 नूपुरपण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥ ५१ ॥
 तथाहि नगरे राजगृहे ऽभ्रत्वर्णकारकः ।
 देवदत्तोऽभिधात्रेण देवदत्तश्च तत्सुतः ॥ ५२ ॥
 गृहिणी दुर्गिला नाम देवदत्तश्च चाभवत् ।
 एका क्लेसा धौरेयौ भौभाग्यश्च महानिधिः ॥ ५३ ॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।

क्षोभयन्तौ मग्नौ यूनां कटाक्षैर्मन्येषुभिः ॥ ४४ ८ ॥

सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्तौ वासोभिस्त्र्यम्बलेः ।

नदीतीरमलङ्करो मा मूर्त्तिवाम्बुदेवता ॥ ४४ ९ ॥

दुर्गभूमिं स्मरन्त्येव दर्शयन्तौ क्षणद्वयम् ।

शमैश्चत्वारयामास मा कञ्चुकमुदस्तनी ॥ ४५ ० ॥

कञ्चुकं क्षोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।

तन्मङ्गलौ तिरयामास संख्यामार्धन मा कुक्षौ ॥ ४५ १ ॥

विदग्धाक्षीजनालापेदङ्गधा जौवितमन्यथा ।

मन्दं मन्दं मराक्षीव तीराक्षीरं विवेश सा ॥ ४५ २ ॥

तरङ्गहस्तैस्त्रिप्रैर्दूरदपि तरङ्गिणी ।

तामाङ्गिलिङ्ग सर्वाङ्गं शिराहृष्टां सखीमिव ॥ ४५ ३ ॥

चक्षुःसारङ्गनयना सा चिक्रौडिषुरम्भसा ।

गौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्धदारयत् ॥ ४५ ४ ॥

तस्याः खान्यासिरं वारि विकिरन्त्याः क्षुद्रहलात् ।

शृङ्गभाते चक्षौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥ ४५ ५ ॥

क्षयेकवस्त्रा विस्त्रलेषा धौतरदण्डदा ।

रतोत्थितेव सालक्षि जलक्षोडापरायणा ॥ ४५ ६ ॥

तां कौडन्तौ नदीमध्ये वार्धिमध्ये ऽसुरौमिव ।

ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥ ४५ ७ ॥

तां जलक्षिप्तसूक्ष्मेकवस्त्रादितामपि ।

सुव्यक्तसर्वावचवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥ ४५ ८ ॥

सुस्नातं ते नदीं पृच्छत्यमौ पृच्छन्ति चाङ्घ्रिपाः ।
पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्मिपतक्षपि ॥४५८॥
साय्यपाठीत्स्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चाङ्घ्रिपाः ।
सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीक्षितम् ॥४६०॥
मनोरथस्तोद्वेदे सुधासेकोपमं वचः ।
तस्याः श्रुत्वा तथैवास्त्राद्रुद्धो राजान्नयेव सः ॥४६१॥
चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
ददश्रोत्रैर्मुखाग्वालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
ततश्च स युवा क्षोष्ठैर्वृक्षशाखाः प्रताडयन् ।
फलानि पातयामास चटत्नटिति भूतले ॥४६३॥
यथेष्टं तत्फलप्राप्तिश्चष्टान्यप्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
नद्यां मज्जनकृत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥४६४॥
ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
खुषा खर्णकृत इयमितस्यास्या निकेतनम् ॥४६५॥
दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
विहाय मज्जनक्रीडां मद्यः स्नमटनं ययौ ॥४६६॥
कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥
विद्योगात्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिनौ ।
चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
स युवा तापमौमेकां पुंस्यक्षीकुलदेवताम् ।
भोजनादिभिराराध्यार्चयामाक्रे परेद्यवि ॥४६९॥

देवदत्तस्यवाचाय मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साचाक्षिपतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्वयं दूतौभूय पुरा सा सुभूभाषिता मया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नासि सुकरं तव सञ्जति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमौति सद्यः सा तापमौ यथौ ।

सदनं देवदत्तस्य भिन्नादग्नेन धौमतौ ॥४७२॥

स्वास्तीतककदानेन व्याघ्रतां स्पर्शकृद्धम् ।

सा परित्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मन्मथेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थन्नासि विशालासि मा विलचीकृष्याः स्म मां ॥४७४॥

रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमावाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां स्नानां यदा भद्रे द्राक्षीत्वां स तदाद्यपि ।

लङ्घुणोद्गानवातृक्षोऽन्यस्त्रीणामपि वेत्ति न ॥४७६॥

गोत्रं हृदयभावं स्वं दर्शितापि हि धौमतौ ।

तां परित्राजिकामेवं कद्वचरमतर्जयत् ॥४७७॥

किं सुष्ठे पौतशृण्वासि यदेवमभिभाषसे ।

कुलोन्मेषकुलोनाहं किमनर्हसि कुट्टिनौ ॥४७८॥

आस्त्वग्रासहृशोरथं भव लुब्धददर्शना ।

दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥४७९॥

निर्मर्षिताया गच्छन्वास्तस्याः पृष्ठे तु दर्शिता ।

बौधभिन्नाविव ददौ मघीमक्षिणहस्तकम् ॥४८०॥

तदाश्रयमजानानां विवर्णां सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःश्रीकपुरुषं पदवाचरैः ॥४८१॥
 आस्मेमेवं मृषावादीर्थमप्येषानुरागिणी ।
 सा ह्यसर्ववर्तौगर्वां शुनौमिव ततर्जं माम् ॥४८२॥
 मम दूतं सुधा सुगन्धं तत्राभूत्कुलधोषिति ।
 भिक्षौ हि चिचरचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥४८३॥
 मयीमस्मिन् हस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा क्षुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥४८४॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिणादन्तकञ्जलस्यासकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रणयं पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥४८५॥
 स दध्यौ कृष्णपद्म्यां सा मङ्गेतमदाद् भ्रुवम् ।
 पद्माङ्गुलिर्मधीहस्तः पृष्ठेऽस्य । यददीयत ॥४८६॥
 वैदग्ध्यौ काप्यहो तस्या या मे मङ्गेतवापरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समाम्बुमिहि चे मनः ॥४८७॥
 मङ्गेतस्नानमाचस्थौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तराद्यो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानामि तदाश्रयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वदः श्रीवत्सेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्यूचे तव नामापि कुंलीना मङ्गते न सा ।
 क्लेशे जलारोपवदुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥

परिशिष्टप्रवर्णि द्वितीयः सर्गः ।

त्वदर्शसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
अविज्ञप्तेन यास्यामि सुक्लानाशां तथापि हि ॥४८९॥
इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसौ स्पर्णकदधूम् ।
भृत्यो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४८९॥
आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
गृहाण यौवनफलं यौवनस्थोचितं ह्यदः ॥४८९॥
दुर्गिता भर्त्सनापूर्वं गले धृत्वा हृषेव ताम् ।
अशोकवनिकाप्रत्यग्दारेण निरमारयत् ॥४८९॥
सुष्ठापि द्वीवशाकल्यनौरङ्गीगोपितानना ।
द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४८९॥
भर्त्सितास्मि तथा प्राम्बद् यौवासां विधृता ततः ।
पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरास्मि स्मारितास्मि च ॥४८९॥
दध्यौ च धीमांस्य पुमानशोकवनिकान्तरे ।
आगच्छेरिति मद्धेतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४८९॥
ऊचे च तां भगवति न्यङ्कारो ऽयं तथा कृतः ।
खोड्यो मे सा हि दृष्टा वाण्या नातः परं त्वया ॥४८९॥
ततश्च स युवा कृष्णपद्म्यां रजनौमुखे ।
जगाम पश्चिमदारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
खो ऽद्राक्षीदहं पशन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
तथोरस्लक्षितसाराभेदको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
प्रसारयन्तौ नयने हव वाहं परस्परम् ।
रोमाञ्चोत्कुलसर्वाङ्गानुभौ तावद्विधावताम् ॥५०२॥

तावणे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतरं समुद्रधरिताविव ॥५०॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतेर्गवन्वैरपि ।
 सम्भोगहृदमग्नौ तौ दिव्यामौमतिनिन्यतुः ॥५०॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 संचक्राम तयोर्निद्रा नेचाम्भोजविभावरी ॥५०॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाग्नोकवनिनां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०॥
 अचिन्तयश्च धिगिधं क्लृषा पापौघसौ मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता स्त्रपिति निर्भरम् ॥५०॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्त्रविः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वैत्यचिन्तयत् ॥५०॥
 आकषांस्त्यजमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
 अथा प्रत्येति मे स्त्रुतुः कथितामसतौमिमाम् ॥५०॥
 इति दक्षुरिवाकृत्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविशदृश्य पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१॥
 नूपुराकर्षणेनाश प्राबुद्धं स्त्रणं कदभूः ।
 प्रायः सभयसुप्ताणां निद्राप्यङ्गा भयादिव ॥५१॥
 ज्ञात्वा च सापि शशुरेणाकृतं पादनूपुरम् ।
 चत्पाय जारपुरुषं बभावे भौविमंस्तुजा ॥५१॥
 प्रयाहि श्रीं दृष्टौ स्त्रः शशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेषां ममानर्थं समागते ॥५१॥

आमेत्युक्त्वाऽर्धसंवीतसंन्यानः स भयाद्यथौ ।

पुंसस्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वं पल्लुरग्रेत सा ॥५१४॥

धृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतौनां धुरंधरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्थपुत्रेह घर्षो मामतिबाधते ।

तदेह्यगोक्वचनिकामनिलासोलपन्नवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिक्षोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।

जगामागोक्वचनिकां तथा यौवाविलग्नया ॥५१७॥

तत्रैव गत्वा साग्रेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।

सजारा यत्न श्रयिता श्वशुरेण निरौचिता ॥५१८॥

तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।

निद्रा स्नानुद्गमनमां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥

मटौव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।

त्वत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्रुमपि नेष्यते ॥५२०॥

त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवक्षसः ।

जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥

न युज्यते वधूः रप्रष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।

किं पुनः पतिसहिता श्रयिता रतवेम्बनि ॥५२२॥

जग्राह देवदिक्षोऽपि प्रातः पितरमौद्गमम् ।

सोपालम्भं भणिव्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥

सोचे ऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।

प्रातर्मान्यपुंसां हि श्रयितां कथयिष्यति ॥५२४॥

सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहार्षीर्नूपुरमित्यहम् ।
 तातमाच्छिष्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥५१५॥
 प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानौ यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता श्रपथान्वहन् ॥५१६॥
 प्रभाते देवदिशो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद् किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५१७॥
 स्वविरो व्याहरदत्स दःश्रीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५१८॥
 दःश्रीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृत्य गृह्येतं नूपुरं मया ॥५१९॥
 पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभ्रस्त्रापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५२०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५२१॥
 स्वविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ।
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि श्रयितो गृष्टे ॥५२२॥
 दुर्गिलोवाच न महे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैत्रीमपि क्रियाम् ॥५२३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मयीविन्दुरपि धौतमितांशुके ॥५२४॥
 इह शोभनयत्तस्य जहान्निर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जह्योर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमौश्वरः ॥५२५॥

पित्राथ मत्रिकल्पेन निर्विकल्पेन सूनुना ।

प्रतिज्ञा प्रतिपेदे मा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधिः ॥५३६॥

स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारमृत् ।

मा सर्वबन्धप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं यथौ ॥५३७॥

तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।

अलङ्घ्यहिलीभूय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥

अपास्यत गले धृत्वा जनेर्घाहिल इत्यमौ ।

पुनः स्नात्वा च मा यत्नमर्चित्वैव व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥

कदापि हि मयास्यर्शि पुमास्त्रान्यः पतिं विना ।

र्षाहिलो ऽयं तु मन्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥

पत्न्यन्तदयस्त्रान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।

तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥

यत्नो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमौति चिन्तया ।

तावत्तज्जङ्गयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम मा ॥५४२॥

शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिचिपुः ॥५४३॥

वाद्यमानेन तृर्थेण हृष्टेर्बन्धुजनैर्वृता ।

स्त्रीकृता देवदत्तेन मा यथौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥

नूपुराकर्षणेद्भूतं कलङ्कमुदतारयत् ।

इति मा तत्प्रभृत्युचे जनेर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥

वध्वा बुद्ध्या पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।

चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूदारिबद्ध इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवौपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरचक्रम् ॥५४७॥
 एका राज्ञो कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचकम् ।
 श्रुते नो वेति विज्ञातुं निरेक्षिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं जायते नहि ।
 वत्स्याथ भूयो भूयो ऽपि मामेषा यस्मिन्नौचते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं म यामिकः ।
 अक्षीकनिद्रया शिष्ये मा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषो ।
 गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनेः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभृद्राजवज्रभः ।
 कुञ्जरो निर्ऋगजानुजन्मेव स दामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेष्टे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपमार्य वह्निं ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणेभो नित्याभ्यामाकुश्रितः ।
 सुप्तोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायामीरित्युक्त्वा दारुणचणः ।
 हन्तिशृङ्खलया राज्ञौ दामौमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररचकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरुको ऽरुणस्य माम् ॥५५६॥
 निद्राक्लिष्टं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
 आगतास्मौति विज्ञाय मा कोपोर्मय सुन्दर ॥५५७॥

इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराग्रहस्तथा सह यथावृषि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोयोदक्षिता स्नात्रयं ययौ ॥५५९॥
 दधौ च स्नर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असूयंपश्यानामपि यद्ग्राजयोषिताम् ।
 ग्रीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृह्योषिताम् ।
 नगरे संचरन्तीनां ग्रीलचाणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति क्षुधाया दौःश्रीश्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुष्याप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्थविरः स्नर्णकृत् सः ।
 चेष्टासु कथयामासुस्तं तथास्त्रं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भावं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुस्तेष्टाः स्नर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥
 सप्तराचावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्मिन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूयभौस्तव ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्नं राक्षसा हस्तिपक्षश्च ।
 हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृशुवे ॥५६८॥
 राक्षसा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्मृतं ययौ ।
 जौर्षदुःखः सुखं चास्माद्धैर्यं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राक्षसीं परिज्ञातुमिहापतिः ।
 कारयित्वा किलिष्टेभं राक्षसीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिष्टो ऽयं मतङ्गजः ।
 आरोढव्यो विवस्त्राभिर्भवतौभिः पुरो मम ॥५७२॥
 चक्रिरे च तथा राक्षसो राक्षसः पश्यत एव ताः ।
 राक्षसी सैका त्वदो ऽवादीद्विभेद्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
 तां स्त्रीलोत्यलनालेन सामर्षः प्राहरन्मृपः ।
 मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भृतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्रे सेवेयं कुलपांसिनी ।
 पापौघसौ दुराचारा कथिता स्यविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।
 नखाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥
 क्रौञ्चसौभेन मत्तेन किलिष्टेभाद्विभेषि च ।
 मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्खस्त्यलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपक्षं हस्त्याकूटमजृहवत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राक्षसीमारोपयदिभासने ।
 आधोरणाधनं चोपशायनसं समादिशत् ॥५७९॥

विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
 पातयेः पतता तेन युवथोरस्तु निघट्टः ॥५८०॥
 आधोरणस्तं करिणमधिरौप्याद्रिमूर्धनि ।
 क्षिपया धारयामासोत्क्षिप्तैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
 हाहाकुर्वन्जनो ऽप्युचे पशोराज्ञाविधायिनः ।
 मारणं करिरत्नस्य राजरत्नं न युज्यते ॥५८२॥
 अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
 नृपे द्विपं हस्तिपकः ' ह्यां दाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
 हाहा न वध्यो हस्तौति पुनर्लोकं प्रजन्पति ।
 तूष्णीको ऽभ्युपगच्छे मेष्टो ऽप्येकाद्रिस्थं गजं दधौ ॥५८४॥
 मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनौश्वरः ।
 हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदक्षितेभुजैः ॥५८५॥
 शैपवाङ्गो ह्यमावन्यगजामङ्गः सुशिक्षितः ।
 क्षितिवत्तमं दुःप्रापो दक्षिणावर्तशङ्खवत् ॥५८६॥
 प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्यादद्यशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्यं विचार्य हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रथ हस्तिरत्नं प्रमोद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवोदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मङ्गिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रोचुः किमियतो भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरौ त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥

स उवाच द्विपमसुं चेमेणोत्तारथाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मदिनोपतिः ॥५८१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभय तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपक्षमुदतारयत् ॥५८२॥
 उत्तोर्णौ वारणस्कन्धाद्राज्ञौ हस्तिपक्षौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्थज्यतामिति ॥५८३॥
 नश्यन्तो प्रापतुस्तौ तु याममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्द्युतौ ॥५८४॥
 अर्धरात्रसमये च यामादेको मलिच्छ्वचः ।
 नष्टा तदारक्षकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५८५॥
 तत्तु देवकुलं यामारक्षकैः पथवेष्टित ।
 प्रातश्चौरं यद्वीक्षाम इति निर्णयवादिभिः ॥५८६॥
 कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरो ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र यद्यौ यच्च शयानौ तौ बभूवतुः ॥५८७॥
 निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दम्बुजा ।
 आन्तसुप्तस्य निद्रा हि मज्जते वज्रनेपवत् ॥५८८॥
 अपोषत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभुक्तच को ऽमोऽनुवाच च ॥५८९॥
 शनैश्चक्रस्तथा सो ऽपि शनैश्च ऽभि तस्करः ।
 धावत्सारक्षकेष्वच प्राणचाणाय चाविशम् ॥६००॥
 खानुरागा च सा चौरमवबोधमतीवृत्वा ।
 रक्षामि त्वां न मन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥

चौरौ ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०१॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०२॥
 सायूषे सुभग ग्रामपुरुषेष्वागतैस्त्वहम् ।
 त्वां भर्तारं भणियामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥६०३॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटेः प्रविष्टेः शस्त्रपाणिभिः ।
 शृष्टास्त्वयो ऽपि कश्चौर इति भूभङ्गभीषणेः ॥६०४॥
 ताम्ग्रामपुरुषान्भूतां मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेषामसाविति ॥६०५॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोषे भ्रातरौ ऽस्मिन्पुराण्ये ।
 आवां ग्रामान्तरे ग्रामाववात्स दिवसात्यये ॥६०६॥
 ग्रामौषासे ऽपि संभूय पर्याकोच्यैवमूचिरे ।
 संभाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपाचमौदृशम् ॥६०७॥
 नास्त्वृणी वाणिज्यौ राजपुत्रौ कापीतरास्त वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरौ नास्माः पतिर्भवेत् ॥६०८॥
 विचित्रवस्त्राङ्गद्वारा कञ्चौरिव वपुस्ततौ ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६०९॥
 पारिश्रेष्ठ्यादयं चौर इति हस्तिपक्ष्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६१०॥
 शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं ग्रामं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दौर्गं मां वारि पायय पावय ॥६११॥

तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वो ऽपि क्षुब्धते धर्ममात्मरक्षापुरःसरम् ॥ ६१३ ॥
 आवको जिनदासाख्येन तेनाध्वना ब्रजन् ।
 दृष्ट्वा याचितश्चाश्वः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥ ६१४ ॥
 उदन्तां ते हरिष्यामि क्षुब्धेकं तु मदघः ।
 घोषेर्नमो ऽर्च्य इति यावदार्थानयाम्यहम् ॥ ६१५ ॥
 मेष्टो ऽपि तद्दोषयितुं प्रारभे ऽश्वः पिपासया ।
 आवको ऽयानयन्तीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥ ६१६ ॥
 चानीयमानं दृष्ट्वा समानस्य निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्च्य इति शृणुं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥ ६१७ ॥
 स त्वममृतश्रीलो ऽपि श्रीकृष्णताकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव अन्तरामरः ॥ ६१८ ॥
 प्रतस्थे पुंस्त्रिलौ मापि चौरैण सह वर्तमानि ।
 आश्रयाद् नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥ ६१९ ॥
 चौरौ ऽपि पुंस्त्रिलौ च प्रिये त्वामेकवेलाया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणौम् ॥ ६२० ॥
 वस्त्राभरणसम्भारं त्वं ममार्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो मेष्टे ततस्त्वामपि लोकाया ॥ ६२१ ॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरत्नमे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न क्षिरेण हि ॥ ६२२ ॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इवाश्वसि ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः क्षुब्ध मदघः ॥ ६२३ ॥

पुंस्यस्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
 वस्त्राभरणभृत्सो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा हरिद्रेव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥ ६२५ ॥
 द्रुत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।
 तां वस्त्रकन्धरः पश्यन्पश्यति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥
 करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥
 चौरो ऽभवौद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 राक्षसौमिव दृष्ट्वा त्वां बिभेद्येव कृतं त्वया ॥ ६२८ ॥
 एवं वदन्मग्न इवोद्भौनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तच्चैव तस्यौ त्वाभिला धर्षणी पतिघर्षिणी ॥ ६२९ ॥
 स हस्तिपकजौवो ऽपि देवभूयसुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राचौत्तां तथास्यां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥
 संवुसोधयिषुक्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 सुखान्तमांसपेक्षौकं शृङ्गालं विचकार सः ॥ ६३१ ॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तौरे नौरादृष्टिःस्थितम् ।
 मौनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेक्षौ विहाय सः ॥ ६३२ ॥
 तदा मौनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विहृतशङ्कुन्या मांसपेक्षपि ॥ ६३३ ॥
 नदीतौरे शरवणनिषणा सा तु नग्निका ।
 जगाद दुःखदीनापि जलुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

मांसपेयौ परित्यज्य मौनमिच्छसि दुर्मते ।
 अष्टौ मौनाश्च मांसाश्च किं जन्मुक निरीक्षसे ॥ ६०५ ॥
 फेदः स्नाहोढभर्तारं हिलोपपत्तिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराश्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥ ६०६ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुष्ठु बिभ्यत्यास्तथाः स व्यन्तरामरः ।
 मद्द्विकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ६०७ ॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मं प्रपद्येयाः पापपङ्कजसङ्गवम् ॥ ६०८ ॥
 मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥ ६०९ ॥
 जिनधर्मं प्रपद्ये ऽहमप्यौति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रज्ज्यामजियच्छत् ॥ ६१० ॥
 तदस्मादृग्जनानर्हप्रवर्तकनिवर्तकान् ।
 दृष्टान्तास्त्वमनादृत्य भुञ्क्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥ ६११ ॥
 जगाद् जन्मूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागयद्विक्लविरितं तस्य तच्छृणु ॥ ६१२ ॥
 अस्त्रीह भरतखेचे वैताळ्यो नाम पर्वतः ।
 संपृक्तो भरतार्धाभ्यां पञ्चाभ्यामिव नीडजः ॥ ६१३ ॥
 तच्च चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवक्त्रमिति युसुदामतिवक्त्रभम् ॥ ६१४ ॥
 द्वौ विद्याधरतद्विधौ प्रौढिमन्तौ मद्योदरौ ।
 तच्चाभूतां मेघरथो विद्युन्मालौ च नामतः ॥ ६१५ ॥

मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।

यामो भृगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनौचकुलोद्भवाम् ।

कन्यां परिणयेदर्षाविधिं ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥

ततो गुरुननुज्ञाय भरतार्धे ऽव दक्षिणे ।

आजगमत्तुर्दावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥

ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।

प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धौमहाधनौ ॥६४९॥

आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।

आख्यातं चिरकालो ऽभूद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥

सङ्गावगोपनं कृत्वा कथयामासतुस्तौ ।

चित्तिप्रतिष्ठास्रगरादागमावेह स्ते हिताः ॥६५१॥

मातापित्रभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।

इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥

मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।

युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्ते दे कन्ये यदौच्छथः ॥६५३॥

किं त्वस्मात्कन्यके पाणिगृह्यौतौ चेत्करिष्यथः ।

अस्माज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥

तावयूचनुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।

तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तरे ॥६५५॥

विद्युन्मासौ तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।

अभूदपि कुरूपाद्यां न विद्यासाधनं स्थधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृह्णीते विद्युन्मात्रिकानो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वसरे षड्विंशो मेघरथो ऽभवत् ॥ ६५७ ॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मात्रिकामग्रीत् ।
 हे भ्रातः मिद्विद्याः स्मृष्टास्तुल्यमुपगताम् ॥ ६५८ ॥
 पात्रीभवानो वैताक्यविहारसुखसम्पदाम् ।
 मातङ्गौ त्यज भाविन्यः खेचर्यौ नौ स्त्रयंवराः ॥ ६५९ ॥
 विद्युन्मात्रिकपि तं कञ्जावनसवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याक्य वैताक्यं कृतकृत्यो ऽसि सुमत ॥ ६६० ॥
 मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो निधमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥ ६६१ ॥
 वराकौ त्यक्तमहामि जातगर्भामिमां नहि ।
 त्वया मविद्येनाविद्यो गच्छच्छिष्टेति शानघ ॥ ६६२ ॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्यस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥ ६६३ ॥
 वसितो ह्यात्मनेवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥ ६६४ ॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्बिभ्राणो भ्रातरं यदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥ ६६५ ॥
 षण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताक्यपर्वतम् ॥ ६६६ ॥
 आगतो ऽसि किमेकाकी क्व ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
 शृष्टः स कथयामास विद्युन्मात्रिककथां तथा ॥ ६६७ ॥

कुर्यात् तत्प्रिया सापि स्नेह्यी सुतमजीजनत् ।
 विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माख्यमोदत ॥ ६६ ८ ॥
 स्नेह्यामत्यन्तमासत्त्वा पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःखप्रवदिसम्भार म स्नेहरसखं कुधीः ॥ ६६ ९ ॥
 सा विद्युन्माखिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डालौ काणदन्तुरा ॥ ६७ ० ॥
 इतश्च विद्यासंपन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्नेहाद्विरहात्तरः ॥ ६७ १ ॥
 अहं हि सर्वधूकल्पविद्याधरवधूतः ।
 स काणदन्तुरस्नेह्यीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥ ६७ २ ॥
 प्रासादे सप्तभुजे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
 अग्रानकीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥ ६७ ३ ॥
 अहं विविधविद्यार्द्धिसिध्यमानसमौषितः ।
 जीर्णकर्पटसंभ्यामः कदम्बप्राशनस्य सः ॥ ६७ ४ ॥
 विद्युन्माखिनि सौभ्राचानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगात्पुनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥ ६७ ५ ॥ अतुर्भिः कक्षापवं ॥
 जघे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वेताञ्छपर्वते ।
 विद्याधरसखैर्यथं वर्यं किं नानुभूयते ॥ ६७ ६ ॥
 विलसद्दशितं कृत्वा विद्युन्माख्यदो ऽवदत् ।
 पद्मोऽयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥ ६७ ७ ॥
 अगन्त्यशरणा भक्ता सपुत्रा गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वञ्छयस्वस्मिन्निवोन्मिस्तुमुत्तरे ॥ ६७ ८ ॥

तद्भातर्गच्छं दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमचेवातिनेष्यामि स्म मा वयः ॥६७८॥
 तं प्रबोध्य प्रबोधातिखिलो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्मास्यपि संजाते हितोये तन्जन्मनि ।
 अमंसा मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्त्रभोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं नहि विवेद सः ।
 तौ क्षेप्सीकुचिजौ बाहौ मल्लीसमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामद्वाधिच्छायां प्रभवद्वां मुञ्जुर्मुञ्जः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूषस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्जं सुभगमन्या तं क्षेप्स्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदासकलथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातृक्षेत्रानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 त्रिद्युन्मास्त्रिमासिज्ज्ञागदङ्गदद्या गिरा ॥६८५॥
 कुक्षौ चण्डालकुले मा स्याः कास्या तवेह भोः ।
 किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्थोऽनघि खेति ॥६८६॥
 यचोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म खकुलं मलिनौकुल ।
 धूमेनेव गृहं वज्रस्त्रमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि नङ्गागन्तुमियेष सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेत्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्रगात् ॥६८८॥
 अपाक्षयश्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयतून्वांसे धृतमिवास्त्रिकम् ॥६८९॥

सुखितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परिमव्यामुपादाय तपस्तप्ता च देवभृत् ॥ ६८ ० ॥

एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्बभ्राम भवसागरे ॥ ६८ १ ॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरमौख्यानां पद्मसेने ऽतिस्फुटः ॥ ६८ २ ॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्कधमक इव स्वामिस्रतिशयं कथाः ॥ ६८ ३ ॥

तथाहि शालिग्रामे ऽभृत्कश्चिदेकः कृषौवलः ।

नित्यं ररच्च स चेचमाविभातं दिनात्ययात् ॥ ६८ ४ ॥

स चेचमागरे सत्त्वान्दूरादप्युपमर्पतः ।

शङ्कमापूरयन्मस्यपोताकूटः पलाययत् ॥ ६८ ५ ॥

अन्यदा गोधनं ज्ञत्वा चौरास्तत्तेजमन्निधौ ।

आगुस्तच्छङ्कनादं च ते श्रुत्वेवमचिन्तयन् ॥ ६८ ६ ॥

अहो यामपुमांसो ऽमी त्रिवालयिषवो धनम् ।

आगुरये ऽपि यद्यं नेदौयाङ्गशङ्कनिःस्वनः ॥ ६८ ७ ॥

इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दस्यवः ।

दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्हृत्कोत्यपचिवत् ॥ ६८ ८ ॥

सुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।

अहणोदयवेकायां तत्क्षेपाभ्यर्णमायधौ ॥ ६८ ९ ॥

गोधनाभिमुखं यावद्भावे स कृषौवलः ।

तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्वहेवमचिन्तयत् ॥ ७० ० ॥

श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्नानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तथाभिग्रह्य नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन् देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 ग्रामो गोमौक्तस्तेन तं साचाङ्गामयचवत् ।
 भक्तिपाचोचकारोद्देर्यो हि दत्ते स देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 ज्ञेचे गत्वा प्रतिनिग्रं प्रारम्भे शङ्खवादकम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येषुस्तत्क्षेपेच्छादवौघमि ।
 आययुर्गोधनं हत्वा न्यस्माङ्गामान्महानिग्रि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्नानम् ।
 सुष्ठु यौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥
 अत्र प्रदेशे ज्ञेचे ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
 श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेष्टकाः ॥७०७॥
 मत्तिभ्यः क्षेचरचार्थं को ऽप्येष क्षेचरचकः ।
 नूनं वादयति शङ्खं धिम्बयं वक्षिताः पुरा ॥७०८॥
 चर्षन्त इति ते हत्तांस्तुलवर्तिकरा इव ।
 पीडयन्तो रदैरोष्ठाग्नोक्तानामिव तर्षकाः ॥७०९॥
 उत्पाटयन्तो लकुटाङ्गुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
 आन्दोलयन्तः शस्त्रानि क्षेपान्मर्गोदृषा इव ॥७१०॥
 शङ्खशब्दानुसारेण यान्तो चौरकुञ्जराः ।
 मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

चिभिर्दिशेषकम् ॥

आन्दोऽस्य मस्रदाह्णि ते मस्रं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१९॥

कणमृटकवचौरा लकुटेस्तमनाडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽचेष्टौन्मुखे पञ्चाप्यथाङ्गुलीः ॥७१३॥

अस्त्रिनिर्मग्नबन्धं तैर्बद्धा चायोज्य तत्करौ ।

बद्धास्त्रलिखितवाचि सो ऽथ चौरानतौष्ण्या ॥७१४॥

धर्मं गवादि वस्त्रान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

चेचपास्तः चेचपास्तदा नग्नौकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

तत्रैव शङ्खधमकं सुक्ता ते दस्यवो ययुः ।

गोपाः प्रातः पप्रच्छन्तं कथयामास सो ऽप्यदः ॥७१६॥

धमेद्वेद्वेस्नातिधमेदतिष्ठातं न शोभते ।

ष्ठातेनोपार्जितं यत्तदतिष्ठातेन हारितम् ॥७१७॥

नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तत्रापि हि युज्यते ।

अस्मानप्यस्मकठिनं नृणावज्ञातुमर्हमि ॥७१८॥

निजगाद ततो जम्बूरम्भुगीतस्तथा गिरा ।

न बन्धनानभिज्ञो ऽहं यथा श्लेथवानरः ॥७१९॥

तथाहि विन्ध्यो नामाद्रिरस्थवन्ध्यो वनश्रिया ।

तत्रैको वानरस्याभृन्महावानरयूथराट् ॥७२०॥

कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।

क्रौडन्मो ऽपास्तदस्त्रिस्तान्नरान्यथमभवान् ॥७२१॥

वानरौभिः समं रेमे स एवेको महाबलः ।

प्राज्यस्त्रीराज्यसासाज्यसुखलौलां प्रपश्यन् ॥७२२॥

अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदोद्धतः ।

वृषस्यन्वानरीरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥७२३॥

कस्यासिद्धक्लमातासं वल्लचरदनाङ्कुरम् ।

चुचुन् पाकाहणितस्युट्हाडिममन्निभम् ॥७२४॥

कुरयामास कस्यासित्केतकीरजसा सुखम् ।

गुञ्जहारं खयं कृत्वा कण्ठे कस्यासिदादधौ ॥७२५॥

कृत्वा कृत्वा विस्वपचैः कस्यैषिदीटिकां ददौ ।

प्रासन्नदोलामध्यास कामणालिङ्ग निर्भरम् ॥७२६॥

एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरन्त मः ।

अथेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

कण्डूयमानलाङ्गुलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।

प्रमृज्यमानमर्वाङ्कुरोमराजिः कयापि हि ॥७२८॥

कृदसौतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन ।

कयापि नलिनौमालैः क्रियमाणावतमकः ॥७२९॥

वच्चैःशृङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूथनायकः ।

द्राम्बानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गोलाङ्गुलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयन्वशा ।

जघान यावगोलेन स गोलाङ्गुलयूथपः ॥७३१॥

लोष्टाहतः सिंह इव कपिशिंहयुवापि सः ।

क्रुद्धो घृष्टगारावघोरस्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ क्रौडौकृतसर्वाङ्गौ मिथोभूताबुभावपि ।
 दुर्द्धदावपि सुचिरान्मिक्षितौ सुद्धदाविव ॥७३३॥
 चटन्नटति दन्तायैश्चटच्चटति पाणिजैः ।
 व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥७३४॥
 परस्परं दन्तनखचतुतजघर्षितौ ।
 तदा परिहितातास्रचोसकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 चणाद्वन्धं चणान्मोचं प्रयुञ्जाते स्म ताबुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रौडन्तावाक्षिकाविव ॥७३६॥
 भग्नास्त्रिर्भुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।
 शीघ्रं शीघ्रमपासार्षीन्मन्दं मन्दं लढौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापसर्पणं युववानरः ।
 जघान लोष्टघातेन तेन चास्कोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाकान्तः स जरन्मूयनायकः ।
 गङ्गा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतचिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादौनस्तृषार्त्तस्य परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रचरन्कैले शिलाजतु ददर्श सः ॥७४०॥
 खोऽन्नुपुष्ट्या न्यधादङ्गं शिलाजतुनि वानरः ।
 विलग्नं तत्तु तत्रैव तस्यौ भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाह्वु तेनाल्पमेधमा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लगितेव हि तस्यतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहसवत् ।
 खोऽथ कीक्षितपश्चाद्गृहं द्रव मृत्युमवाप च ॥७४३॥

स वानरः पाणिपादाबद्धः कर्षन्मुखं यदि ।

तदा मुञ्चेत शैलेयसलिलास्त्राच संग्रथः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्मेन्द्रियमाचलुब्धो

नारौष शैलेयनिभासु सुगन्धः ।

मञ्जन्वषीकैरपि पञ्चमल्लोर्

देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलौ-

चरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिविवाह-प्रभवचौरागम-मधुबिन्दुपुरुष-
कथा-कुबेरदत्तकथा-महेश्वरदत्तकथा-कर्षककथा-काककथा-वानर-
वानरौकथा-अङ्गारकारकथा-नूपुरपण्डिताष्टगालकथा-विद्यु-
न्मालिकथा-शङ्खधमककथा-शिलाजतुवानरकथा-वर्णनो नाम
द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

तृतीयः सर्गः ।

अथोवाच नमःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिम ।

मा स्म भूः स्थविरेव त्वं स्थविरायाः कथा यथा ॥१॥

अभूतां याम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदःस्थिते ॥२॥

तस्य यामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यच्चः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्थविरा बुद्धिनाम्नौ च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यच्चं प्रतिवामरम् ॥४॥

त्रिमन्थमपि तद्देवकुलं माजयति स्म सा ।

प्रजापूर्वं च नेवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यच्चस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद माथ स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्वहि येन जौवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यच्चः प्रोवाच हे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दीनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दीनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजनाञ्जनपदाञ्चाधिकङ्क्षिः स्थविराभवत् ॥९॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधात्तं सा राज्ञौव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चिकभ्रष्टाण्यपर्यंतं कदापि न ।
 कुण्डोष्णो धेनवस्तस्या गृहे ऽभूवन्महस्रगाः ॥ ११ ॥
 आजन्मापि हि या तस्यो जोर्णे तार्णे कुटीरके ।
 मौधं माकारयद्वेदोमत्तवारणबन्धुरम् ॥ १२ ॥
 जिज्ञौव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चान्य इव तां दाम्यः स्तम्भलगाः सिषेविरे ॥ १३ ॥
 स्वगामचिन्तया दौना सर्वदापि बभूव या ।
 मा दौनोद्धारमारेभे मयदा यक्षः क्षया ॥ १४ ॥
 तां बुद्धिमयदं दृष्ट्वा मिद्धिः मंजातमत्तरा ।
 अचिन्तयत्कृतो ऽमुष्याः संपन्ना मयदौदृगा ॥ १५ ॥
 भवत्वस्याः सखौत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥ १६ ॥
 इति बुद्धिमतो मिद्धिः प्रययौ बुद्धिमन्त्रिधौ ।
 बुद्ध्या प्रियमखौत्युच्चैः सत्तन्त्रमुवाच सा ॥ १७ ॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥ १८ ॥
 किं ते राजप्रमादो ऽभूत्तुष्टा वा कापि देवता ।
 नञ्च किञ्चिन्निधानं वा रमो वा साधितस्त्वया ॥ १९ ॥
 मयदत्या त्वयाभूवमहं मयदतो सखि ।
 अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जन्माञ्जलिः ॥ २० ॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथोऽकथं कथयद्विद्विरियं कुतः ॥ २१ ॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यायतातथम् ।
 यथा क्षाराधितो यत्नो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२०॥
 सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२१॥
 सविशेषममुष्या हि यत्क्षमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सम्पदपि संपद्यते मम ॥२४॥
 अथार्यमिदुये मिद्धिर्बुद्धिर्दर्शितया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यत्क्षमेवमहर्निशम् ॥२५॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलमोपानमालिकाम् ।
 यत्क्षय मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
 नित्यं खल्लिकरेखाभिर्यत्नाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकाराङ्कर्तव्याङ्गणयन्त्रौव तस्मिन्नान् ॥२७॥
 क्षयं पानौयमानौय क्षपयामास सा स्वयम् ।
 यत् क्षौद्रोक्तोपास्त्रिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
 विल्वपत्रकरवौरतुल्यसौकुलकादिभिः ।
 सा यत् पूजयामास चिमन्धं स्वयमाहतेः ॥२९॥
 एकभक्तोपवासादितत्परा यत्क्षयैश्चानि ।
 उवासाहर्निशं यत्नाभियोग्ययन्त्रौव सा ॥३०॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यत्क्षः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥
 साद्य विज्ञपयामास यत्क्षमचौणसम्पदम् ।
 मत्सख्या यत्क्षया दत्तं देहि तद्गुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोजयन्स्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवदुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥२३॥
 बुद्धिर्दृष्टाधिकर्द्धिं तां यत्नमाराधयत्पुनः ।
 यत्नो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥२४॥
 सिद्धिराराधयच्च तस्यास्य स्वर्धया पुनः ।
 यत्ने तुष्टे ऽतिदृष्टात्मा चिन्तयामास चेतमि ॥२५॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यत्वाप्तमेदुषः ।
 यत्नमाराध्य तद्विद्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥२६॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु दिगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥२७॥
 इत्ययाचत सा यत्नमस्येकं मम काणय ।
 एवमस्त्विति यत्नोक्ते मयः काणा बभूव च ॥२८॥
 यत्नो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनौ ॥२९॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयान्चके यत्नाद्बुद्धिरपौदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३०॥
 एवमस्त्विति यत्नो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
 सापि तत्कालमन्त्राभ्यासं मुधा दैनतं वचः ॥३१॥
 एवं हि बुद्धिस्तत्रैव पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।
 अदृष्टातिष्ठोभपरा स्वं स्वेनैव व्याश्रयत् ॥३२॥
 मानुषाश्रयमासाद्य त्वंमपौष्णस्त्वितिश्रियम् ।
 तस्या अन्यस्त्वविराद्याः प्रतिरूपो भविष्यति ॥३३॥

जम्बूनामायभिदधे नाहसुत्पथगाम्यहो ।
 जात्याश्च इव देवानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥ ४ ४ ॥
 जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।
 जितशत्रुरभद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥ ४ ५ ॥
 तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठो श्रेष्ठो धौधनशालिनाम् ।
 जिनदाम इति ख्यातो ऽभवद्विश्वासभाजनम् ॥ ४ ६ ॥
 अन्यदा लक्षणधराश्वेवन्तस्यात्मजानिव ।
 राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥ ४ ७ ॥
 तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विशास्यतिः ।
 के के ऽस्या लक्षणेः कैः कैः संपूर्णा इति शंसत ॥ ४ ८ ॥
 एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।
 लक्षितं क्षितिनायाय कथयामासुरित्यथ ॥ ४ ९ ॥
 शसौ वृत्तखुरः सन्धसन्धिर्जहाखुरान्तरे ।
 निर्मांसजानुजहास्यः कुक्षितोन्नतकन्धरः ॥ ४ १० ॥
 पङ्कजामोदिनिःश्वासः क्षिग्धरोमा पिकस्त्रनः ।
 मल्लिकाचो लघुसन्धश्चवणो लम्बकोशरः ॥ ४ ११ ॥
 पद्मभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिमग्नके ।
 उरस्यादिभ्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥ ४ १२ ॥
 बुध्रावतादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।
 क्षिग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुंष्णाति स्वामिनः श्रियम् ॥ ४ १३ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

राजापि हि स्वयं विशो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।

स्वयमानर्चं सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥

पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याय वाजिनः ।

नृपतिः कारयामास सवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥

अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रचितुं क्षमः ।

प्रायेणापायवज्जलाप्येव रत्नानि भृतले ॥५६॥

यदा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।

आवको जिनदामाख्यः प्रख्यातः आवकव्रतः ॥५७॥

बुद्धिमाग्न्नामिभक्तस्य प्रमादपरिवर्जितः ।

स एवेदृशरत्नस्य न्यासपाचलमर्हति ॥५८॥

जिनदासमथाङ्गस्य सप्रसादं समादिशत् ।

रत्नणीयो ममात्मेवान्त्रिकशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥

प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।

क्षिन्ये तमश्चं खगट्टे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥

स्नानमन्त्रिकशोरस्य क्षिप्रकोमलवानुकम् ।

सुषदं कारयामास स गङ्गापुष्पिनोपमम् ॥६१॥

पचक्षान्तरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।

दणानि चारयामास तमश्चं स्वयमेव सः ॥६२॥

भूप्रदेशे सिकतिले लोष्टकष्टकवर्जिते ।

सुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेक्षयामास तं हयम् ॥६३॥

सुगन्धिभिस्तु स्नानीयेः पानीयेरेकतप्तकैः ।

तं स्वयं क्षपयामास स्वयं सखौ यदा तदा ॥६४॥

नौदङ् न वेत्यनुदिनं तमशं स परौचितुम् ।
 स्त्रयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेचपक्ष्मणौ ॥६५॥
 स्त्रयमाकङ्क्ष गमयन्सुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पयः पाययितुं तं सरस्यनुवासरम् ॥६६॥
 सरोरुहान्तरे चाभूज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 संसाराभ्यन्तरौपमिवाक्रान्तं न तेन यत् ॥६७॥
 मा भृदर्हद्गृहावज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 त्रिः प्रदक्षिणयामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽथवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भृदस्येत्युत्तीर्थं प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदामस्तं तथा हयमग्निचयत् ।
 यथा सरो रूढं चैत्य विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥
 यथा यथा स वटुधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा वटुधरे मन्थदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उल्लष्टो ऽभृदगेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते त्वाज्ञाकरणोद्दिग्ना दध्युरेवं महौभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावादयं जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्रौ सामन्तस्थोचे धौगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्नेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकीभूयागादसन्तपुरे पुरे ॥ ७६ ॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनौन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥ ७७ ॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मधुरव्यंसकत्वेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥ ७८ ॥
 अभ्युत्थायथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यष्टकुतो ऽभ्यागाम्महाशयः ॥ ७९ ॥
 कपटआवको ऽप्युचै संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रजिज्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥ ८० ॥
 तौर्थायाचां तु निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।
 आदास्ये सुहरोः पार्श्वे प्रभवत्पुत्रतं व्रतम् ॥ ८१ ॥
 जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्भागतं तव ।
 समानशैलयोः सन्तु धर्मगोष्ठौसुखानि नौ ॥ ८२ ॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः सधर्मिषु ।
 तं प्रीत्यास्त्रपयन्मायाआवकं निजबन्धुवत् ॥ ८३ ॥
 अपि ज्ञानप्रयत्नेन निर्मलौकतकुन्तलान् ।
 कच्छरौप्यमणिनांसस्य मृध्न्यकारयत् ॥ ८४ ॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्याल्लिखितमन्त्रिभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धर्म्मिणं मृध्न्यबन्धयत् ॥ ८५ ॥
 तदङ्गमङ्गरागेण व्योम्नासम्रद्धाचारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेनातनीयया ॥ ८६ ॥

निर्दग्धागुहकपूर्वकस्तुरीवासितान्यथ ।

वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधौः पर्यधापयत् ॥८७॥

लेङ्गचूष्यपेयास्त्राद्यह्यां रसवतीमथ ।

जिनदामस्तस्मिन् चणेन निरपौपदत् ॥८८॥

आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः ।

अभोजि विविधेर्भोज्यैर्विलुण्ठ्यञ्जनानिलम् ॥८९॥

भोजनानन्तरं कृद्वावकेण दुरात्मना ।

महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

स्वजनो जिनदामस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।

कस्ये कन्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकमि ॥९१॥

अहोरात्रं च सकलं स्यातव्यं तच्च हि त्वया ।

कन्याणकुशलो ऽसि त्वं कन्याणं किं त्वया विना ॥९२॥

आमेत्युदित्वा स्वजनं जिनदासो विमृश्य तम् ।

तं मायाश्रावकमृजुव्याजहारातिहारगौः ॥९३॥

अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवेश्मनि ।

मद्गृहं तद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥

आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।

जगाम जिनदामस्तु विश्वस्तत्तच्च दुर्मतौ ॥९५॥

तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभूत्प्रह्वान्तपुरे ।

इक्षौमपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥

रजन्यां च जनपदे कौमुदौमहदुर्मदे ।

स मायाश्रावको ऽग्रङ्गं तमादायाश्चमयतीत् ॥९७॥

चक्षो ऽपि सो ऽर्हच्चैत्यस्य विधाय चिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्धमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८८॥
 व्यावृत्तः सरमस्यागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि च यथौ गेहे सो ऽसौ नान्यत्र कुचषित् ॥८९॥
 स दुःशामन्तसचिवो ऽन्यत्राशं नेतुमौश्वरः ।
 न यावद्भवत्तावदिभाति स्म विभावरौ ॥९०॥
 पक्वायिष्ठ स दृष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।
 तदा च जिनदामो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥९१॥
 आगच्छस्मिन्नामस्याश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।
 वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदौमहे ॥९२॥
 किमेतदिति मंभ्रान्तो जिनदामो ऽप्यगाद्गृहम् ।
 ददर्श चाश्वं तं आनन्तं चामं खेदमस्त्रौमसम् ॥९३॥
 दिव्याश्वो ऽस्येष ह्य धर्मच्छलेन च्छलितो ऽस्येषम् ।
 इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्त्रजे ॥९४॥
 ररच्च जिनदामो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।
 व्यत्यथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥९५॥
 तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्यथं नेतुमौश्वरः ।
 तत्पन्थानं न ह्यास्मामि परलोकसुखावहम् ॥९६॥
 कलकश्रौरधोवाच सहाशं प्रेमबन्धुरम् ।
 ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्त्रामिच्छडो भव ॥९७॥
 तथाहि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।
 एको विपक्षपिढको ऽत्यन्तदुःखितमादकः ॥९८॥

तमुचे हृदती माता त्वं हि कापुरुषायणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०८॥

अजौवह्मवसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।

आरब्धव्यवसायस्य निर्वहे तु कथैव का ॥१११॥

समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्नेन कर्मणा ।

पद्मशण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥

दारिद्रेण मदीयेन बिभर्ष्युदरमण्डः ।

उदरे च भृते कोग्रो भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥

पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।

भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थापार्जनोद्यमम् ॥११४॥

व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।

निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥

तस्यान्यदा ग्रामपर्वसुपविष्टस्य पश्यतः ।

अनग्न्यङ्गामहखरस्तोटीयत्वां ह्रिवन्धनम् ॥११६॥

खरमुल्लयन्तं तमम्बधावच भामहः ।

धारयितुमसमर्थस्योर्ध्वबाह्वरदो ऽवदत् ॥११७॥

भो भो ग्राममभासौनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।

यः को ऽपि शक्रो वो मध्ये य मे धरतु रासभम् ॥११८॥

ग्रामकूटसुतो ऽर्णस्य लाभं तस्मादिच्छिन्तयन् ।

धावित्वा तं खरं पुच्छे हृन्ने फलमिवापहीत् ॥११९॥

लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुचत्स्वरम् ।

तावत्तत्त्वरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥ १२० ॥

तस्मात्तथा त्वमप्येवमसद्ब्रह्मनुत्पन्नः ।

न ज्ञायते किमपि यत्फलमाभादयिष्यमि ॥१९१॥

जगाद् जम्बनामाथ स्मितविष्करिताधरः ।

स्वकीयकार्यग्रहितः मोक्षक इव नास्त्यहम् ॥१०८॥

तथाहि भुक्तिपालस्यैकस्याभृहोटिकोत्तमा ।

स्वयं न पुत्रौमिव तामलालयदपालयत् ॥१०३॥

प्रत्यजागरयन्तां तु घृतैस्त्रोदनादिभिः ।

पुमांसं भोक्तृकं नाम समादिश्याश्चद्विदम् ॥ १९४ ॥

स्वाद स्वाद यद्वर्त्ये भं ज्यं स्माप्नोति मोक्षकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बभूजे स्वयम् ॥ १८५ ॥

मोक्षको ऽप्यर्जयमाम चिर वञ्चयथा तथा ।

कडवाजीवविषयं कर्माचाराभियांगिकम् ॥ १२६ ॥

प्रपद्य कालधर्मे ऽ तेन वञ्चनकर्मणा ।

मृढः पान्य इवारण्ये ऽभ्राम्यत्तिचंगतौ चिरम् ॥ १० ॥

चितिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तदिजम्भनः ।

सूनुः भोजकजीवो ऽभृत्सोमश्रौकुचिजो ऽन्यदा ॥ १५ ८॥

मृत्वार्वतौ भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥ १०८ ॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।

कमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिद्यया ॥ १३० ॥

धार्यमाणा वदयाये धात्रीभिर्हारयष्टिवत् ।
 गणिकादहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १ २१ ॥
 नपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
 भृशभ्रूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥ १ २२ ॥
 मिथश्च यामतङ्गणाः स्पर्धमाणा मद्दृष्टयः ।
 चामज्ज्यन्त मृगं तस्यां मानत्यामिव घटपदाः ॥ १ २३ ॥
 तस्यामत्यन्तमामक्तः सोऽपि ब्राह्मणदारकः ।
 मिषेवे श्वेव तद्भारं कामः सर्वकषः खलु ॥ १ २४ ॥
 राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह मद्दृष्टिभिः ।
 क्रीडन्तौ तमवज्ञासौत्तां दृष्ट्वेव जिजीव सः ॥ १ २५ ॥
 सा तु संभावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।
 गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥ १ २६ ॥
 स ब्राह्मणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।
 तत्कर्मकरतां भेजे तत्पाशं ह्यातुमक्षमः ॥ १ २७ ॥
 स चक्रे कृषिकर्माणि मारण्यं वार्युदञ्चनम् ।
 कणपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभूच्छहि ॥ १ २८ ॥
 स तु निःसार्यमाणोऽपि निरसार्थैश्च तद्गृहात् ।
 तृष्णां बुभुक्षां न्यङ्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥ १ २९ ॥
 तद्युष्मास्वर्तौ प्रायास्वहं कर्माभियोगिकम् ।
 नार्जयिष्यामि स इव हतं वो युष्मिकल्पनेः ॥ १ ३० ॥
 ततः कमलवत्पुष्पे हे नाथ कमलानन ।
 मामाहमशकुनिवन्मा त्वं नाशिको भव ॥ १ ३१ ॥

तथास्त्रेकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चक्षाल खजनं हिला सार्थन महता सह ॥ १ ४ २ ॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्थं आवासिते सति ।

आहतं दणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्यथौ ॥ १ ४ ३ ॥

तदा च सुप्रस्थाप्राप्त्यात्यक्ष्येको वनगङ्गरे ।

दन्तलग्नमिषखण्डान्यादायारोहदं द्विपम् ॥ १ ४ ४ ॥

मा साहसमिति मुक्तः स भण्णामसखादकः ।

प्रकुनिस्तेन जगदे पुद्गलेण सविस्मयम् ॥ १ ४ ५ ॥

रौपि मा साहसमिति व्याघ्राभ्यान्मांसमस्ति च ।

मुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुद्गसे न च ॥ १ ४ ६ ॥

हिला साचाङ्गवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।

तपस्विकौर्षुस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥ १ ४ ७ ॥

जम्बूरभिदधे स्मिता न मुष्णामि भवद्गिरा ।

नहि भ्रष्टास्यहं स्त्रार्याज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥ १ ४ ८ ॥

क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महोपतेः ।

पुरोधः सोमदत्तो ऽभ्युत्सर्वचाप्यधिकारकृत् ॥ १ ४ ९ ॥

तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।

सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥ १ ५ ० ॥

पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।

आगतेषुसुखेन सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥ १ ५ १ ॥

प्रणाममित्रनामाभ्युत्सुहृत्तस्य द्वितीयकः ।

यथादर्शनमाकापमाचोपकृतिभाजनम् ॥ १ ५ २ ॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काण्यागमि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिष्ठचद्रूपतिष्ठण्डग्रामनः ॥ १५ ३ ॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं राचावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥ १५ ४ ॥
 ममाद्य हृष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमृचे त्वङ्गहे मित्र गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५ ५ ॥
 हे मित्र ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 खगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थय ॥ १५ ६ ॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं मम्यति नावयोः ।
 तावदेवानयोर्मैत्रीं यावद्वाजभयं नहि ॥ १५ ७ ॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मङ्गहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेश्मनि ॥ १५ ८ ॥
 तवैकस्य कृते नाहमात्मानं मकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि व्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५ ९ ॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥ १६ ० ॥
 राज्ञो ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥ १६ १ ॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्कयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥ १६ २ ॥
 त्वया पर्वस्त्रनेत्रेषु तैस्त्रैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मन्त्राणां अपि क्रीताः सखे भ्रुवम् ॥ १६ ३ ॥

न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानौमुपतिष्ठते ॥ १६४ ॥
 किं तु त्वग्रीतिविवशोऽनर्थमप्यात्मनः महे ।
 कुटुम्बमपि मेऽनर्थं गच्छेदिति तु दस्सहम् ॥ १६५ ॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधाचित्त इतो व्याघ्र इतस्तटौ ॥ १६६ ॥
 डिम्बरूपैरहं क्षामि सकौटकपलाशवत् ।
 तस्मात्तेभ्योऽनुकल्पस्व स्वस्ति तेऽन्यत्र गम्यताम् ॥ १६७ ॥
 सक्त्यापि हि तेनैवं पुरोधः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दष्टं पुत्रोऽपि दृश्यते ॥ १६८ ॥
 आश्वत्थं चानुगम्य पर्वमिच्छे गते मति ।
 दधौ पुरोधः दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥ १६९ ॥
 मया यथोरुपहतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्गुवांस्यधुना दौनः कस्याहं पारिपार्थिकः ॥ १७० ॥
 अद्य प्रणाममिच्छस्य यामि मिच्छस्य मस्त्रिधौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाक्पथौ ॥ १७१ ॥
 यदा विकल्पेः पर्याप्तमाप्तः सोऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि कोऽपि स्यादुपकारकः ॥ १७२ ॥
 इति प्रणाममिच्छस्य मिच्छस्य मदनं ययौ ।
 सोऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदय्याल्लताञ्जलिः ॥ १७३ ॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥ १७४ ॥

पुरोधा राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।

त्यक्षामि भीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥

सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।

कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥

मा भेषोरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।

न कश्चिदौश्ररः कर्तुं त्वद्रोग्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥

• पृष्ठोत्तंसिततूणैरो ऽधिज्योक्तशरामनः ।

प्रणाममिचो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥

ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समौहितम् ।

अन्वभूच्च निराशङ्कस्तच्च वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।

सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥

विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।

सत्प्रतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥

पर्वमित्रसमानास्तु सर्वे स्वजनबान्धवाः ।

अग्नान्तलरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मे नोपेक्षित्ये मनागपि ॥१८४॥

अयश्रीसाम्बधान्नाय तुण्डताण्डवधौनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकयानकैः ॥१८५॥

तथाहि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
 वारंवारं पौरैश्चोऽचौक्यमत्यहं कथाम् ॥ १८६ ॥
 तत्र शमीत्युरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
 भ्रातृन् भ्रातृखिलदिनं सोऽजौवत्कणभिक्षया ॥ १८७ ॥
 अन्यदा तस्य विप्रस्य निरन्तरशिरोमणः ।
 कथाकथनवारोऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥ १८८ ॥
 सन्निपातवतीवेयं स्वनामकथनेऽपि हि ।
 जिह्वा स्वलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥ १८९ ॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रूये ।
 तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥ १९० ॥
 कुमारो दहिता तस्य तं चिन्ताम्लपिताननम् ।
 दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥ १९१ ॥
 दहितोवाच मा तात चिन्तामन्तानभाग्यव ।
 त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥ १९२ ॥
 इति खाला परिहितश्चेतवन्ता नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोऽचे कथां शृणु ॥ १९३ ॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःस्रोभलेन विस्मितः ।
 उत्कण्ठोऽभूत्कथां श्रोतुं गीतिं मृग इवोच्चकैः ॥ १९४ ॥
 साय्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे दिजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यन्ति कणभिचैकजीविकः ॥ १९५ ॥
 सोमश्रीरस्ति तद्गार्था तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीनां दहिता क्रमेणाप्राप्तिं धौवनम् ॥ १९६ ॥

पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चट्टाय द्विजसूनुवे ।

सम्यदामनुरूपो हि स्त्रीणां संपद्यते वरः ॥ १८७ ॥

प्रयोजनेन केनाप्यौदाहिकेनान्यदा मम ।

अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्तेकाकिनीं गृहे ॥ १८८ ॥

ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।

तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागाद्विप्रचट्टः म मङ्गुहे ॥ १८९ ॥

स्वमस्यदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।

तस्याकार्षमहं स्वानभोजनादिभिरौचितौम् ॥ २०० ॥

खट्वाप्रस्तरणं चेकं गृहमवस्वमात्मनः ।

शयनाचार्ययामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥ २०१ ॥

ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।

गृहोर्वी च लुल्लङ्घीकरा तस्यां शये कथम् ॥ २०२ ॥

तद्विभ्यतौ भृशयनाच्छये ऽस्य शयनौथके ।

निशि नौरभ्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥ २०३ ॥

अस्त्राणामिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।

मदङ्गस्यर्शमामाद्य म लभुन्मदनातुरः ॥ २०४ ॥

द्विधा क्षोभेण विषयनिरोधेन च तस्य तु ।

मद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नलङ्गजा च मः ॥ २०५ ॥

अचिन्तयं च भौताहं परासुमवलोक्य तम् ।

मम दोषेण पापायाः प्राषटेष मृतिं द्विजः ॥ २०६ ॥

कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।

एकाकिनी कथं चासुं गृह्णासि.सारयाम्यहम् ॥ २०७ ॥

इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कृष्णखण्डमिव तदपुः ।

गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामय निधानवत् ॥ १०८ ॥

पूरयित्वा च तं गतं सुषमौल्य चोपरि ।

अमार्जयमलिनं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥ १०९ ॥

पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्यात् तदासितं मया ।

यामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥ ११० ॥

राजाण्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।

तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ १११ ॥

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यस्यानि पार्थिव ।

तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥ ११२ ॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्यस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥ ११३ ॥

जम्बूकचे प्रियाः सर्वा माहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवन्तथा चास्ति श्रीवमन्तपुरं पुरम् ॥ ११४ ॥

तत्राभृङ्गविभूतीनां वज्रायुध इवाज्ञया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥ ११५ ॥

तस्याभृङ्गललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥ ११६ ॥

मत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारेभं मंचरन्तमधो जगम् ॥ ११७ ॥

धक्षिणेन दिग्धाममिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तुरीपङ्क्तिश्चक्षुः सदानमिव दन्तिनम् ॥ ११८ ॥

दृषस्त्वं पृथूरस्कं पद्मोपमकरकमम् ।

ग्रीवाकरकमासुक्तजात्यकाद्गन्धषणम् ॥ ११८ ॥

कर्पूरपूर्णताम्बूलप्रवृद्धसुखसौरभम् ।

स्मरजैवपताकाभं तिलकाण्डतालिकम् ॥ ११९ ॥

अङ्गरागच्छलान्मूले लावण्यमिव बिभ्रतम् ।

धूपयितांशुकामोदमेदुरीक्षतवर्त्मकम् ॥ १२० ॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांसं सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥ १२१ ॥

॥ पंचभिः कुलकम् ॥

तद्रूपाक्षोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

कल्मभात्रङ्गतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥ १२२ ॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदर्शिताबन्धबन्धुरम् ।

यद्येष परिरभ्येत स्त्रौजन्म सफलं तदा ॥ १२३ ॥

अहं मनोरममसुं स्वयंदूतीत्वपूर्वकम् ।

वञ्च्य गत्वाऽऽ भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥ १२४ ॥

अचिन्त्यश्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

नूनं दून्यश्च रमते स्नामिन्या दृष्टिदृष्टकैः ॥ १२५ ॥

कचे च स्नामिनि तव दून्यस्मिन्नरमते मगः ।

न चिन्मय कष्टेन्दुर्गानन्दयति कोचने ॥ १२६ ॥

कलितोचे मनोज्ञाणि बाधु बाधु मनोविणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥ १२७ ॥

को ऽद्याविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुर्व ।
 यथा हि संगमय्यासुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२१८॥
 गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
 राक्षसैः कञ्जपयद्वैर्यनाटकेकमहानटौ ॥२१९॥
 वास्तव्यः पक्ष्मे ऽत्रैव कलिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
 समुद्रप्रियवल्गुस्य सार्धवाहस्य मन्दनः ॥२२०॥
 शौभाग्यमन्मथयायं दामप्रतिकलानिधिः ।
 कुक्षौनद्य युवा चेति स्थाने स्नामिनि ते मनः ॥२२१॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यथाकृतितत्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२२२॥
 नारौख्येकामि गुणिनौ त्वं यथैव तथा नृप ।
 तद्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२२३॥
 एवं कुर्विति राक्षसूचे तस्या वक्षो च तत्प्रते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभ्योदपयःश्लोकाङ्गमार्पयत् ॥२२४॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा ।
 जगद् कलिताङ्गाय कलितोपज्ञवाचिकम् ॥२२५॥
 प्रवर्त्य तद्विरसायां कलिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२२६॥
 स सद्यः सद्यत्पुष्पकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२२७॥
 यदा दृष्टो ऽसि सुभंग तदाद्यपि वराख्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृह्यामि माम् ॥२२८॥

वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।

क च सान्तःपुरेवामा वणिग्मात्रः क चास्यहम् ॥२४०॥

न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽथवा ।

न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रस्ये नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूष्येन शशिनः कला ।

तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥

दास्युवाचामहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।

तव त्वह महायस्मिन् चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥२४३॥

अनन्तरन्तःपुरमपि मदृद्ध्या त्वमलक्षितः ।

पुष्पमध्ये स्थित इव मंचरिथ्यस्यलं भिया ॥२४४॥

आकृष्येः समये मां मा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।

मद्यो गत्वा तदाचख्यौ राख्यौ हर्षोच्छ्रमद्भ्रुवे ॥२४५॥

तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।

अन्यदा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभून्मनोहरः ॥२४६॥

शस्यप्रशस्यक्षेत्रायां दग्धगण्डमरोम्भमि ।

बहिर्भूमौ ययौ राजा तदाखेटकलोलया ॥२४७॥

तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।

तथैव चेष्ट्या ललिता ललिताङ्गं समाकलयत् ॥२४८॥

देव्या विनोदमुद्दिश्य मा दास्यन्तःपुरे नरम् ।

नवीनयत्नप्रतिमाव्याजेन तमवोविशत् ॥२४९॥

ललिता ललिताङ्गस्य तौ चिराज्जातमङ्गमौ ।

मस्तुजाते मिथो गाढं वस्त्रौविटपिनाविव ॥२५०॥

विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।

निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥ २५१ ॥

मुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।

समाप्याखेटककौडामायथौ मेदिनौपतिः ॥ २५२ ॥

ते च राज्ञे व्यञ्जयस्त्वक्कलादानपूर्वकम् ।

आशङ्काम्नाकमस्त्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥

शब्दायमाने पञ्चद्वे विहाय निम्नतकमम् ।

प्रविशेति विशां नाथः शुद्धान्तं परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥

सा चेटी चतुरा दारदत्तदृग्मेदिनौपतिम् ।

ददर्श दूरादायान्तं राज्यं ज्ञापयति स्म च ॥ २५५ ॥

राज्ञो दास्यपि तं जारमुत्पाशोपरिवर्त्मना ।

बहिःक्षिपितुस्तुणे गृह्णावकरराशिवत् ॥ २५६ ॥

म पपातौकमः पश्यान्मदंशस्य महावटं ।

निज्जीय चास्यात्तत्रैव गृह्णायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥

कूपे तत्राशुचिस्थाने दर्गन्मानुभवप्रदे ।

म तस्थौ नरकावाम इव प्रवृत्तं स्मरन् ॥ २५८ ॥

अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कर्तुं चिदवटादहम् ।

निर्यास्यामि ततोद्बोदकैर्भोगेरन् मम ॥ २५९ ॥

राज्ञौ दासो च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे ।

नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिज्ञीव मः ॥ २६० ॥

प्रादृष्ट्युपस्थितायां च गृहप्रसवणाभसा ।

स कूपो विभरांश्चक्र पातकेनेव दृष्टधीः ॥ २६१ ॥

श्रववत्सो ऽभसा तेन वाहयित्वातिरंहसा ।

वप्रद्वारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥ २६२ ॥

उल्लास्य वारिपूरेणास्त्रावफलमिवोच्चकैः ।

सो ऽवेपि परिखातीरे नीरेणार्तो सुमूर्च्छ च ॥ २६३ ॥

देवादागतया तच्च कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्टस्य नौतस्य संगोप्य निजसद्गनि ॥ २६४ ॥

पात्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।

क्षिप्रप्रकृष्टग्रास्त्रीव स बभूव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि लक्षिताङ्गकः ।

कामभोगेयनिर्दिष्टस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमात्रसधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥

कृपवासनिभो गर्भः फेलाहारममं हि तत् ।

मात्रा जग्धाक्षपानाद्यैर्द्वर्गभपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥

थो ऽब्दाम्बूप्रितादिष्ठाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुद्गलोपचिताङ्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥

पतनं परिच्छोत्सङ्गे अत्माकाराद्विःस्थिते ।

गर्भवासाक्षिपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥ २७० ॥

या मूर्धा सलिकापूर्णेपरिखातीरतस्थुषः ।

जराय्वसृग्मयात्कोशात्तद्वह्निःस्थस्य मूर्धनम् ॥ १७१ ॥

या धात्रिका यथा चाभृद्देशोपपद्यकारिणी ।

सा हि कर्मपरौणामसन्ततिर्ज्ञायतामसि ॥ १७२ ॥

भूयो राज्ञो ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोक्षिता ।

चेष्टा प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥ १७३ ॥

पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सो ऽक्षधीरपि ।

अनुभूतं स्मरन्तुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥ १७४ ॥

जम्बून्वाच सो ऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।

अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भसङ्क्रान्तिकारणम् ॥ १७५ ॥

जम्बूनाम्नो ऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।

प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमृचिरे ॥ १७६ ॥

निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तारसि क्षयम् ।

नात्माकुक्षिभरित्वेन संतुष्यन्ति मयाश्रयाः ॥ १७७ ॥

जम्बूनाम्नो ऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवो ऽपि च ।

ऊचुः साधूक्तधर्मांसि प्रव्रज्या नो ऽप्यतः परम् ॥ १७८ ॥

प्रभवो ऽप्यभ्यधान्निच पितृनाष्टक्य सत्वरम् ।

परिव्रज्यासहायको भविष्यामि न संशयः ॥ १७९ ॥

अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृपाः सखे ।

इति जम्बूकुमारो ऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥ १८० ॥

विभातायां विभावर्था जम्बूनामा महामनाः ।

स्वयं संवहति स्तोत्रैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥ २८१ ॥

स्नात्वा हत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अस्त्रकाराग्रक्षमयात्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥ २८२ ॥

जम्बूनादृतेनाय देवेन हृतसन्निधिः ।

उदाह्यां नृमहस्त्रेण शिविकामारुह्य च ॥ २८३ ॥

दानं विश्वजनैर्न स ददानः कल्पवत्सवत् ।

प्रशस्तमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोचभृः ॥ २८४ ॥

सुधर्मस्त्रामिगणभृत्पादपद्मपवित्तितम् ।

जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणमप्यदाम् ॥ २८५ ॥ युग्मम् ॥

गणभृद्भूषितोद्यानदारदंशे स ईयिवान् ।

याप्ययानाद्दत्तारौत्संसारदिव निर्ममः ॥ २८६ ॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादानापदभोधितारकान् ।

पञ्चाङ्गस्यभूषीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥ २८७ ॥

संसारसागरतरौ प्रप्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि देहि हृषां मयि ॥ २८८ ॥

पञ्चमः श्रीगणधरो ऽप्येवमभ्यर्थितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दौर्घां यथाविधि ॥ २८९ ॥

पितृणाष्टक्य चान्येषुः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयान्परिब्रज्यासुपाददे ॥ २९० ॥

श्रीजन्मस्नामिपादाज्जमराक्षः प्रभवो ऽभवत् ।

शिव्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२८१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्पदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुदहन् ।

दुःसहानगणयन्परीषद्धानार्थभिर्विहरति स्म मेदिनीम् ॥२८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौ-
चरिते महाकाव्ये सिद्धिवुद्धिकथा-जात्याशक्तिशोरकथा-शामकूट-
सुतकथा-सोमकथा-मासाहमकुनिकथा-चिसुहृत्कथा-विप्रद्विद्व-
नागश्रीकथा-ललिताङ्गकथा-सपरिवारजन्मप्रज्ञा-प्रभवप्रज्ञावर्णनो
नाम द्वतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ।

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।

जगाम चत्वां नगरौ जम्बूत्वाद्यादिश्रिययुक् ॥ १ ॥

पुरीपरिमरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।

समवामरद्वद्धतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥ २ ॥

सुधर्मस्त्रामिपादाजवन्दनाय पुरीजनः ।

गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृत्प्रेक्षोत्कर्षभाग्यनाः ॥ ३ ॥

नागर्यः पादचारेण झणझणितनूपराः ।

कासिज्जग्मुः स्रष्टीभूतधम्मिभ्रंशिगर्भकाः ॥ ४ ॥

कासिञ्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।

तैस्ततः प्राजयामासुस्वरितलरितं रथान् ॥ ५ ॥

कासिज्यक्तान्यकर्माणः आविका निर्ययर्गृहात् ।

कथारोपितशिग्रवः कपिमत्पादपोपमाः ॥ ६ ॥

अश्वाकृडा ययुः केऽपि महेभ्यासकुण्डलाः ।

श्वेतातपचेः कुर्वन्तो दिवमुत्पण्डरौकिणीम् ॥ ७ ॥

औमतां गच्छतां तूष्णिं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।

हारसुक्ताफलेभ्रंष्टैर्देन्तुरा मार्गभ्रमत् ॥ ८ ॥

तदा तस्यां नगर्यां च कृष्णिकः पृथिवीपतिः ।

दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेचिणम् ॥ ९ ॥

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्यासिदृशता ।

कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥ १० ॥

किं महात्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि बोधामचैत्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 किं वा जेनमुनिः कोऽपि महात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरौजनः ॥ १२ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

वेचो तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय यजिज्ञपत् ।
 इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृदरः ॥ १३ ॥
 वन्दितुं गणभृत्पादान्मुखो ऽयं याति पूजनः ।
 एकातपचार्यद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥ १४ ॥
 राजा प्रोवाच हे वेचिन्धन्यो ऽयं नगरौजनः ।
 य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्त्रामित्रन्दने ॥ १५ ॥
 अहो जायदवस्थो ऽपि सुपुत्रावस्थतामगाम् ।
 यदद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥ १६ ॥
 तद्गत्वा गणभृत्पादान्मुखे ऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकचाप्रतिबद्धाः समौरवत् ॥ १७ ॥
 इत्युत्थायसनाद्राजा खेरराजौवशोचनः ।
 चद्रांशुभिरिव भूते पर्यधाच्छेतवामभौ ॥ १८ ॥
 चासुचत्कर्णस्तयोरय मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्रज्जमुक्तांशुचयप्रति ॥ १९ ॥
 यदि चास्मत्प्रामाद्य हारं विमलमौक्तिकम् ।
 चावस्थसरितः केनरेखाभिव तटस्थिताम् ॥ २० ॥

अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 बभार भुभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ ११ ॥
 आकाशस्फटिकलङ्कं पर्यधादय चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्स्यर्गासुमौरतरलाञ्जलम् ॥ १२ ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलङ्कविम् ।
 यत्नेन्दुप्रावृडभ्राभं धक्षिणं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ १३ ॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्पद्मास्य इव पर्वतम् ॥ १४ ॥
 विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयगृष्णिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥ १५ ॥
 निर्भरैः पादपातैर्मै मा भुङ्क्षुर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं हृष्येव प्रसक्तमे ॥ १६ ॥
 गर्जन्त्यूर्जितं वर्षद्वादवारि गिरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भृगतः ॥ १७ ॥
 नृत्यन्त इव वसगन्तो सुखाद्यस्पर्शजानवः ।
 प्रावर्तुर्लक्ष्यो ऽश्वास्तं गजमाकूटसादिनः ॥ १८ ॥
 पुरो विजयशंभौनि तूर्यवर्याण्यनेकशः ।
 श्रवाद्यन्त तटा युक्तेर्मिथःसंवक्षितस्त्रनम् ॥ १९ ॥
 शब्दायमानमभितस्त्र्याणां प्रतिशब्दितैः ।
 अपौरुषेयमुद्दामवाद्यान्तरमभुञ्जभः ॥ २० ॥
 सुधर्मस्त्रामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
 आसवाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ २१ ॥

कुम्भोपरि सृष्टिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।
 कक्षां गृह्यौत्वावातारौत्कुञ्जराद्रागकुञ्जरः ॥३२॥
 संत्यक्तपादको दूरौकारितच्छक्तचामरः ।
 वेत्तिबाहुमपि त्यक्त्वा महाबाहुर्महौपतिः ॥३३॥
 भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।
 वन्दारुन्म्रातकान्यग्र्यस्रद्यद्रोमाश्चकस्रुकः ॥३४॥
 श्रावद्धाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।
 सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥३५॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 नत्वा च निषमादाये ऽयेमरो भक्तिशालिनाम् ।
 तदङ्गदत्तदृयाशा तच्छिष्यपरमाण्वत् ॥३६॥
 ततश्च गणभूदेवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।
 प्राणिकारुणिकशुक्ले ओदश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥३७॥
 देशनान्ते च गणभूच्छिष्यान्ग्र्यस्रेश्वरः ।
 जम्बूखामिनमुद्दिश्य प्रपञ्च परमेश्वरम् ॥३८॥
 भगवन्नहुत रूपमिदं मौभाग्यमहुतम् ।
 तेजो ऽप्यहुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३९॥
 तथाहि यमुनावौचिकुटिलश्यामलाः कक्षाः ।
 नेत्रे कर्णान्निविशन्ते नामानाकाम्बुजे इव ॥४०॥
 श्रवणौ नेत्रमरमौतोरस्ये इव शुक्तिने ।
 कण्ठः कम्बुविडम्ब्येषु वक्षो ऽररिमहोदरम् ॥४१॥
 आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुकम्बिनौ ।

सृष्टिघातो मध्यदेशः सङ्घ्नी चालानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्गोपमे जङ्गे कराङ्गि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य किञ्चदा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमयस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजास्य कोऽप्येष तथास्नेतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्थते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगम्यं च तेजो ऽसुख्य महासुनेः ।

किमहस्करग्रीवांश्चोरेकचाकृत्य पिण्डितम् ॥४६॥

किचाम्बा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादमखरझीनामपि दासौनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूग्राग्नवह्निनाम्नमयाख्यद्वण्डुदरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा औज्ञातमन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।

रूपसौभाग्यतेजोवीर्यशान्त्यस्य महात्मनः ॥४९॥

अयं चरमदेहस्य चरममेव केवलौ ।

भवे ऽस्मिन्नेत्यतीत्याख्यास एव परमेश्वरः ॥५०॥

स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनाम्नि शिवं गते ।

न मनःपर्थयो भावौ न चापि परमावधिः ॥५१॥

नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा नहि ।

पुष्पाकलन्निर्णो नो वा अपकशेपिरोदयम् ॥५२॥

न च स्यादुपरितनं संघमचितं कथितम् ।

एवं भविष्यत्येऽपि हीनहीनतरङ्गिता ॥५३॥

एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्त्रामिणो गुरोः ।

तत्पादपद्मे गत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥

सुधर्मापि ततः स्नानाब्जगाम सपरिष्कृतः ।

श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥

आप्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्त्रामिणा व्रतम् ।

त्रिंशदब्दीमथाकारि शूद्रभूषा चरमार्हतः ॥५६॥

मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्वरः ।

कृपणो दादशाब्दानि तस्यौ तीर्थे प्रवर्तयन् ॥५७॥

ततश्च दानवत्यम्बौप्रान्ते संप्राप्तकेवलः ।

अष्टाब्दौ विजहारोर्वौ भव्यसत्त्वाग्रबोधयन् ॥५८॥

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।

सुधर्मस्त्रामिणास्त्रापि जम्बूखामो गणाधिपः ॥५९॥

तप्यमानस्तपस्तोमं जम्बूखाम्यपि केवलम् ।

आसाद्य सदयो भव्यभविकाग्रप्रत्यबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षद्विषादपि हास्यनानि

चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बू ।

कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य

कर्मचयेण पदमव्ययमासवाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्त्राविरावली-

चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।

पञ्चमः सर्गः ।

ततश्च प्रभवस्त्रामौ कात्यायनकुलोद्भवः ।
तीर्थप्रभावनां कुर्वन्कुर्वीतस्त्वमपावयत् ॥ १ ॥
अन्यदावश्यकआन्तसुप्तायां शिष्टपर्वदि ।
निश्रये योगनिद्रास्यः प्रभवस्त्राम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥
भावी को मे गणधरो ऽर्द्धहर्माभोजभास्करः ।
सहस्रं यः स्यात्संभारसागरे पोतसस्त्रिभः ॥ ३ ॥
अनया चिन्तयास्त्रीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्त्रके ।
उपयोगं चकारेष्टशेषास्त्रोकप्रदौपकम् ॥ ४ ॥
स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रमारिणा ।
नाद्राक्षौत्तादृशं कंचिदव्युत्क्षिप्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥
उपयोगं ततश्चादात्यरेषामपि दर्शने ।
तादृशरार्थी पद्मादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥
ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यस्थवं दिजम् ।
यज्ञं यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥
अन्यथापि विहर्तव्यं अमणेरनवस्थितेः ।
इत्यगात्प्रभवस्त्रामौ तथैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥
आदिशच्च वयोर्मन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
तच्च भिक्षार्थिणौ ब्रूतं धर्मज्ञाभाशिषं युवाम् ॥ ९ ॥
अदित्वावादिभिक्षं यज्ञवाटदिगादिभिः ।
अपि प्रक्षायमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमौदृशम् ॥ १० ॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ।
 अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ॥ १ ॥
 अथ वन्दनमासाङ्गदारमुत्तम्भितध्वजम् ।
 दार्भुक्ताचामनाह्वं समिद्धावृतमाणवम् ॥ १ २ ॥
 अषाढवद्वृष्णलं वेदिमध्येद्वपावकम् ।
 होमद्रव्यभृतानेकपात्रमृत्विग्मराकुलम् ॥ १ ३ ॥
 सामिधेन्यर्पणव्यघ्राध्वगुमध्वरवाटकम् ।
 तौ सुगौ जग्मतुभिर्चासमये गुर्वनुज्ञया ॥ १ ४ ॥
 ॥ चिभिर्विज्ञेयकम् ॥
 भिक्तामदितुभिर्विप्रैर्विष्टयावथ तौ सुगौ ।
 गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्यूषतुरुचकैः ॥ १ ५ ॥
 अध्वरे दौचित्तस्मिन्नाद्या शय्यभवो दिजः ।
 यज्ञवाटदारदेशस्थितो ऽश्रौषौढवस्तयोः ॥ १ ६ ॥
 अचिन्तयन्तोपशमप्रधानाः साधवो ह्यमौ ।
 न मृषावादिन इति तत्त्वे मंदेग्धि मे मनः ॥ १ ७ ॥
 इति सन्देहदोलाधिकटेन मनसा स तु ।
 किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥ १ ८ ॥
 उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्तनापवर्गदाः ।
 न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ १ ९ ॥
 शय्यभवो ऽभ्यधास्रुनं प्रतारयसि मादृशान् ।
 यज्ञादिदक्षिणाकोभादेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १ १० ॥
 वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निर्व्यरिपथाः ।
 शान्ता मर्षयन्ते नेते वदन्ति वितथं कश्चित् ॥ १ ११ ॥

न गुह्यं त्वया ह्येतदिदमाजन्म वक्षितम् ।

नितामं शिष्यणीयो ऽसि प्रकृताद्य दुराग्रय ॥२९॥

यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।

नो चेच्छेत्स्यामि ते मौक्तिकं न हत्या दृष्टनिग्रहे ॥३०॥

इति कोषाक्षकर्षासिमाकृष्टाक्षिरक्षसि सः ।

तन्मृत्युवाचनायान्तपचः साक्षादिवान्तकः ॥३१॥

उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिषुरेष माम् ।

यथास्तत्त्वकथने समथो ऽयमुपागतः ॥३२॥

इदं च पश्यते वेदेस्वाक्षायो ऽप्येष नः सदा ।

कथं यथातथं तत्त्वं शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥३३॥

तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।

यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥३४॥

इत्यावस्थानुपाध्यायो ध्यायन्कुशलात्मनः ।

अमुष्य उपस्थाधस्ताश्रयास्ति प्रतिमार्हतः ॥३५॥

पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।

तत्प्रभावेण निर्दिष्टमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥३६॥

महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।

अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतौ विना ॥३७॥

ततो यूपसुपाध्यायस्तमुत्पास्य यथास्मिताम् ।

तामर्हप्रतिमां राज्ञौ दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥३८॥

इत्थं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।

तत्त्वं तदुदितो धर्मो यज्ञादि तु विवक्ष्यता ॥३९॥

श्रीमदर्थप्रणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भावनापि का ॥ ३ ॥
 जीवामो नयमेवं तु हन्त दम्भेन भूयसा ।
 तत्त्वं जानौहि मां सुसु भव त्वं परमार्हतः ॥ ४ ॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया स्त्रोदरपूर्तये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्तुति ते ऽनघ ॥ ५ ॥
 शय्यम्भवो ऽपि तं गत्वा यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् ।
 त्वमुपाध्याय एवासि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥ ६ ॥
 इति शय्यम्भवस्तस्मै सर्वसत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥ ७ ॥
 स्त्रयं तु निर्जंगामाशु तौ मन्त्रौ गवेषयन् ।
 यद्यौ च तत्पदैरेव प्रभवस्त्वामिषस्त्रिधौ ॥ ८ ॥
 ववन्दे प्रभवस्त्वामिपादाश्चान्मृगौश्च सः ।
 धर्मज्ञाभाशिषा तैस्त्र्याभिनन्दित उपविशत् ॥ ९ ॥
 कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादाभ्यञ्जिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥ १० ॥
 प्रभवस्त्वाम्यथाचक्ष्यावहिंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तयौ चः शुभोदकीं यथात्मनि तथापरे ॥ ११ ॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्याबाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥ १२ ॥
 अदत्तं नाददौतार्थं नित्यं सन्तोषभागवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥ १३ ॥

ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मेघुनं त्यजन् ।
 मेघुनं खलु संसारविषपादपदोद्दहः ॥४४॥
 सुक्ता परिग्रहं सवे स्त्रशरीरे ऽपि निःसृष्टः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदौच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसासूनुतास्त्रेयमद्याकिञ्चन्यलक्षणैः ।
 व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा शय्यश्वस्तत्त्वं भवोद्दिग्गः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्त्रामिनः पादाक्षला चेवं व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
 अमद्गुहगिरा मे ऽभूदतत्त्वे तत्त्वधौष्टिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमेव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दौघतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनमस्त्रिभा ॥४९॥
 ततश्च प्रभवस्त्रामि शय्यश्वमहादिजम् ।
 संसारवेरिणो भीतं परित्राजयति सा तम् ॥५०॥
 परोषहंभ्यो नाभेषौत्स तपस्यमहाशयः ।
 दिव्या कर्म क्षिपामौति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥५१॥
 तुर्यषष्ठाष्टमादौलि दुष्कृपाणि तपांसि नः ।
 तेपेतरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥५२॥
 कुर्वाणो गुरुशूरां गुरुपादप्रसादतः ।
 महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभूत् ॥५३॥
 भुतज्ञानादिना तुल्यं कृपाकारमिवात्मानः ।
 प्रभवसं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥५४॥

श्रव्यश्रवो यदा पर्वत्राजीशोकस्तदाश्रितः ।
 तद्गार्थी युवतीं दृष्टानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥
 अहो श्रव्यश्रवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।
 स्त्रां प्रियां यौवनवतीं सुश्रीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥
 पुत्राग्रयेव जीवन्ति योयितो हि पतिं विना ।
 पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥
 पृच्छति स्म च लोकस्त्रामयि श्रव्यश्रवप्रिये ।
 गर्भसंभावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥
 मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राक्ततभावया ।
 उवाच मणयमिति ब्रूयन्गर्भां ह्यभूत्तदा ॥५९॥
 तस्यास्य वदधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोऽधोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मणयमिति तदानौ हतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्त्रयं माया स्त्रयं धात्र्या ब्राह्मण्या यो ऽर्भकस्तथा ।
 पात्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरसु ।
 क नाम मे पिता मातर्वर्षणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवज्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पाकितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वीं पितरं त्वमायुष्यन्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्व्यं तया जनयिता तव ॥६५॥

तव शय्यम्भवो नाम पिता यश्चरतो भवन् ।
 प्रतार्य धूर्तम्रमणेः पर्यग्राण्यत कैरपि ॥ ६६ ॥
 पितुः शय्यम्भवस्यैर्दंशनाद्योत्सुकः स तु ।
 निरियाद्य गृह्णाद्वाक्त्रो वस्यथित्वा स्त्रमातरम् ॥ ६७ ॥
 तदा शय्यम्भवाचार्यस्यन्यायां विहरन्भूत् ।
 बाह्यो ऽपि तच्चैव यथावाक्त्रः पुण्यराशिना ॥ ६८ ॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीषपरिसरे ब्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षपम् ॥ ६९ ॥
 शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽभ्येरिवोद्भुपम् ।
 क्षेपतिरेकादुक्तावसदाभूदधिकाधिकः ॥ ७० ॥
 सुनिचम्रमसं दूरान्तं दृष्ट्वा बाह्यको ऽपि हि ।
 विकसददनः सो ऽभ्रस्यः कुसुदकोषवत् ॥ ७१ ॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छात्सुहृद्वर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासौः पुषः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥ ७२ ॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादचाहमागतः ।
 स्रुतुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रदिजन्मनः ॥ ७३ ॥
 मम गर्भस्त्रितस्यपि प्रब्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रमौमि पुरान्पुरम् ॥ ७४ ॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रवीदन्तु क्व सो ऽस्मौति वदन्तु च ॥ ७५ ॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादवन्निधौ ।
 परिव्रजान्ममपि वा गतिस्तस्यैव मे ॥ ७६ ॥

सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुवृक्षम् ।
 शरीरेणायमिहसायुष्मन्कमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्ममेव सकाशे त्वं परिब्रज्यां शुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अथ स्नातः सचित्तो ऽभूदिति बालोचयत्त्वयम् ॥७९॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।
 तमबालाधियं बालं सूरिर्ब्रतमजियत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ सूरिः किञ्चिदस्यायुरित्यथ ।
 वृणुमामान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास श्रव्यंभवमहामुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावौ श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमो दशपूर्वी श्रुतधारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धरान्धहमपि सिद्धान्तार्थमसुचयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तधारमुद्धृत्यार्थः श्रव्यंभवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्त्वन्मुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकासवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं यन्वं निर्घन्वपुङ्गवः ।
 श्रीमातृश्रव्यंभवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥

आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
 वस्त्रावाप्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विप्रेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसुरयः ।
 अवर्षन्मयमेरुश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 सूरिर्धन्यमनसो वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥
 ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धवन्मुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
 उवाच चैव बालो ऽपि कालेनाल्पौद्यमापि हि ।
 पालितामल्लचारित्रो ऽकार्षोत्कालं समाधिना ॥९२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूत्परिज्ञेति सदादात् ।
 अस्माकमश्रुमन्यातः पुत्रत्वेष्टो हि दृश्यतः ॥९३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्वोवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
 मणकचक्रको ऽस्माकमयं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्महामाशुषपादा मनागपि ॥९५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्ततेति वचो वयम् ।
 अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पर्युपामनात् ॥९६॥ युष्मम् ॥
 सूरिर्भूरिमुदित्युचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वेद्यावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
 ज्ञातास्मत्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकानृणैः ।
 नाकारयिष्यतोपासितं स्वार्थं सो ऽयं यमोऽस्यत ॥९८॥

अमुमस्यागुचं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तभारमुद्धृत्य दशवेकालिकं कृतम् ॥८८॥
 मणकार्यं कृतो ग्रन्थस्तोत्रे निस्तारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥
 यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यश्चिदं तदा ।
 दशवेकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्गो ऽप्यभ्यर्थयाचके सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्यो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽमुग्धत्वात्स्थूलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताभोजस्य किञ्चस्कं दशवेकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मन्दन्तामनगरमधुमताः ॥१०४॥
 इति सङ्गोपरोधेन आशय्यन्भवसूरिभिः ।
 दशवेकालिकग्रन्थो न संवन्ने महात्मभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जयन्भवः सूरिर्यशोभद्र मया मुनिम् ।
 श्रुतसागरपारोणं पदे स्तुतिरितिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दय शय्यन्भवसूरिरुद्ध्वंशकम् ।

कृतकैवल्लिनो निजे ऽपि कार्यं

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदौपकस्याः ॥१०७॥

प्राचार्थश्रीष्टेमचन्द्रविरचिते परिग्रहितपर्वणि अविश्रावणौ-
 प्रभवदेवत्वशय्यन्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्गशाः ।
तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥
धर्मेणार्चदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
विश्वमप्रीणयद्विस्त्रं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ मुनौ ।
चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिधोस्तयोर्द्वयोः ।
स्वमाचार्यकमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥
भद्रबाहुजगद्गङ्गकरो ऽयं विहरन्भुवि ।
लमाश्रमणसङ्गेन राज्ञराजगृहं ययौ ॥५॥
चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुत्रे स्वयसो ऽभवन् ।
उद्यानद्रुमवदृष्टिं जग्मिवांसः सद्यैव हि ॥६॥
सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शृण्वुरार्हतम् ।
कषायाग्निज्वालाभारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सद्यैव ते ।
प्रप्रव्यामाशु जगत्कर्मव्यामपराङ्मुखाः ॥८॥
तप्यमानास्तपस्तौत्रमुपार्जितवज्रश्रुताः ।
युगमाचदन्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥
प्रियां तस्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशय्याः ।
गिरीहा निर्मेमाः साम्यवन्तः सन्तोषशास्त्रिनः ॥१०॥

धर्मापदेशप्रवणाः कक्षारसखानराः ।

ते गुरोर्हृदये ऽविचक्षरबौधे सितच्छदाः ॥ ११ ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।

ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजमृहं पुरम् ॥ १२ ॥

तदा दरिद्रश्चिन्मनां दन्तवौषाप्रवादकः ।

पद्मिनौपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपन् ॥ १३ ॥

श्रीतात्यास्त्रिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।

ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदौश्वरः ॥ १४ ॥

द्रुमाधिरूढैर्लोढार्कतापः कपिभिर्हृन्मुखैः ।

मर्तुकामौलताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्गृध्रम् ॥ १५ ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

भिषां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे दतौघके ।

उपचक्रमिरे गन्तुमुपवेभारपर्वतम् ॥ १६ ॥

तेषां गिरिगुहादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।

पुराभर्षे च तुर्यो ऽभृङ्क्षतां प्रहरः क्रमात् ॥ १७ ॥

दतौघयामे कुर्वीत भिषां गमनमेव वा ।

इति ते तुर्ययामे ऽष्टुकाद्येव प्रतिमाधराः ॥ १८ ॥

षो ऽभृदद्रिगुहादारे श्रौतं तस्याभवद्गृध्रम् ।

किंश्चिन्मन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्त्रिवान् ॥ १९ ॥

य उद्यानधर्मोपे ऽस्त्रान्तस्य मन्दतरं त्वभृत् ।

यस्य तस्यौ पुराभर्षे तस्यात्यव्यं पुरोक्षणम् ॥ २० ॥

चत्वारो ऽपि हि श्रौतेन विषय चिदिवं ययुः ।

चासद्वितीयदतौघतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥ २१ ॥

इतस्य पुरीं चत्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।
 आलेख्यशेषे भूपो ऽभ्रददायी नाम तत्पुतः ॥२१॥
 पितृव्यशुचाकान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।
 निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२२॥
 उवाच च कुक्षामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।
 पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥२३॥
 इयं हि मेव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।
 सिंहासनमधेविष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥२४॥
 अभुक्तेषाकौडदिहारंस्तेहाशेत चेह यत् ।
 पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२५॥
 पश्यतस्तानपादान्मे दृशोरये स्थितानिव ।
 राज्यसिङ्गभृतः सानिचारं स्यादिनयन्नतम् ॥२६॥
 पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।
 सदाशक्त्यमिवाप्तोक्तः शोको दुःखाकरोति च ॥२७॥
 अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता बद्धदृष्टा बद्धश्रुताः ।
 शोकशकुन्निदा प्रोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२८॥
 कस्य नेष्टवियोगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।
 भुक्तास्त्रयस्त्रयार्थो हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥२९॥
 यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
 तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशांपते ॥३०॥
 पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।
 हिला । पितृशुचाकर्षादिमां चत्पाभिधां पुरीम् ॥३१॥

उदास्यपि समाङ्गय नैमित्तिकवरामय ।
 खानं पुरनिवेशार्हे गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 ययुर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥३४॥
 ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
 पत्रलं वज्रलच्छायमातपचमिवावनेः ॥३५॥
 चक्षुः उद्यानवाङ्मोऽपि सकलापो ऽयमंघ्रिपः ।
 इत्थं समस्ततास्तत्र ते ऽद्वाचुस्त्रायपचिणम् ॥३६॥
 शाखानिवलः स खगो व्याददौ वदनं सुखः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः खयम् ॥३७॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पचिणो ऽस्य यथा सुखे ।
 कौटिकाः खयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥
 तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 रात्रिः पुष्पात्मनो ऽसुख्य खयमेव्यन्ति सत्यदः ॥३९॥
 इति निर्णीय तत्स्थानं नगरार्हे महीपतेः ।
 आख्यान्ति स्म विवृण्वन्तो निमित्तं चावलक्षणम् ॥४०॥
 अरक्षैमित्तिकक्षैको जगाद वदतः वरः ।
 पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥
 तथाहि को नगर्यो दे मधुरे दक्षिणोत्तरे ।
 समानधौन्दर्भगुणे स्वसारौ युग्मत्वे इव ॥४२॥
 अभ्युदयमधुराणां देवदत्तो वणिक्कुतः ।
 दक्षिणस्यां मधुराणां दिग्गार्थमिवाद्य सः ॥४३॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।

तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥ ४ ४ ॥

स्त्रिया च जयसिंहस्याम्बिका नाम कुमारिका ।

बभूव भुगतेव स्त्रैर्ललना रूपसम्पदा ॥ ४ ५ ॥

जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्त्रिकामादिशस्त्रिजाम् ।

ममिचो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रमवतीं कुरु ॥ ४ ६ ॥

इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।

आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निषेदतुः ॥ ४ ७ ॥

अष्टादश भक्ष्यभेदावष्टासास्त्रादसुन्दरान् ।

दयोरप्यम्बिका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥ ४ ८ ॥

तौ मरुता प्रीणयितुमपाकतुं च मन्त्रिकाः ।

धुम्वतौ व्यजनं षष्ठे कर्मैकं द्युर्धकारि सा ॥ ४ ९ ॥

प्रक्षणद्वाहुवलयं व्यजमान्दोलनेन ताम् ।

पश्यन्निन्दुमुखौ देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥ ५ ० ॥

स वीक्षमाणस्तां बालां लावण्यजलदीर्घिकाम् ।

तद्विरमापरवशो भोज्यास्त्रादं विवेद न ॥ ५ १ ॥

तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमलकम् ।

आरोहमवरोहं च क्षतायामिव वानरी ॥ ५ २ ॥

सा नेचमैचौप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।

स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजस्त्रीलया ॥ ५ ३ ॥

देवदत्तो द्वितीये ऽस्मि जयसिंहस्य सन्निधौ ।

प्रेषयामास वरकान्त्रिकायाचनाकृते ॥ ५ ४ ॥

ते गत्वा प्रोचुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येव चादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाहो ऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बहूक्तेन सर्वे वरगुणा इव ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मङ्गुहात् कश्चित् ।
 न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रष्टव्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष संभाव्यते यास्यन्नयं श्रो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्म्यौरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि त्रिवोढुरपि वेत्स्यसि ॥५९॥
 अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमौचरः ।
 तद्ददहत्तु मे जामिं देवदत्तो ऽस्मिकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिषेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां पारणित्ये शुभे ऽवसि ॥६१॥
 तत्र तस्यास्मिकाप्रेमतन्तुबद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मथुरास्याभ्यां पिष्टभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि सचुर्विकसौ चतुरिङ्गियतां गतौ ।
 जरार्जरसर्वाङ्गावाचस्यमश्रासमौ ॥६३॥
 आयुष्यन्यदि जीवन्तौ कुन्तौनस्तं दिदृक्षुसे ।
 तदेक्षुदापय दृशावावयो रुदतोः मतोः ॥६४॥ युग्मम् ॥
 भो ऽवाचस्य तं लेखं खेदाभ्योधिनिशाकरम् ।
 निरन्तरस्वरकेचनौरपाचौचकार च ॥६५॥

अस्मिन्मयस्य धिग्धिग्मां पितरौ विष्णुतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६॥
 किं करोमि कथं ग्रामि पत्नी नापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥७॥
 अस्मिकापि हि तद्वेचमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 क्लेदयन्ती जगादैवं मद्यसाहस्यदुःखिता ॥८॥
 केनैव प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमयीं कलाम् ।
 द्रावयन्पारि दुर्वारं त्वमेवचन्द्रकान्तयोः ॥९॥
 दिवेन्दुनिभमासोक्त्य निष्कलापं मुखं तव ।
 निखिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु चर्षजः ॥१०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममायस्तु भवद्दुःखसंविभागधुरीणता ॥११॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किंशिदुःखभागस्त्रिकापतिः ।
 तस्यौ त्वत्प्रयत्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥१२॥
 अस्मिकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तद्दुःखकारणं मद्यो विवेद च जगाद च ॥१३॥
 सर्वथा मा कृथा दुःखमार्थपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदौषितम् ॥१४॥
 गत्वा चोचै भ्रातरं स्वं नितरां क्षुपितेव सा ।
 इदं विवेकिन्हे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥१५॥
 सक्तुदुःखविद्योगेन क्षिप्यते तत्र भावुकः ।
 अश्रुचक्षुरपादानामहसुत्कण्ठितास्त्रि च ॥१६॥

अनुमन्वस्य मे माथं स्नानगमनं प्रति ।
 तमन्वेष्ट्याम्यहमपि तस्यायता यतो न वः ॥ ७० ॥
 स्नात्येवैव वाग्बद्धः प्रणतुं शशुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥ ७१ ॥
 इति सायदमुक्तस्तु जयसिंहो मुञ्जमुञ्जः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगमथुरां प्रति ॥ ७२ ॥
 नगर्यां निर्ययौ तस्यास्ततश्च न वणिक्पुत्रः ।
 तमन्वगादश्विकापि यामिनौव निशाकरम् ॥ ७३ ॥
 अश्विकाभृत्तदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गं ऽपि सासूत सुतं कञ्चणधारिणम् ॥ ७४ ॥
 स्नात्रिरौ पितरौ नामकृतिं सुतोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्नमनीयया ॥ ७५ ॥
 तथोरन्वङ् परिजनस्तं बाह्यं स्नायन्मुदा ।
 अश्विकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥ ७६ ॥
 उत्तरामश्विकानाथो जगाम मथुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मृधेन्यशुम्नि च ॥ ७७ ॥
 देशान्तरोपार्जनैयं ममोपादीयन्ममिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पिबोरर्पयामास हृष्टयोः ॥ ७८ ॥
 इत्थं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममेतत्कुक्षिमन्भवः ।
 इत्याचक्षौ च समन्त्रं भक्तिवन्धुरया गिरा ॥ ७९ ॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अश्विकापुत्र इति तु लोकनामा च पप्रथे ॥ ८० ॥

लास्यमानः क्षुट्मेन वर्धमानो ऽस्त्रिकासुतः ।
 चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य दणवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिब्रज्यामुपाददे ॥८९॥
 स खड्गधारातौच्छेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणाः कर्मकण्टकान् ॥९०॥
 तपोघ्निनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥९१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्स्रगच्छाभोजभास्करः ॥९२॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्वे विहरन्त्ययौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वज्रभा ।
 मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्याभिधानतः ॥९४॥
 पुष्पवत्या अभूतं च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पसूतः पुष्पसूता चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
 सद्यैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सद्यैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्त्राबुभावपि बभूवतुः ॥९६॥
 दधौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहसौ मिथः ।
 विद्युज्जेते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
 विद्योगमनयोश्चाहमपि बोद्धुमनौश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥

मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८८॥
 ते प्रोचुर्दृशमग्रे ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्त्रदेगे तदिलापतिः ।
 यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 समन्त्रं घटयामास निजदारकयोक्तृयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञौ पुष्यवती आविकारभूतया नृपः ।
 अवार्यत तथा कुर्वन् तु तामप्यजौगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्यचूलाश्च पुष्यचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मं सिधेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्यकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्यचूला भवद्वाजा राजमानो ऽमलेर्गुणैः ॥१०५॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदापत्यापमानिता ।
 राज्ञौ पुष्यवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्त्वर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्वाञ्छीन्तामकृत्यनिषोजिताम् ।
 निजां दक्षितरं ज्ञेयादिति चाचिन्तयन्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेणं दक्षिताभवत् ।
 तत्तथा करवे चोरे नरके न पतेश्चया ॥१०९॥

इति तस्याः स्नानमध्ये नरकावासदाशयान् ।

केदभेदादिदुःखार्णवकारिकाकुलान् ॥ ११० ॥

पातकेनैव संबद्धान्भकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकास्य सुरो ऽखिलान् ॥ १११ ॥

॥ युग्मम् ॥

वर्तिकेव श्वेनसुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

सतौव परपुरुषकरत्नग्रंथसाधिता ॥ ११२ ॥

सुसाध्वीवायाततपोतीक्षारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भौत्या प्रबुद्धापि श्लक्ष्ण्यत ॥ ११३ ॥

॥ युग्मम् ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्नानं पत्युरयतः ॥ ११४ ॥

चेमेष्कुः पुष्पसूलायाः पुष्पसूक्ष्मनृपो ऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥ ११५ ॥

अ तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्विस्तारकाभ्यया ।

तादृशानेव नरकाग्राक्षौ रात्रावदर्शयत् ॥ ११६ ॥

अथ पावण्डिनः सर्वानाजुष्टाव मञ्जोपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११७ ॥

गर्भवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंते ऽल्पमेधसः ॥ ११८ ॥

सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वन्ती सुखमोटनम् ।

मिजस्नप्रविसंवादिषचनांस्नाग्न्यसर्जयत् ॥ ११९ ॥

आङ्गव आभिरामिकापुत्रं राजाशुक्लदेव हि ।
 मरकात्स तथैवास्त्वदृष्टाः स्तम्भे यथा तथा ॥ १२० ॥
 राक्षस्युवाच भगवन्किं भवद्भिरपीदृशः ।
 मयेव वीक्षितः स्तम्भो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥ १२१ ॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्तम्भदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्वि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥ १२२ ॥
 पुण्यचूलापि पद्मच्छ भगवन्नेन कर्मणा ।
 ईदृशास्त्रकाण्डोरानामुवन्ति शरीरिणः ॥ १२३ ॥
 आख्याति स्माभिरामिकापुत्रो महारम्भपरिग्रहेः ।
 गृहप्रत्यनीकतया पक्षेन्द्रियवधादपि ॥ १२४ ॥
 पिशिताहारतस्यापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥ १२५ ॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्तम्भे मरकतस्वर्गप्राण्यसौस्थानदर्शयत् ॥ १२६ ॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽय पाषण्डिनो ऽष्टच्छब्दं ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥ १२७ ॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्वाहुः स म स्वर्गो यद्यद्वि सुखकारणम् ॥ १२८ ॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुण्यचूलिका ।
 नामन्यत स्तम्भदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥ १२९ ॥
 राज्ञा दृष्टो ऽभिरामिकानुः स्तिमिमास्त्वद्विबौकशाम् ।
 मनस्विनितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥ १३० ॥

सकल्पवृक्षास्यारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥ १३१ ॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशास्त्राभियोगिकाः ।

इच्छया दिव्यमङ्गलैतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥ १३२ ॥

ग्रास्यतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥ १३३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्भान्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्किञ्चित्कथ्यते गिरा ॥ १३४ ॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोच्च यूयं वित्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽस्त्रिस्ताः ॥ १३५ ॥

मुनिर्जगाद कन्याणि निजागमसुधापिवाः ।

स्त्रःसुखानि वयं विश्वो विश्वो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥ १३६ ॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्यय ।

चरिषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाग्निः केन कर्मणा ॥ १३७ ॥

सूरिरुचे ऽर्हति देवे गुरौ माधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाग्निर्न ददोयमौ ॥ १३८ ॥

पुनस्तारित्रधर्मे च मुनिना कथिते मति ।

मा राज्ञौ लघुकर्मत्वाद्भवोदितैवमभ्यधात् ॥ १३९ ॥

भगवन्प्रतिमाश्चक्ष्य पादमले तवैव हि ।

उपादास्ये परिब्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १४० ॥

इत्युक्त्वा तस्मिं गत्वा पुष्पचूला विमृश्य च ।

आपप्रच्छे महौनाथं महौनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥ १४१ ॥

तदा त्वामभुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।

ममैवौकसि चेद्भिक्षामादत्से व्रतिनौ मतौ ॥ १४२ ॥

तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्प्यतेव सा ।

अर्थिभ्यो ददतौ राज्ञा कृतनिष्कमणोत्सवा ॥ १४३ ॥

स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।

अग्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दौचामुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मम् ॥

गुर्वदिशाध्वपथिकौ सा शिखामाददं ऽखिलाम् ।

सामाचारौप्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥ १४५ ॥

ज्ञात्वा भविष्यद्भुविचमन्निकासृनुनान्यदा ।

गच्छो देशान्तरे प्रेषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥

दादशान्दकमश्वं भावौति श्रुतमन्यदा ।

ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥ १४७ ॥

जङ्गाबलपरिचीणस्तैवास्तु सूरयः ।

विनापि हि परौवारमुरौकृतपरोषजाः ॥ १४८ ॥

आनोयान्तःपुराङ्गकृपानादि प्रतिवासरम् ।

गुरवे पुष्पचूलादात्पिचे पञ्चैव भक्तिभाक् ॥ १४९ ॥

अनन्यमनसस्तस्या गुरुणा पर्यपुमनात् ।

भावयन्त्यास्तु संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥

अन्तेष्टुः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणकमात् ।

केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिमन्यदः ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥

पुष्पचूला तु भञ्जातकेवलापि विशेषतः ।

वेद्यावृत्त्यं गुरोस्तुके प्रोक्तो अर्था ऽयमागमे ॥ १५२ ॥

पुरा कृत्स्नपुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यापि च कुर्वीत स यावदेत्ति तं नहि ॥ १५२ ॥
 पुण्यसूत्रा तु विज्ञाय केवलज्ञानमन्यदा ।
 सर्वं संपादयात्तके स्मरिष्यद्यदचिन्तयत् ॥ १५४ ॥
 स्मरिः पश्यन् तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्संपादयसि चिन्तितम् ॥ १५५ ॥
 उवाच पुण्यसूत्रापि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमामयः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५६ ॥
 सार्थिका पिण्डमामिन्येऽन्यदा वर्धति वारिदे ।
 स्मरिष्वपे श्रुतज्ञासि वृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥ १५७ ॥
 मामत्रौद्यच्च मार्गंऽभ्युदयकायोऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽयं न ॥ १५८ ॥
 अचित्तापकायमध्यामं कथं वेत्सीति स्मरिणा ।
 उदिते पुण्यसूत्राख्यदुत्पन्नं मेऽस्ति केवलम् ॥ १५९ ॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याशान्तित इति ब्रुवन् ।
 इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥ १६० ॥
 केवलसूत्रे मा कृषौड्मधृतिं मुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गामुत्तरतां वोऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥ १६१ ॥
 ततो गङ्गामुत्तरौतं लोकेन सह स्मरयः ।
 तदैवाहवृद्धर्गावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥ १६२ ॥
 निषसाद् स आचार्यो यच्च यथापि मौतटे ।
 तच्च तच्च तटे सद्यः सा मौर्मङ्गं प्रचकमे ॥ १६३ ॥

नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुत्रवे ।
 समन्ताभ्यङ्गुमारेभे सा नौरथ इवाश्वसि ॥ १६४ ॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽष्टेपि वारिणि ।
 शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरौ च तम् ॥ १६५ ॥
 शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राक्ष्यपद्मकारणम् ॥ १६६ ॥
 अप्कायादिदयाभारं स सूरिर्भावयन्मृगम् ।
 क्षपकश्रेणिमाकूढो ऽन्तकृत्केवमज्जायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्रधानस्यः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यामक्षाः सुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥
 निर्वाणमहिमा तच्च देवेर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थे प्रणितं चिजगत्यपि ॥ १६९ ॥
 करोटिरक्षिकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 ओष्ठ्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो लुल्लभौ च शुक्तिश्रेव नदीतटे ।
 प्रदेशे गुप्तविषमे तस्यौ कापि त्रिकस्य सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्यान्तस्तस्यान्यस्मिन् वासरे ।
 न्यपतत्पाटलाबीजं देवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं भिन्वंस्तदीयाद्दक्षिणाङ्गुनोः ।
 उद्धतः पाटलितर्षर्विशालो ऽयमभूत्कमात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाङ्गुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥ १७४ ॥

तदच पाटलिपुत्रोः प्रभावमवलम्ब्य च ।

दृष्ट्वा चावनिमित्तं च नगरं संनिवेश्यताम् ॥१७५॥

एको नैमित्तिकश्चोचै सर्वनैमित्तिकाग्रया ।

दातव्यमाग्निवाग्बद्धं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥

प्रमाणं यूयमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।

अधिनगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥

पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।

ततोऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥

शिवाग्बद्धावधिं गत्वा तेऽथ सूत्रमपातयन् ।

चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्त्रैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युग्मम् ॥

तचाङ्किते भूपदेशे नृपः पुरमकारयत् ।

तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।

नृपतिः कारयामास शान्मतायतनोपमम् ॥१८१॥

गजान्धशालावकुलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।

विशालशालसुहृदामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥

पण्डशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।

भूभुजा तदलङ्कके शुभेऽङ्गात्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मम् ॥

राजा तत्राकरोद्गान्धसुदाय्यदयभाक् अग्रिवा ।

स्त्रं विक्रममिवाण्डं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥

अर्हन्देवो गुरुः साधुधर्मस्वार्हत इत्यभूत् ।

देवतत्वं गुरुतत्वं धर्मतत्वं च तद्गृहि ॥१८५॥

चतुर्व्यां चतुर्धादितपसा स्नां विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जघाह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्माधिधया चाचमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतौ ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्वाज्यसुखं न नः ॥१८८॥
 इतश्च राज्ञ एकव्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राण्यविक्रमवज्जिष्णा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यत्सेव व्यपद्यत ।
 तत्सूनुरेकस्तु परिभ्रमकुञ्जयिनौ ययौ ॥१९०॥
 राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तौशमसेवत ।
 अभृदसह्नो नित्यमवन्तौशो ऽप्युदायिनः ॥१९१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१९२॥
 त्वया तु मे दितौघेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणौकृत्य साहसं कुरुते सुधा ॥१९३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे, स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभृदुदायिनः ॥१९४॥
 उदायिनपतेर्निष्ठं किद्रमास्त्रोकयन्नपि ।
 व्यन्तरो माम्निक्त्येव दुरात्मा नासमाद सः ॥१९५॥
 उदायिनस्तु परमार्हत्यौकसि सर्वदा ।
 अस्तुलङ्घनमाञ्जेनमुनौनेव ददर्श सः ॥१९६॥

उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परित्रय्यां सूररेकस्य मन्त्रिणौ ॥१८७॥
 माथयायनतीचारं स त्रतं पाञ्चयन्मनीन् ।
 तथा क्षाराधयन्ते हि यथा तन्मथतां ययुः ॥१८८॥
 दक्षप्रधानं आमण्यं न तस्याकञ्चि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दक्षस्य ब्रह्मायन्तं न गच्छति ॥१८९॥
 उदायौ त्वाददे ऽष्टस्यां चतुर्दशां च पौषधम् ।
 अवात्सुः सूरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥१९०॥
 अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रतिराजकुलं चेक्षुर्मायावी येः स दीक्षितः ॥१९१॥
 गृह्णातामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः कुलकेत्यभिदधुः सर्वरक्षं च सूरयः ॥१९२॥
 स एव माथाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभ्रुच्छल्लिप्सया ॥१९३॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्षिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुददायिनम् ॥१९४॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य श्रमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव सञ्चितः सूर्यो राजकुलं ययौ ॥१९५॥
 धर्ममाख्याय सुषुप्तुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्नाध्यायश्चिन्तः सुस्वाप प्रतिस्तिष्ठ्य मञ्जीतकम् ॥१९६॥
 दुरात्मा जापदेवास्नात्वा माथाश्रमणः पुनः ।
 जिह्रापि नैति भौतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥१९७॥

य मायाममणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दसे ।
 तां कर्चिकां सोहमयीं समजिह्वोपमां न्यधात् ॥ २०८ ॥
 कण्डो राजसूयाकर्तिं कदसौकाष्टकोमलः ।
 निर्घयौ च ततो रक्तं चटकण्डादिवोदकम् ॥ २०९ ॥
 कायचिन्तामिवेषाच य पापिष्ठकदैव हि ।
 निर्जंगम्य चतिरिति धामिकैरप्यजस्थितः ॥ २१० ॥
 राजसूयानासृजा चित्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धानं ददृशुः कृतं निर्गलकमलोपमम् ॥ २११ ॥
 सूरिणां प्रतिनं तथाप्यस्मिदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भूतिनो यो न दृश्यते ॥ २१२ ॥
 किमस्मत्प्रत्यमकार्षीं रे धर्माधारो महीपतिः ।
 यद्गुणाग्र्यं मास्त्रिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥ २१३ ॥
 मयेदुर्दोक्षितो दुष्टो ऽपानौतस्य यथात्मना ।
 तस्मात्कृतं प्रवचनमास्त्रिन्यमिदमागतम् ॥ २१४ ॥
 तदहं दर्शनं चानिं रक्षाम्यात्मन्ययादहम् ।
 राजा गुह्यं केनापि हतावित्यसु लोकगोः ॥ २१५ ॥
 ततस्तु भवचरमप्रत्याख्यानं विधासु सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्डे दत्त्वा सूरिर्व्यपद्यत ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरग्रन्थापास्तिकास्तत्र आगताः ।
 पूषकर्वच आगता निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तत्काशं मिलितो राजकोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुह्यं मिहतौ चुल्लकेन न संशयः ॥ २१८ ॥

हृन्मान्यो यदि तत्पुङ्गवः प्रथमं व्याचरेत्खलु ।

स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥ २१८ ॥

वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।

को ऽपि मायामतीभूय विश्वस्तमवधीकृतम् ॥ २२० ॥

राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरौ राजापि पुत्रवत् ।

नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धं वा प्रचक्रमे ॥ २२१ ॥

• तपःशामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।

तथा कुर्वन्मुन्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युग्मम् ॥

विनयच्छ्रद्धा सूरिरपि तेन ह्यवशि सः ।

ततस्तस्मै ददौ दीक्षां धूर्तैः को न हि वक्ष्यते ॥ २२३ ॥

नष्टं निश्चायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा नहि ।

क्रमेणापि हि यत्स्यत्स्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥

ततः शरौरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।

प्रधानपुरुषाक्षारं विलपन्त उदश्रवः ॥ २२५ ॥

उदायिमारकः पापः सो ऽनादुज्जयिनौ पुरीम् ।

आख्यञ्जोज्जयिनौभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥ २२६ ॥

अवन्तौघो ऽवदत्पाप सः कालेनेयतापि हि ।

परिश्रव्यां गृहीत्वापि स्त्रिणापि मुनिवज्रिधौ ॥ २२७ ॥

अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्जुत्वापि दुष्टधीः ।

अकार्षीरौदृशं कर्म स त्वं मे स्थाः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युग्मम् ॥

अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर संतरम् ।

इति निर्भर्त्स्य तं राजा नगराग्निरवासयत् ॥ २२९ ॥

तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभयानां शिरोमणिः ।

अभिधानेन स ख्यात उदाचिनुपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तनभूतुतः ।

एकस्य गणिकाकुञ्चिज्जना नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

खेरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥

उपाध्यायश्च तं स्मरं नन्द आख्यत्रयोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्ये स्ववेश्मनि ॥२३३॥

स प्रीतिभागलं चक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥२३४॥

नवं जामातरं नन्दं यापयाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रसक्तमे ॥२३५॥

उदायपुत्रगोत्रौ हि परलोकमगादिति ।

चचान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिविक्तानि मन्त्रिभिः ॥२३६॥

पट्टहस्तौ प्रधानाश्चन्द्रश्च कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चायमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥

ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।

स नन्दो यापयानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥

पट्टहस्तौ शारदाब्जस्योदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चददत्करः ॥२३९॥

तमुत्पाद्य निजस्कन्धे भिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

इत्यो ऽहेवत चर्षाच प्रभुरजिव मङ्गलम् ॥२४०॥

व्याकासीदातपचं च पुष्करीकमिवोषधि ।
 स्थायमानौ चाकुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥ २४ १ ॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिवेकमहोत्सवः ॥ २४ २ ॥
 अगन्तरं वर्धमानस्यामिनिर्वाणवासरात् ।
 गतायां षष्ठिवत्सर्थांसेव नन्दो ऽभवत्पृथः ॥ २४ ३ ॥
 ततश्च केचित्सामन्ता मदेनान्भविष्यतः ।
 नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥ २४ ४ ॥
 नन्दो ऽपि तेषां सङ्गावपरीचार्यमलक्ष्मीः ।
 आस्थान्या निर्यथौ दारि प्राज्ञाया इव वारणः ॥ २४ ५ ॥
 माता धात्री बालमृदा यत्येव शिशुणा सह ।
 नन्देन तु समं कोऽपि नागाक्षस्तुष्टयेव ते ॥ २४ ६ ॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निवस्य च ।
 नन्दो जगाद स्मरन्नास्मिन्नन्यन्ताममौ इति ॥ २४ ७ ॥
 आरक्षा अपि ते चतुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतान्तप्रेक्षणादिव ॥ २४ ८ ॥
 आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तस्यामवाचिकान् ।
 द्रामददर्शं सदोद्धारदाः स्त्रौ लेप्यमयावपि ॥ २४ ९ ॥
 नन्दपुष्पाकृष्टदेशा तौ कथाचिदधिष्ठितौ ।
 प्रतौह्यारौ लेप्यमयावाकृष्टाणी दधावतुः ॥ २५ ० ॥
 ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां केऽपि निजजिरे ।
 केऽप्यनाश्रन्त नन्दो ऽभूदखण्डाश्रिततः परम् ॥ २५ १ ॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा
 भद्रसुचामा सुचितामो बभूव ।
 प्रायः पुण्यं विक्रमस्य प्रमाणं
 क्रीवं जम्बु ह्याचनीयेऽपि वंशे ॥ २५९ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवौभाव-भद्रवाञ्छशिव्यचतुष्टयवृत्तान्त-
 अश्लिकापुत्रकथा-पाटलीपुत्रनिवेश-उदाधिमारककथा-नन्दराज्य-
 नाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ।

इतश्च तत्रैव पुरे घनाये नन्दभृशुजा ।

ब्राह्मणः कपिलो नामाधुवासैको बहिर्युवि ॥ १ ॥

एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।

आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥ २ ॥

तदाखिलानभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।

जगाम पश्चिमाश्लोधिजहरीजलक्षिताम् ॥ ३ ॥

प्रत्यपदाडिमौपुष्यवर्णवैभवहारिभिः ।

पश्चिमाक्षलि सन्ध्याभ्रैः कौसुमांशुकभागिव ॥ ४ ॥

गृहाद्वदीपमाकाशिभिर्भसुराभिः पदे पदे ।

व्योमः स्पर्धानुबन्धेन सनच्चत्रेभूरभुत् ॥ ५ ॥

आलोकजनकं विष्वक्कृतगाः कोलाहलच्छलात् ।

द्रष्टुं क्व नु भूयो ऽपीत्यर्थमाणमिवोचिरे ॥ ६ ॥

मन्ये ऽसं गच्छतार्कणं वक्त्रौ न्यासीकृता दृषः ।

तस्मिन्काले कथमभूदन्वया सो ऽतिभासुरः ॥ ७ ॥

नीरन्ध्रेणाब्धकारेणाञ्जनसमन्वितारिणा ।

तदाभूद्रोदक्षीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥ ८ ॥

नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेष्टुं इति सूरयः ।

खैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥

ब्राह्मणं तमनुष्ठाप्याचार्यासं तां विभावरीम् ।

तदग्निहोत्राज्ञायामवात्सुर्विश्वसत्सताः ॥ १० ॥

जानन्ति किंचिद्व्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।
 जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥
 हृदयान्तःसमुत्सासितताम्बिलहरीनिभैः ।
 तपोभिर्विदधे स्मरिस्तस्यापि धर्मदेशनाम् ॥१२॥
 तस्मादेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।
 आचकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या यथुरन्यतः ॥१३॥
 अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृक्षास्ते तदोकसि ।
 तस्युक्तोर्गर्तौभूतेनानुज्ज्ञाता दिजम्नना ॥१४॥
 अन्येषुः स्मृनुत्पदे कपिलस्य दिजम्ननः ।
 स पुनर्जातनाचो ऽपि रेवतौभिरगृह्यत ॥१५॥
 मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधस्य सः ।
 बाहो दिजम्नना तेन दधे अद्धानशास्त्रिणा ॥१६॥
 तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पाचवारिणा ।
 अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यक्तयो मुमुषुर्दुर्नुतम् ॥१७॥
 मुनिभाजनकन्याभोभिषिक्तप्राज्ञः शिशोः ।
 चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आचकस्त ॥१८॥
 तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कुदाप्यभूत् ।
 ततश्च पुचसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥
 कल्पकः क्रमयोगेण विपक्षपिष्टकः पुरे ।
 समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥
 स गर्भआवकत्वेन सदा मनोवधारकः ।
 न परिगृह्यभूयस्ते मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥

कुक्षीना अपि सावस्थवती रूपवतीरपि ।
 दौघमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेते स कन्यकाः ॥ २२ ॥
 पुरे परिभ्रमन्ति कल्पको बटुभिर्दृतः ।
 पौराणां पूजनौघो ऽभूदिहाप्सर्वं च पूष्यते ॥ २३ ॥
 रतस्य कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवासीद्विजयैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥ २४ ॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त कोऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपसङ्कीरदूष्यत ॥ २५ ॥
 पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभूदुर्वैवाचमा चक्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥
 सा कन्यकापि वल्लोव समये पुष्पवत्यभूत् ।
 विषया तन्नु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥ २७ ॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 नोदाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूद्वौः ॥ २८ ॥
 अस्याः पत्युरभूतत्वात्पुष्ये मोघलमागते ।
 उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥
 किं कुर्मः कोऽपि दृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
 तदाकुक्षे पतिताय देया कक्षौषिदण्डौ ॥ ३० ॥
 वाकुक्षेनापि न याह्यः कोऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकसदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कूपिकाद्यानि खण्डंहाणे दिजन्मना ।
 कल्पकागमयेच्छासां सा कन्याप्येति तत्र च ॥ ३२ ॥

आद्यान्तं कल्पकं दुष्टा पूषकार च य दिङ्गः ।
 य आकर्षति मे पुषौ तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥ ३ ॥
 कल्पको ऽपि हि तस्काणं दधोन्निष्ठितमानसः ।
 तामाचकर्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितृहन्तराम् ॥ ४ ॥
 तत्पितृवाच मत्कन्यामिसासुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकायोश्चैमेयैषा कषिप्ता यतः ॥ ५ ॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संशोढवानसि ।
 अग्निषिद्धं श्चानुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥ ६ ॥
 स्रष्टेव विद्यास्थानानां तमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यसन्धो ऽसि चातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्शति ॥ ७ ॥
 कलितो बुद्धिग्रन्थाहं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितमिनीनिरौहो ऽपि तामुद्धोदुममन्यत ॥ ८ ॥
 कलाकलापजस्रधिक्षुभ्रजन्नाय कल्पकः ।
 आयुर्वेदोदितौषधोन्नाघौकृत्योद्वाह ताम् ॥ ९ ॥
 कल्पकं पण्डितं बुद्धिमत्तं श्रुत्वाय नन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयचक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥ १० ॥
 जजल्प कल्पको राजन्यासाच्छादनमाचकम् ।
 विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥ ११ ॥
 धार्मिकाणां शशूकानां गहि निर्वहति कश्चित् ।
 राजकमालव्यापारः पद्यान्तं तदमेन मे ॥ १२ ॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवच्छाद्यैव कल्पकः ।
 जगाम चक्रे च नृपकच्छिद्रान्वेषणीयमम् ॥ १३ ॥

न मन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन् ।
 मन्त्रात्मनां निरीक्षायां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥ ४४ ॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथानिवासीनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥ ४५ ॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं क्षालयसि किं न वा ॥ ४६ ॥
 क्षालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥ ४७ ॥
 प्रमाणमादेष्ट इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य समापयौ ॥ ४८ ॥
 कल्पकं च गृह्णीष्वृषे वस्त्ररत्नान्यमूनि मे ।
 राजनिर्णयनेनाद्य निर्णयय मनोरम ॥ ४९ ॥
 यथातिशयचोक्षाणि सञ्ज्ञायान्यंशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥ ५० ॥
 कल्पको ऽचिन्तयत्तैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिकोभेन रजको राजवर्चसौ ॥ ५१ ॥
 अर्पयेद्भद्रवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 संश्लेष्टं परिभवं तच्च क्रौञ्चे स्त्रपाणिना ॥ ५२ ॥ युग्मम् ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपेक्षित वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥ ५३ ॥
 अत्यापहृष्टहौतस्तु तस्मा वांसांसि कल्पकः ।
 रजकक्षार्पयन्तस्व स्त्रीपक्षो वसवाग्वक्षु ॥ ५४ ॥

समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतप्तुषः ।
 वार्षाक्षि नार्पयन्त्यस्य रजको राजग्रासनात् ॥ ५ १ ॥
 अथ याक्षि प्रातरेहीत्येवं प्रातारचण्डः ।
 रजकः कल्पकं राजनिधोगादभक्षो हि सः ॥ ५ २ ॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्तु ।
 गृहे यथावृत्तमर्णकाधमर्ण इवान्वहम् ॥ ५ ३ ॥
 एवं जगत्पुरन्द्रे हे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवाद्यैव समा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥ ५ ४ ॥
 ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्त्राण्यसि जौर्णवान् ॥ ५ ५ ॥
 रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्त्रानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 नहि गृह्णामि तस्मास्मि कल्पको रजकाधम ॥ ५ ६ ॥
 कल्पको रजकागारं निशायां गन्तमन्यदा ।
 एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव भाव्यो ॥ ५ ७ ॥
 अष्टिकाभगुवेताकाद्यग्रेषमतपण्डितः ।
 गुप्तां स दधे चुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥ ५ ८ ॥
 फाकोद्यत इव दीपो भृकुटीविकटाननः ।
 कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥ ५ ९ ॥
 रे सेवक इवाभ्यागां हे वर्षे तव वेम्बानि ।
 वस्त्राण्यर्पयन्तीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ५ १० ॥
 तं ब्रह्मराक्षसमिव बुधितं प्रेक्ष्य भावकः ।
 बुभितो गृहिणीमुचे वार्षाक्षस्तु समर्पय ॥ ५ ११ ॥

रजस्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याय कल्पकः ।
 प्राक् कुरौ नर्तयामास साङ्गुलमिव केशरी ॥६६॥
 षट्स्रटिति कुर्वाणं रजकस्याय कल्पकः ।
 उदरं दीर्घवाङ्कुर्या कुशिकेनेव भूतसम् ॥६७॥
 असृजा निर्यता तुन्दाभिर्झरादिव वारिणा ।
 वार्सासि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥६८॥
 आक्रन्दन्तौ रजसूषे निहंसि किमनागसम् ।
 राजाज्ञयैष वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥६९॥
 तदाकर्णं तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अथो राज्ञः प्रपद्यो ऽयं यदचो न कृतं मया ॥७०॥
 तदद्य रजकवधापराधाक्षुपपूर्वैः ।
 गौये न यावत्तावद्भि स्त्रयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
 कल्पकस्त्रिन्नायिवैवमुपनन्दं स्त्रयं ययौ ।
 गन्धो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवाख्यदम् ॥७२॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा गन्धो ऽपौञ्जितवित्तमः ।
 बभाषे भृशमभ्यर्थादस्त्रामात्यपदं मम ॥७३॥
 स्त्रापराधप्रतौकारं चिकीर्षुरथ कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवचः स सुधौर्षी हि काक्षविद् ॥७४॥
 गन्धो ऽपि कृतकृत्यं स्त्रं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्त्रमनोवर्हिषाम्बुदम् ॥७५॥
 शस्त्रभूतान्बुदयस्य गन्धो ऽपि स्त्रार्थसंग्रहान् ।
 कल्पकं पृच्छति स्त्रेष्टं विद्याशुचमिवागतम् ॥७६॥

नृपतिं प्रीषयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
 वाक्यैराकृतसन्देशोऽष्टपेणसुहृद्रेः ॥७७॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूज्यमानता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुह्यगौरवम् ॥७८॥
 तथास्य कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्त्य रजका ययुः ।
 राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
 तदैवायेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकाथार्पयन्मुद्राकरेखादि यथोचितम् ॥८०॥
 ससुहृद्वचनेऽग्रेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।
 उपायश्चसौराष्ट्रस्य ततः सो ऽकृत मन्दसात् ॥८१॥
 नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमन्त्रिके ।
 श्रीरभृश्वन्दराजस्य मिरावारिवदक्षया ॥८२॥
 तस्य धीवारिणा भिक्षो राज्ञो विष्णुमपादपः ।
 यशःप्रसूतं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥८३॥
 मन्दराजप्रतापाश्वेद्विमुत्पादयन्पराम् ।
 तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभ्युच्चिवस्य महानिष्ठः ॥८४॥
 इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्रन्त्री कल्पकस्य सः ।
 क्लृप्तं गवेषयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥८५॥
 स दृष्टः कल्पकस्थेऽहं चेटौ वस्त्रादिभिर्भयम् ।
 आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिवृत्तयः ॥८६॥
 सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।
 क्रियमाणं जल्यमानं चाख्यप्राक्तनमन्त्रिणः ॥८७॥

भृथांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।
 प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥
 स आरेभे ऽन्यदेकस्य सूनोहृदाहमङ्गलम् ।
 निमग्नयितुमेच्छस्य तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥
 स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुर्कुटच्छन्नामरान् ।
 प्रचक्रमे कारयितुमन्यथास्मै यदर्हति ॥९०॥
 भट्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
 स्वभ्यो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
 न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
 कुक्षीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥
 कल्पकेन यदारब्धं शृणु तन्प्रियमन्विषा ।
 कृत्वादिराज्यालङ्काराकारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥
 इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाश्रयम् ।
 सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥९४॥
 याचेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वस्यदः ।
 न पुनः पदसापत्न्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥
 कदाचिन्मत्सरेणाहमस्यमपि हि ब्रुवे ।
 सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥९६॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसङ्गानि ।
 ब्रूहा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीशुखे ॥९७॥
 ततश्च सकुटुम्भो ऽपि कल्पको गन्दभृशुजा ।
 सख्यो ऽन्भक्षूपकाराधामवेष्टाचेपपूर्वकम् ॥९८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनवेतिकाम् ।

पयःकरकमेकं च कूपके ऽप्येयकूपः ॥८८॥

कल्पको ऽस्यं गिरौष्णाञ्चं कुटुम्बमिदमभधात् ।

चिकथैर्हि संविभागो ऽस्य कवलाणां तु का कथा ॥१००॥

कवलेः शतचक्रीर्हि भवेद्दरपूरणम् ।

तत्सिक्थमाचाप्यन्नन्तः सर्वं यूयं मरिच्यथ ॥१०१॥

तस्मात्तुक्लां च एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।

यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदसम् ॥१०२॥

संभूयोचे कुटुम्बेन तं भुङ्क्ते चेममस्तु ते ।

वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु कोऽप्यसम् ॥१०३॥

ततश्च कल्पको ऽमुक्त्वा तदन्नं प्रतिवासरम् ।

अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य चिदिवं ययुः ॥१०४॥

तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभूभुजः ।

बबधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥

बद्धदारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।

भाण्डं भाण्डेन पुष्कोट पौराणां तच्च भोजुषाम् ॥१०६॥

अनीशो विदिषां तेषामासने ग्रथने ऽपि वा ।

दाक्षज्वरात्तुर इव नन्दो न प्राप निर्दृतिम् ॥१०७॥

अचिन्तयच्च यावद्धि कल्पको मग्न्यभूत्तम ।

तावत्सिंहगृहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥

विना तं कल्पकमभूत्तगरखेदुग्रौ दशा ।

अरक्षकं क्षुपवनं पान्थैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥

स जीवति यदि तदा तेनैवोद्दिश्यते पुरम् ।
 प्रायेण ज्ञायते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टास्त्रैवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥
 शिक्षा च मस्त्रिकां कूपे तत्पारोप्य च कल्पकम् ।
 तद्देवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्कद्रुपन्नाभं शिविकामधिरूप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमक्षकूपः पूर्वेवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभूदवकाः खलु ।
 यद्देशो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढसुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अतुल्यकभया यन्मप्रतिचयन्नादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः कोऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जस्थित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यदा भवतां यदभौक्षितम् ॥११७॥
 सान्धिविषदिकस्थेषां कल्पकस्यापि नौस्थितौ ।
 मिक्षितावाभिमुख्येन वक्रावक्रयश्चाविव ॥११८॥
 तत्र कल्पदिदेकस्थेषुकक्षापं करस्थितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्रौ तमूचे ऽङ्गुलिचञ्चला ॥११९॥
 यद्यसुखेषुभारस्य मूलं प्रान्तर्ध्वं कर्तयते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपनिष्ठते ॥१२०॥

सान्धिविग्रहिकः सो ऽयं विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाश्रयमज्ञासौदीर्घशस्त्रं तदाश्रयः ॥१२१॥
 यथेक्ष्यष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।
 उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा क्षत्रियसन्ततिः ॥१२२॥
 तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यचोक्तं नान्यथा भवेत् ।
 प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥
 अविद्यासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।
 प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावौ वो मयि तद्विदि ॥१२४॥
 निःसन्धिवन्धास्तद्युपमुपजौघ्या भविष्यथ ।
 निरुक्तमूलप्रान्तेक्ष्यष्टिवस्त्रन्दभूपतेः ॥१२५॥
 पुनश्च तत्प्रदेशस्याभौर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।
 दण्डाहतां दधिस्थालीं कम्पको हस्तसक्तया ॥१२६॥
 प्रामद्वार्वार्थमज्ञासौप्रधानपुरुषो न सः ।
 कल्पकामात्यहृदयभावार्था ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥
 तत्पञ्चमं हतिस्थालीं महोर्दण्डाहता यदि ।
 तदः स्याद्विटकाकाङ्क्षे विकीर्णं दधिवद्वक्त्रम् ॥१२८॥
 पुनः स्तनावा तस्मात् कम्पकस्त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
 चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥
 भावार्थस्त्वेव मन्त्रावा यथा गौरावृता तव ।
 तथास्त्रज्जया तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥
 सञ्ज्ञाचक्षे ऽपि भावार्थमज्ञानकल्पकस्य सः ।
 उद्वापोऽपरस्तस्मै व्याप्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

क्लृप्तानं कल्पको ऽद्यागात्सन्धिविघट्टिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः क्लृप्तिविरं यथौ ॥१३२॥
 स सन्धिविघट्टपुमाञ्जिजैः पृष्टो विषादभाक् ।
 श्वोचदत्यसम्भ्रमप्राप्तौ कल्पकदिजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मलितः कल्पकस्थायमपीति हतनिश्चयाः ।
 ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकप्रासनात् ।
 हृद्यश्वरत्नकोशादि जघाहोष्किञ्च नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजघाह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्थायमनर्थक्यदिति क्रुधा ॥१३७॥
 नन्दश्रियां रक्षणसौविदलः
 सुधीर्मघोपायनदीनदौनः ।
 क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 निधन्वितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि क्लृप्तिविरावली-
 चरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यशङ्कौर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ।

कल्पकः पुनस्तपसानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य सुद्राव्यापारमन्त्रज्ञात् ॥१॥
नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्मृपाः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवग्भूयांसः कल्पकाम्बयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव अग्र्यः ।
समुत्खातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विशङ्कटः श्रियां वासो ऽसङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मग्न्यभूत्कल्पकाम्बयः ॥४॥
तस्य लक्ष्मीवतौ नाम लक्ष्मीरिव वपुश्चतौ ।
सधर्मचारिण्यभवच्छैलालङ्कारधारिणौ ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयान्नङ्गतो भवत् ।
अशूलधीः शूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः किमिष्टो ऽभूच्छ्रौयको नन्दनस्तयोः ।
नन्दराड्द्वयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
वशीकृतजगच्चेतास्येतोभुजौवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्मोगाशूलभद्रो दिवानिशम् ।
अवास वसथे तस्या द्वादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
श्रीपकल्मषरघो ऽभूद्भूरिविअभ्रभाजनम् ।
द्वितीयमिव चदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।

कवीनां वादिनां वैद्याकरणानां शिरोमणिः ॥११॥

स्वयं कृतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।

वृत्तेः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावल्लगने सुधीः ॥१२॥

मिथ्यादृगिति तं मन्त्रौ प्रशशंस न जातुचित् ।

तुष्टो ऽय्यस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥

ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।

चाराधयितुमारभे गृह्णीतं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥

संतुष्टया तथान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीद्विदम् ।

राज्ञः पुरस्ताम्भे कार्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥

तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।

मिथ्यादृष्टेरमुखाहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥

तथोक्तः मायहं मन्त्रौ तत्तथा प्रत्यपद्यत ।

अन्धस्त्रीवाक्यमूखाणामायहो वल्लवाग्बल ॥१७॥

राज्ञः पुरस्तात्पठतः कार्यं वररुचेस्ततः ।

अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥

दौनारग्रतमष्टाशं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।

राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते क्षत्रकुलया ॥१९॥

दौनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।

किमेतद्दीयत इति भूषं मन्त्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०॥

अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दुष्टो ऽस्मै त्वत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्त्रियं ददामः किं न पुरा ततः ॥२१॥

मन्थयूचे मया देव प्रशंसा नाख्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकौयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्याणि स्त्रकौकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सुत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्वास्तिका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यच्च यच्चदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा ।
 वेषा रेणेति सप्तमग्राज्ञाः पुच्यन्त मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति ख्यायसौ तामां सक्तदत्तं तथेतराः ।
 दिव्यादिवारक्रमतो गृह्णाति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्यन्परिताः समुपावेशयन् सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकास्त्वयं निमांथ नेत्येकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तान् यथाख्येष्टमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे दृष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि निघहानुपहृत्तमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
 तन्मध्ये वस्त्रबद्धं च दौनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गाममौ स्तुत्वा यन्त्रमाकामदंष्ट्रिणा ।
 दौनाराम्ने च तत्पाणाबुत्पत्य न्यपतस्ततः ॥३१॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विमिश्रिते ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥

इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीचामहे स्तव्यम् ।
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥२३॥
 दत्त्वा शिष्टां चरः सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बमिलीनो ऽस्यात्यर्चौवानुपसक्तितः ॥२४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा क्लृप्तं मन्दाकिनौजले ।
 दौनाराष्ट्रोत्तरशतयन्त्रिं न्यस्य यथौ गृहे ॥२५॥
 तज्जीवितमिवादाय दौनारयन्त्रिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥२६॥
 अथ गुप्तान्तदौनारयन्त्रिर्मन्त्रौ निगात्यथे ।
 यथौ राज्ञा समं गङ्गामागादररुचिस्तदा ॥२७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्टोत्कृष्टमानी मविस्तरम् ।
 सोऽतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥२८॥
 स्तुत्यन्ते ऽशालयद्यन्त्रं पदा वररुचिः परम् ।
 दौनारयन्त्रिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥२९॥
 यन्त्रिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्यादपश्यंस्त्रुष्णीको धूर्तो दृष्टो हि मौनभाक् ॥३०॥
 इत्युक्ते च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
 न्यासीकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥३१॥
 उपसक्त्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दौनारयन्त्रिं वररुचेः करे ॥३२॥
 दौनारयन्त्रिणा तेनोत्सर्पिचङ्कन्यनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःखदाम ॥३३॥

विप्रतारयितुं लोकं साधमच चिपत्यसौ ।
 द्रुतं प्रातः पुनर्दृष्टातौतूषे मचिवो नृपम् ॥४४॥
 साधु ज्ञातमिदं कृष्टेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विस्मयस्मेरनयनः स्ववेष्मागान्महोपतिः ॥४५॥
 चमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छेत्तेटिकादिकम् ॥४६॥
 तस्माद्य कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रौयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेष्मनि ॥४७॥
 सञ्जयते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
 समासाद्य च्छस्त्रजप्तच्छत्रं वररुचिस्ततः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्बरूपाष्टपाठयत् ॥४९॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्गान्धे श्रौयकं व्यापयिष्यति ॥५०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एवं दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदश्रौषौदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।
 श्रौत्यातिकौ च या भाषा सा भवत्यन्यथा नहि ॥५२॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेष्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥५३॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपान्तस्त्रौ पराङ्मुखः ॥५४॥

तद्भावश्चो ऽथ वेष्मैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विद्विषन्निव ॥ ५ ५ ॥
 असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते वत्स कुक्षे यद्यादेशमिमं मम ॥ ५ ६ ॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरश्चिन्त्यास्तदामिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वधः पितापौति वदेस्ततः ॥ ५ ७ ॥
 धियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्वं मत्कुलगतहस्तस्यो भविष्यसि चिरं ततः ॥ ५ ८ ॥
 श्रीयको ऽपि हृदस्तेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥ ५ ९ ॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयामि वैरिणामेव केवलम् ॥ ६ ० ॥
 राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं न हन्ति माम् ।
 यावत्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रथ कुटुम्बकम् ॥ ६ १ ॥
 सुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूषतिम् ।
 शिरः परामोर्मिं किन्त्याः पिष्टवत्या न ते ततः ॥ ६ २ ॥
 पिचैवं बोधितस्तस्य प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धौमन्तः कुर्वन्पातदारुणम् ॥ ६ ३ ॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽब्रवीत् ॥ ६ ४ ॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोहस्थं निहतस्तदा ।
 भर्तृक्षितानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥ ६ ५ ॥

मृत्यानां युज्यते दोषे खयंज्ञाते विचारणा ।

स्वामिज्ञाते प्रतौकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥

कृतौर्ध्वदेहिकं गन्दस्ततः औयकमववीत् ।

सर्वव्यापारसहिता मुद्रेण गृह्यतामिति ॥६७॥

अथ विज्ञपयामास प्रणम्य औयको नृपम् ।

खूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुष्यो ममाग्रजः ॥६८॥

पितृप्रसादाश्रिर्वाधं कोशायास्तु निजेतने ।

भोगानुपभुञ्जानस्य तस्यान्दा दादशागमन् ॥६९॥

आह्वयाथ खूलभद्रस्तमर्थं भृशुजोदितः ।

पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामौत्तभाषत ॥७०॥

अश्वेवालोचयेत्तुक्तः खूलभद्रो महौभुजा ।

अशोकवनिकां गत्वा विममर्शति चेतसा ॥७१॥

शयनं भोजनं स्नानमन्त्रे ऽपि मुखेतेतवः ।

काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥

नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यये च चेतमि ।

प्रेयसौनां नावकाशः पूर्णकुक्षे ऽम्भसामिव ॥७३॥

त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।

उपद्रवन्ति पिशुना उदङ्मानामिव दिकाः ॥७४॥

यथा खट्वेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।

राजार्थं तददात्मार्थं यत्कृते किं न धीमता ॥७५॥

विचिन्त्यैवं व्यधात्केप्रीत्याटनं पञ्चसृष्टि सः ।

रत्नकमलदशाभी रजोहरणमप्यथ ॥७६॥

ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्नादित्यवोचत ॥७३॥
 ततः स राजसदनाङ्गुहाया इव केसरौ ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७४॥
 किमेष कपटं कृत्वा याच्यो वेश्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षापो गवाक्षेण निरेक्षत ॥७५॥
 प्रदेशे श्रवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा स्खलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
 भगवान्भीतरागो ऽसावस्मिन्निग्मे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दन्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
 स्खलभद्रो ऽपि गत्वा औसम्भूतविजयान्तिके ।
 दीक्षां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपश्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा औथकं दोष्णि ततो नन्दः सगौरवम् ।
 सुद्राधिकारे निःशेषव्यापारमहिते न्यधात् ॥८५॥
 चकार औथको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटाक्षः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कपेयाया विनीतः सदने यथौ ।
 त्वेवाङ्गातुस्तप्तियापि कुलीनेर्बहुमन्यते ॥८५॥
 स्खलभद्रविद्योगातां औथकं प्रेक्ष्य साददत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमौघते ॥८६॥
 ततस्तान् औथको ऽवोचदार्यं किं कुर्महे वयम् ।
 अथौ वरदक्षिः पापो ऽज्ञातवज्जनकं हि नः ॥८७॥

अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदोपनयहोदरम् ।

सूक्तभद्रवियोगं च भवत्या चकरोदयम् ॥८८॥

तज्ज्याम्यामुपकोशायां यावद्भक्तोऽस्त्वसौ खलः ।

तावत्प्रतिक्रियां कांचिदिच्छिन्नाय मनस्विनि ॥८९॥

तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्थं कथमप्यसौ ।

विधौयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥

प्रेथोविद्योजनादैराह्वयिष्यादेवरुच्य च ।

तत्प्रतिज्ञाय सा सद्योऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥

कोशायास्तु निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।

यथा पपौ सुरामेव स्त्रीवशैः कथिते न किम् ॥९२॥

सुरापानं वररुचिः स्त्रैरं भट्टोऽद्य कारितः ।

उपकोशेति कोशाये शशंसाय निशात्यये ॥९३॥

अथ कोशामुखात्सर्वे शुश्राव श्रीयकोऽपि तत् ।

मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतिपातनम् ॥९४॥

शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति मोऽप्यभूत् ।

भट्टो वररुचिर्भूषसेवावसरतत्परः ॥९५॥

स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले भ्रमापतम् ।

राज्ञा च राजलोकैस्तु मगौगवमदृश्यत ॥९६॥

अन्यदा नन्दराड् मन्त्रिगुणस्मरणविष्णुः ।

सदसि श्रीयकामात्यं जगदैवं मगद्वदम् ॥९७॥

भक्तिमाङ्गान्तिमार्जितं शकटाको मशामतिः ।

अभवन्मो मशामात्यः शक्रस्येव वृहत्स्यतिः ॥९८॥

एवमेव विपश्चो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवाख्यानमहं तेन विनात्मनः ॥८८॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेषु विदम्यहे ।
 इदं वररुचिः सर्वे पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥
 सत्यमेष सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।
 शो ऽसुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥१०१॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामौयुषां सदः ।
 खपुंसां शिचितेनायं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥१०२॥
 तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥
 कुतश्चमहुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 ज्ञातुं राजाटयो निन्दुर्नासाग्रे खं खमम्बुजम् ॥१०४॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्वातुं घ्राणाग्रे पङ्कजं निजम् ।
 चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवसत् ॥१०५॥
 धिगसुं शीधुपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।
 सर्वैरित्याकुशमानो निथंथौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥
 ब्राह्मणा याचितस्तेन प्रायश्चित्तमपौक्यम् ।
 तापितचपुणः पापं सुरापाणाघघातकम् ॥१०७॥
 मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्तपु ।
 प्राणैश्च सुसुप्ते सद्यस्तपदाहभयादिव ॥१०८॥
 खूलभट्टो ऽपि सभूतत्रिजयाचार्यसन्निधौ ।
 प्रब्रज्यां पाण्डयामास पारदृश्यां श्रुताश्रुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते सन्ध्यातविजयं गृहम् ।
 प्रणम्य मुष्नीं सुनय इत्यष्टकमभियहान् ॥११०॥
 अथ सिंहगुहादारे कृतोत्सर्ग उपोषितः ।
 अवस्थाय चतुर्मासीमेकः प्रत्यष्टणोदिदम् ॥१११॥
 इन्दिवाहिविषादारे चतुर्मासीमुपोषितः ।
 स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यषहोदिदम् ॥११२॥
 उत्सर्गं कूपमण्डूकामने मासचतुष्टयम् ।
 स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥
 योग्याश्रमा गुहः माधून्यावत्तानन्वमन्यत ।
 खूलभद्रः पुरोभूय नत्वेवं तावदत्रवौत् ॥११४॥
 कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।
 विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेख्यशालिनौ ॥११५॥
 तत्र कृततपःकर्मविशेषः षड्रमाशनः ।
 स्थास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभियहः प्रभो ॥११६॥ युष्मत् ॥
 ज्वालोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तान्त्वमन्यत ।
 साधवश्च ययुः सर्वे स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
 शान्तांस्त्रीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसृजमान् ।
 चयो ऽमौ भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
 खूलभद्रो ऽपि संप्राप कोशवेष्टानिकेतनम् ।
 अभ्युक्तस्तौ तथा कोशाप्याहिताश्लिरयतः ॥११९॥
 सुकुमारः प्रकृत्यामौ रश्मास्तम्भ इवोत्तमा ।
 व्रतभारेण विधुरो ऽवागादिति विचिन्व या ॥१२०॥

उवाच स्नातं स्नामिन्समादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥ १२१ ॥
 चतुर्मासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्थताम् ।
 इत्युक्ते स्मूलभद्रो ऽपि सा त्वत्ते गृह्णतामिति ॥ १२२ ॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशद्वर्त्म इव क्लबलवत्तया ॥ १२३ ॥
 अथ सा वङ्गसाहारभोजनानन्तरं सुनेः ।
 विशेषकृतशृङ्गारा चोभाय समुपाययौ ॥ १२४ ॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्थोत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।
 चतुरं रचयामास ह्रावभावादिकं मुहुः ॥ १२५ ॥
 करणानुभवकौडोद्दामानि सुरतानि च ।
 तानि तानि प्राक्तनानि स्मरयामास सासक्तम् ॥ १२६ ॥
 यद्यत्त्वोभाय विदधे तथा तत्र महासुप्तौ ।
 तत्तन्मुधाभवदज्ञे यथा नखविलेखनम् ॥ १२७ ॥
 प्रतिवासरमप्येवं तत्त्वोभाय चकार सा ।
 जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥
 तद्योपसर्गकारिण्या प्रत्युतास्य महासुनेः ।
 अदीप्यत ध्यानवक्त्रिर्मेघवक्त्रिरीवाभसा ॥ १२९ ॥
 त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्गन्तुकामां धिगौश माम् ।
 आत्मानमिति निन्दन्तौ सापतन्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥
 सुनेस्तस्थेऽभ्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृत्वा ।
 प्रपेदे आवकत्वं सायसौख्यैवमभिययम् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्यैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।
 विना पुमांसमेकं तमन्यच नियमो मम ॥१३२॥
 गते तु वर्षासमये ते च यो ऽपि हि साधवः ।
 निर्व्यूढाभिगृहा एयुर्गृहपादानिकं क्रमात् ॥१३३॥
 आयाग्विषं हगृहासाधुरसो दुष्करकारक ।
 तत्र स्नागतमित्युच्ये किंचिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥
 सूरिणा भाषितौ तददायान्तावितरावपि ।
 समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्नामिसन्निधा ॥१३५॥
 खूचभद्रमथायान्तमभ्युत्थायान्नवौहुतः ।
 दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्नागतं तव ॥१३६॥
 वासूयाः साधवसो ऽद्याचिन्तयन्ति यो गुरोः ।
 इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥
 यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।
 इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वधम् ॥१३८॥
 एवं मनसि संस्थाप्य सामर्षासो महर्षयः ।
 कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
 उत्तमर्षं इव प्राप्ते काले चष्टः पुरो गुरोः ।
 साधुः सिंहगृहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
 कोशावेश्यामृते नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।
 भगवन्समवस्थान्ते चतुर्मासौमिमामवम् ॥१४१॥
 खूचभद्रेण मात्स्यदितदङ्गीकरोत्ययम् ।
 विचार्यैत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गृहरादिशतम् ॥१४२॥

वत्स माभिषङ् काषीरतिदुष्करदुष्करम् ।

स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥ १४३ ॥

नहि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।

तदवश्यं करिष्यामौत्सुवाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥

गुरुकृचे ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।

आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥ १४५ ॥

गुरोर्वचो ऽवमत्याथ वीरमन्यो मुनिः स तु ।

उन्मोहकेतनं प्राप कोशायास्तस्मिन्केतनम् ॥ १४६ ॥

स्थूलभद्रस्यर्धेष्टायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥ १४७ ॥

वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।

कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥

तं भुक्तवद्भुसाहारं मध्याह्ने तु परौचित्यम् ।

कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥ १४९ ॥

बुद्धोभ स पुनर्मङ्गु पङ्कजाक्षीमुदौघ्य ताम् ।

स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥ १५० ॥

स्मरार्था याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।

वयं हि भगवत्प्रेक्षा वश्याः स्मो धनदानतः ॥ १५१ ॥

याह्यार्चोन्मिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।

अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्त्रिव ॥ १५२ ॥

नेपालभूपो ऽपूर्वस्त्री साधवे रत्नकमलम् ।

दत्ते तमानचेत्युचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥

ततश्चाल नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि बाणवत् ।
 पङ्किलायामिलायां स निजव्रत इव स्तलन ॥१५४॥
 तत्र गत्वा महीपालाद्रत्नकमलमाय च ।
 स मुनिर्वलितो वर्तमान्यमन्तस्मिंश्च दस्यवः ॥१५५॥
 आयाति स्तब्धमित्याख्यदृश्यनां शकुनिस्ततः ।
 किमायातौत्यष्टकश्च दस्युराङ् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्निचुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यग्रमद्द्रुमाकडस्यौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥
 साधुस्तवाय मंप्राप्तस्तैर्विधृत्य निरूपितः ।
 किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मल्लिकुचैः ॥१५८॥
 एतच्च प्रयातौति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
 मुनिं शौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
 वेद्याल्लते ऽस्य वंशस्थान्तः क्षिप्रो रत्नकमलः ।
 अतीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
 स समागत्य कोशायै प्रददौ रत्नकमलम् ।
 चित्तेप सा गृहस्वतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
 अजन्पन्मुनिरप्येवमन्वेष्टुश्चिकर्दमे ।
 महामुष्यो ह्यमौ रत्नकमलः कम्पकण्ठि किम् ॥१६२॥
 अथ कोशाप्युवाचैवं कमलं मृढं शोचति ।
 गुणरत्नमयं श्रेष्ठं पतन्तं स्वं न शोचति ॥१६३॥
 तच्छ्रुत्वा जातसवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।
 बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संमारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥

अघान्यतीशारभवान्मुसूक्ष्मचितुसात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मकाभक्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दृष्टं त्वयि ।

ब्रह्मन्तश्चयाप्येवं मया यदस्मि खेदितः ॥१६६॥

आघातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

चक्ष्मण्या सा गुरुवचः श्रयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

इच्छामोति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तौह्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमनो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ज्यदा ।

राजायत्तेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्वस्तभद्रं विना नान्यः पुमाङ्को ऽपौत्यर्हनिश्चम् ।

सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णं वर्णयामास वर्णिनौ ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दकुन्तीं ज्ञाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुङ्खे ज्येन तमयज्येनेत्याहूतं शरास्त्रभृत् ॥१७३॥

वृत्तं कृत्वा क्षुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

कुन्तीं स्वपाणिनाकृत्यावीनकस्यै स आर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्याक्षय सापि हि ।

व्यथक्त सार्वपं रात्रिं तस्योपरि जननं च ॥१७५॥

सूक्ष्मं विद्या तच्च राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।
 सा ननर्त च नो सूक्ष्मा विद्या राशिश्च न क्षतः ॥ १ ७ ६ ॥
 ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणासुना तव ।
 याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १ ७ ७ ॥
 शोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रक्षितः ।
 इदमप्यधिकं नाम्नात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥ १ ७ ८ ॥
 किं चासलुम्बीकृतो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 अशिक्षितं सूक्ष्मभद्रो यच्चके तत्तु दुष्करम् ॥ १ ७ ९ ॥
 अभुक्त दादशब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालायामस्यासौ ऽखण्डितव्रतः ॥ १ ८ ० ॥
 दुग्धं नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः सूक्ष्मभद्रमुनिं विना ॥ १ ८ १ ॥
 दिनमेकमपि स्यात्तुं को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 अतुर्मासौ यथातिष्ठत्सूक्ष्मभद्रो ऽक्षतव्रतः ॥ १ ८ २ ॥
 आहारः षड्विंशतिशालावासो ऽङ्गनान्तिके ।
 अथ्येकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥ १ ८ ३ ॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्रेणिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमथो मन्ये सूक्ष्मभद्रमहासुनिः ॥ १ ८ ४ ॥
 सूक्ष्मभद्रं महासत्त्वं क्षतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ष्य युक्ता मुद्रेण सुखे वर्णयितुं परम् ॥ १ ८ ५ ॥
 रथिको ऽप्यत्र पप्रच्छ 'य एव वर्ण्यते तथा ।
 को नाम सूक्ष्मभद्रो ऽयं महासत्त्वग्निरौमणिः ॥ १ ८ ६ ॥

सायूचे शकटालस्य नन्दभूपाक्षमन्त्रिणः ।

तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥ १ ८ ७ ॥

तच्छ्रुत्वा सो ऽपि संभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।

एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहामुनेः ॥ १ ८ ८ ॥

संविद्यं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥ १ ८ ९ ॥

प्रतिबुद्धं च त बुद्ध्या साख्यन्निजमभियुहम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्लोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥ १ ९ ० ॥

बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १ ९ १ ॥

कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभियुहम् ।

उक्त्वैवं सद्गुरोः पार्श्वं गत्वा दौर्घां स आददे ॥ १ ९ २ ॥

भगवांस्थूलभद्रो ऽपि तौच्छ्रणं व्रतमपालयत् ।

द्वादशाब्दप्रमाणस्य दध्कालः समभूतदा ॥ १ ९ ३ ॥

इतस्य गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।

ब्राह्मणो ऽभूच्छणी नाम तद्गार्या च चणेश्वरौ ॥ १ ९ ४ ॥

बभूव जन्मप्रभृति, आवकलचणशणी ।

ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्स्य तद्गृहे ॥ १ ९ ५ ॥

अन्यदा तद्गृहेर्दत्तैश्चणेश्वर्यां सुतो ऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयश्चणी ॥ १ ९ ६ ॥

तं जातदत्तं जातं च सुनिम्बो ऽकथयश्चणी ।

ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यभावी राजैव बालकः ॥ १ ९ ७ ॥

राध्याभरणे मत्पुत्रो मा भूत्तरकभागिति ।
 अर्घ्ययत्तस्य दन्तान्यौडामगणयंश्चणौ ॥ १८८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मनयो ऽथेवमूचिरे ।
 भाव्येऽपि विमान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥ १८९ ॥
 चणौ चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि आवको ऽभूत्सर्वविद्याभिपारगः ॥ १९० ॥
 अमणोपासकत्वेन स मन्तोषधनः सदा ।
 कुलौनब्राह्मणस्यैकमेव कन्यामुपायत ॥ १९१ ॥
 चाणक्यभार्या लब्धेद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भ्रातृस्तदोदाहमहोत्सवः ॥ १९२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्त्रियारो ऽन्याः समाययुः ।
 वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥ १९३ ॥
 ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दामौभिरावृताः ।
 मञ्चप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्भुक्तमौल्यः ॥ १९४ ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि अथो देव्या वैक्रिया इव मर्त्यः ॥ १९५ ॥ युग्मम् ॥
 चाणक्यगृहिणी त्वकवराग्निनिशि चाङ्गि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जौर्णकघृका ॥ १९६ ॥
 जौर्णकोसुम्भोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मल्लैकसंजाताङ्गरागा चपुकुण्डला ॥ १९७ ॥
 कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रीमद्दूढाभिर्भगिनीभिरवस्थत ॥ १९८ ॥
 ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहमिहितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोदाहृत्यगात् ॥२०८॥
 गताथ चाणक्यगृहे विषादमस्तिमानना ।
 सास्त्रान्तिलकयन्ती छां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणौमिव ।
 तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
 किं मत्ततो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिक्तो ऽथवा ।
 पितृवेशिक्तो यदा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्थिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्बन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजस्रगाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तच्च याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तचागात्रविश्य च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेस्त्रासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदङ्गान्तमासनं प्रथमं सदा ।
 नन्द एव ह्यलङ्घके तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तादावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैव स्त्रायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्नितीषस्त्रिमासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

कमण्डलुर्मदीयो ऽथ स्नात्यतीत्यभिधास्य सः ।
 कमण्डलुं न्यधात्वा च गौणमग्रयममासनम् ॥१९०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं अपमानयत् ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो हरोध सः ॥१९१॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 त्रिशेषो ऽयं यदन्यान्यथासनानि हणद्वासौ ॥१९२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन दिजम्बना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति सा सा ॥१९३॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्गुह्यो दण्डदृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥१९४॥
 सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
 गन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥१९५॥
 आघाततासतासास्थो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगान्मङ्गु सभूतेषां चणिप्रसूः ॥१९६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्चं चाणक्यस्यास्मरत्किञ्चन ।
 यदिभ्रान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महौपतिः ॥१९७॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्चामौतुभ्रमहुवि ।
 अपमानाक्षपमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥१९८॥
 चणेश्वरीकुचिजम्बा दिजम्बा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मथूरपोषका यथावात्सुर्गन्दमहीपतेः ॥१९९॥
 मथूरपोषकपामे तस्मिंश्च चणिगन्धनः ।
 प्राविशत्क्षत्रभिक्षार्थं परिभ्राजकवेवभृत् ॥२००॥

मयूरपोषकमश्नन्तरस्य दुहितुस्तदा ।

अभृदापक्षसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥ २३ १ ॥

तत्कटुमेव कथितश्चाणक्याय स दोहदः ।

पूरणीयः कथमभाविति पृष्ठो ऽवदच्च सः ॥ २३ २ ॥

यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्त भोः ।

तदाहं प्रयास्येव शशभृत्यानदोहदम् ॥ २३ ३ ॥

अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।

तन्मातापितरौ तस्यामंभातां वचनं हि तत् ॥ २३ ४ ॥

चाणक्यो ऽकारयन्नाथ तच्छिद्रं दणमण्डपम् ।

पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचक्षरम् ॥ २३ ५ ॥

तस्याधो ऽधारयामास स्यात्तं च पथमा भृतम् ।

ऊर्जराकानिशौथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविस्मृत ॥ २३ ६ ॥

गुर्विष्णुस्तत्र संक्रान्तं पूर्णन्दुं तमदर्शयत् ।

पिबेत्युक्ता च मा पातुमारेभे विक्रमन्मुखी ॥ २३ ७ ॥

मापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।

प्यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥ २३ ८ ॥

प्ररिते दोहदे चैवं ममये ऽसूत मा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥ २३ ९ ॥

चन्द्रवचन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मयूरपोषककुलोत्पलिनौवनलामकः ॥ २४ ० ॥

सुवर्णोपाज्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥ २४ १ ॥

इतस्य चन्द्रगुप्तो ऽर्भे रममाणो दिने दिने ।
 विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥
 हस्तौकृत्य हयौकृत्य चारोह स बालकान् ।
 प्रायो हि भाविनौ लक्ष्मोरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥ २४३ ॥
 क्रमयोगेण चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
 चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिये ॥ २४४ ॥
 चाणक्यस्तत्परौचार्यमेवमाभाषते स्म तम् ।
 हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥
 जगद् चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवौरिमाः ।
 यथावृत्ति गृह्णाण त्वं महत्ताः को निषेत्स्यति ॥ २४६ ॥
 स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
 गोस्त्रामिभ्यो बिभेक्षुस्त्रैमार्गिष्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥
 प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भेषौर्ननु ते मया ।
 गावः प्रदत्ता गृह्णन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदमावहो विज्ञानवानपि ।
 अतः पप्रच्छ को ऽभावित्यभेकांस्तत्समौपगान् ॥ २४९ ॥
 डिम्भकाः कथयामासुः परिम्राजकपुत्रकः ।
 चक्षौ माचोदरस्थो ऽपि परिम्राजकमाकृतः ॥ २५० ॥
 चाणक्यो ऽपि स्तब्धं स्तब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।
 न एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥
 राज्ञार्थं चन्द्रगुप्तो ऽपि कर्गति स्म तदङ्गुली ।
 चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पक्षाघातं दस्युवन् ॥ २५२ ॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चाणिप्रसूः ।
 चक्रे पत्न्यादिसामर्थी नन्दमुष्केतुमुद्यतः ॥ २५३ ॥
 ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्न्यादिसेनया ।
 पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिग्गमवेष्टयत् ॥ २५४ ॥
 तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।
 निर्गत्य कुड्यामास सर्वमाजकलीलया ॥ २५५ ॥
 सचन्द्रगुप्तसाणक्यः समथश्चः पलायत ।
 नङ्गापि रचेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥ २५६ ॥
 चन्द्रगुप्तं यद्वीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।
 आदिग्रन्थं सङ्गन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५७ ॥
 जितकाश्रिणि नन्दे च पुनर्नगरमौयुषि ।
 नागरैस्तत्सवसके ऽतुरूपः खल्वसम्पदाम् ॥ २५८ ॥
 तेषां च सादिनामेकः साद्यश्वेन तरस्त्रिणा ।
 अदवीयसि देशे ऽगाश्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥ २५९ ॥
 चाणक्यो ऽपि तमायान्नं दूरादाणोक्त्य सादिनम् ।
 प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥ २६० ॥
 सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि ।
 आतिलीलायितं कृत्वा मञ्जोन्मज्जस्य मङ्गिरा ॥ २६१ ॥
 ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्वागगाधे ऽपि वारिणि ।
 धीरो वारिस्तन्मनिकां विद्यां साधितवानिव ॥ २६२ ॥
 खद्यं तु सरससौरे चाणक्यः सुस्त्रिरासनः ।
 समाधिनाटनं कृत्वा तस्यौ योगीव निर्ममः ॥ २६३ ॥

क्यातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।

वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाचयौ ॥२६४॥

स पप्रच्छ च चाणक्यं भद्रम् कथयाशु मे ।

किं त्वयाद्य पुमान्कोऽपि दृष्टो ऽभिनवधौवनः ॥२६५॥

समाधिभङ्गभौह्लाभिनयेन चाणिप्रसूः ।

अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य कुङ्कुर्वन्धार्यदर्शयत् ॥२६६॥

चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गमभामि ।

आसुक्तं मोक्तुमारभे चलनौमिव नर्तकौ ॥२६७॥

तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशस्यणिभूरथ ।

अमुदेत्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥

एहि वत्सैहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् ।

सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥

चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत ।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥

चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्थं मयैतच्चिन्तितं तदा ।

इदमेव खलु श्रेयो जानात्याद्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥

चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।

नहि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव दिपः ॥२७२॥

तयोद्य गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।

आचयौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥

तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।

चन्द्रगुप्तः शरोमये न्यमङ्गीकृत्य चक्षत ॥२७४॥

रजकं वारितौरस्थं चणिसुनुद्वाच च ।
 तच्छ्रेणिद्वितो राजा नश्य चेन्न सुमूर्षसि ॥ २७५ ॥
 रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूराद्दायुधम् ।
 मत्स्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तजैवितः ॥ २७६ ॥
 वृहतीचालनेर्वस्त्वचालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तदस्त्राणि तु निर्णेकमारभे चणिसूः स्वयम् ॥ २७७ ॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥ २७८ ॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो यात्रामकुचिर्बुभुक्षया ॥ २७९ ॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्भुङ्क्ता चाणक्यो ग्रामसमुत्तमम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥ २८० ॥
 ग्रामाद्गृहं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिभोजं ददर्श सः ॥ २८१ ॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यमगत्येव लग्ना मम हि मम्यति ॥ २८२ ॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।
 म आख्यत्सरसदग्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥ २८३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्ताद्ये भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्वात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥ २८४ ॥
 एकाकी खलु गन्दाश्ववारैर्दर्वारविक्रमैः ।
 कुङ्कुरैः सूकर द्रव्यं चन्द्रगुप्तो यदौष्यते ॥ २८५ ॥

कुमारश्चन्द्रगुप्तसेदुहीतो नन्दमादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यमनो मम ॥२८६॥
 उदरादक्ष भट्टस्य तदाकृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 मद्यो रसवतीकार इव कृष्णपिडकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्त्रयं करम्बमाकृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्ताणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद यामनेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिचार्यं यामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।
 चाणक्यो रोरुद्वयाया ययौ कस्यासिदोकमि ॥२९१॥
 बालकानां तथा शोष्णा रब्बाभृत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चिबेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलौकं तं बालं रुदन्तं स्थविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानामि चाणक्य इव बालक ॥२९३॥
 चाणक्यस्तदक्षः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकमि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः कोऽयमर्भके ॥२९४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्देशममाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं हन्धन्विगोपं प्रापदन्त्यधीः ॥२९५॥
 ग्रनैः पार्श्वेभ्यश्चानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालोऽप्ययं दग्धोऽङ्गुलौखत्युष्णरब्बया ॥२९६॥

अहो स्त्रिया अयेतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२८७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुप्तके तत्साहायककाम्यया ॥२८८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृहीतव भ्रातराविव ॥२८९॥
 ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 म हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सञ्ज इव केसरौ ॥३००॥
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तस्य स च पर्वतको बहिः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥३०१॥
 एकं तु तैः पुरं बद्धमपि भङ्गमुपग्राहि न ।
 भिक्षार्थं भिक्षुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥
 तत्र चिदण्डौ चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाण्डिदेवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतच्च भज्यते ॥३०४॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति चावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदप्रच्छ्रित ॥३०५॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुदेष्टयिष्यते ।
 आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वे भवादृशाः ॥३०६॥
 चन्द्रगुप्तगुप्तः स्माह हहो शृणुत नागराः ।
 मातरो चावदचैतास्तावदुदेष्टुं कुतः ॥३०७॥

द्रागचोत्पाटयामासुः पौरासन्माहमण्डलम् ।
 किं नाम कुर्वते नातो धूर्तवशो विशेषतः ॥ ३० ८ ॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतो चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषतां जह्वुष्यात्यन्तं ते तु नागराः ॥ ३० ९ ॥
 व्यावृत्त्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परंतपौ ॥ ३१ ० ॥
 ततश्च तत्पुरं भङ्गा तौ दावपि महारथौ ।
 बाधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथौ ॥ ३१ १ ॥
 चाणक्यबुद्ध्या सज्जहौ तौ रङ्गः स्नामितैर्बलैः ।
 परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥ ३१ २ ॥
 क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधौः क्षीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्यचयेणाभूदावत्पुण्यं हि चङ्दुषः ॥ ३१ ३ ॥
 चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नासायादृढजौवितः ।
 धर्मदारमयाचिष्ट प्रेथः कस्य न जौवितम् ॥ ३१ ४ ॥
 अज्ञापयश्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपथेः ॥ ३१ ५ ॥
 नहि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समाश्वसिहि मा भेषीर्दिजन्मैव न हन्यसे ॥ ३१ ६ ॥
 भार्यं हे कन्यकां चेकां यथाशक्ति वसूनि च ।
 रथमारोप्य निरगास्मगरादथ नन्दराट् ॥ ३१ ७ ॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्था नन्ददक्षिता देवीयानिमिषाच्छभूत् ॥ ३१ ८ ॥

मुखचन्द्रमयूखेषु कटाचैर्नन्दमन्दिनौ ।

चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्कारमिवार्पयत् ॥३१८॥

नन्दो जगाद तां वत्से भव खैरं स्वयंवरा ।

प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्त्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तरं मुञ्च माम् ।

त्वत्परिणायनशङ्कं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥

एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तैर्यं सत्वरम् ।

चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥

आरोहण्यां तदा तस्यां चान्द्रगुप्तरथस्य तु ।

नवारका अभज्यन्त यन्त्राकान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥

असावमङ्गलकरी केचमायाति मद्रथम् ।

रथाहर्क्षुमिति तां चान्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥

चाणक्यो ऽथ्यवदन्मेमां चान्द्रगुप्तं निवारय ।

शकुनं हि शुभायेदं मा स्म मंस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥

शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।

गामौ पुरुषयुगाणि नव यावत्तवाच्ययः ॥३२६॥

ततश्च नन्दमहने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।

आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दमन्यदम् ॥३२७॥

तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रक्षिता ।

नन्दभूपतिराजस्य तामुपाजीजिवद्दिषम् ॥३२८॥

तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।

अथा तां हृदये सो ऽधाह्वातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां तु पर्वतकायेव चन्द्रगुप्तगुहर्ददौ ।
 तदैव पाणिपहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥ ३ १० ॥
 मञ्चकाम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसंभृततत्स्वेदजलसङ्गमात् ॥ ३ ११ ॥
 संक्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतमर्वाङ्गस्यन्द्रगुप्तमुवाच च ॥ ३ १२ ॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे नहि ।
 परिचायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न मंशयः ॥ ३ १३ ॥
 माम्निक्का माम्निक्का वैद्या वैद्या इत्यनुज्ञापिनम् ।
 चाणक्यस्यन्द्रगुप्तं द्राक्षर्षं भूत्वेवमन्वशात् ॥ ३ १४ ॥
 विनोषधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
 कुरु मौगसुपेक्षस्व स्वस्ति ते सादसुं विना ॥ ३ १५ ॥
 अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 दत्ति मार्या ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानमि ॥ ३ १६ ॥
 अनुशिष्येवमुत्क्षिप्तमृकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनौषिणाम् ॥ ३ १७ ॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तसाखाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥ ३ १८ ॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षगते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवत्कृपः ॥ ३ १९ ॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ये' तु केऽपि गन्धानुजीविनः ।
 अकार्यः पुत्रवाञ्छीयं प्रदेशे विषमे स्मिताः ॥ ३ २० ॥

पुररचाचमं कंचिदीक्षमाणो ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽप्रजदेकस्य कोलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीव्यग्रिं क्षिपन्नासीत्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।

मृत्नादुन्मूलयन्ममि दृष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कोलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यसन्निगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आज्ञाय कोलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताञ्चणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिष्टाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुत्रसाक्षीरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्वासं जग्निरे तेन चाणक्यस्य मुधा न धौः ॥ ३४६ ॥

इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्पामे पुरा किल ।

भिषां न प्राप्तस्तदासानाजुष्टाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां क्षुब्धवृद्धा चणिप्रसूः ।

आघाणां क्षुब्धतृप्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्वामकुटुम्बिभिः ।

वंशीन्क्षित्वा वृत्तियुक्ते सहकारमधीरुहाम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मथैतदादिष्टं वंशीनां क्षिपतां वृत्तिः ।

आघैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य क्वचिन्मं दोषमिन्मं तेषां क्षुटुम्बिनाम् ।

सवासहस्रं चाणक्यो याममज्वालयद्गुहा ॥ ३५१ ॥

चन्द्रगुप्तचन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
 दौनारैः स्वाक्षमापूर्य चाणक्यो लोकमन्त्रवीत् ॥ ३५२ ॥
 मया महाचैर्दीक्ष्यन्तु यो मां ज्ञेयति तेन हि ।
 दौनारपूरितं स्वाक्षमिदं लभ्यमसौ पणः ॥ ३५३ ॥
 ज्ञेयामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वदहो जनाः ।
 दौनारमेकमादास्ये पाव्णि रेखेव वागियम् ॥ ३५४ ॥
 ततश्च रत्नमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥ ३५५ ॥
 एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
 इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाह्वान्त सो ऽस्त्रिलान् ॥ ३५६ ॥
 ततश्च भोजयित्वा तानपीयूषद्वाराक्षणीम् ।
 पानगोष्ठ्यां च बहिष्ठातुस्तालानवीवदत् ॥ ३५७ ॥
 हसनं नर्तनं गानमन्यश्च बीवचेष्टितम् ।
 चःणक्यो ऽभिनयक्षूचे ऽर्थाज्जनोपायपण्डितः ॥ ३५८ ॥
 वस्त्रे दे धातुरक्ते मे चिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
 नृपतिर्विश्ववर्ती च तदादयत झुम्बरीम् ॥ ३५९ ॥
 ततश्च झुम्बरीवाद्ये कोलिकैर्वादिभे सति ।
 व्याजहार परो मन्त्रः करसुतिष्ठ्य नागरः ॥ ३६० ॥
 योजनसहस्रयाने शालीभस्य पटान्यहो ।
 तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥ ३६१ ॥ युग्मम् ।
 प्राम्बदादितझुम्बर्यामपरं कश्चिद्वन्वीत् ।
 तिलानामाढके क्षुप्ते प्रकृष्टे फलिते भृशम् ॥ ३६२ ॥

तिष्ठा भवन्ति यावन्तस्त्वावन्ति मम सद्गति ।

कार्तस्तरसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितप्तुमर्थामन्यो ऽवादीद्वनागमे ।

प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भूयसा ॥३६४॥

खल्वनेकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।

संवरं विरचय्योच्चैः स्तुल्ययामि पथोरयम् ॥३६५॥ युग्मम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितप्तुमर्थामन्यो ऽवददहं खलु ।

जात्यनवकिशोराणामेकवामरजन्मनाम् ॥३६६॥

समुद्भूतैः स्कन्धकेशैर्वेष्टयामि समन्ततः ।

पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥३६७॥ युग्मम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितप्तुमर्थामन्यो ऽन्यो मम वेष्टयामि ।

शालिरेको भिन्नभिन्नशालिबीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥

अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।

पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्रत्नदयं च नः ॥३६९॥ युग्मम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितप्तुमर्थं स्नाहान्यो मदविक्रमः ।

सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गति ॥३७०॥

अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।

सदापि वयसा मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखौ ॥३७१॥ युग्मम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितप्तुमर्थं मतिज्ञानमहानिधिः ।

अणिशूरेवमज्ञासीत्सर्वेषां श्रौमतां त्रियम् ॥३७२॥

एकयोजनगामौभपदप्रमितिकाष्ठनम् ।

तथैकतिलजतिस्त्रयिताः स्तब्धसहस्रकाः ॥३७३॥

प्रतिमासं चैकदिनवनीतभवं वृतम् ।

एकस्मिन्दिनवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३७४ ॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः ग्राह्योऽपि च ।

तैश्चाणक्याद्य ददिरे तन्मर्मविदभृद्भिः सः ॥ ३७५ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौर्यं चण्डिप्रसूः ।

धिर्थां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महौभुजाम् ॥ ३७६ ॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराखे दादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरेऽवसत् ॥ ३७७ ॥

अश्वदौःस्थेन निर्वाहाभावाच्चिजगणं च तु ।

देशान्तराय व्यसृजन्तचैवास्यात्स्वयं पुनः ॥ ३७८ ॥

याघुव्यं चक्षकौ दौ तु तथैवाजगमतुः पुनः ।

आचार्येण किमायाताविति पृष्टावशंसताम् ॥ ३७९ ॥

विद्योगं गुरुपादानां नद्यावां मोढुमौश्वरे ।

तदः पार्श्वे जौवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥ ३८० ॥

आचार्यः स्मरन् न कृतं युवाभ्यां माध्वसुचं हि ।

अगाधे क्लेशजलधौ युवां सुगधौ पतिव्यथः ॥ ३८१ ॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।

भक्ष्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पादाभोजवटपदौ ॥ ३८२ ॥

ततो दुर्मिच्छमाहात्याङ्घ्रिचयात्यल्पजन्मया ।

सारथिना गुरुणां तौ मुञ्चानावत्यवीदताम् ॥ ३८३ ॥

अपूर्वमाणाहारौ तौ चोद्यमाणौ बुभुक्षया ।

चक्षकाववदधीषं मन्मथामासतुमिषः ॥ ३८४ ॥

प्रकाशमानं गुह्यं गीतार्थागम्यताम्प्रति ।

अश्रौत्वावामदृष्टलकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८ ५ ॥

तत्प्रयोध्यः प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुचिपूर्तये ।

पूर्णकुक्षौ च निखिन्नौ गुह्यपादानुपास्त्रहे ॥ ३८ ६ ॥

अदृष्टीभूय संभूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।

भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमौयतुः ॥ ३८ ७ ॥

अदृष्टमानौ तौ क्षुब्धौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।

बुभुजाते यथाकामं बभूव प्राणप्रियाविव ॥ ३८ ८ ॥

एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।

जनोदरत्वेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८ ९ ॥

हृत्पक्ष्मचक्षुषाजानिरिव क्षामः ग्रनैः ग्रनैः ।

चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभुत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९ ० ॥

निजामदग्निं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।

नित्यं क्षुत्पीडितो ऽप्यस्यान्मदवानिव वारणः ॥ ३९ १ ॥

अपृच्छदेकदेकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।

प्रत्यहं क्षौद्यमाणो ऽसि वत्स क्षयकृजेव किम् ॥ ३९ २ ॥

मौर्यो ऽवदन्न दावन्ने द्वासेन परिवेद्यते ।

किं तु कोऽपि प्रेत इवाच्छिन्नन्ति मम भोजनम् ॥ ३९ ३ ॥

तटस्थिता विदग्धार्था मां पूर्णाहारभोजनम् ।

न तर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९ ४ ॥

चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि मुग्धधीः ।

सुसुषुप्सेवातत्पद्मेनात्मा यत्वेदितस्त्रिरम् ॥ ३९ ५ ॥

भवतिदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
 तव भोजनलुष्टाकमादाख्ये न चिरादहम् ॥२८६॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभृतले ।
 प्रातस्तरन्नोष्टूर्णं मद्युषं चिक्षसादपि ॥२८७॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतथोस्तथोः ।
 पदानि प्रत्यविभ्यन्त मसूर्णे तत्र भृतले ॥२८८॥
 राक्षि भुक्तोत्थिते तत्र भृतले चणिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥२८९॥
 मानुषः को ऽपि भृत्यस्तपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं स्थाकाददृश्यौभूय लौलसा ॥४००॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं सूचिभेषमकारयत् ॥४०१॥
 प्राप्तद्राक्षा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानथोस्तथोः ।
 बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्मोमेन मूर्कता ॥४०२॥
 नेत्राञ्जनं तथोः सर्वमदृश्यौकारकारणम् ।
 बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनौघत पङ्कवत् ॥४०३॥
 अलञ्जनदृश्यौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भुक्तुटिकारिणा ॥४०४॥
 नाजन्पत्योऽपि चाणक्यमथाग्रज्जारक्षतथोः ।
 चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभौवरदो ऽवदत् ॥४०५॥
 पितरादृषिरूपेण युवां हि परमेस्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु खलौ स्नानाय गच्छतम् ॥४०६॥

तथोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।

अनयोरहमुष्किष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥४०७॥

चाणक्यः स्माह मा कार्षीर्दिषत्वारोपणं गुणे ।

आहारसंविभागेन सुनीनां पुण्यवानसि ॥४०८॥

धन्यः सो ऽपि हि यो भिचामनगाराय यच्छति ।

एकस्त्रालातिथीभृतसुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥४०९॥

एवं च मौर्यं संबोधाचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।

चाणक्यो ऽदादपास्तम् बुक्तान्यायं प्रकाशयन् ॥४१०॥

आचार्यः स्माह को दोषः बुक्तयोरनयोर्ननु ।

स्त्रकुचिभरयः सङ्गपुरुषा यद्गवादृशाः ॥४११॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादृष्टपूर्वकम् ।

वन्दित्वाभिदधे माधु शिञ्चितो ऽस्मि प्रमदरः ॥४१२॥

अद्यप्रभृति यद्गङ्गपानोपकरणादिकम् ।

माधूनामुपकुर्वते तदादेयं मदोकसि ॥४१३॥

इत्यभिगृहमादाय चाणक्यो दूढनिश्चयः ।

तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥४१४॥

सङ्गमं तु मिथ्यादृक्पाषण्डमतभावितम् ।

अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥४१५॥

असंयता ज्ञमौ पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।

अपि संभाषितुं नार्हास्तपूजायां तु का कथा ॥४१६॥

कषायपचिष्टेषु कृतज्ञेषु दुरात्मसु ।

एतेषु निष्कलं दानमृषरेष्वनुवृष्टिवत् ॥४१७॥

आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोऽनुरच्छद्यत् ।
 पातयन्तु भवान्मोक्षौ तद्भक्तिं तेषु मा कृपाः ॥४१८॥
 मौषीं ऽवादीन्मम ह्यार्थं त्वदृषो गुह्यंमित्रम् ।
 नेते संघमित्र इति प्रत्यायय तद्यापि माम् ॥४१९॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्तस्यैवमकारयत् ।
 धर्मं श्रोष्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥४२०॥
 ततश्चाह्वय तात्पर्यान्शुद्धान्तस्थादवीयसि ।
 देशे निवेशयामास य विविक्ते विविक्तधीः ॥४२१॥
 शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनायतो ऽपि हि ।
 चक्षेयकक्ष्यं सक्तं च लोष्टृपूर्णं मञ्जीतले ॥४२२॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥४२३॥
 स्त्रीलोल्लासे स्त्रभावेन नृपस्त्वेवमभ्यताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥४२४॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्त्यावदस्युर्दराश्रयाः ।
 न यावदाद्यथौ राजा निषेदस्तु तदागमे ॥४२५॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्यायते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥४२६॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोल्लासचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥४२७॥
 यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमौचितम् ।
 गवाक्षविवरश्चिप्लोचनेरजितेन्द्रियेः ॥४२८॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्तं प्रतिबिम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृष्टा प्रत्ययमुदह ॥४२८॥
 संजातप्रत्यये राश्रि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाज्ञास्त तच्च जैनमुनीनपि ॥४३०॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्नाध्यायावश्यमेनाथ नृपागममपालयन् ॥४३१॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 ईर्यामितिस्त्रीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥४३२॥
 गवाक्षविवराधस्तात्तोष्ट्रचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यसङ्गुप्ताय तद्यथास्त्वमदर्शयत् ॥४३३॥
 ऊचे च नेते सुमयः पाषण्डिवदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिबिम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥४३४॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुकृते ऽथ पार्थिवः ।
 पाषण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव द्योगवित् ॥४३५॥
 एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीगुणः ।
 चाणक्यस्त्विनयामास मौर्यैश्चोवत्तिमण्डपः ॥४३६॥
 साधयामि विषाहारं चङ्गुप्तं शनैः शनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्भरदः प्रभवेन्न च ॥४३७॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणैव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥४३८॥
 अन्वेद्युसङ्गुप्तेन सद्य भोक्तुं प्रचक्रमे ।
 रागोत्कटतया राश्रीं दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥४३९॥

दृष्ट्वा विषाक्षं भुञ्जानां तां गर्भापायप्रकृत्या ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत् ॥४४०॥
 विषाक्षस्त्रादमात्रेण राज्ञौ सा प्राप पञ्चताम् ।
 दधौ चणिप्रसूमां सा गर्भो ऽप्यस्याः प्रक्षीयताम् ॥४४१॥
 इति तस्या विपक्षायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचर्ष मुक्तां शृङ्गिपुटादिव ॥४४२॥
 विषविन्दुश्च संक्रान्तस्तस्य बाह्वस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुह्यमिन्दुसार इत्यभ्यधाय सः ॥४४३॥
 विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवज्रभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥४४४॥
 चाणक्यो ऽथ न्यधाद्वाज्ये विन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तमिद्विष्य तदाज्ञाकृद्भूव सः ॥४४५॥
 इतश्च मौर्धमाज्ञाय पूर्वं हि चणिमनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दालिप्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥४४६॥
 स्नातग्न्यमग्नितालिपुश्चाणक्ये मत्सरौ स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥४४७॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपौश तथापि ते ।
 परिणामहितं वक्षि कुक्षीनानां क्रमो ह्ययम् ॥४४८॥
 विश्वासघातकस्यास्य सा चाणक्यस्य विश्वमीः ।
 एव तस्मात्तुहदरं दुरात्मा स्रज्जदारयत् ॥४४९॥
 पप्रच्छ धात्रीराक्षसं विन्दुसारसद्वैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय कुकोप च ॥४५०॥

राजानं क्षुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
 सुबन्धुना हतज्ञेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥४५१॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभ्युत्थैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥४५२॥
 तदव्याससन्वृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 हते प्रतिचिकीर्षुर्द्विं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
 मङ्कौपिशाचिकायस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तव्यापकारेण करिष्ये समथोचितम् ॥४५४॥
 मथोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्समुद्गमे ।
 लिखिताचरभूर्जन सह सो ऽधिपदुग्धोः ॥४५५॥
 मसुद्गं जतुनालिय पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥४५६॥
 गेहान्तर्गम्य तां गेहमवस्त्रमिव पेटिकाम् ।
 दौनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाङ्गुलम् ॥४५७॥
 ततश्च नगरासन्नकरीषस्त्रसमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५८॥
 यथाविपन्नजननौवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुश्रयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
 उवाच क्षमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकदस्ययुवम् ॥४६०॥
 मौर्ष्यावाचीं ऽभ्यधाद्वाग्रहृतं प्रार्थनयानया ।
 शरीरे ऽपि निरोद्धो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६१॥

अवसन्नं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुहं ज्ञात्वा बिन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 चुकोप' गतमाचो ऽपि बिन्दुमारः सुबन्धवे ।
 सुबन्धुरपि श्रौतार्त इवोचे कन्यमुदहन् ॥ ४६३ ॥
 देव मम्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं चमयाम्यद्य यावन्नावत्प्रभौद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं चमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यमौ व्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 असुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिजम्भनः ।
 पूजामनश्नस्यस्य विधातुमुपपत्तमे ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुबन्धुरापातबन्धुरां विरथ्य च ।
 धूपाङ्गारं करौषान्निखिलेपान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥

धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोद्यज्ज्वाले द्राक्षरौषस्थले तु ।
 दाक्षप्राप्तो दह्यमानो ऽप्यकन्यो
 मौर्याचार्यो देव्यभूतच मृत्वा ॥ ४६८ ॥

इत्याचार्यश्रौहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्त्रीविरावणो-
 चरिते महाकाव्ये शकटाक्षमरण-सूक्तभद्रदीक्षाव्रतचर्या-सम्भूत-
 विजयस्वर्गगमन-चाणक्यचन्द्रगुप्तकथा-बिन्दुसारजम्भराज्यवर्णनो-
 नामाष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

चाणक्यगृहमन्येषुर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।
वस्तुं ययाचे संभाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुस्तत्र वेश्मनि ।
तां पेटां तालकशतावद्धदारां ददर्श च ॥२॥
अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।
नान्यथा तालकशतेनेदृशौ स्थाभियन्त्रणा ॥३॥
पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
कारागृहसमाकृतवन्धाः पादान्तुका इव ॥४॥
मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।
नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रक्षेयमीदृशौ ॥५॥
तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।
लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्दर्शय च ॥६॥
गन्धान्सुगन्धीनाजप्रौ गन्धलुब्धो दिरेफवत् ।
मूर्ध्नि धूनयन्नुच्चैः सुबन्धुर्जातविक्षयः ॥७॥
सनाथमश्वरैर्भूर्जमयं तत्र ददर्श च ।
स्याद्भयबौजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
गन्धानाम्राय य इमास्त तिष्ठेन्मुनिचर्यथा ।
अन्यकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥
वाचयित्वाचराख्येतान्यतीव विषसाद् सः ।
चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न सुधेति सजिह्वयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धना ।
 गन्धानाम्नाय तावकोऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥
 द्वाग्मृते पुरुषे तच्च सुबन्धुर्मुनिसक्विभः ।
 बभूव विषयास्त्रादमनिष्कम्पनसापि हि ॥१२॥
 अभव्य इत्यविरतो नटितो जौविताग्रया ।
 सुबन्धुर्बुद्धिरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥
 तनुजम्मा त्रयोक्तश्रीबिन्दुसारस्य चाभवत् ।
 बिन्दुसारे विप्रेदाने षो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥
 कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।
 कुमारभुक्तौ राजादात्तस्त्रायुज्ययिनौ पुरौम् ॥१५॥
 उज्ययिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्वाणधारकैः ।
 रक्ष्यमाणो जौवितवत्सो ऽभूत्सायाष्टुष्टायनः ॥१६॥
 राज्ञे च तावद्वयसं तमाख्यग्वालधारकाः ।
 दध्यावध्ययनाहेऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥
 ततो राजा कुमारायास्त्रिखल्लेखे स्त्रयं त्विदम् ।
 प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥
 सपत्नी जननी तच्च कुणालस्य निषेदणी ।
 राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥
 मत्सुतस्यैव राज्यं स्नात्कुणालस्य तु नेति वा ।
 अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमौदृशम् ॥२०॥
 निष्ठीवनाद्गौतमया 'नेचास्त्रनश्लोकया ।
 आश्लय कज्जलं नेचादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥

अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोऽप्यन्यां प्राहिणोदथ ॥२९॥
 तं लेखं पितृनामाङ्गं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधान् ॥३०॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तूष्णीको विषणो लेखको ऽप्यभूत् ॥३१॥
 तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखायं वक्तुमश्रमे ।
 ततश्च तत्करास्त्रेण कुमारः स्वयमाददे ॥३२॥
 दर्शनोन्नेक्षणेर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥३३॥
 अंधौयउ इति प्रेक्ष्याचराण्युज्जयिनौपतिः ।
 दध्यौ मौर्यान्वये कोऽपि गुर्वांशासङ्गको नहि ॥३४॥
 लोप्यामि राज्ञो यद्याज्ञामहमेवायतः स्थितः ।
 तदा मत्कृत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥३५॥
 ततश्च साहसनिधिर्मोर्षवंशाभिचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥३६॥
 विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मौति निनिन्दात्मानमुच्चकैः ॥३७॥
 अचिन्तयश्च दर्द्रेवाधिष्ठितो ऽहं हताश्रयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३८॥
 रात्र्यं वा मण्डलितं वा वक्षो नाद्यायमर्हति ।
 मयि वखेदृश्री भक्तिर्धिक्षेदृशमागतम् ॥३९॥

चौवराज्यमनौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।
 मनोरथेन पर्याप्तमनुना साम्प्रतं मम ॥३३॥
 कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ धामं महर्द्धिकम् ।
 तत्सापन्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥
 कुणालस्य तु तं धामं भुञ्जानस्य परेष्वपि ।
 अभूच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः संपूर्णलक्षणः ॥३५॥
 वर्धापिकाभ्यो दास्यैभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।
 दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥३६॥
 मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।
 इत्यागात्पाटलौपुचं कुणालो राज्यलिप्सया ॥३७॥
 ततो गीतविनोदेन स्नेह्यथा स पुरे भ्रमन् ।
 प्रेक्षान्मभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुः ॥३८॥
 पाटलौपुचनगरे यच्च यच्च जगौ स तु ।
 तच्च तच्च ययुः पौरा गौताकृष्टाः कुरङ्गवन् ॥३९॥
 गान्धर्वेणाहुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
 आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥
 यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।
 पञ्चप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥
 प्रपौचस्त्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नृपकः ।
 एषो ऽशोकत्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥
 पञ्चप्रबन्धमन्धेन गीथेमानं महौपतिः ।
 श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥

स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।

त्वदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥

ततो जवनिकां वेगादपमार्थं नरेश्वरः ।

दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूतसुदनुः परिषव्यजे ॥४५॥

ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥

किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।

ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यसुच्यते ॥४७॥

राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।

तप्ते स्यादन्यथादेव दैवापहतचक्षुषः ॥४८॥

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्मि मे सुतः ।

पौत्रेण वर्धसे दिक्षा राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिविच्यताम् ॥४९॥

पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्येदे सुतस्तव ।

सम्यत्येवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।

नामापि सम्यतिरिति तस्माकृत कृतोत्सवः ॥५१॥

अमोघवागशोकश्रीस्तं दशार्हादनन्तरम् ।

सम्यतिं क्षन्त्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥

दृष्ट्वा माषादधामास वयसा विक्रमेण च ।

अथिवा च सम्यतिरभ्युजाजन्म परमार्हतः ॥५३॥

क्रमेण साधयामास भरताधं सदृष्टिणम् ।

प्रचक्षुःशासनस्वाभूत्याकशासनसन्निभः ॥५४॥

इतस्तु तस्मिन्दुष्काले कराले काकराणिवत् ।
 निर्वाहायं साधुसङ्गस्यौ रं नीरनिधेयौ ॥५५॥
 अगुण्यमानं तु सदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अगम्यसमतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सङ्गो ऽथ पाटलीपुत्रे दम्बालान्ते ऽस्मिन्नो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्गो ऽमेत्यन्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपास्तदेशमार्गस्यं भद्रबाहुं च पूर्विकम् ।
 जाला सङ्गः समाज्ञातुं ततः प्रेषौन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा गत्वा सुनी तौ तमित्यूषाते क्षतास्त्रस्यौ ।
 समादिशति वः सङ्गस्तथागमनहेतवे ॥६०॥
 सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 सः ध्यं दादशभिर्वर्षेर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्यं कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूचार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तदवस्यौ सुनी गत्वा सङ्गस्तथागमनमथ ।
 सङ्गो ऽप्यपरमाङ्गयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाण्यः स चाचार्यो यः श्रीसङ्गस्तथागमनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 सङ्गवाण्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तद्विषययोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाण्य उच्यते ॥६५॥

ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सहः किं तु करोलदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीमहः प्रह्णिषोत्वित् ।
 शिष्यान्नेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिच्चाचर्यात आगतः ।
 तिसृषु काण्वेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 मायाङ्गप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 शेषेत्येवं सङ्गकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
 ताभ्यमेत्य तथाख्याते श्रीमहो ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राह्णिषोत्सूखभद्रादिसाधुपञ्चशतौ ततः ॥७०॥
 तान्पूर्विरिचयामास ते ऽप्यप्या वाचना इति ।
 उद्गच्छेयुर्निजं स्थानं सूखभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्ते सूखभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्मृगम् ॥७२॥
 किमुद्गमस्तदित्युक्तः स्मरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्गच्छे भगवत्किं तु ममास्या एव वाचनाः ॥७३॥
 स्मरिरूपे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 सूखभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतश्रेष्ठं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां शुद्धस्तथोराख्यद्विन्दूदद्युपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाम्राणे सूखभद्रो महामुनिः ।
 दिवस्त्रयानि पूर्वाणि दत्तं यावत्समापयत् ॥७६॥

विहारक्रमयोगेण पाटलीपुत्रपत्तनम् ।

श्रीभद्रबाहुसरागत्य बाह्योद्यानमग्निम्रियत् ॥७७॥

यच्चादयोऽपि विज्ञाय त्रतिन्योऽचान्तरे तु ताः ।

भगिन्यः स्तूलभद्रस्य वन्दनाय समाययुः ॥७८॥

वन्दित्वा गुह्यमुचुस्ताः स्तूलभद्रः क नु प्रभो ।

लघुदेवकुलेऽस्तीह तासामिति श्रशंस सः ॥७९॥

ततस्तमभि चेलस्ताः समायान्तीर्विकोक्य सः ।

आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्मरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।

ज्येष्ठार्थं जयसे सिंहस्तत्र मोऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥

ज्ञात्वोपयोगादाचार्योऽप्यादिदेशेति गच्छत ।

वन्दध्वं तत्र वः मोऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु नैसरौ ॥८२॥

ततोऽयुक्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।

ववन्दिरे स्तूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यस्त्रिजां कथाम् ॥८३॥

श्रीयकः सममस्माभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।

बुधावाप्त्यर्वादा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥

मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याकृष्टपौरुषीम् ।

स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णंऽवधौ पुनः ॥८५॥

त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वाधे पर्वटमतिदुर्लभम् ।

इत्याकालः सुखं चैत्यपरिपात्यापि याच्छति ॥८६॥

प्रत्यपादि तथेवासौ संमयेऽभिहितः पुनः ।

तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥

प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्रसन्नं यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्यान्मन्त्रार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे संप्राप्ते स्मरन्देवगुरुनसौ ।
 क्षुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्यं चिद्विषं यथौ ॥८९॥
 ऋषिघातो मया कारीत्युत्तान्यन्तो ततस्त्वहम् ।
 पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताथ ठौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यद्ब्रुवाद्यौदं भवत्या शुद्धभावया ।
 प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥९१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयमंविज्जिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
 अचार्थं सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतद्यशस्यदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
 सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
 सङ्घे तत्प्रतिपेदाने मां सानैषौज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरस्त्रामी भगवान्पूजितो मया ॥९५॥
 भरतादागतार्थेण निदेष्टित्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं छिन्नसन्देशं देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
 श्रीसङ्गाथोपदां प्रैषीम्यस्मत्स्वेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमांसौमन्धरस्त्रामी चत्वार्यष्ट्यवसानि च ॥९७॥
 भावना च विस्तृक्स्थिर रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्चा च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥

अथैकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्धीतानि च मङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८८॥
 आचाराङ्गस्य चूले हे आद्यमध्यनदयम् ।
 दशवैकालिकस्थान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥१००॥
 इत्याख्याय खूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः खूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाहुहम् ॥१०१॥
 न ददौ वाचनं तस्यायोग्यो ऽसौत्यादिग्रहुहः ।
 दीक्षादिनाम्नभृत्येषो ऽप्यपराधम्व्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च नञ्जागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शास्त्रं पापमित्यवदद्गुहः ॥१०३॥
 खूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः खन्यतामिति चामवौत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्षिदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनं तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 खूलभद्रस्ततः सर्वसङ्केतामानयद्गुहम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽस्मि प्रसादमे ॥१०६॥
 सूरिः सङ्गं बभाषे ऽथ विचके ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्त मन्तार्षे एव तत् ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यग्रिष्ठाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्केतापवादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुष्केदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥

अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया नहि ।

इत्यभिधाह्य भगवान्स्वल्गभद्रमवाचयत् ॥११०॥

मर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्वल्गभद्रो महासुनिः ।

न्यवेति चाचार्यपदे श्रीमता भद्रबाहुना ॥१११॥

वैरमोक्षाद्वर्षशते सप्तत्यये गते सति ।

भद्रबाहुरपि स्वामी यथौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥

ततः प्रबोधं जनयन्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्त्वन्निधानकोशः

श्रीस्वल्गभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावल्लौ-
चरिते महाकाव्ये बिन्दुसार-अशोकश्रीकुणालकथा-सम्प्रतिजन्म-
राज्यप्राप्तिस्वल्गभद्रपूर्वग्रहण-श्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः
सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यं खूँलभद्रो ऽपि आवक्ष्यामन्यदा यद्यौ ।
वाङ्मोक्षाने च समवासाचौर्दृषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः आवस्तौवान्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तचोक्षाने समाययौ ॥२॥
भगवांस्खूँलभद्रो ऽपि जगद्भङ्करस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
खूँलभद्रः खसुहृदं आवस्तौवामिनं निजम् ।
धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
म मे प्रियसुहृन्नमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागाक्ष पुनः स्नेहको ऽपि मः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् स्थानो वा स्यादिति स्मयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुयाजो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवांस्खूँलभद्रस्ततो वनात् ।
वन्दाहभिरभिमुखैश्चर्च्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्तौभिर्गीयमानतपोगुणैः ।
भक्तानां श्रीमतां हृत्त्रैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
आवृत्तवृत्तपद्माभविषलत्कन्धराननेः ।
चयोसरैः आद्रुजनेः प्रेक्ष्यमाणमुखामुजः ॥९॥
नगरीमध्यस्थैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
अगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सद्यनि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशास्त्रीव जङ्गमः ।
 ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥११॥
 समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यमवस्यधीः ।
 स्खलभद्रमवन्दिष्ट भुतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥
 ततः सा स्खलभद्रायादापयन्महदासनम् ।
 सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥
 भगवानयस्यसक्ते प्रतिनिष्ठ्य तदासनम् ।
 तां धर्मचणनिर्वाहोदन्तेनाम्बयहीदथ ॥१४॥
 पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।
 भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥
 धनेश्वर्ययदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।
 व्यथते स्म धनं सर्वं यद्गृहे भूद्वहिः स्थितम् ॥१६॥
 सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूत्तुष्टरेव दृष्टादपि ।
 श्रयाः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥
 न चापत्यूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।
 निर्भाग्यस्थान्तिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥१८॥
 स वणिग्श्ववहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।
 गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥
 ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।
 चाख्यातुं चिन्तयामास तस्यै सूरिः कृपानिधिः ॥२०॥
 धनोपदेशव्याजेन भगवान्दत्तवच्छया ।
 अधःस्थितनिधिं सत्त्वं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥२१॥

व्याहर्षीदृष्टि संसारस्वरूप पश्य कीदृशम् ।
 गृहमौदृक्त्वं भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मम् ॥
 एवमाख्याय भगवान्भनेश्वर्या मुञ्जमुञ्जः ।
 ययौ विहर्तुमन्यचार्यतं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥
 धनदेवस्ततो स्नाभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृग्यतस्नादृगागान्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥
 स्त्रूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्वनेश्वरी ।
 सवर्धं सो ऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानिति ॥२५॥
 साय्याख्यस्त्रूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्नाभस्याभिमुखवृत्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥
 धनदेवो ऽप्यदो दधौ तस्य ज्ञानाम्भवारिधेः ।
 नक्षत्राभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥२७॥
 स्नाभमुद्दिश्य वृत्ताभिनयो यदिदधे मुञ्जः ।
 तत्रूनमस्य स्नाभस्याधस्तात्संभाव्यते निधिः ॥२८॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्नाभमृजमचौखनत् ।
 तच्च चाविरभूद्व्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥
 धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोपमः ।
 स्त्रूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च व्यस्मरन्नहि ॥३०॥
 स्त्रूलभद्रस्य वक्ष्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।
 वन्दनाद्यान्यदा सो ऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥३१॥
 ततश्च वसतौ गत्वा स्त्रूलभद्रं महाशुनिम् ।
 ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥३२॥

ऊचे च खूलभद्रं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तौर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्महम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

भूयास्त्वमार्हत इति खूलभद्रेण जल्पिते ।

ओमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ ३५ ॥

स्वामिना खूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दौर्चितौ ।

आर्यमहागिरिचार्यसुहृत्सौ चाभिधानतः ॥ ३६ ॥

तौ हि यच्चार्यथा वाक्यादपि माचेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्सिनौ ॥ ३७ ॥

खड्गधारेव तौ त्रं तावतौ चारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पाक्षयामासतुर्नतम् ॥ ३८ ॥

तौ खूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ ३९ ॥

शान्तौ दान्तौ सन्धिमन्तावधौता-

वायुशान्तौ वाग्मिनौ बृहभक्तौ ।

आचार्यत्वे न्वस्य तौ खूलभद्रः

काशं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-

चरिते महाकाव्ये आर्यमहागिरिचार्यसुहृत्सिदीपा-खूलभद्रसर्ग-

गमनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

एकादशः सर्गः ।

भविकुण्डलुटङ्गनौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महौ विहरतः स्मर्यौ महागिरिसुहृत्स्वनौ ॥१॥
काशकसेण भगवाञ्जगद्भूमहागिरिः ।
श्रियाक्षिप्यादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहृत्स्विने ।
विहृतं जिनकल्पेन त्वेको ऽभुक्कनसा स्त्रयम् ॥३॥
व्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्चास्त्रितो ऽपि हि ।
जिनकल्पार्हया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षको वारिदा इव ।
विहरको ऽन्यदाजग्मुः पाटस्त्रौपुत्रपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्थसुहृत्स्विना ।
संबोधितः श्रावको ऽभुञ्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहृत्स्वाख्यातधर्मानुवादेन स्त्रजनामपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोधमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नावुधन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यङ्गवग्स्त्रजना मया ।
न पारिता बोधयितुं ताग्बोधयितुमर्हसि ॥९॥
इति तत्प्रतिबोधार्थं सुहृत्सो तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥

प्राविशन्तत्र भिचार्यं तदा चार्चमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्स्ती वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठपुत्राश्च युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं दुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्स्ती स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिचामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिचाशना श्रुते ऽपरथा क्युरूपोषिताः ।
 सुगृह्यैतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं स्तुत्वा प्रतिबोधास्त्रिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्स्ती भगवान्यथौ ॥१५॥
 श्रेष्ठपि स्वजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिचार्यमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम् ॥
 स्वजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिचार्यं च द्वितीये ऽङ्गे तेज्ज्वागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायाज्यं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिबन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्वातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।
 अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहृत्स्तिनम् ॥२०॥
 त्वया श्रो ऽविनयं कृत्वा नेषणां महती कृता ।
 ते हि त्वदुपदेशेन भिचां मङ्गमवज्जयन् ॥२१॥

नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्मुहुरपि ।
 क्षमयामास पादाघे लुठकार्यमहागिरिम् ॥२९॥
 इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुष्मयिनौ पुरौम् ।
 कदापि क्वापि तिष्ठन्ति स्त्रभूमौ हि मञ्जौभुजः ॥२९॥
 जीवन्तस्त्रामिप्रतिमारथयात्रां निरौचित्यम् ।
 आघातावन्यदावन्त्यां महागिरिसुहृत्तिनौ ॥२९॥
 पृथक्पृथक्स्वमत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
 तयोरतिमहागच्छस्तौ नैकचमङ्गमः ॥२९॥
 निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्त्रामिनो रथः ।
 मनोमयूरजक्षदः पौराणां भक्तिशक्तिनाम् ॥२९॥
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीमन्नेनास्त्रिलेन च ।
 अश्वौघमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्त्रलम् ॥२९॥
 गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
 आतायनस्थितो दूराद्दर्शार्थमुहृत्तिनम् ॥२९॥
 दध्यौ चैवं मुनीन्द्रो ऽथ मन्मनःकुसुमोदुपः ।
 क्वापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥
 एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्च्छितो न्यपतन्नृपः ।
 आः किमेतदिति वदन्धधावे च परिच्छदः ॥२९॥
 व्यजनैर्वीर्यमानस्य मिथ्यमानस्य चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्यादवनिश्रामनः ॥३०॥
 स प्राग्जन्मशुभं ज्ञात्वा जातिसृत्या सुहृत्तिनम् ।
 तदेव वन्दितुमगादिस्रुतान्यप्रयोजनः ॥३०॥

पञ्चाङ्गसृष्टभूपीठः स नित्यसुहस्तिनम् ।
 प्रप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवत्कीदृशं फलम् ॥२२॥
 सुहस्तौ भगवाभाख्यन्मोक्षः स्वर्गश्च तत्फलम् ।
 अपृच्छद्भूपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥२३॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजग्राज्यादिकं फलम् ।
 सुहस्तिनैवमाख्याते द्वाक् प्रत्येति स भूपतिः ॥२४॥
 नखाच्छोटनिकां हत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुञ्चः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥२५॥
 सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूयमुपलक्ष्यध्वेऽथवा नहि ॥२६॥
 आचार्योऽप्युपयोगेन ज्ञातोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्ष्येऽहं स्त्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥२७॥
 महागिर्याचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाम्यामागच्छाम नरेश्वर ॥२८॥
 संकीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥२९॥
 तत्राभूदतिदुर्भिक्षं तत्राप्यस्मासु भक्तिमान् ।
 लोको भक्तादिकं दातुमुपाकंस्त विशेषतः ॥३०॥
 भिक्षार्थं साधवोऽन्येष्टुरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविशुः पृष्ठतस्तोषां रङ्ग एको विवेश च ॥३१॥
 तच्चेष्ठाकारमर्षादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥३२॥

साधूनामाप्तभिषाणां वसतिं प्रति गच्छताम्
 चतुः सो ऽग्रीवोद्वहो दीयतां मम भोजनम् ॥ ४४ ॥
 ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधौना न किञ्चिद्वातुमौम्हसे ॥ ४५ ॥
 ततः स रङ्गः साधूनामप्येव वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तच्च दृष्ट्वास्मानयाचत च भोजनम् ॥ ४६ ॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्मनुना पयि ।
 याचिता वयमप्युत्सेर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥ ४७ ॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणेः ।
 भावौ प्रवचनाधारो यद्रङ्गो ऽयं भवान्तरे ॥ ४८ ॥
 ततः स द्रुमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यथादत्ते परित्रव्यां कभसे भोजनं तदा ॥ ४९ ॥
 रङ्गो ऽचिन्तयदग्रे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनस्वाभक्तम् ॥ ५० ॥
 प्रतिपन्नं परित्रव्यां ततो रङ्गं तदैव तम् ।
 प्रत्राव्यायुभुजानेष्टं मोदकादि यथादधि ॥ ५१ ॥
 स स्नादं स्नादुमाहारं तथा स्नाकण्डमानवान् ।
 पन्थाः श्वासानिस्तस्यापि यथा दुःसहस्रो ऽभवत् ॥ ५२ ॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 बह्वशासो विपन्नः स श्वासजोवा हि देहिनः ॥ ५३ ॥
 स्त्रितो मध्यस्तभावेन रङ्गसाधुर्विपद्य सः ।
 कुशास्तस्मावनिपतेः स्तुतस्तुदपशयाः ॥ ५४ ॥

पुनर्विज्ञपयामास सुवर्तिनमिच्छापतिः ।

भगवंस्त्वत्प्रभादेन प्राप्तो ऽहं पदवौमिमाम् ॥१५॥

त्वया प्रव्राजितो न ह्यं तदाहं भगवन् यदि ।

अत्यष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥१६॥

तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।

भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥१७॥

जन्मन्यथापि गुरवो यूथं मे पूर्वजन्मवत् ।

अनुगृह्यते मां धर्मपुत्रं कर्तव्यमिच्छया ॥१८॥

क्षपाक्षरादिदेशार्थसुवर्तौ भगवान्मृपम् ।

जिनधर्मं प्रपद्यस्व परचेह च धर्मणे ॥१९॥

सर्गः स्यादपवर्गो वासुचार्हद्वर्मशास्त्रिणाम् ।

इह हृदयचक्रोशादिसम्पदस्रोतरोत्तराः ॥२०॥

अभ्यर्चयद्दीदध नृपस्तदये तदनुज्ञया ।

अर्चन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥२१॥

अणुव्रतगुणव्रतशिखाव्रतपवित्रितः ।

प्रधानश्रावको जज्ञे सख्यतिस्तत्प्रभृत्यपि ॥२२॥

चिसन्ध्यमप्यवन्ध्यञ्चोर्जिनाचामर्चति स्र सः ।

साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुविव चकार च ॥२३॥

स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।

अवदानरतो दानं दौनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥२४॥

आवेताञ्च प्रतापाञ्चः स चकाराविकारधीः ।

चिच्छत्रं भरतचेचं जिनाद्यतनमष्टितम् ॥२५॥

सुहृत्स्वाचार्यपादानामवन्धामेव तत्पुषाम् ।
 चेत्यथाचोत्सवस्यके मङ्गलान्यत्र वत्सरे ॥ ६६ ॥
 मण्डपं, चेत्यथाचायां सुहृत्सौ भगवानपि ।
 एतत् नित्यमसंयुक्ते श्रीमङ्गलेन समन्वितः ॥ ६७ ॥
 सुहृत्स्वामिनः शिष्यपरमाणुरिवाद्यतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निवस्यत् च सम्यतिः ॥ ६८ ॥
 याचोत्सवान्ते मङ्गलेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 याचोत्सवो हि भवति संपूर्णो रथयात्रया ॥ ६९ ॥
 रथो ऽथ रथशास्त्राया दिवाकररथोपमः ।
 निर्यथौ क्षणमाणिक्कद्युतिद्योतितदिक्कृत्यः ॥ ७० ॥
 श्रीमदहं प्रतिमाया रथस्याया मङ्गलैर्भिः ।
 विधिभिः स्वाचपूजादि आवकैरपचक्रमे ॥ ७१ ॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्वाचे स्वाचाश्चो न्यपतद्भ्याम् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेदशिखरादिव ॥ ७२ ॥
 आद्वैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविज्ञौषुभिरिवाकारि वक्त्राङ्गितांशुकैः ॥ ७३ ॥
 मासतौशतपक्षादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेबेन्दोर्हृता शारदवारिदैः ॥ ७४ ॥
 दद्यामानागुरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 चन्द्रभन्तप्रतिमा नौकवाहोभिरिव पूजिता ॥ ७५ ॥
 आराचिकं जिनाचायाः कृतं आद्वैर्व्यसिद्धम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रग्रैस्तद्गुणविभक्तम् ॥ ७६ ॥

वन्दित्वा श्रीमदर्चनमथ तेः परमार्हतेः ।
 रथैरिवागतोभूय खयमाचक्रवे रथः ॥७७॥
 नागरौभिदपक्कान्सहस्रौसकरासकः ।
 चतुर्विधातोद्यवादसुन्दरप्रेक्षणौयकः ॥७८॥
 परितः आविकालोकगौयमानोद्मङ्गलः ।
 प्रतीक्षन्विविधां पूजां प्रत्यङ्गं प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
 बह्वैः कुङ्कुमाभ्योभिरभिषिक्ताद्यभूतलः ।
 सम्यतेः सदनद्वारमासवाद ग्रनै रथः ॥८०॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 राजापि सम्यतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
 आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्विज्जकण्टकः ॥८१॥
 रथाधिष्ठां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।
 चपूजयन्मवानन्दसरोजसो ऽवनौपतिः ॥८२॥
 तदानौमेव सामन्तानाङ्गय निखिलानपि ।
 सम्यक्कं पादयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥
 मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्नामिनं यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रुथैरपि न मे किंविद्युद्बह्वैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाज्ञाय सामन्ता विशुष्टाः खल्वनौवृत्ति ।
 गत्वा चक्रुः स्नामिभक्त्या श्रमणानामुपासनम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन्प्रवयाचां तथानुगमनं तथा ।
 रथापि पुष्पवृष्टिं च चैत्यपूजां च ते क्षयः ॥८७॥

इत्यादि, श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि माधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्यतिस्त्रिन्विंशत्यामास निग्रीयसमये ऽन्यदा ।
 अनार्यैष्वपि माधूनां विहारं वतर्थांश्चकम् ॥८९॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दड्डं करं मम ।
 तथा तथास्मत्पुङ्गवा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः प्रैषीदनार्येषु माधुवेषधरास्मरान् ।
 ते सम्यत्याज्ञयानार्थानिवमन्प्रविशन्मुशम् ॥९१॥
 दिक्षत्वारिशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपाचाक्षपानादि देयमस्माकहो स्तथम् ॥९२॥
 अथेतत्त्वं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्यतिस्त्रिन्विंशत्यन्यथा पुनः ॥९३॥
 ततः सम्यतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 त्रे तु तत्पुङ्गवादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥९४॥
 एवं माधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्यतिना विज्ञप्ता हरवः पुनः ॥९५॥
 कदापि अमणा एते भगवन्मार्थदेशवत् ।
 अनार्यैष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो नहि ॥९६॥
 व्याजङ्गुः सूरयो ऽनार्यदेशेऽन्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचरित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥९७॥
 राजा प्रोवाच भगवन्मार्थैष्वपि सम्यति ।
 अमणाग्नेयं जानीध्वं तेषामाचारचतुरीम् ॥९८॥

एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादार्यैः केऽपि साधवः ।
 विहर्तुमादिदिशिरे ततो ऽभद्रमिच्छादिषु ॥८८॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तांसाधून्सम्यतेः पुरुषा इति ।
 ज्ञात्वा प्राकृशिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः ॥१००॥
 निरवद्यं श्रावकत्वमनार्यैष्वपि साधवः ।
 ब्रुवा गत्वा स्त्रगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥१०१॥
 एवं सम्यगतिराजेन स्त्रगत्वा बुद्धिगर्भया ।
 देशः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्षिरे ॥१०२॥
 राज्ञा प्राग्जम्बरद्वलं बौभत्सं स्मरता निजम् ।
 अकार्यन्त महामत्तः पृढारेषु चतुर्ष्वपि ॥१०३॥
 अथ निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तच्चानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाग्रिष्यताञ्चादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददिरे महानसनिर्योगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टास्मिति पृष्ट्वा महौभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादद्गृहे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तद्गुराजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अन्नताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 इत्थं दास्यामि वस्त्रेण सनिर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केष्वपि कार्येषु सौदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्त्रीचक्रः शङ्खिदर्शनात् ॥१०९॥

अमणोपासको राजा कान्दविकानयादिशत् ।
 तैसाव्यदधिविकेहृन्वस्वविकायकानपि ॥११०॥
 यत्किंषिदुपकुर्वते माधूनां देवमेव तत् ।
 तन्मूखं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातवर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥
 तत्तथार्थसुहृत्सौ तु दोषयुक्तं विदम्यपि ।
 येहे शिष्यानुरागेण क्षिप्रचित्तो बलौघसा ॥११३॥
 सुहृन्निमित्तस्वार्थमहागिरिरभाषत ।
 अनेवणौघं राजान् किमादत्से विदम्यपि ॥११४॥
 सुहृत्सुवाच भगवन्वया राजा तथा प्रजाः ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा त्रिआणयन्वदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगादार्थमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विमन्त्रोगः खल्वतः परमावधोः ॥११६॥
 सामाचारौघमानेर्हि माधुभिः माधु मंगतम् ।
 सामाचारौघविमन्त्रस्य भिक्षो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया बाल इव भङ्गः सुहृत्सपि ।
 आर्यमहागिरिपादान्वन्दितोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 मापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादःकृतमस्तु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरिच 'दोषः को नाम ते ऽयवा ।
 पुरा भगवता वीरस्त्रामिनेतद्धि भाषितम् ॥१२०॥

मदीये शिष्यमन्त्राने स्मृतभद्रमुनेः परम् ।

पतन्मूर्खा माधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१९१॥

स्मृतभद्रमुनेः पश्चादावां तौर्धर्मवर्तकौ ।

अभूव तदिदं स्नामिवचः सत्यापितं त्वया ॥१९२॥

स्थापयित्वेत्यसम्भोगिकल्पमार्थमहागिरिः ।

जीवन्तस्नामिप्रतिमां नत्वावन्त्या विनिर्धयौ ॥१९३॥

पूर्वं हि समवस्यतौ श्रीमत्स्वरमार्हतः ।

दशार्णभद्रमन्त्रोद्धसमये यानि जज्ञिरे ॥१९४॥

गजेन्द्रस्याद्यपदानि समायाते दिवस्यतौ ।

तथैवास्त्यु तच्चागात्तौर्धर्मार्थमहागिरिः ॥१९५॥ युग्मम् ॥

स्थाते तच्च महातौर्धर्म गजेन्द्रपदनामनि ।

त्यक्तदेशे ऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१९६॥

पार्थिवः सम्प्रतिरपि पाञ्चयज्ञश्रावकव्रतम् ।

पूर्णायुर्देव्यभूत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१९७॥

अथ विहृत्यान्यार्थसुहृद्व्युत्पत्तिनौ पुनः ।

जीवन्तस्नामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१९८॥

बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्सौ समवासरत् ।

वसतिं याचितुं प्रेषौत्पूर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१९९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्महे ।

सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशतं युवाम् ॥२००॥

तावप्युच्यतुरावां हि शिष्यावार्थसुहृत्तिनः ।

तदादेशेन कक्षाणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥२०१॥

विशाखां, वाचनकुटीं वसतिं चार्पयन्ततः ।
 सुहृत्सौ सपरौवारोऽप्यलं चक्रे ततश्च ताम् ॥१३१॥
 परावर्तितुमात्रेभे प्रदोषमयेऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीशुल्काभिधमध्ययनं वरम् ॥१३२॥
 भद्रायाश्च सुतोऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३३॥
 द्वाचिंशता कक्षैः स क्रौडन् स्वःस्त्रीनिभैरपि ।
 तस्मिन्मध्ययने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३४॥
 तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासुरनूनधीः ।
 प्रासादाद्भुतमुत्तीर्थं वसतिद्वारमाययौ ॥१३५॥
 अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।
 मंजातजातिस्मरणो यथावाचार्थसन्निधौ ॥१३६॥
 गत्वा शोवाच भगवम्भद्रायास्तनयो ज्ञानम् ।
 पुरा च नलिनीशुल्कविमाने चिदग्रोऽभवम् ॥१३७॥
 विमानं नलिनीशुल्कं जातिमृत्वा मया कृतम् ।
 तत्रैव गन्तुं भूयोऽद्य परिविज्रजिषाम्यहम् ॥१३८॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रजाजयत प्रामिति ।
 आचार्यमिश्रा जगद्ः सुकुमारोऽसि दारक ॥१३९॥
 सुखदा लोहचणकाः सुस्पर्शा वज्रयोऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिहोपज्जं तपोऽतीचारवर्जितम् ॥१४०॥
 भाद्रेयोऽभिदधे बाढं प्रमथ्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।
 सामाचारौ चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४१॥

आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनग्रनाश्विताम् ।
 आदास्ये सत्त्वमालम्ब्य लोकं कष्टमिदं खलु ॥१४३॥
 गुरुकृषे महाभाग प्रव्रज्यां चेच्छिष्टच्छसि ।
 तदनुज्ञापय निजाम्बन्धुनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृष्टे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आपप्रच्छे निजाम्बन्धुननुजज्ञे तु तेर्नहि ॥१४५॥
 भद्रास्तनुस्ततः केशांस्तचैवोदखनतस्त्वयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृशूपो यथाचार्यसुहृत्स्याचार्यमभिधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्वपुत्र्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिसुस्रवन् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमचमः ।
 गुरुनाप्रच्छेद्य सो ऽन्यच्च यथावनग्रनं चिकौः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपटदयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तप्रपतेः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चित्ताभस्रधूमरोभूतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं कौडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनग्रनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्त्यक्षपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्वृता ।
 लिहाना जम्बुकौ कापि तचोद्देशे समासथौ ॥१५३॥

तत्पादप्रक्षरद्रक्तपङ्कजान्धेन भूयसा ।
 अग्निशुः सा विवेकाय मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥
 शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।
 तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्येव सोदरा ॥१५५॥
 चटचटिति सा चर्म चटचटिति जङ्गलम् ।
 धगद्धगिति मेदस्य कटत्कटिति कौकसम् ॥१५६॥
 भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।
 तद्विभक्तपादपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मम् ॥
 तथापि न चक्ष्ये स प्रत्युतामल सान्त्विकः ।
 अपि तां पादखादिचौ पादमंवाहिकामिव ॥१५८॥
 एवं द्वितीये प्रहरे तद्रूढं च खाद मा ।
 साधु दृश्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षीत्क्षिपां तु मः ॥१५९॥
 तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।
 म तु दधौ मथल्लेषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥
 तुर्यं च यामे यामिन्या महामन्त्रो विपद्य मः ।
 विमाने नञ्जिनोगुह्ये महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥
 वन्धो महानुभावो ऽयं महामन्त्रो ऽयमित्यथ ।
 तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरेः ॥१६२॥
 तद्वायांस्तमपश्यन्धः पृच्छन्ति स्म सुहृत्तनम् ।
 आख्याहि भगवन्नम्रत्यतिः कथमभूदिति ॥१६३॥
 उपयोगेन विज्ञाय सुहृद्व्यपि हि तत्तथा ।
 तदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।
 भद्रायाः पुरतः सवे तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
 अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यथे ।
 अशाने प्रयथौ तच्च कन्धारौवनलाङ्किते ॥१६६॥
 आलुष्टं दिशि नेर्द्ध्यां दृष्ट्वा स्नोः कलेवरम् ।
 रगोद वाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥
 भद्रा वधूभिः सहिता रुदतौ विललाप च ।
 प्राणानपि किमत्याचौरस्मानिव किमौदृशः ॥१६८॥
 वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
 किं नाम नालमल्लथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
 का नाम रात्रिः कल्याणौ सा भविष्यत्यतः परम् ।
 या स्त्रे दर्शयित्वा त्वामस्मान्जौवधिष्यति ॥१७०॥
 निर्मोहौभूय यद्यस्मान्पर्यहार्षीर्ब्रते च यः ।
 तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूते यदुज्जिताः ॥१७१॥
 विलस्येवं बभूव भद्रा सिप्राणदौतटे ।
 तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदतौ समयोचितम् ॥१७२॥
 भद्रास्नोर्गृहिण्यो ऽपि विलस्य च विलस्य च ।
 सिप्रायां चक्रिरे शङ्खोद्धरणं किञ्चवामसः ॥१७३॥
 सुतमृत्युममुद्रुतशोकानलकरालिता ।
 भद्रा तदैकप्रव्रज्यां शमासुततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
 भद्राय सद्ने गत्वा मुक्तेर्कां गुर्विणौ वधूम् ।
 वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्या जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभृतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुत्तकैः ॥१७७॥
 भगवानार्यसुहृत्स्यपि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्थ ।
 विहितानशनस्यक्ता देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि अविरावजौ-
 चरिते महाकाव्ये मन्त्रतिराजचरित्र-आर्यमहागिरिस्त्रिगंगमन-
 अवन्तिसुकुमालनलिनौगुप्तगंगमन-आर्यसुहृत्स्त्रिगंगमनवर्णनो नाम
 एकादशः सर्गः ॥

द्वादशः सर्गः ।

सुहृत्स्तिनो ऽन्वये वज्रस्वामी च क्रमयोगतः ।

अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथाय प्रपञ्च्यते ॥१॥

इहैव जम्बूद्वीपे ऽपागम्भरतार्धविभूषणम् ।

अवन्निरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥

तत्र तुम्बवनमिति विद्यते मन्निवेशनम् ।

निवेशनमिव औषां द्युमदामपि हर्षदम् ॥३॥

बभूव आवकस्तत्र अथो देव्या इवात्मजः ।

इभ्यपुत्रो धनगिरिगिरौल्लतधनोच्चयः ॥४॥

मध्यमेनापि वयसा तस्य भुषितवर्णः ।

हृदये नाविशत्कामः प्रशमदाःस्वरचिते ॥५॥

धर्मादर्पो भवतीति न्यायशास्त्रेऽप्यधीयते ।

सो ऽर्थादपि व्यधाङ्गमं पात्रेभ्यो ऽयं नियोजयन् ॥६॥

ब्रह्मचर्यपरौषाणं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।

इत्येष कन्यां मोदोक्तुं सो ऽर्हङ्गमपरायणः ॥७॥

यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।

प्रार्थयेते स्म पितरौ तद्दाहमहोत्सवे ॥८॥

तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचौकयत् ।

अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मम् ॥

इतस्तु धनपालस्य महेभ्यस्तु नन्दना ।

सुनन्दोऽपि धनगिरेर्दोषाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥

महेभ्यो धनपात्रो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिष्टश्वे ॥११॥
 भ्रातार्यग्रमितो नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
 परिब्रज्यां सिंहगिरेशार्यस्यां द्विसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिभोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 दनस्याष्टापदगिरौ गौतमस्वामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमण्यसामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
 अन्तर्वक्षौ धनगिरिस्तां जालोचे विशृङ्खलीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रब्रजाम्यहम् ॥१६॥
 अमनौषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रब्रज्येव प्रेयसौ मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
 दत्तुक्त्वा तां धनगिरिरवकयक्षुटीमिव ।
 हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वं गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽयं दाविश्रन्तिमपि सहमानुः परीषद्भान् ।
 सुदक्षपं तपस्त्रये स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥
 स स्त्रैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्धृतः ।
 श्रुतशरं गुरोः पार्श्वोत्पथः कूपादिवाददे ॥२०॥
 नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि गन्धनम् ।
 अजीजनञ्जनानन्दं सरसौव सरोदहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपाचाष्पङ्गनाः स्तुतिकाग्रैः ।
 प्रतिजागरणाघातास्तं बाष्पमिदमृचिरे ॥२१॥
 यदि जात न ते तातः प्रात्रजिह्वन्तदोत्सुकः ।
 जातकर्तोत्यवः श्रेयानभविष्यन्ततः खलु ॥२२॥
 स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्त्रामिनं विना ।
 बह्वीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२३॥
 स तु बाष्पो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणखाद्यवात् ।
 तासामाकर्णयामास तं संस्त्रापं समाहितः ॥२४॥
 अचिन्तयच्च मन्त्रातः परिब्रज्यामुपाददे ।
 एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२५॥
 संजातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन् ।
 इथेव क्षीरकण्ठो ऽपि पिथ्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥२६॥
 कथमुद्विष्य मां माता त्यज्यतीति विचिन्तय सः ।
 मातुरङ्गस्त्रितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२७॥
 न रागमधुरैर्गानैर्न कौडनकदर्शनेः ।
 न वस्त्रदोस्तप्रेक्ष्णाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२८॥
 नोत्सृजन्मृत्युलोकाभिर्न सुखातोषवादभैः ।
 न शिरसुस्वनेनापि विश्रम्भाम स रोदनात् ॥२९॥ युग्मम् ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्माषाः पडत्यगुः ।
 आसवाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सूनुना ॥३०॥
 अन्वदा तु सिङ्गरिक्तपागास्तुल्यवेद्येन ।
 विनेषैर्धनगिर्यार्षग्रमितादिभिराहतः ॥३१॥

वसन्तां तस्मिन्वांसं च नत्वा मिहगिरिं गृहम् ।
 धनगिर्यार्थं श्रमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥ ३२ ॥
 स्त्रजनाः सन्ति नावस्मिन्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौक्ताकेण नियोगेन तान्विवन्धयिषावहे ॥ ३३ ॥
 तथोच्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा मिहगिरिगृहकचे ऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३४ ॥
 महार्जुनाभो ऽद्य वां भावौ क्षमेथे यद्युवां सुनौ ।
 सचित्तं वायचित्तं वा तदादेयं मदाश्रया ॥ ३५ ॥
 सद्ने ऽथ सुनन्दाया जगत्पुत्नौ महासुनौ ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्दार्ढ्यायातौ निवेदितौ ॥ ३६ ॥
 महिषास्योचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्वया ।
 अर्पणीयो धनगिरेः क्व नेत्यत्येष दृश्यताम् ॥ ३७ ॥
 गिरानन्दा सुनन्दापि तस्मादाय सनंधयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥ ३८ ॥
 इत्यन्तं कालमात्रेव बालकः पाक्षितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥ ३९ ॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं क्षमन्मजम् ।
 गृह्णाण मामिव त्याज्यौर्मा स्मैमपि मम्यति ॥ ४० ॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कस्यापि पश्चात्तापं तु याम्यसि ॥ ४१ ॥
 मा कृपाः सर्वथेदृशं क्षुब्धे वा क्षुब्धं तत् ।
 समर्थं साक्षिकां भद्रे पुनर्ज्ञानं न क्षम्यसे ॥ ४२ ॥

ततश्च साक्षिणः कृत्वा मनिर्वदं सुमन्दया ।
 नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पाचवन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुनन्दासदनादृषौ तावात्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽप्येतुर्गुरुमस्त्रिधौ ॥४६॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुभारत ॥४७॥
 आयासित इवामि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपाचमर्भकम् ।
 कान्था सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदौष्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्तुयमाददे ॥५०॥
 शिशोस्तस्यातिभारेण मद्यः सिङ्गिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महीपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारभङ्गुरकरे गुरुकृचे सविस्मयः ।
 अहो पुंरूपश्चदञ्जमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावौ प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्प्रभम् ॥५३॥
 साध्वीनामिति तं बालं पालनाथार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्ज इत्यभिधामपि ॥५४॥

गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवास्थाय पाक्ष्माचार्यथक्थ ॥५५॥
 कुमारमृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्थः पर्यपासयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।
 अद्भुतदङ्कं संचचार हंसो ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
 उक्षापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोक्षापपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वञ्चस्य मत्कियाम् ॥५९॥
 तथोद्वृद्धपरौणामो वञ्जो बालो ऽपि मंथमात् ।
 न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तामामभौस्वदम् ॥६०॥
 बुभुजे प्रासक्तं वञ्जः प्राणयाचाकृते सुधौः ।
 अतिस्मरणमंजातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकौर्षति स्म बालो ऽपि नोहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा यदा मञ्जुतां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां युग्मभूरिव ।
 वञ्जो ऽभवत्प्रीतिगुणं ममानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानेर्बालकौडां प्रपञ्चयन् ।
 वञ्जः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वञ्जं दृष्ट्वा सुनन्दापि संरूपं शीलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽद्याचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनौ ॥६५॥

अग्नौपुचसम्बन्धं तवासुख्यार्भकस्य च ।

न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरूणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥

इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्ये श्रय्यातराः सुतम् ।

ततश्चैक्षिष्ट सा वज्रं दूरस्थेव परस्त्रवत् ॥६७॥

महता त्वपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।

धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥

इतो ऽपि चाचलपुरविषये श्रीविभूषणे ।

कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥

अम्बराले तयोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः ।

पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादके परिधाय च ।

जले ऽपि स्नानवत्पादौ विन्यस्यन् संचचार सः ॥७१॥

एवं च पादुकाङ्कः स नित्यं जलवर्तना ।

पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥

नहि वो दर्शने कोऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।

अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥

तत्रागादार्धश्रमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।

विहारक्रमयोगेण योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥

तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्चताः ।

स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपश्लुचकैः ॥७५॥

तदाकर्णार्धश्रमितः श्रुतश्राने स्फुरत्यपि ।

ज्ञात्वा मतिबलेनापि अगाद स्नानुपासकान् ॥७६॥

नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा कालपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमाचक्षिहे माध्वे युष्मादृशामपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स्म अद्वयतापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तन्निमग्न्यताम् ।
 गृहगतस्य तस्याङ्गी प्रकाशो पादुके अपि ॥८०॥
 आवकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमग्न्यत ।
 एकस्य आवकस्यैकस्यागात्परिवृतो जनेः ॥८१॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रकाशयाम्यहम् ।
 ये चाक्षयन्ति तत्पादावात्मानं चाक्षयन्ति ते ॥८३॥
 तदस्मान्मुमुक्षुर्वै निक्षारयितुमर्हसि ।
 स्तुल्ययन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चाक्षयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥८५॥
 तत्पादपादकाशौचमकार्षीत् तथा यथा ।
 तच्च प्रलेपगन्धो ऽपि नास्माकौचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकापणीः ।
 अभोजयत्कार्त्तवन्नात्पुष्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥

तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदौहोजनास्त्रादं विगोपागमशङ्कया ॥८८॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरिन्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्हृतो जलस्तम्भस्तुद्वहलदिदृचया ॥८९॥
 लेपाग्रयः स्यादद्यापि कोऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अस्त्रीकसाहसं कृत्वा प्राम्प्राविशदम्भसि ॥९०॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुवति स्म सरिन्तीरे स तापसस्तुमारकः ॥९१॥
 वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥९२॥
 दत्तताले च तत्काशं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तचागुः श्रुतस्कन्धधुरंधराः ॥९३॥
 ततश्चिकौर्षवः स्तस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिचिपुर्यागविशेषं सरिदन्तरे ॥९४॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदार्यवर्धो धुर्यो महात्मनाम् ॥९५॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः सपरौवारः परतौरभुवं ययौ ॥९६॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविजिजरे तद्गङ्गास्त्रिको जगः ॥९७॥
 आचार्यस्थार्यशमितस्याग्निकं प्राज्ञजस्य ।
 सर्वं मयितमिथ्यात्वात्तापसा एकचेतसा ॥९८॥

ते ब्रह्मद्वीपवासिन्य इति जातास्तदन्वये ।

ब्रह्मद्वीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥८८॥

इतस्तु वल्गुलचक्षुः क्रमेणाभूस्त्रिधाधनः ।

तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आचयुः ॥१००॥

आयास्यति धनगिरिरुह्यीत्यामि स्त्रमात्मजम् ।

सुनन्दैव चिन्तयन्ती तेष्वाद्यातेष्वमोदत ॥१०१॥

सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।

ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अथाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्मभ्यमयं शिशुः ।

वान्तास्त्रमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥

विक्रौतेष्विव दत्तेषु स्त्रामित्वमपगच्छति ।

मा याचिष्टाः सुतं दत्त्वा त्वयेष परमास्तितः ॥१०४॥

पक्षयोर्द्वयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।

ल्लोको ऽवादौदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥

ततः सुनन्दा ल्लोकेन सहिता नृपपर्वदि ।

जगाम महामहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥

राज्ञो न्यषौददामेन सुनन्दा ढक्षिणेन तु ।

श्रीमाम्महः समस्तो ऽपि यथास्थानमयापरे ॥१०७॥

परिभाष्य दयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।

वेनाहृतः संमायाति वास्तव्य भवत्वमौ ॥१०८॥

तं निर्णयममंभातां तौ तु पञ्चावभावपि ।

इति चोचतुरादौ कः सनुमाह्वातुमर्हति ॥१०९॥

स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा व्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसंघटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घते ॥११०॥
 मातैवाङ्गयतामादाविथं दृक्करकारिणी ।
 नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा बह्वृषो बालकौडनकानि च ।
 विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्वाः पत्तयो ऽमी अमौ रथाः ।
 तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृह्यैहि दारक ॥११३॥
 मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्करास्थान्यदयदः ।
 यद्विष्कृषि तदस्येव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥
 तवायुग्रग्लषीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
 शिरं जीव चिरं नष्ट सुनन्दाभाशु मोदय ॥११५॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
 त्वमेवासीति मां दीनां परिस्वङ्गेण जीवय ॥११६॥
 विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्थान्य पश्यतः ।
 चदयं मे ऽन्यथा भावि पक्ववाल्गुवद्विधा ॥११७॥
 एहि वंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुह ।
 कुक्षिवासावकयो मे न कभ्यः किमियानपि ॥११८॥
 एवं क्रीडनकैर्भक्ष्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
 सौमन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
 न मातुषपकाराणां कोऽपि न्यादनृषः पुमान् ।
 एवं विदक्षपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्ष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
 तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १२१ ॥
 इदं च धन्या माता मे ऽल्पकर्मा प्रमज्जिष्यति ।
 उपेक्ष्यमत्या ज्ञापातमावजं दुःखमप्यतः ॥ १२२ ॥
 दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वञ्चो वञ्चदृढाग्रयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानास्य चचास्य मनागपि ॥ १२३ ॥
 राजावादीत्युनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्लसौ ।
 नागादाह्वयमानस्वामजानन्निव मातरम् ॥ १२४ ॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमौरितः ।
 रजोहरणमुत्तिष्ठ जगादैवं मिताचरम् ॥ १२५ ॥
 व्रते चेद्भवसायके तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्तथम् ।
 तद्भजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥ १२६ ॥
 वञ्चसादैव कलभ इवोत्तिष्ठकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रकणत्पादघर्षरः ॥ १२७ ॥
 गत्वा च पितुस्तत्कृमधिरुक्ता विशुद्धधीः ।
 तद्भजोहरणं लौलासरोजवदुपाददे ॥ १२८ ॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमशृङ्ख इव प्रवचनश्रियः ॥ १२९ ॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदल्लघुतिष्ठितः ।
 स रजोहरणादृष्टिं नान्यथादात्मनागपि ॥ १३० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीर्व सद्यो ज्ञानिमुपेयुवौ ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥

भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।
 प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥ १३ १ ॥
 न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
 तन्ममापि परित्रज्या श्रेयसौ गृह्णवासतः ॥ १३ २ ॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
 वज्रमादाय वमति प्रथयुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १३ ३ ॥
 व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावदया अपि ।
 इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्यत ॥ १३ ४ ॥
 उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभृद्भृशम् ।
 सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥ १३ ५ ॥
 पठदार्यमुखाच्छृण्वन्नृण्येकादशापि हि ।
 पदानुसारौ भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १३ ६ ॥
 अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।
 ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥ १३ ७ ॥
 अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
 धाराधरो ऽस्त्रण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥ १३ ८ ॥
 यक्षमण्डपिकाप्राये स्थाने कायस्त्रवज्जले ।
 आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः मपरिच्छदाः ॥ १३ ९ ॥
 प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्यामरा जृम्भकास्तदा ।
 सत्त्वं परौचितुं तत्र वणिग्मूर्तीर्विचक्रिरे ॥ १३ १० ॥
 उत्पर्याणितबद्धाश्चरुषभं चरदौघकम् ।
 मण्डलौकतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १३ ११ ॥

जयनच्छस्त्रविक्रियवस्तुगोणीपरस्परम् ।

राट्कासोत्तौर्णपाचौकं सुज्ञानजनसङ्कुलम् ॥ १४३ ॥

दणप्रावरणच्छत्रसंभरत्कर्मलज्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥ १४४ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्बिबौकसः ।

न्यमन्मयन्त भिचार्यं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥ १४५ ॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिशुर्भिचानयने विनयोऽज्ज्वलम् ॥ १४६ ॥

वज्रो ऽथावाश्रयकों कृत्वा दितौयमुनिना सह ।

विहर्तुं निरगादौर्थाशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥ १४७ ॥

तुषारान्यततो वृद्धा चमरेणुनिभानपि ।

वज्रो निववृते च द्राग्भीतो ऽस्कायविराधनात् ॥ १४८ ॥

तुषारमात्रामयम्बुवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आकाशत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥ १४९ ॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृष्ट्यभावेन चाचलत् ।

जगम च तदावामं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥ १५० ॥

समम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्तया ।

द्रव्यचेचकालभावैरूपयोगमदत्त मः ॥ १५१ ॥

कूष्माण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राट्कममम्भवि ।

इदं चोष्ण्यिनौचेचं स्वभावादपि कर्कशम् ॥ १५२ ॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽयनिमेषाच्चा अभ्यसृकृषरणा इति ॥ १५३ ॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां नहि कल्पते ।

तस्मादनान्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिचां वज्रस्त्रामी न्यवर्तत ।

प्रत्यचीभूय तैसाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुखदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमानेह त्वमद्यापि हि नः सुखत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषभृतो ऽमराः ।

निष्कथं कृत्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

श्लेष्ट माखन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।

मेगमीभूय तेर्देवेर्धृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जयाहोपयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुखदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते खं खं स्थानमथो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।

पदानुसारिण्य्याप्ता सुखिरैकादशाऽपि ॥१६१॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यपूर्वगताद्यपि ।

तन्तज्जघाह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥१६२॥

यदा पठेति स्खविरा वज्रं स्माज्जस्तदा हि सः ।

किञ्चिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥

स्खविराज्ञाभङ्गभीरुः खशक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अथान्सुदृण्मिच्छित्वो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥१६४॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भिचार्यं साधवो ययुः ।
 आचार्यमित्रा अपि ते वशिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥ १६५ ॥
 तस्यौ तु वज्र एकाकी पद्मादसतिरक्षकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः संन्यवैविशत् ॥ १६६ ॥
 आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृणोर्धरध्वनिः ॥ १६७ ॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥ १६८ ॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गङ्गगङ्गारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥ १६९ ॥
 अस्मदागमनममौ पालयन्तो महर्षयः ।
 स्नाध्यायं कुर्वते भिचासुपादाय समागताः ॥ १७० ॥
 आचार्यास्तु विदांसकः क्षणं खिला विमृश्य च ।
 यथैष वज्रबालर्षेर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥ १७१ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।
 यद्वृत्ते तत्किमर्थेष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ १७२ ॥
 स्वविरैः पाद्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
 बाह्यात्पाठालम् इति ज्ञात्वाशिक्ष तदा वयम् ॥ १७३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भूदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥ १७४ ॥
 शब्देन महताचार्यासुर्गुणैर्धेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्ण्यैदंस्मादसौ ऽपि विह्वरात् ॥ १७५ ॥

उपेत्य जिह्मिगतनिर्ण यावन्नाविग्रहः ।
 तावन्ता वेष्टिका वज्रः स्खलस्थाने सुमोच च ॥ १७६ ॥
 अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽङ्गी ममार्ज, च ।
 तद्गुजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्ठयन् ॥ १७७ ॥
 आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 बालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥ १७८ ॥
 आचार्यास्मिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यथौ ।
 श्रुतसागरपारौणो रक्ष्योऽवज्ञास्यदौभवन् ॥ १७९ ॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥ १८० ॥
 इत्याचार्या विभार्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।
 यास्यामो याममसुकं द्विचाहं तत्र नः स्थितिः ॥ १८१ ॥
 यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नास्य साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥ १८२ ॥
 वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिग्रहः ।
 भक्तत्वाद्विचार्यैव प्रत्यपद्यन्ते ते तथा ॥ १८३ ॥
 प्रातःकृत्यं काथोत्सर्गवाचनाद्यष्टणादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥ १८४ ॥
 गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायासुपाविशत् ।
 आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुस्व साधवः ॥ १८५ ॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिष्कृष्टान् ।
 सङ्क्रान्त्वा वज्रलेपाभाम्बज्रो ऽथास्त्रापकान्ददौ ॥ १८६ ॥

ये ऽत्यन्तमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
 उपपन्नमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥ १८७ ॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेऽपि ।
 तन्नयमद्भुतं वृद्धा गच्छः सर्वो विमिश्रिते ॥ १८८ ॥
 आलापात्साधवः पूर्वमधीताम्मुस्फुरानपि ।
 संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यतथैव तान् ॥ १८९ ॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्महर्षयः ।
 अयनेकवाचनाभिर्यावन्न गृहमन्त्रिधौ ॥ १९० ॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गृह्यार्थं विस्मयते ।
 वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्त्वन्धः समाप्यते ॥ १९१ ॥
 गृह्णो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥ १९२ ॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वामरैः ।
 वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥ १९३ ॥
 वज्रमध्यापयामो ऽयानधीतं यद्यदस्य हि ।
 उपेत्य पावतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥ १९४ ॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाययुः ।
 मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥ १९५ ॥
 किं वः स्नाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।
 बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥ १९६ ॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याङ्गिभ्यः सर्वं व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्यधुमदाज्ञया ॥ १९७ ॥

वज्रस्त्रिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणेः ।
 इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्या जगद्भवंत्वेवं तपोधनाः ।
 किं त्वसौ नावमन्त्रव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥
 अगमाम वयं याममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यथा वित्य यूयमस्येदृशागुणान् ॥२०१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।
 गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥
 सङ्केपानुष्ठानरूपोत्सारकस्यो ऽस्य संयताः ।
 कार्यं चाचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥
 ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।
 ग्रीष्ममध्यापयामास वज्रं गुरुद्वारधीः ॥२०४॥
 साक्षिमात्रोक्तगुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।
 प्रतिबिम्बमिवादृशः सर्वे जगद्ब्रह्म लीलया ॥२०५॥
 श्रुतज्ञो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।
 दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०६॥
 दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।
 तावानुपाददे वज्रेणाभ्यसुक्तलीलया ॥२०७॥
 अन्यदा विहरन्नास्ते यामाङ्गमं पुरात्पुनरम् ।
 पुरं दशपुरं जगमुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोञ्जयिनीपुर्यां संपूर्णदशपूर्वभृत् ।
 आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०८॥
 एकादशङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।
 ते स्मृच्छ्रित्या दशपूर्वग्रहणे कथमीशताम् ॥२१०॥
 अथवास्त्येव ऊं वज्रः कृतमौदृशचिन्तया ।
 पदानुसारिण्य्या हि दृष्टप्रत्यय एष नः ॥२११॥
 इत्यादिशङ्कुरुर्वज्रं त्वं वत्सोञ्जयिनीं व्रज ।
 तत्राधीस्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥
 अत्यल्पमेधमः सर्वे तव सन्नद्धाचारिणः ।
 नङ्गलंभृणवो ऽमुच यचाहमपि कुण्ठधीः ॥२१३॥
 अधीत्य दश पूर्वाणि शीघ्रमेहि मदाज्ञया ।
 तव सन्निहिताः सन्तु सौम्य शासनदेवताः ॥२१४॥
 तन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वीं महर्षिषु ।
 हे वत्स कूपादुदकमिवोपवनशास्त्रिषु ॥२१५॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तौ गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्वाविरः कल्प इत्यृषौ द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥
 शेषामिवाज्ञामादाय मुध्नां सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुमग्रां द्विपूतासुञ्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥
 प्राप्ते चोञ्जयिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने सुनौ ।
 निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं ग्रभे क्षणे ॥२१८॥
 यदादाय मम करात् चौरपूणे पतद्गृहम् ।
 आगन्तुको ऽपिबत्कश्चित्पुत्रिं च परमासगात् ॥२१९॥

शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥ २१० ॥
 गुरुश्चे न जानीयात्किं कोऽप्यागमस्यति ।
 स सार्थं सूक्ष्ममस्तः सर्वमादास्यते सुधौः ॥ २११ ॥
 वज्रो ऽपि नगरौदारे शर्वरौमतिवाह्य च ।
 प्रभाते ऽगाद्भद्रगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥ २१२ ॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
 उक्तासं कलयामास परं परमया मुदा ॥ २१३ ॥
 आचार्यो ऽध्यायदशो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गान्मममुमङ्गमारोपयामि च ॥ २१४ ॥
 प्रसिद्धिमदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाष्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चित्य भद्रगुप्तो महामुनिः ॥ २१५ ॥
 वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽयं सखजे ।
 बलीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीक्षते ॥ २१६ ॥
 आरोप्याह्वे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधितददनाम्भोजं स्वनेचे मृङ्गतां नयन् ॥ २१७ ॥
 कञ्चित्सुखविहारसो कञ्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कञ्चित्तपसो निर्विघ्नं कञ्चित्ते कुशलौ गुरुः ॥ २१८ ॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 इहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयामास्यप्रसोदय ॥ २१९ ॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तर्षिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनदारविन्यस्तमुखवस्त्रिकः ॥ २२० ॥

वज्रसुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत ।
 तत्तत्तथेव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२३१॥
 अध्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तदाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजौगपत् ।
 गुरोरजनिक्तेशो वज्रो ऽथ दशपूर्यभृत् ॥२३३॥
 यच्च साध्येतुमारब्धं याज्ञानुज्ञापि तच्च हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचित्तयत् ॥२३४॥
 इत्यापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वो ऽगाङ्गहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥
 दशपूर्यर्णवागस्तेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।
 पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा शुद्धया तदा ॥२३६॥
 वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरेः ।
 मृष्टिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरङ्गतः ॥२३७॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
 प्रत्याख्यायाज्जपानादि कालं कलामरो ऽभवत् ॥२३८॥
 वज्रसाम्यपि भगवान्मुनिपद्मशतौदृतः ।
 विजहार मर्षो भव्यशनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
 पुनानः क्षां विहारेण वज्रसामौ महामुनिः ।
 यच्च यच्च यथौ तच्च तच्च ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
 अहो अण्योज्ज्वलं श्रीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
 अहो खौभाग्यमनघमहो कवणिमाहुतः ॥२४१॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
 श्रेष्ठौ गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥ २४९ ॥
 कन्या सुरुपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।
 रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥ २४९ ॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो यानशास्त्रायाममलाश्रयाः ।
 प्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महासुनेः ॥ २४९ ॥
 प्रतिन्यस्तासु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।
 स्त्राध्यायावशकमनो गुरुणां हि गुणस्तवः ॥ २४९ ॥
 तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्ञाभीदिदं च सा ॥ २४९ ॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥ २४९ ॥
 तस्या वरयितारस्य ये केषिदुपतस्थिरे ।
 सा प्रत्यषेधन्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥ २४९ ॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरयि सुगधासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रव्रजितं यदञ्जं त्वं बुवूर्धसि ॥ २४९ ॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य मेव मे ॥ २४९ ॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विश्वारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥ २५० ॥
 श्रुत्वा च वज्रमाथान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरौवारो ऽभ्यगादुद्ध्या गरिष्ठया ॥ २५० ॥

इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्वन्धीभूतान्महासुनीन् ।

ददर्शागच्छतो राजा राजमानांक्षपःश्रिया ॥ २५३ ॥

दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमौ द्युतिशालिनः ।

सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मखाः ॥ २५४ ॥

सर्वे प्रियंवदाः सर्वे कर्णारससागराः ।

सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि ममतोज्ज्विताः ॥ २५५ ॥

को नाम वज्रसामौति न जानामि करोमि किम् । •

स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥ २५६ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥ २५७ ॥

सुनयः प्रोक्षरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥ २५८ ॥

एवं च सुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पश्चाद्गणे स्थितम् ॥ २५९ ॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलेस्तत्पादौ खपयन्निव ॥ २६० ॥

सुनन्दासूनुराचार्यो ऽप्युद्याने समवासरत् ।

आश्रित्य सपरीवारस्तदृच्छायाप्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचर्षयश्चकृदमेन सुगन्धिना ॥ २६२ ॥

ततस्तु भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहतिमिरध्वंसदौपिकाम् ॥ २६३ ॥

चौरास्त्रवलम्बितः श्रीवज्रस्त्रामिनस्तथा ।
 धर्मदेशनया राजा हतचित्तोऽभवत्तराम् ॥ २६४ ॥
 देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्त्रसदनं ययौ ।
 गत्वा च मध्येऽद्वैतान् राज्ञीनामित्यचीकथत् ॥ २६५ ॥
 बाह्योद्याने कृतावासो वज्रस्त्राम्ययि सुभुवः ।
 मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाचौरसागरः ॥ २६६ ॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्धर्मं निगमय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च ओत्रे चागुः कृतार्थताम् ॥ २६७ ॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुखोचनाः ।
 अभवद्यच्च वज्रर्षिर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६८ ॥
 एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मखाद्धर्ममश्रीषमहमार्हतम् ॥ २६९ ॥
 चे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात श्लेषयो ऽनेकचस्थाः समीरवत् ॥ २७० ॥
 राज्यः प्रोचुः स्त्रयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 त्वदाज्ञाप्यच यदभुक्तत्प्राप्ता त्वषितैः सरित् ॥ २७१ ॥
 ततस्तानुज्ञया राज्ञो राज्ञ्यो वज्रविभूषितम् ।
 याप्ययानाभिर्बुडास्तास्तदद्यानवरं ययुः ॥ २७२ ॥
 वज्रमागतमाकर्णं हृक्किण्ण्यपि जनोक्तिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥ २७३ ॥
 द्वितीये वासरे हृक्किण्ण्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्त्राम्यागतो ऽस्मीह यं बुवर्षाम्यहं सदा ॥ २७४ ॥

तस्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात यावन्नि रेखेव गौरिणम् ॥ २७५ ॥
 आभिजात्यसखौ लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।
 तच्चेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥ २७६ ॥
 एष प्रायेण न स्थास्त्वय्यद्यैव हि गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युज्जीनपक्षिवत् ॥ २७७ ॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं नहि दूयसे ॥ २७८ ॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादपवज्रं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ २७९ ॥
 पुत्र्या मममनैषौ च धनकोटौरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरयितुर्थं या स्यादिति जातधौः ॥ २८० ॥
 तदहाङ्गुस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमात्रागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥ २८१ ॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदौषां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्ष्यानन्दमग्नानां सुखवस्थेव जायते ॥ २८२ ॥
 श्रीवज्रसूत्रमिदं सर्वगुणरत्नमहोद्भेदः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥ २८३ ॥
 वज्रविष्णा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या संक्षिप्तमेवामौत्पुत्रसौभाग्यद्वया ॥ २८४ ॥
 तदा च भगवान्वज्रसौषां भावं मनोगतम् ।
 संलापं च ज्ञानबलेनाज्ञासौदतिशायिना ॥ २८५ ॥

द्वितीये ऽस्ति च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलम्बिना ।
 महत्सपत्नं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥ २८६ ॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषौदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥ २८७ ॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांभि दधुवे गौताभ्यासं विरचयन्निव ॥ २८८ ॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेऽस्याद्य मद्दृशो ऽभुत्समागमः ॥ २८९ ॥
 मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्तैष निर्ममे ॥ २९० ॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्मेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलम्बिर्वज्रमुनिः खलु ॥ २९१ ॥
 धनश्रेष्ठपि तदज्जस्त्रामिरूपं निरूपयन् ।
 स्त्रां पुत्रौ वर्णयामास साग्रहां तत्त्वयंवरे ॥ २९२ ॥
 धनस्य हृदये स्त्रार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्था ऽस्यादत्युत्तान इवोदकम् ॥ २९३ ॥
 देशनान्ते ऽवददञ्च धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुदह मानद ॥ २९४ ॥
 क्व भवानमराकारः केयं मानुषकीटिका ।
 ऊरीकुह तथाप्येनां महत्सु न वृथार्थना ॥ २९५ ॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरसंख्यातास्तुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥ २९६ ॥

वञ्जस्वामिं विज्ञाय स्मिलोचे कदम्बापरः ।

पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥ २६ ७ ॥

नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्तुर्विषोपमाः ।

आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥ २६ ८ ॥

विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ते विषादपि ।

जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥ २६ ९ ॥

ज्ञात्वा दूरन्तांविषयांश्च यमङ्गीकरोम्यहम् ।

ज्ञातेऽस्यैरैरमारो ऽपि यक्षीतुं न हि शक्यते ॥ ३ ० ० ॥

महानुभावा कन्या ते यदि मध्यनुरागिणौ ।

प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥ ३ ० १ ॥

इदेष मामेव यदि कुलौना मनमाप्यमौ ।

तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेऽप्यहम् ॥ ३ ० २ ॥

विवेकपूर्वमयवानुजयापि मदौथया ।

गृह्णालेषा परिव्रज्यां निर्वाणार्पणस्तग्निकाम् ॥ ३ ० ३ ॥

विभीतकतरुच्छायां निवानर्थप्रदायिनौम् ।

मा कार्षीद्विषयामक्तिं तत्पुत्रौ वप्ति तद्धि ॥ ४ ॥

एवं भगवतो वञ्जस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।

प्रतिबुद्धा प्रवन्नाजान्पकर्मा रक्षिणी तदा ॥ ३ ० ४ ॥

धर्मे ऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्लोभतेदृशौ ।

एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥ ३ ० ५ ॥

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।

ततो भगवता वञ्जस्वामिनाकाशगामिनौ ॥ ३ ० ६ ॥

महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गत्तरस्थितात् ।
 विद्येद्भ्रे भगवतः सङ्गस्थोपचिकीर्षणा ॥ ३० ८ ॥ युग्मम् ॥
 बभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
 जम्बूद्वीपाङ्गमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥ ३० ९ ॥
 मनेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
 अल्पद्वयो ऽल्पसत्तासु भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥ ३१ ० ॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगाम्महासुनिः ।
 सूर्यो मकरचङ्क्रान्ताविवापास्था उदग्दिशम् ॥ ३१ १ ॥
 तदा तच्च प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभौषणम् ।
 बभूव भोजनश्रङ्खानुबन्धविधुरो जगः ॥ ३१ २ ॥
 गृहिणामस्रदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
 बभूव नित्यमयूनोदरता यतिनामिव ॥ ३१ ३ ॥
 संवसिरे सन्नशास्त्रा गृहस्थैरौश्वरैरपि ।
 सर्वचाभूदविरक्षरक्षरोणाकुक्षैव भूः ॥ ३१ ४ ॥
 रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्वरैः ।
 स्फोटं स्फोटं तद्दधोनि लिलिङ्गः कुकुरा इव ॥ ३१ ५ ॥
 अस्त्रिचर्मात्रशेषाङ्गः सुव्यक्तवायुमण्डलाः ।
 रङ्गाः सर्वत्र संचेदः परेता इव दारुणाः ॥ ३१ ६ ॥
 अग्नगारेख्यतिथितामागतेष्वक्षत्रेणाया ।
 अदर्शयन्निन्दादोषानुपेत्य आत्रका अपि ॥ ३१ ७ ॥
 यामेषु शून्यीभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।
 अभवन्पादवस्त्राराः पद्मानो ऽयमभवन्निष्णाः ॥ ३१ ८ ॥

ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।
 दीनो विज्ञपयामास स्नन्दानन्दनं मुनिम् ॥ ३१८ ॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।
 सङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दृश्यति ॥ ३१९ ॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे त्रिपुलं चकष्टुर्धर्मरत्नवत् ॥ ३२० ॥
 श्रीवज्रसूत्रमिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिक्सारथं दत्वाधिष्ठरोऽहं महापटे ॥ ३२१ ॥
 वज्रविष्णा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
 उत्पुल्लवे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्तस्तवत् ॥ ३२२ ॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहासुनेः ।
 समाधायौ स हि वारिगृह्णायै गतो ऽभवत् ॥ ३२३ ॥
 सङ्गेन सहितं वज्रसूत्रमिन्द्रं व्योमयायिनम् ।
 निरौक्ष्य मूर्धजाञ्ज्जीवमुत्खाद्यैवमुवाच सः ॥ ३२४ ॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अथ साधर्मिको ऽप्यास्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥ ३२५ ॥
 शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वापासन्नभर्मिताम् ।
 वृद्धा च लूनकेशं तं वज्रः सूत्रार्थमस्मरत् ॥ ३२६ ॥
 वे सधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तीर्थप्रभावनायां बोधुकास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥ ३२७ ॥
 आगमार्थमिमं कृत्वा वज्रसूत्रमिन्द्रविष्णा ।
 पटे तस्मिन्मध्यरोपि सौ ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥ ३२८ ॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः सात्रिसरित्पुराम् ।
 सर्वं विलोकयामासुः करामलकवन्महौम् ॥ ३३० ॥
 भक्तिप्रज्ञैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।
 व्योम्नि प्रदौयमानार्घो भक्तैर्घोतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥
 विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पन्नमस्तनैः ।
 आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥
 पटञ्चायादर्गताभ्रञ्चायाभौख्यो महौन्मृशाम् ।
 वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३३ ॥
 पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।
 वज्रर्षिराससादाथ पुरौ नाम महापुरौम् ॥ ३३४ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।
 प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तस्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥
 तस्यां जैमास्य बौद्धास्य स्पर्धमानाः परस्परम् ।
 चक्रिरे देवपूजादि जैनेर्बौद्धास्तु जिग्यरे ॥ ३३६ ॥
 जैमा हि यद्यत्पुष्पादि पूजोपकरणं पुरे ।
 ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यादानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥
 नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादातुमीश्वराः ।
 ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनौयवी ॥ ३३८ ॥
 बुद्धभक्तास्तु ते द्वौघात बुद्धभक्तं महौपतिम् ।
 विजय्य सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥
 पुष्पापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्याप्रदां अपि ।
 अर्द्धहस्ताक्षतः पुष्पवृत्तान्यपि न लेभिरे ॥ ३४० ॥

उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।
 ततो ददन्तो दौर्नास्था वज्रर्विमुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥
 ते आवका नेत्रजलेः क्षेदयन्तो महीतलम् ।
 नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥ ३४२ ॥
 अर्हस्येत्येव्यहरणः पूजादि द्रष्टुमचमैः ।
 बौद्धैर्वैद्यं पराभूता भूतेरिव दरात्मभिः ॥ ३४३ ॥
 विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।
 पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥ ३४४ ॥
 लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।
 किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिशङ्कते ॥ ३४५ ॥
 तुलसीवर्षरौप्यापाचतां ग्रामयक्षवत् ।
 प्रयान्ति जिनविम्बानि हृष्टा किं जीवितेन नः ॥ ३४६ ॥
 मार्हत्स्वारोपयन्वते क्षुद्रनेत्यभिगच्छन्तैः ।
 बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवासङ्गते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥
 किं चानिगं गणयतां स्वामिन्स्माकमङ्गुलीः ।
 आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्तिका ॥ ३४८ ॥
 पर्वण्ययागते ऽसुम्निष्यं यतिवदहंताम् ।
 भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्यन्तिवर्जिताः ॥ ३४९ ॥
 पराभूय पराभूय बौद्धैर्दुर्बुद्धिभिवंधम् ।
 जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि तथि सत्यपि ॥ ३५० ॥
 जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।
 विधाय भगवत्स्वाम्यंजौवधितुमर्हसि ॥ ३५१ ॥

समाश्रित हे आहूता यतिष्वे वः सुतेष्वे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्मोमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५९ ॥
 स्वामी निषेधमात्रेणायागान्माहेयरीं पुरीम् ।
 अवातारौदुपवने चैकस्मिन्निस्त्रयावष्टे ॥ ३५३ ॥
 ज्ञाताश्रमाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदाराभिकक्षत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५४ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरोध्यानभ्रष्टदृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडिताख्यो मुदावदत् ॥ ३५५ ॥
 तिथिक्षिप्रिषु धन्येयं यस्यां त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्कृतस्त्वया ॥ ३५६ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवदहं चित्ताज्ञापकतत्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५७ ॥
 वज्रस्त्वाम्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्येः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमीशिषे ॥ ३५८ ॥
 मालाकारो ऽवदत्पुष्यादानेनानुगृह्णाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पस्रज्जा विंशतिरत्र हि ॥ ३५९ ॥
 भगवानादिशत्तर्हि पुष्याणि प्रगुणौकुव ।
 आगच्छाम इतो गत्वा यावदद्यानरक्षक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा प्रवदन् इत्युत्पत्य विहायमा ।
 अचुद्रः चन्द्रहिमवह्निरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गाभिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमासृतकुण्डाभयपद्मदमनोरमम् ॥ ३६२ ॥

सदावन्दाहदिविषकिङ्कायतनमण्डितम् ।

गायत्किङ्कषौगीतागुचरेणकदम्बकम् ॥ ३६ ३ ॥

अनेकधातुमङ्गुमिधुतमन्याभ्रविभ्रमम् ।

आम्यद्वयनचमरीभस्माभाङ्कारिगङ्गरम् ॥ ३६ ४ ॥

मनेहभूर्जतगरकिन्नाकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राक्षौह्योमख्यो ऽन्य इवार्थमा ॥ ३६ ५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स ग्रास्यतार्हप्रतिमाः सिङ्कायतनवर्तिनौः ।

ववन्दे वस्यमान'ह्निर्निद्याधरकुमारकैः ॥ ३६ ६ ॥

तरङ्गरङ्गशालाखलास्यलासकपङ्कजम् ।

पद्ममौगन्ध्यवहनादिव मन्यरमारुतम् ॥ ३६ ७ ॥

संचरन्नौरजमिव क्रौडदप्परमां सुखैः ।

उस्त्रिद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६ ८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरौजम् ।

पद्मद्वंदं जगामाय वज्रविद्यैर्मवर्तना ॥ ३६ ९ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचितेकमम्बुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्ता वज्रविरेच्छत ॥ ३७ ० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं सुमौखरम् ।

रत्नोष्णौषप्रभासोभिः स्वपयन्तीव तत्कमौ ॥ ३७ १ ॥

धर्मलाभाश्रिषं दन्ता तस्त्रिदामं तु तं सुनिम् ।

बद्धाञ्जलिः श्रीरवददाशापय करोमि किम् ॥ ३७ २ ॥

जगद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
 पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्थताम् ॥ ३७३ ॥
 स्नामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
 पुष्पाण्यनेतुमौशास्मौत्युक्ता सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥
 वन्दितश्च त्रिया वज्रः पुनस्तपत्य सत्वरम् ।
 पथा यथागतेनैव कृताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥
 विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
 पालकस्थानुजन्मैव बन्धुर विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥
 अस्यापथञ्च तन्मथे औदेव्यर्पितमम्बुजम् ॥
 विंशतिं पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥
 स्मरति स्म तदा वज्रो भगवान्भृशकामरान् ।
 ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥
 क्लृप्त्येवाम्बुजस्थाधो धनगर्यात्मभृशुनिः ।
 निवस्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७९ ॥
 तस्मिन्विमाने चक्षिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
 चेकृर्विमानारूढास्ते गौतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
 वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समारुतः ।
 पुरौ नाम पुरौ प्राप वज्रलां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
 तत्पुरौवासिनो बौद्धा विमानानि निरौक्ष्य खे ।
 आभाषन्मैवसुत्यग्ना उत्पुष्पुषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥
 सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
 बुद्धपूजार्थमायान्ति औबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हस्यदमं यद्यौ ।
 विमानेर्दृश्यंभ्योऽस्मि गान्धर्वनगराश्रयम् ॥ २८४ ॥
 पुनर्यौ द्वैरभिदधे मयीधौताननैरिव ।
 अहो अर्हदृशने ऽभृदिद्यं देवी प्रभावना ॥ २८५ ॥
 चिन्तितमन्यसास्त्राभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारितायस्त्रादायुना नौतमञ्जनम् ॥ २८६ ॥
 ततः पर्युषणापर्वण्यद्वायतने ऽमरैः ।
 महीबान्महिमाकारि भृत्यृणां यो न गोचरः ॥ २८७ ॥
 जृम्भकामरुक्तां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।
 बौद्धभावमपचाय पार्थिवः
 सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ २८८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये वज्रसूत्रमिजन्मप्रभाववर्णनौ नाम द्वादशः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
सोमदेवो ऽभवद्विप्रो हद्रसोमा तु तन्निषा ॥ १ ॥
ब्राह्मणो हद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।
दद्यादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमबीजेरलंकृता ॥ २ ॥
तथोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयशास्त्रिनौ ।
नास्त्वार्यरक्षितो ज्ञायास्कनीयान्फलगुरक्षितः ॥ ३ ॥
तच्चार्यरक्षितो मौञ्जीबन्धनादयनन्तरम् ।
अधीयाद्य पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥ ४ ॥
ततो ऽनुज्ञाय पितरावध्येतुमधिकाधिकम् ।
पाटञ्जौपुत्रनगरे प्रययावार्थरक्षितः ॥ ५ ॥
सो ऽज्ञानि वेदांश्चतुरो मौमांसां न्यायविकारम् ।
पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राध्येष्ट विशिष्टधीः ॥ ६ ॥
चतुर्दशपि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
कृत्वा कण्डमनान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
चतुर्वेदो ऽयमाद्यातः पूज्य इत्यवनीभुजा ।
अधिरौक्ष करिच्छन्मे स प्रावेक्ष्यत पत्तने ॥ ८ ॥
विविधोपासनकरा लोका अपि तमभ्यगुः ।
राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥ ९ ॥
गृहस्थ बाह्यशास्त्रायामध्वर्वाचार्यरक्षितः ।
कुटुम्बे दददान्धसुपदामिव नूतनम् ॥ १० ॥

तं ब्रह्मवर्णसधनं पूज्यमानं महीभुजा ।
 दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोचं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥ ११ ॥
 स्वजनैस्तद्गृहदारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 चिरेष्टायाः समेयन्या लोलादोलोपमं त्रियः ॥ १२ ॥
 तद्गृहे तत्सुवामिन्यः स्वस्तिकास्वस्तिकारकान् ।
 खिलितस्तुतद्गुणाख्यानप्रशस्त्यचरसन्निभान् ॥ १३ ॥
 ब्रह्मावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽस्मैर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्बभूव भूयोभिरागच्छद्भिदपायनैः ॥ १४ ॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधौरार्यरक्षितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥ १५ ॥
 भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तामामपि हि दुःखदम् ॥ १६ ॥
 मग्नवासेन मन्मता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्राथामपि या नित्यं मन्मताचरवाग्निनी ॥ १७ ॥
 हृदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुर्हृतम् ।
 अपि देशान्तरे प्रेषीया मां मद्धितकाम्यया ॥ १८ ॥
 तद्गुणोपाज्जनामृतां सत्यं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामस्मान्मुक्ताम्भकरङ्गिणीम् ॥ १९ ॥
 इत्यार्यरक्षितः सद्यो दिव्ये संवोध वासवो ।
 कश्चोरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २० ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावदुक्तुल्लसः ।
 यौवापाङ्गद्विविन्ध्यकूर्तस्तरविभूषणः ॥ २१ ॥

कर्पूरफालिकामिश्रताम्बूललटभाननः ।

विशदच्छन्नसञ्जीवमौलिः स्वसदनं ययौ ॥ १९ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

म आदावेव विनयौ मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्णशृङ्गच्छास्मिष्ठभृतलः ॥ २० ॥

दौर्घायुरचयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदत्प्रातिवेशिकौवापरं नहि ॥ २१ ॥

म पुत्रप्रेमसंरम्भोचितसंज्ञापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥ २२ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं तत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नालपमि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २३ ॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं स्मनोर्दृष्ट्वा किं नहि हृष्यसि ॥ २४ ॥

रुद्रसोभावदङ्गु किं विद्योपार्जनेन ते ।

क्षिप्तोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २५ ॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां क्षुचिसम्भवम् ।

कथं हृष्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २६ ॥

यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।

दृष्टिवादं तदधीत्स्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ २७ ॥

इत्यार्थरक्षितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।

न यन्मातुः प्रमोदाद्य तज्जया सन्दापि किम् ॥ २८ ॥

विमृश्यैवसुवाचामामार्थधीरार्थरक्षितः ।

दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुहम् ॥ २९ ॥

ब्रह्मोमावददत्स अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति प्रोभनम् ।
 नामास्येति मनसि अर्द्धाचार्यरक्षितः ॥ ३४ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 ब्रह्मोमापि तनयविनयोच्छ्रुतिता मती ।
 भ्रमयन्त्यक्षुषं तस्य निजगाढ प्रसादभाक् ॥ ३६ ॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीमंगोरथम् ॥ ३७ ॥
 सन्ति तोषलिपुत्राख्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपासिहंसतामुररीक्षुः ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनुद्भव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधाचार्यरक्षितः ।
 दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाग्नेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चक्षुषः पृष्ठान्मामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषस्त्रीक्षया ॥ ४१ ॥
 पिदमिषमितश्चार्यरक्षितस्य महादिजः ।
 अद्भुतपुनवधाने पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 यो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो नष्टार्यरक्षितः ।
 आयुष्मन् तदस्यापि तं पश्यामि सुखमुत्तम ॥ ४३ ॥

इति दिशाघणीरिच्यष्टीः स सकला नव ।
 तत्खण्डं चैकमादायार्थरचितगृहं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनाद् ।
 ददर्शैष दिभातत्वात्तमुपालक्षयञ्च च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽपृच्छदार्थरचितम् ।
 आर्थरचित एषो ऽस्मीत्यब्रवीच्चार्यरचितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवामरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादास्त्रामि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्केरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्थरचितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचद्विजो ज्येष्ठे मयानीयन्त त्वत्क्षते ॥४९॥
 उवाच सोमभूरिचूलात मन्मातुरप्येते ।
 अहं शरीरचिन्तायै गच्छस्वस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुरास्याया यद्गच्छस्वार्थरचितः ।
 अधुनेचुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरचितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरचितमातापि सा दक्षैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सुनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नवं पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥

गला केतुगृहदारे स्त्रिरधीरार्यरक्षितः ।
 अश्विन्तथदविज्ञातः कथमन्तर्विज्ञास्यहम् ॥ ५ ॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि मन्त्रिधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पदहं तु विदितो ऽपि न ॥ ६ ॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विज्ञास्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥ ७ ॥
 इत्यार्यरक्षितस्तस्यैव द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥ ८ ॥
 मालवकैश्चिकौमुख्यधामरागपरितृष्टा ।
 स्नाध्यायेनापि माधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥ ९ ॥
 तचागाडुडुरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥ १० ॥
 स चिर्नैषेधिकौ कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैषापथिकौ प्रत्यक्कामदुस्संस्कारम् ॥ ११ ॥
 तदनन्तरमाचार्यान्माधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाग्रे विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥ १२ ॥
 अथार्यरक्षितो धीमांसोऽसौ माध्वं प्रविष्ट्य सः ।
 वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥ १३ ॥
 तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्पठनपूर्वकम् ।
 अवन्दताचार्यपादास्माधूनय्यार्यरक्षितः ॥ १४ ॥
 ठङ्गुरश्रावकं त्वार्यरक्षितो नम्रवन्दन ।
 सुधीरपि निराश्रयं किञ्चिदज्ञातुमीश्वरः ॥ १५ ॥

निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितकटुरम् ।
 आचार्या विविदुः कोऽपि आङ्गो ऽयं नूतनः खलु ॥ ६ ॥
 धर्मज्ञाभाशिषं दत्त्वा शरदभोमसाशयाः ।
 पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥ ७ ॥
 चौरसो रुद्रसोमायाः स जगाद् यथातथम् ।
 अमणोपासकादस्मादान्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥ ८ ॥
 ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्मार्थरक्षितः ।
 तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्विद्यान्विपारगः ॥ ९ ॥
 चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवौभुजा ।
 करिस्त्रिन्धाधिकृतो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥ १० ॥
 अथमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गच्छते ।
 आश्वथं आवकाचारं परित्यजति किं ह्यदः ॥ ११ ॥
 अथार्थरक्षितः स्नात्वा आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।
 किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥ १२ ॥
 इति विज्ञपयामास आचार्यान्प्रतिताञ्चलिः ।
 दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसौद मे ॥ १३ ॥
 मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनैव दुरात्मना ।
 द्विंशोपदेशकं सर्वमधौतं नरकावहम् ॥ १४ ॥
 आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञात्वाैवमूचिरे ।
 यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिज ॥ १५ ॥
 किं शान्तदण्डपाप्माणां प्रव्रज्याणां दिजोत्तम ।
 दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विदस्वध्यापयिष्यसे ॥ १६ ॥

सो ऽप्युवाच परिब्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा श्लेषा मन्मथोरयकामधुक् ॥ ७७ ॥
 किं तु, प्रसादं कुर्वाणोभंगवह्निर्निजे शिशौ ।
 विहारकमजं कष्टमादृत्यान्यथ गम्यताम् ॥ ७८ ॥
 मामथ स्थितवन्तं हि राजा पुरजगो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रब्रज्यां त्याजयेदपि ॥ ७९ ॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यथ सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्म मृत्यवत् ॥ ८० ॥
 तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगरिणाम् ।
 शिष्यचौर्ध्वव्यहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥ ८१ ॥
 तदार्यरक्षितं भट्टमाचार्या पर्वविब्रजन् ।
 माचीकृतगुह्याभङ्गीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥ ८२ ॥
 तप्यमानस्तपस्रोन्नं मयमानः परीषहान् ।
 मादृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥ ८३ ॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावाग्वभूव तावन्ममप्यौदार्यरक्षितः ॥ ८४ ॥
 तदा दृढजगोत्सवमश्रीबीदार्यरक्षितः ।
 यद्वाचान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रवैः मान्यतं स्फुटः ॥ ८५ ॥
 अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुग्लितादा ।
 इति प्रतर्ष्य तच्चैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥ ८६ ॥
 यथौ चोप्ययिनीमर्थे भगवानार्थरक्षितः ।
 भट्टगुप्ताभिधानागामाचार्याणां प्रतिश्रवम् ॥ ८७ ॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतैर्यिकम् ।
 उपलब्धं तमाचार्याः परिषस्त्रजिरे मुदा ॥८८॥
 ऊचुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृताघो ऽसि सुधीरसि ।
 विहाय यो हि ब्राह्मण्यं आमण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
 अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।
 कर्तृकामो ऽस्त्रयनशनं मम निर्यामको भव ॥९०॥
 तथेति प्रतिपेदानं रुद्रोमात्मजं मुनिम् ।
 विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥
 मा वञ्जस्वामिना साधे वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीवीथ्याः कृतस्थितिः ॥९२॥
 यो हि सोपकमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुक्षियते तं न मंशयः ॥९३॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरक्षितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥
 नगर्यां बह्निनेवास्त्रान्तां निशामार्यरक्षितः ।
 निशाशेषे स्त्रप्रमसुं वञ्जस्वामौ ददर्श च ॥९५॥
 यदद्य पश्यमा पूर्णः केनाप्यस्त्रात्पतद्ब्रह्म ।
 अप्यायागन्तुना भूरि किञ्चिदस्त्राच्च तत्पथः ॥९६॥
 वञ्जस्वामौ महर्षीणां स्त्रप्रार्थं व्याकरोत्मने ।
 बद्धपूर्वश्रुतयाही को ऽप्येक्षति ममातिथिः ॥९७॥
 स उपादास्यते ऽस्मन्तो बद्धपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वं ऽपि रक्षिष्यति ॥९८॥

उपवज्रमुनि प्रातरायथावार्यरक्षितः ।

ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुहम् ॥ ८८ ॥

तं च प्रपञ्च वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।

तोमलिपुचाचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥ १०० ॥

वज्रस्त्रास्यवौदार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यया ।

सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥

वैज्रस्त्रास्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्त्रागतं तव कुच त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रयः ॥ १०२ ॥

बहिरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते स्त्रास्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानामि बहिःस्थो ऽध्येयसे कथम् ॥ १०३ ॥

मोमभूरभिधत्ते स्म स्त्रामिग्निभ्ये प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

• युक्तमेतद्धि पृथ्यास्ते स्यविरा नाऊरन्यथा ॥ १०५ ॥

वज्रो ऽथ पृथगावामस्थितमप्यार्यरक्षितम् । •

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥ १०६ ॥

अचिरेणापि कालेन मोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वांश्चपूर्वप्रतिभो नवाधीयाव लीलया ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमधेतुं प्रवृत्तं चार्यरक्षितम् ।

दशमपूर्वमकान्यधीष्वेत्यादिशङ्कः ॥ १०८ ॥

ततो दशमपूर्वस्य बह्वनि विषमाणि च ।

अधेतुं यमकान्यार्यरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥ १०९ ॥

इतश्च संदिदिशतुः पितरावायरक्षितम् ।

नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥

त्वं नः करिष्यस्यद्वोतमिति ह्याग्रामकृषादि ।

तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देशवचनेस्तयोः ।

यावदध्ययनासक्तो ववस्ते नार्थरक्षितः ॥११२॥

तावत्ताभ्यां तमाज्ञातुमनोभ्यां फण्णुरक्षितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्बन्धश्चिन्त्या ॥११३॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादौदार्थरक्षितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः क्षुटुम्बके ॥११४॥

वैराग्यपशुना क्षिप्तं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गस्य साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धतैर्भगवंस्त्वव साम्प्रतम् ॥११६॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तच्चार्यरक्षितः ।

औवञ्जस्वामिनं नत्वा पप्रच्छ कञ्चमानसः ॥११७॥

अधीष्येति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्ति विकृतः फण्णुरक्षितेनेत्यजस्यत ॥११८॥

बान्धवाश्च परित्रय्यामनोरथरचस्त्रिताः ।

न कुचापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥

तदेहि देहि प्रज्ज्वालां जगत्पूज्यां स्वगोविषाम् ।

जेबस्त्रपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥

अथार्यरक्षितः स्माह यदि सत्यमिदं वचः ।
 ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स सत्त्वहितं व्रतम् ॥ १२१ ॥
 एवमुक्तस्तस्मै श्रद्धानिर्धौतमानसः ।
 सोऽवदद्देहि को हि स्यात्पौत्रधूषस्य पराङ्मुखः ॥ १२२ ॥
 अथार्यरक्षितः प्रौतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।
 स्त्रियं तमनुजयाह दौचया शिचयापि च ॥ १२३ ॥
 यातुमुक्तोऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।
 अधीताशेषयमको गन्तुमुचे पुनर्गुरुम् ॥ १२४ ॥
 प्राम्मञ्जिवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।
 स्त्रजनाङ्गानगुर्वाङ्गासङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥ १२५ ॥
 अधीयानः पुनः प्राम्मद्यमकेभ्यः पराजितः ।
 कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुस्त्रया च सो ऽब्रवीत् ॥ १२६ ॥
 दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियन्नभो ।
 अब्रिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥ १२७ ॥
 जगाद् गुरुत्वेवं स्मितविष्कुरिताधरः ।
 बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमभितुष्यं तु शिष्यते ॥ १२८ ॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमृषिवानार्यरक्षितः ।
 परिश्रान्तो ऽहमप्येतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥ १२९ ॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयमि श्रुतम् ।
 धौमकाधौम्य धीरौ ऽसि किमकाण्डे विषौदमि ॥ १३० ॥
 एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा कक्षणावता ।
 पुनः प्रवृत्तः सो ऽध्येतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥ १३१ ॥ युगम् ॥

फलगुरुरितमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धवाचिकम् । .

दर्शयन्मुक्तो गन्तुं श्रीवज्रं न पुनर्जगौ ॥ १३९ ॥

अयमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।

एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्राम्भुदपयोगवान् ॥ १३९ ॥

सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।

स्तोकं ममायुर्मध्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥ १३९ ॥

अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनाथार्थरचितः ।

मफलगुरुरितः श्रौघं पुरं दशपुरं ययौ ॥ १३५ ॥

तचायातं च तं ज्वाला सपौरः पृथिवौपतिः ।

सहद्रसोमासोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥ १३६ ॥

प्रमोढाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।

मूर्ते धर्ममिवानस्य यथास्थानमुपाविशन् ॥ १३७ ॥

विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।

देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥ १३८ ॥

श्रोत्रपत्रपुटीप्रीतदेशनात्यक्कवारिभिः ।

तत्कालं चाक्षयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥ १३९ ॥

अथार्थरचितस्थान्ते नृपः सन्ध्याक्रमयहीत् ।

ततः सपौरस्तं गत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥ १४० ॥

ससोमा सहद्रसोमापि बन्धुभिर्बहुभिः समम् ।

संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥ १४१ ॥

इतस्तु विहरन्वज्रस्त्रामौ धोणितले क्रमात् ।

संयमक्रमचारौ च प्रययौ दक्षिणपथम् ॥ १४२ ॥

तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभुल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥१४३॥
 द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि सुनिः किमयमर्यमा ।
 यत्कञ्चुक्षंकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
 किमस्मत्कर्ममाहात्याद्वर्मे वा दत्तदर्शनः ।
 एवं तद्वीक्षणानन्दनिमग्ना जगदर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
 श्रौवञ्चस्वामिनो ऽन्येषुः श्लेषबाधाभवद्भगम् ।
 ततः शुण्ढौ समानेतुं स माधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
 साधुलानीय दत्तां च शुण्ढौमगठचेतसा ।
 भुक्तेनां भक्षयिष्यामौत्यतः कर्णं न्यधत्त सः ॥१४७॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनौ प्रतिनां पतिः ।
 स्वाध्यायध्यानविवशो विसम्भार तथैव ताम् ॥१४८॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवस्तुकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
 पतितां तां च स्वाद्धृत्याम्बरदञ्जो सुनीशिता ।
 ह हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥१५०॥
 प्रमादे संयमो न स्यात्किष्कलङ्कः कथंचन ।
 तं विना मानुषं जग्नौ जौवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥
 कुर्मस्ततो वपुस्त्रागं वञ्चस्वामौत्यचिन्तयत् ।
 अजायत समन्ताच्च दुर्मिचं दाटशाब्दकम् ॥१५२॥
 लक्ष्मन्मौदनाङ्गिचां यथाङ्गि त्वमवाप्नुयाः ।
 सुभिचमवबुधेषास्तदुत्तरदिनोषधि ॥१५३॥

एवमादि समादिष्य स्वश्रियं श्रुतपारगम् ।

वज्रसेनमुनिं स्म्राह विहर्तुमथ सोऽन्यतः ॥ १५४ ॥ युग्मम् ॥

यामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।

विहर्तुं वज्रसेनोऽपि प्रावृतम्भुनिपुङ्गवः ॥ १५५ ॥

श्रीवज्रसामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।

लभन्ते न कश्चिद्विद्यां भ्राम्यन्तोऽपि गृहे गृहे ॥ १५६ ॥

विना भिक्षां क्षुधाक्षामकुचयोऽनन्यवृत्तयः ।

तेऽन्वहं गृहभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥ १५७ ॥

द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डोऽयं वस्ततो यदि ।

संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥ १५८ ॥

नो वा तदा महाज्ञेन तमोऽस्यागं विदधसे ।

इत्युक्त्वा गृहभिर्धर्ममतयो यतयोऽभ्यधुः ॥ १५९ ॥ युग्मम् ॥

धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।

प्रभो प्रभौद येनैतत्प्रजामो दितयं वयम् ॥ १६० ॥

अथादाय मुनीन्सर्वाऽश्रीवज्रो भुवनार्थमा ।

गिरिं प्रत्यक्षल्लोकान्तरं तृप्तोतथि जवी ॥ १६१ ॥

तत्रैकः क्षुल्लको नास्यादार्थमाणो यदा तदा ।

कापि प्रतार्थं तं यामे समारोहहुर्गिरिम् ॥ १६२ ॥

मा भृङ्गुरुणामप्रौतिर्मनसौति विचिन्तयन् ।

त्यक्त्वा भक्तं च देहं च क्षुल्लकोऽस्याङ्गिरेरधः ॥ १६३ ॥

मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्त्राप्ते शिखातले ।

पिण्डवज्रवनीतस्य विलीनसत्त्वणादपि ॥ १६४ ॥ युग्मम् ॥

शुभधानगतस्यक्ता तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्नर्देवास्तथं चक्रे तन्मन्तरपरिपश्यम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्रे लसन्मुदः ।
 चिदग्राः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवक्त्रं यतथोऽप्युषुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमवावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 सोऽप्युचे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 श्रुत्वेवं सुनयो दधुः शिशुनायमुना यदि ।
 स्वकाये साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारिचञ्चानयोगिनः ।
 आवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसौदत ।
 'गृह्यौत शर्कराचोदमोदकं पानकं च नः ॥१७१॥
 अथपद्मोऽयं मैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततीऽन्यतः ।'
 यामो ध्यालेति ते जग्मुस्तदाभक्षं नगान्तरम् ॥१७२॥
 कृत्वा मनसि तत्तत्पदेवतां सार्धं यो यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुपद्मोऽसावस्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु आयते कल्पतरुर्महद्वृक्षं कर्हिचित् ॥१७४॥
 न एवं तद्विरा प्रीताः श्रीवत्सलामिना समम् ।
 कृतानश्नकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥

मलैतद्भोचभिद्भोचं तमागत्य रथस्थितः ।

प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूंश्चथ ॥ १७६ ॥

ग्रक्रः प्रदक्षिणौचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।

वृक्षादीन्मयन्नुच्चैः खदेहमिव भक्तितः ॥ १७७ ॥

विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।

यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्तं दति चितौ ॥ १७८ ॥ युग्मम् ॥

दृक्कर्मावनिभृदज्ञे श्रीवज्रे खर्गमौयुषि ।

विष्कम्भं दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥ १७९ ॥

इतश्च शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।

पुरं श्रीभिरसंप्राप्तपारं सोपारमौयिवान् ॥ १८० ॥

यथार्थनामा तत्रासौज्जितशत्रुर्महौपतिः ।

प्रिया च धारिणी तस्य समपगुणधारिणी ॥ १८१ ॥

आमौश्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनौ ।

तस्यैश्वरौति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥ १८२ ॥

सुधांशुधामधवलं सा ग्रीलं तदग्रीलयत् ।

तस्या विश्वम्भरायाश्च यदभूव विभूषणम् ॥ १८३ ॥

दर्भिचदोषास्त्रिःशेषं तदा च चितिमण्डलम् ।

जज्ञे धान्येर्विनाम्भोभिर्मोनिवदुःखसङ्कुलम् ॥ १८४ ॥

धर्मप्रधाना सा बन्धुस्त्रिजानेवमथाभ्यधात् ।

जीविताः स्त्र्यः सुखं तावदद्य यावदमौ वयम् ॥ १८५ ॥

विना धान्यकथादुःखं जीवितास्तः किञ्चिद्विरम् ।

तद्वरं खविषं भोज्यसुपशुष्य समाहिताः ॥ १८६ ॥

सुतपञ्चनमस्काराः कृतानग्रनवृत्तयः ।

दःखगेहस्य देहस्य मद्यस्यागं विदमहे ॥१८७॥ युग्मम् ॥

अथेत्यं बन्धवो ऽवोचन्स्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।

गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥

पक्वायासं लक्ष्मूख्यं सा यावन्नाक्षिपद्विषम् ।

वज्रसेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥

तन्मा लोके सुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।

चित्तं वित्तं च पात्रं च दिक्षा पूर्णमिदं चयम् ॥१९०॥

दत्त्वा तदद्य पात्राय ह्यार्घ्यं जग्न करोम्यदः ।

कदाचिद्देवयोगेन यदीदृक्पात्रमङ्गमः ॥१९१॥

हृष्टाय तस्मै विस्मरेत्तुर्भित्तामदत्त मा ।

लक्ष्मूख्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अथाख्यदञ्जसेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।

भद्रे सुभिचं यन्मातर्भविष्यति न संशयः ॥१९३॥

साष्टष्कद्भवताश्चापि स्त्रयमेतदुतान्यतः ।

अथोचे सो ऽप्यदो ऽम्भोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१९४॥

औवज्जस्त्रामिनास्युक्तो यदा भिक्षां तमाप्नुयाः ।

लक्षपाकौदनात्मातः सुभिचं भविता तदा ॥१९५॥

इति श्रोत्रावृत्तं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमाचवत् ।

आविका सा सुदुर्भिचं क्षपयामास लौलया ॥१९६॥

प्रभाते च प्रभात्राक्षेष्टपञ्चांशोरिव मण्डलम् ।

वह्निचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादथागमत् ॥१९७॥

जनः क्षण्णमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
 कालं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थितः ॥ १८८ ॥
 जिनदत्तः सहेय्यां सूनुभिर्वन्धुभिस्ततः ।
 अर्चां चक्रे जिनार्चानामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥ १८९ ॥
 महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगद्भ्यः शान्तचेतसः ।
 वज्रसेनमुनेः पार्थ्यं लोकदयहितं व्रतम् ॥ २०० ॥
 एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवृचवत् ।
 औवज्रस्त्रामिनो वंशः प्रसरन्व्यानशो दिशः ॥ २०१ ॥
 साधुपत्तः सुपूर्वाब्धौ मुक्तावामनिबन्धनम् ।
 औमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नामौन्मनौषितः ॥ २०२ ॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा ऋतेर्गोचरं
 , वंशास्तेषु तनुत्वमयमभजन्मूलं पुनः स्मृतताम् ।
 नन्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः औवज्रसूरेर्गुरो-
 र्वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥ २०३ ॥
 इत्याचार्यश्रोत्रेभ्यश्च विरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्त्रामिस्वर्ग-
 गमनतदंशविस्तारवर्णनो भाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिवज्रगणाधिनाथ-
 पर्यन्तसाधुजनचिषचरिचपुष्पैः ।
 स्वर्गदाम गुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व
 शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

. APPENDICES

The four disciples of Bhadrabahu .

(Uttar. Tika 2. 7) cf. vi 5—21

रायगिहं नयरं चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया । ते
भद्दबाउस्स अतिथं धम्मं सोच्चा पव्वदया । ते सुयं वड्डयं अहि-
ज्जित्ता दढच्चित्ता^(१) एगलविहारपडिभं पडिवत्ता । ते य समा-
क्त्तौए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य
तथा वड्ड । जो य केरिसो ।

वाएंति दंतवीणं दरिदिणो जत्य कंपिरसरौरा ।

सव्वसिल्लीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥

जत्य अदसौयमारुय- निहया सउणादणो विणस्संति ।

पुप्फफलंदलममिद्धा सुक्कंति दमा वि सहसत्ति ॥

ते य भिक्खुयारियं काउं तइयाण पोरिसौए पडिनियत्ता ।
तेसिं च वेव्वारगिरितेणं गंतव्वं । तत्येगस्स गिरिगुह्वादारे चरिमा
पोरिसौ ओगाढा । सो तत्येव ठिअो । बौयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणसमीवे । अउत्यस्स नयरुभासे चैव । ते तत्येव ठिय । तेसिं
कप्पो एसो । जत्य चरिमा पोरिसौ ओगाहइ तत्येव पडिमाए
ठादयव्वं । तत्य जो गिरिगुह्वाभासे तस्स^(२) जिआयं सौयं । सो गिरि-
मारुएण वेविरसरौरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो मम्मं सहंतो रय-
णीए पढमे चैव जाने कालगअो । उज्जाणतयो बौए । उज्जाणसमी-
वत्यो तइए । जो नगरुभासे तस्स नयरुभाए न तइ सौयं ।
तेण सो अउत्ये जाने कालगअो । सव्वे वि देवलोगे उववत्ता ॥
एवं अक्केहि वि सव्वमहिंयासेयव्वं जहा तेहिं अहिंयासियं ॥

(Uttar. Tika 2, 17) cf. viii 1—159.

पुर्व्वं खिदपदद्वयं नगरमासी । तस्मै वत्थुमि खीणे चणगपुरं
 निविट्ठं । तन्नो उसभपुरं । तन्नो कुसगपुरं^(१) । तन्नो रायगिहं
 तन्नो चंपा । तन्नो पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि^(२) नंदवंसे भवमो
 नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंसंभूत्तो उप्पत्तियाइच्चउव्विहवुद्धि-
 समिद्धो सगडालो मंतो । इत्थो य वररुई नाम भट्टउत्तो । सो
 अणुदिवसं युणइ रायाणं अउव्वेहिं अटुत्तरसयपमाणेहिं चाडुय-
 सिलोगेहिं । त्सण^(३) राया । पलोणइ सगडालमुहं । न य सो
 पसंसइ^(४) । तन्नो न देइ किंपि राया । तन्नो वररुइणा अवगय-
 परमत्थेणं सगडालभज्जा ओल्लगिया । जाव भणियं । तुमं सगडालं
 भणसु जेण पसंसइ मम पठियं । इयरोए वि दक्खिलपवन्नाए
 भणित्थो सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं ति तहा वि उवरोह-
 मावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सुभासियं ति । दिन्ना य करच्छो-
 डिया । ताहे दिन्नं रन्ना टोणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे दिणे
 पदस्से सगडालो चित्तेइ । निट्ठित्थो रायकोसो त्ति । नंदं भणइ ।
 भट्टारगा किं एयस्स तुक्के देइ । तुमे^(५) पसंसित्थो त्ति । भणइ ।
 अहं पसंसामि लोइयकक्काणि अविणट्ठाणि^(६) । नंदराया भणइ । कहं
 लोइयकक्काणि । सगडालो भणइ । मम धूयात्तो जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भूया-भूयदिन्ना सेणा-वेणा-रेणाभिहाणात्तो सत्तं वि पठंति किमंग
 पुण अत्तो लो गो ॥ तासिं च पठमा एक्कसिं^(७) सुयं गणहइ वीया दोहिं

(१) B कुसुप्प ।

(२) C तस्सत्थि ।

(३) B तुमिय ।

(४) A पसमण ।

(५) C तुमण ।

(६) C adds पडइ ।

(७) AB ० नं ।

तदया तिहिं जाव. सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तञ्चो अन्नसि दिणे
 राइणा आणावियाञ्चो अंतेउरं । ठवियाञ्चो जवणियंतरियाञ्चो ।
 आगञ्चो वरुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पष्का जक्काए राइणो
 आपुसेण पढियाणि । बीयाण दोप्पि वारा सुयाणि तदयाए तिणि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । राइणा पत्तौयं । वरुइस्स
 दारं निवारिदं । इयरो वि तमेव दौणारट्टमयपोट्टनियं जंतं विऊह-
 वियं^(२) गंगामज्जे ठवेद । किंन कणगमयहत्थेण गंगा^(३) पयच्छद ।
 एवंविहेण विहाणेण पयउद अट्टमयं । जाव लोगो तं तारिसं पेच्छिय
 आउट्ठो^(४) गंगा वि मे देद त्ति । सुया य राइणा वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपञ्चोगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं करेद त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्न पच्चकवं देद तो पत्तियामो । तञ्चो
 संझाए पेसिञ्चो पच्चदगो^(५) पुरिमो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रुइणा वि गंगं थुणिऊण दिसावल्लोयं काऊण ठविया जंते पोट्ट-
 लिया । गञ्चो मट्ठाणं । इयणेण वि अवहरिऊण समयिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिसहिञ्चो सपुरजणवञ्चो गञ्चो गंगं राया । वररुइणा वि
 संथुया गंगा । आहयं हत्थेहिं पाणहि य जंतं । न किंचि लल्लद^(६) ।
 विलक्खौहञ्चो रायपुरञ्चो । दंभगो त्ति निष्पच्छिञ्चो राइणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिञ्चो संझावइयरो । हौलिञ्चो लोगेहिं ।
 पञ्चोसमावञ्चो मंतिस्स वरुई किद्दाणि मग्गद । पुणरत्ति ओल्लगि-
 उमारट्ठो नंदं । कहेइ किद्दाणि । न पडिवज्जण राया । अन्नया
 सिरियस्स वौवाहे रत्थो आञ्चोगो सज्जिज्जद । वररुइणा तस्स

(१) BC चाडुवि ।

(२) AB विअल्लिय ।

(३) C om.

(४) C आउट्ठो ।

(५) B पच्चदयगा ।

(६) C लल्लद ।

दासौ ओलगिया । तौए भणियं^(१) । रत्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो
य ॥ ताहे तेण चित्तिं एयं एयं छिइ^(२) । डिंभरूवाणि मोयगे
दाऊण इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(३) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताइ पढंति । रादणा सुयं । गवेसाविं । दिट्ठा आओग-
सामगी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । नायं च सगडालेण । अइव अनि-
यत्तओ वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एय पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंववत्तो । एवं चित्तिं गओ सभवणं^(४) ।
रादणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ । भो सिरिय
इइसो वुत्तंते । ता एय एयं पत्तयालं । मम रादणो
पायवडियस्स सिरं छिंदिज्जइ^(५) । एवं भणिओ अक्खंदिउमाठत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पओ जेण इइसं
आइससि ममं । ता किं वड्ढणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएइ देहबलिं
कुलोवसग्गस्स । मंतिणा भणियं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलक्खयंतकरो^(६) । न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ । ता
कुणइ एयं । कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुह्वहं करेमि । मंतिणा भणियं । अहं सयमेव अत्ताणयं ताल-
उडविसभवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावग्गस्स खग्गं वाहेज्जसु ।
अलंघणीयां गुरवो भवंति । ता संपाडेइ एयं । न अवसरो अक्खंदि-

(१) C कश्चियं ।

(२) BC बिड्ढु ।

(३) A राउ C रायनंदु ।

(४) A adds एव ।

(५) C अज्जादि ।

(६) A कुलरक्खंकरो ।

यत्कस्मिन् । उद्धरह कुलं अदवसणकुवाओ । अवणेह मण्ण अयसपंकं ॥
 एयं सुणिऊणं अहो संकडं समावडिपं ति एगन्तो गुरुवयणलंघणं
 अन्नन्तो गुरुसरीरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अहवा
 वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
 य तहट्ठिओ चेव जओ भणिस्सुंति लोया फलियं से पावं ति ।
 एवं उभयपासरञ्जू इमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
 पडिवज्जाविओ सिरियओ तं मव्वं । तओ गओ रायसमीवं
 पिट्ठओ सगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिसुहो ठिओ राया ।
 आसूणीणो सगडालो । भणियादं दोतिस्मि वयणादं^(१) । न जंपियं
 राइणा । तओ निवडिओ रायचल्लणेसु । रोसेण य अन्नाऊत्तो
 जाओ राया । तओ अन्नवहरियतालउडस्सु किञ्चं सौसं सिरिएणं ।
 जाओ हाहारवो । राइणा भणियं । किमेयं भो । सिरिएण
 भणियं । देव तुह सासणाइक्कमकारौ एस । तेण देवो न पाय-
 यडियस्सु वि पसोयइ त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं
 खु देवस्सु सरौररक्खगो । ता जो देवस्सु आणं अइक्कमइ तेण
 पिउणा वि न कज्जं । एत्थडियस्सु ममं चेव अवसरो नन्नस्सु जओ
 एवंविहे चेव पए निउत्तोऽहं देवेण । भणियं च ।

भोत्तूण मयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिन्ना ।

अन्नह चंचल्लनेहा आराहिज्जंति कह पड्डणे ॥

राइणा चिंतियं । एयं पि निप्पिहाणं । लोओ अन्नहा मतेइ ।
 ता नूणं वरइइणा पउत्तो उंभो एसो त्ति । ता अक्कमकारौ अहं
 जो एवंविहसुवेक्खंतो ठिओ त्ति । ता संपयं परिसंठवेमि एयं ।

(१) C' adds नहोचियार ।

तत्रो भणियं । कुमार जं अहं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छसु । अहं ते सव्वं संपाडेमि । एवमासासिय सयमेव
 महाविभूरेण अग्निंमि^(१) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेणहसु । सो भणइ । मम भांया ओट्टो थूल-
 भट्टो । तस्स बारसमं वरिसं गणियाए घरं पविट्ठस्स । तस्स दिक्खउ ।
 सो सहाविओ राइणा भणिओ य । पडिवज्जसु कमागयममच्चपर्यं ।
 सो भणइ । चिंतेमि । एत्थ असोगवणियाए चित्तेसु ॥ सो तत्थ
 अइंगओ चिंतितुमाढत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(२) । रज्जकज्ज-
 वक्खित्तानं बह्मसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिज्जण
 नरगं जाइयव्वं होहौ । एए य परिणामदुस्सहा विसया । को
 एयकारणे दुक्खं नरत्तं लद्धुं^(३) हारेइ ॥ भणियं च ।

बह्मविहजम्भकुडंगिगहणि संसारवणि

लद्धइ माणसजम्भि रम्भि तक्खणमरणि ।

जि^(४) विवेदजणनिदिउ^(५) इंदियसुज्ज महहिं

ते इह लद्धौ कोडि वराडिय हारवहिं ॥

तन्हा^(६) विसयसुह्मनिबंधणपियजणाओ^(७) परमत्यओ न किंचि
 सुहं । अवि य ।

इंदियालु दोसंतु त्रायजूयहि उ रमतहं

माणट्टिउ^(८) ऊयवहसुमाणु विसमु पविसंतहं ।

अन्नासत्तं^(९) विसमसत्तु^(१०) जरु घोह विसुक्कहं

पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणैवि न सक्कहं ॥

(१) C अग्निषा ।

(२) AC om.

(३) B लद्ध ।

(४) A जे ।

(५) B निदिय ।

(६) AC तन्हा ।

(७) B सुहं. A विष ।

(८) A माणट्टिउय ।

(९) C असत्तं ।

(१०) A विसत्त ।

इय विसमसहावर^(१) वल्लहर

ओ रागा उररदकरद ।

सुहृपसदहि कारणि मूढमद

दरियखारि सो उरि धरद ॥

तहां । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुद्धु सभाउ न बोद्ध

पवसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्तु न चल्लद ।

अज्जु विरत्तउ अवत् अज्जु नज्जद उव्विग्गउ

इय वल्लहि सुहृगरुयच्चित्तसंतावहि भग्गउ ॥

इय मुणिवि न रज्जद जो कह वि । न य जो विसणहि आरमद ।

सुकयत्तु वियक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि[य]परं परिणमद ॥

ता सव्वहा उज्झिक्खण भोगसंगं किंदिक्खण मोहपासं ।

(१) जाव न जरकडुप्पयणि सव्वंगिउ गमद

जाव न रोगभुयंणु उग्गु निट्ठउ डसद ।

ता धम्महि^(२) मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ ।

अज्ज किं कल्लु पयाणउ जिउ निच्चप्पहिउ ॥

एयं चिंतिउं पंचमुट्ठियं लोयं काक्खण पाउयं कवण्णरयणं ।

तमेव किंदित्ता रयहरणं करेत्ता रञ्जो पायसागञ्जो । धम्मो

वड्डाहि । एयं चिंतियं । राया भण्णद । सुचिंतियं । निग्गञ्जो ।

पेक्कद कवड्ढत्तणेण गणिथाघरं पविसद न व त्ति । आगासतले

गञ्जो पेक्कद । मर्यकलेवरस्सु जणो अवसरद सुहाणि य ठण्णद ।

(१) B विसमविरत्तद ।

(२) Also quoted in *Supasānahacarī* p. 27. v. 355.

(३) C. Sup. ताव धम्मि ।

सो भयवं तद्देव जाद । राया भणद । निव्विष्कामभोगो भयवं
 ति । सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्व-
 दओ ॥ सिरिओ वि किर भादनेहेण कोसाए गणियाए घरमल्लि-
 यद । सा य अणुरत्ता यूलभदे अन्नं मणुस्स नेच्छद । तीसे
 कोसाए उहरिया भगिणौ उवकोसा । तीए सह वरुदई परिवसई ।
 सो सिरिओ वरुदस्स बिद्वाणि मग्गद । सो भाउज्जायामूले भणद ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भादविओगं च पत्ता । तुज्ज वि
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणौ भणिया । तुमं
 सुरामत्तिया । एस अमत्तओ । अं वा तं वा भणिहिसि एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएद । सो नेच्छद । सा भणद । अलाहि मज्झ
 तुमे । ताहे सो तीए अविओगं मगंतो चंदप्पभं सुरं पियद ।
 लो गो जाणद खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं । अन्नया
 राया भणद सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि । सिरिओ
 भणद । सज्जं सामि । परमेयं मत्तवाल्लएण अन्नं कयं । राया भणद ।
 किं मज्जं पियद वरुदई । आमं । कहं । पेच्छद । तओ तेण मयण-
 फलभावियं उप्पलं समणुस्स हत्थे दिअं । एयं वरुदस्स देज्जाहि
 दमाणि अज्जेसिं । तेण अत्थाणीए समागयस्स तं वरुदस्स दिअं ।
 तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(१) आगयं । निष्कूढो खिसिओ । वाउ-
 खेज्जेण पायच्छित्तं से दिअं । तत्ततउयं पिज्जाविओ मओ ॥

यूलभइसामी वि संभूयविजयाणं सयासे धोरणगारं तवं करेद ।
 विहरंतो पाउल्लिपुत्तमागओ । तिखि अणगारा अभिगगं गेणंति ।
 एगो सीहगुहाए । तं पेज्जंतो सीहो उवसंतो ॥ अओ सप्पवसहीए ।

सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कूवफलए ॥ यूलभद्दो कोसाए
घरे । सा तुट्ठा परीसहपराजिअो आगअो त्ति । भणियं । किं
करेमि । उज्जाणगिहे ठाणयं देहि । दिअो । रत्तिं सव्वालंकार-
विभ्रसिया आगया चाडुं पकया । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सक्कए खोभेउं । ताहे सव्भावेण पज्जुवामइ । भगवया वि पडि-
बोहिया ॥ कहं

सरिलक्खेहि समुदो बल्लहि कट्ठामणेहि जइ जलणो ।

तोमिज्जइ ता जीवो विमण्हि अतित्तपुब्बो त्ति ॥१॥

सुइरं वमिउं सह बंधवेहि रमिऊण हिययइट्ठेहिं ।

सुइरं च मरीरं लालियं पि कट्ठुवि गंतव्वं ॥२॥

इट्ठजणं धणधणं विमया पंचंगवण्हं देहं ।

एक्कपण मोत्तव्वं तथा वि दीहामजीवाणं ॥३॥

एवमाइ सोऊण साविगा जाया । जइ रायवसेण अन्नेण समं
वसेज्जा इयरहा बंभचांरिणी ॥ पुले य अभिग्गहे ताहे सौहगुहाओ
माह्ल आगअो चत्तारि मासे उववासं काऊण । आयरिण्हिं ईसि
त्ति अशुद्धिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पइत्तो
वि कूवफलइत्तो वि ॥ यूलभद्दसामी वि तथेव गणियाघरे परदिणं
सव्वकामगुणियमाहारं गेण्हइ । सो वि चउसु मासेसु पुलेसु
आगअो । आयरिया संभसेणं अशुद्धिया । भणिओ, य । सागयं
ते अइदुक्करदुक्करकायस्स । ते भणति तिसि वि । पेक्खइ आय-
रिया रागं करेति अमच्चपुत्तो त्ति काउं । एत्थ वि लोइओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिओ । तथा वि य संमिज्जइ ॥ बीए
वरिसे सौहगुहाखमणो गणियाचरं वच्चामि त्ति अभिग्गहं गेण्हइ ।

आयंरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणंतो गओ । वसही
 मगिया । दिआ । सा सहावेण उरालियसरीराऽविभूसिया
 विभूसिया व 'धम्मं सुणेइ । तौसे सरीरे सो अज्जोववओ ओभा-
 सद । सा नेच्छइ । पडिवोहणत्थं भणइ । जइ किंचि नवरि
 देसि । किं देमि । सयसहस्सं । सो मग्गिउमारद्धो । नेपालं-
 विसए सावगो राया । जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोलं
 कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिओ रायाणएण । वंसदंडय-
 विवरे छोढूण एइ । एगत्य चोरेहिं पंथो बद्धो । सउणो वासइ ।
 सयसहस्सं एइ । सो चोरमेणावई जाणइ । नवरं एज्जंतं संजयं
 पेच्छइ । वोल्लीणे पुणो वि वासइ । सयसहस्सं गयं । तेण
 सेणावइणा गंतूण पुणोइओ पुच्छिओ य । अभए दिओ कहियं ।
 अत्थि कंबलो । गणियाए नेमि । सुओ । तओ तौसे दिओ ।
 ताए वंदणियाए कूढो । सो वारेइ । मा विणासेहि । सा
 भणइ । तुमं एयं सोयसि । अप्पयं न सोयसि । तुमं पि एरिसो
 चेव होहिसि न्ति उवसामिओ ॥ कहं

सौलु सुनिअलु दौहकालु तरुणत्तणि पालिउ

झाणज्जयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ ।

इय हालाहलविसक्षिरेच्छविसयास निवारहि

उज्जलवणु सुवणु धमिउ मं फुंकई हारहि ॥

अभसिउ धीर पइ नाणु वइ आवज्जिउ सुणिगणइ गुणु ।

[ता] संपेइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं जरमरणु ॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावओ अत्ताणं निंदंतो । पेच्छइ

परमनिग्गुणाण वि पसंसणपियत्तं । अइवा

संतगुणकिन्तुणे वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता ।

इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति ॥

तो किं कयाइ समो वि वखेण बगो कलहंसपरियाइ अणुगरेइ ।

किं खज्जोओ तुंलेइ तरणिमंजलं ति ॥

यसंसतो थूलभइमहासुणिं इच्छामि अणुसट्ठिं ति भणिज्जल

तो गुरुमूलं । आलोइयपडिक्कंतो विहरइ । आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरौरपौडाकरा सुणियम्भा ।

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भेत्तुं ॥

भयवं पि थूलभइो तिक्खे चंक्काम्भं न उण क्खिओ ।

अगिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न उण दड्ढो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभइो । पुब्बपरिचिया उक्कडरागा
अहियासिया । इयाणिं सड्ढौ जाया अदिट्ठोसा य तुमे पत्तिय
त्ति उवालद्धो । एवं ते विहरंति ॥ सा य गणिया जहा रक्खा
रहिगस्स दिन्ना जहा य थूलभइस्स गुणे पसंमेइ तहा कहाणयं
आवस्सए दट्ठब्बं ॥ जहा थूलभइेणित्थीपरौसहो अहियासिओ तहा
अहियासियब्बो । न उण जहा तेणं नाहियासिओ त्ति ।

(Uttar. Tikā 3, 1) cf. viii 194—367.

॥ चाणक्यो ॥ गोलविसए चणयगामो । तत्थ^१ चणगो माहणो ।
 सो य सावओ । तस्स घरे साह्ण ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाढाहिं । साह्णं पाएसु पाडिओ । कहियं च^२ राया भविस्सइ
 त्ति । मा दोग्गइं जाइस्सइ त्ति दंता घट्ठा । पुणो वि आयरियाणं
 कहियं किं किञ्जउ^३ । एत्ताहे वि विंभंतरिओ राया भविस्सइ
 त्ति ॥ उम्भुक्कवालभावेण चोदस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगाइं चउरो वेया मौमंसा नायवित्थरो ।

पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोदस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं चेत्र निहत्तं कंद-जोइसं ।

कप्पो य अवरो होइ कच्च अंगा वियाहिया ॥२॥

सो सावओ संतुट्ठो । एगाओ भट्टमाहणकुलाओ भज्जा परिणीया ।
 अत्रयां भादविवाहे सा मादघरं^(२) गया । तौसे य भगिणीओ
 अलेसिं खट्ठादाणियाण दिष्साओ । ताओ अलंकियविभूसियाओ
 आगयाओ । सव्वो परियणो ताहिं समं संलवइ आयरं च^३ करेइ ।
 सा एगाणिणौ अवगौयां अष्कइ । अट्ठिईया जाया । घरं आगया
 दिट्ठा ससोगा चाणक्येण । पुष्किया सोयकारणं न जंपए । केवलं
 असुधाराहिं सिंचंतौ कवलं नौससइ । दौहं निम्बन्धेण लग्गा^(३) ।
 कहियं सगग्गयवाणीए अहंठियं । चिंतियं च णेणमहो अवमाण-
 हेज्ज निद्धणसं जेणं माइघरे वि एवं परिभट्ठो । अइवा

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥१॥

(१) C कञ्ज A कञ्जउ ।

(२) C माउ० B माइय० ।

(३) C लम्पो ।

तद्वा । कञ्जेण विणा नेहो अत्यविद्वज्जण गउरवं सोए ।

पडिवसे निव्वहणं कुणंति जे ते जए विरत्ता ॥२॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियार्हण धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तन्नो गंतूण कत्तियपुत्तिमाए
पुव्वणत्थे आसणे पढमे निसलो । तं च तस्स पत्नीवदस्स राउलस्स
मयां ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो य नंदेण समं तत्थ आगन्नो भणइ ।
एसं बंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिज्जण ठिअो । भणिअो दासौए ।
भयवं बीए आसणे निवेसाहि । एवं होउ । बिंतिण आसणे कुंडियं
ठवेइ । एवं तइए दंडयं । चउत्थे गणेत्तियं । पंचमे जलोवइयं ।
धिदो त्ति निष्कूढो । पदोसमावलो ॥ अणया य भणइ

कोगेण भृत्येसु निवद्धमूलं पुचैसु मिचैसु विट्ठगास्सम् ।

उत्पाद्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥

निगन्नो नयरात्रो^(१) मगइ पुरिसं । सुयं च णेण विबंत्तरिअो
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गन्नो परि-
व्वायगल्लिगेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । सो
समुयाणितो गन्नो । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(२) दारगं देह तो
णं पाएमि चंदं । पडिसुणेति । पडमंडवो कन्नो । तद्विवसं पुत्तिमा ।
मज्जे हिं कयं । मज्जगए चंदे सव्वरसानूहिं दब्बेहिं संजोएत्ता
खौरस्स यालं भरियं । महाविद्या पैच्छइ पिवइ च । उवरिं
पुरिसो उच्छाडेइ । जवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाअो ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वडुइ ॥

चाणक्को वि धाउबिलाणि मगइ । सो य दारएहिं समं

(१) AC om.

(२) A नर च म ।

रमद् । रायनौद् वि भासा । चाणक्को य पडिएद् । पेच्छद् । तेण
वि मग्गिओ । अण् वि दिव्वड । भणद् । गावीओ लेहि^(१) ॥ मा
मारेव्वा कोद् । भणद् । वीरभोव्वा पुहद् । नायं अहा विणाणं पि
ने अत्थि । पुष्किओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायगपुत्तो
एस । अहं सो परिव्वायगो । जासु जा ते रायाणं करेमि । सो तेण
समं पलाओ ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ लग्गा पुरिसा । चंदगुत्तं पउमि-
णौसंडे कुब्बिन्ता रयओ जाओ चाणक्को । नंदसंतिएणं अच्चवल्कीग-
किसोरएणमासवारेण पुष्किओ । कहिं चंदगुत्तो । सो भणद् ।
एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठद् । सो आसवारेण दिट्ठो । तओ णेण
घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ । खगं मुक्कं । जाव निगुडिओ
अल्लोयरणट्ठाए कंचुगं मेल्लद् ताव णेणं खगं घेत्तूण दुहाकओ ।
पच्छा चंदगुत्तो हक्कारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुष्किओ
णेण चंदगुत्तो । अं वेलं सि सिट्ठो तं वेलं किं चिंतियं ति । तेण
भणियं । इदि एवं चेव सोहणं हवद्^(२) । अओ चेव जाएद्^(३)
त्ति । तओ णेण जाणियं । ओगो न एस विपरिणमद् । पच्छा
चंदगुत्तो कुहाद्ओ । चाणक्को तं ठवेत्ता भत्तस्सातिगओ बीहेति
मा एत्थ वज्जेव्वा । मोडोडस्स बाहिं निग्गयस्स पोहं पालियं^(४) ।
दहिक्कुरं गहाय गओ । जिम्भिओ दारओ । अण्णत्थ समुयाणितो
गामे परिभमद् । एगंमि गिहे येदोए पुत्तभंडाणं विलेवो बहिया ।

(१) BC लरहि ।

(२) BC भवति ।

(३) A जावति C जावड ।

(४) B पोडिड ।

एगेण इत्यो मज्झे कूढो । सो दङ्को रोवइ । ताए भणइ ।
 चाणक्यमंगल^(१) ओत्तुं पि न-याणसि । तेण पुच्छिया भणइ ।
 पासाणि पढमं चेप्पति । तं परिभाविथ मग्गी हिमवंतकूडं । तत्थ
 पव्वओ रवथा । तेण समं मेत्ती कथा । भणइ । मंदरज्जं समं
 समेणं विभंजयामो । पडिवणं तेण । ओयविउमाठत्तो एगत्य
 नगरं । न पडइ । पविट्ठो य तिदंडो वत्थूणि जोएइ । इंद-
 कुमारियाओ दिट्ठाओ । तासिं तणएण न पडइ । माथाए
 नौणावियाओ । गहियं नगरं ॥ पाउलिपुत्तं तओ रोहियं । मंदो
 धम्मदारं मग्गइ । एगेण रहेण अं तरसि तं नौणेहि । दो
 भज्जाओ एगं कथं दव्वं च नौणेइ । कथा निग्गच्छंतो पुणो पुणो
 चंदगुत्तं पलोएइ । नंदेण भणियं जाहिंति । गया । ताए वि खग्यं-
 तौए चंदगुत्तरहे नव अरगा भग्गा । अमंगलं ति निवारिया तेणं ।
 तिदंडो भणइ । मा निवारेहि । नव परिसज्जगाणि तुज्झं वंसो
 होही । पडिवणं । राउलमइगया । दो भागा कथं रज्जं ॥ तत्थ एगा
 विसकर्था आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । मा तस्स दिशा ।
 अग्गिपरियंणो^(२) वि विसपरिगओ मरिउमारद्धो । भणइ । वयंसय
 मरिज्जइ । चंदगुत्तो हंभामिंति ववसिओ । चाणक्येण भिउडो
 कथा इमं नौदं सरंतेण

तुच्छार्थं तुल्यसंबंधं^(१) मर्मज्ञं व्यवसायिणम् ।

अर्धराज्यद्वयं कृत्यं यो न हन्यात् न हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स आयाणि ॥ मंद-

(१) A जुंमल, B मंजुल ।

(२) C परिषद्वणे ।

(३) A चानक्यं, B i. marg. ।

मणुस्सा य चोरियाए जीवंति । देसं अभिद्वंति । चाणक्यो अणं
उग्गतं चोरगाहं मग्गह । गम्भो नगरवाहिरियं । दिट्ठो तंत्य
नलदामो कुविंदो पुत्तयदसणाभरिसिओ खणिऊण विलं जलण-
पञ्चालणेण मूलाओ उत्थादंतो मंकोडए । तओ सोहणो एस
चोरगाहो त्ति वाहराविओ । सम्भाणिऊण य दिणं तस्सारक्खं ।
तेण चोरा भत्तदाणाइणा उवयरियं काऊण^(१) वीसत्या सव्वे सकुडुंवा
वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणक्केण महि-
ङ्गियकोडुंविण्हिं सद्धिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेदं होलं ।
उट्ठिऊण य तेसिं उप्पोसणत्थं^(२) गाएइ । इमं पणञ्चंतो गौइयं

दो मज्झ धाउरत्तादं कंचणकुडिया तिदंडं च ।

राया नियवसवत्तो य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(५) इमं च सोऊण अणो असहमाणो कस्सइ अप्पयडियपुव्वं
नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सभावा पायडा होति ॥

पठियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(४) जोयणसइस्सं ।

पए पए सयसइस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अणो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स^(१) निप्पलस्स, बज्जसइयस्स ।

तिल्ले तिल्ले सयसइस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A भत्तपादाइणा उवयरिज्ज ।

(२) C उप्पोसणत्थं ।

(३) C यमेवसवत्तो ।

(४) C, om. the next seven lines.

(५) B corrects उप्पयवसावस्स, A उप्पयवस्स ।

(१) C वुत्तिस्स ।

अशो भणद्

नवपाउसमि पुलाए गिरिनदीयाए सिग्घवेयाए ।

एगाहमहिउमेत्तेण नवणीएण पालिं बंधामि ॥

एत्य वि तां मे होलं वाएहि ॥ अशो भणद्

अच्चाण नवकिसोराण तद्विवसएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं काणमि एत्य^(१) वि तां मे होलं वाएहि ॥

अशो भणद्

दो मज्झ अत्थि रयणाहं^(२) सालिपसूई य गहभिया य ।

क्खिना क्खिना वि रुहंति एत्य वि तां मे होलं वाएहि ॥

अशो भणद्

सयसुक्खिलनिस्ससयंधो भज्ज अणव्वय नत्थि पवासो ।

निरिणो य दपंचसओ य^(३) एत्य वि तां मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दब्बं मग्गियं । जहोच्चियं कोट्टागारा भरिया
सालीणं । ताओ क्खिना क्खिना पुणो जायंति । आसा एगदिवसजाया
मग्गिया । एगदिवसियं नवणीयं ॥ सुवणुप्पायणत्थं च चाणक्केण
जंतपासया कथा । केह भणंति वरदिणया । तओ एगो दक्खो
पुरिसो सिक्खाविओ । दौणाराण थानं भरियं । सो भणद् । जह
ममं कोह जिणद् तो थानं गेएहउ । अह अहं जिणामि ताहे
एगं दौणारं जिणामि । तस्स रुक्खाणं पामा पडंति । अओ न
तौरए जिणउं । जह सो न जिणद् एवं माणसमंभो वि । अवि
नाम सो जिण्णज्जा न य माणसाओ भट्ठस्स पुणो माणसत्तणं ॥

(१) AC तव ।

(२) AC रयणा ।

(३) C om.

(Uttar. Tīkā 2, 43) cf. x. 1—35)

थूलभद्रो आयरिओ चोइसपुव्वो कयाइ गओ एगस्स पुव्वपिय-
मिन्नस्स घरं । महिलं पुच्छइ । सो असुगो कहिं गओ त्ति । सा
भणइ । वणिज्जेणं । तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पच्छा पडिय-
सडियं जायं । तस्स पुव्विज्जएहिं एगस्स खंभस्स देहा दव्वं निहेल्लये ।
तं सो आयरिओ नाणेण जाणइ । पच्छा तत्तोऊत्तं हत्थं काऊणं
भणइ ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेच्छ केरिसं जायं

इय भणइ थूलभद्रो सञ्जायघरं गओ संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अञ्जाणेण भमइ । एवं च भणमाणे
जणो जाणइ । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं इयाणिं तु सडियपडियं
दट्ठुं । अणिच्चयापक्खणत्थं भयवं निदंसेइ ॥ सो आगओ । महिलाए
सिट्ठं जहा थूलभद्रो आगओ आसि । सो भणइ । थूलभद्रेण किंचि
भणियं । न किंचि गवरं खंभऊत्तं हत्थं दावेतो भणिया इओ^(१) ।
इमं च एरिसमित्थादि । तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्सं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कल्लसं पेच्छइ ॥

(Uttar. Tīkā 2, 13) cf. xiii. 1—141.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावदयरेण समुप्पन्नं
 अत्थि दसपुरं नाम नथरं । तत्थ सोमदेवो नाम माइणो । तस्स
 इइसोमा भारिया । तौसे पुत्तो रक्खिओ । तस्साणजो पग्गु-
 रक्खिओ । सो य रक्खिओ अं पिया से आणइ तं तत्थेव अहिज्झिओ ।
 पच्छा घरे न तौरइ पडिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
 वेए संगोदंणे अधिज्झिओ । समत्तपारायणो साखापारओ जाओ ।
 किं बज्झणा चोइस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
 दसपुरं । ते य रायकुलमेवगा नज्जंति रायकुले । तेण संवि-
 दिथं^(१) रओ कयं^(२) जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कथं ।
 राथा सयमेव अओगइयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गा-
 हारो य से दिओ । एवं सो नथरेण सब्बेण अभिन्नंदिज्जंतो हत्थि-
 खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरिअंतरिया परिसा
 आठाइ^(३) तं पि वंदणकलसाइसोभियं । तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाण-
 सालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छइ । ताहे वयंसगे बंधु य सब्बे
 आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयचउप्पयहिरलसुवणाइणा भरियं ।
 ताहे चिंतेइ । अन्नं न पेच्छामि । ताहे घरं अइयओ मायरमभि-
 वाएइ । ताए य भणइ^(४) । मागयं पुत्तं त्ति । पुणरवि मण्णत्था
 अण्णइ । सो भणइ । किं न अओ तुज्जं तुट्ठी जेणं मए सब्बं नयरं

The following story is verbally taken from Haribhadra's
 Com. on the Āvaśyaka Nirṇukti

(१) A संदिमियं C सचिमिय ।

(२) C कथिय ।

(३) B adds पच्छा घरं गओ ।

(४) A ताए इसाइ भवत्ति, B ताहे च भवइ ।

विष्णुद्वयं चोद्दिष्टाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए । सा भणइ । कहं पुत्त
मम तुट्ठी भविस्सइ । जेणं तुमं वड्डणं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जि-
उमागओ । जेण संसारो वड्डिज्जइ तेण कहं तुस्सामि । किं तुमं
दिट्ठिवायं पठिउमागओ ॥ पच्छा सो चित्तेइ । केत्तिओ सो होइ ।
तं पि अज्झामि जेण माउतुट्ठी भवइ । किं मम लोकेणं तोसिएणं ।
ताहे भणइ । अओ कहिं सो दिट्ठिवाओ । सा भणइ । साज्झणं
दिट्ठिवाओ ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चित्तिउमारट्ठी ।
दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः । ताहे चित्तेइ । नामं चैव सुंदरं । जइ
कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि । माया वि तोसिया भवइ ।
ताहे भणइ । कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा । सा भणइ । अण
उष्कुधरे तोसलिपुत्ता नामायरिया । सो भणइ कसं अज्झामि ।
मा तुभे उक्कुगा होइ । ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चैव चित्तं तो न
सुत्तो रत्तिं । बिइयदिवसे अण्णभाए चैव पट्ठिओ । तस्स पिदमित्तो
बंभणो उवनगरग्गामे परिवसइ । तेण स हिज्जो न दिट्ठो अज्ज
पेष्सा मि णं ति उक्कुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुत्ताओ एगं च
खंडं^(१) संसुहमेइ^(२) । सो पत्तो पुच्छइ । को तुमं । सो भणइ ।
अज्जरक्खिओऽहं । सो तुट्ठो उववूइइ । सागत्य अहं तुभे
दट्ठुमागओ । ताहे सो भणइ । अतौहि अहं सरौरचिंताए
जामि । एयाओ उक्कुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य ।
दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पठगं दिट्ठो । तेण तहेव
सिट्ठं । सा तुट्ठा चित्तेइ । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं । नव
पुत्ता चेत्तव्वा खंडं च । सो चित्तेइ । मए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि

(१) BC add इतोयमोति ।

(२) C om.

अङ्गयणाणि वा घेतव्याणि दसमं न सत्त्वं । ताहे गम्भो उच्छुवरं ।
तत्थ चित्तेद । किह एमेव अतीमि मोहो^(१) जहा अयाणंतो ।
जो एएसिं सावगो भविस्सुद तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगपासे
अच्छद पत्तोणं । तत्थ य ठडुरो नाम सावगो । सो सरीरचिंतं
काऊण पडिस्सयं वच्चद । ताहे तेण दूरट्टिण तिसि निसौहियाओ
कयाओ । एवं सो हरियाए दडुरेणं सरणं^(२) करेद । सो पुण
मेहावौ तं अवधारेद । सो वि तेणेव कमेण उवगओ । सत्त्वेसिं
साह्णं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
नार्यं^(३) । एस न सड्डो । पच्छा पुच्छद । कओ धम्मगमो । तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ । साह्णि य कहियं । जहेम
सड्डूपुत्तओ^(४) जो सो कसं हत्थिखंधेण अरुणोओ^(५) । कहं ति ।
ताहे सत्त्वं साह्द । अहं दिट्ठिवायं अण्णादउं तुभं पाममागओ ।
आयरिया भणंति । अहं दिक्खाअभुवगमेण अण्णादज्जद । भणद ।
पव्वयामि^(६) । सो वि परिवाडौए अण्णादज्जद । एवं होउ त्ति
परिवाडौए अण्णामि । किं तु मम एत्थ न जाद पव्वउं । अअत्थ
वच्चामो । एस राया ममाणुरत्तो । अओ य लोगो पच्छा समं
बला वि नेज्जा । तन्हा अअहिं वच्चामो । ताहे तं गहाय अअत्थ
गया । एसा पढमा मेहनिप्फेइया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
एक्कारस अंगालि अहिज्जियाणि जो दिट्ठिवाओ तांसलिपुत्ताणं आय-
रियाणं सो अणेण गृह्णिओ । तत्थ य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।

(१) B गाहो ।

(२) A om. C and Haribhadra दडुरेण सरणं । B दडुर गादादणमेण ।

(३) A om

(४) B सड्डो पुत्तओ ।

(५) B अभिओओ ।

(६) A पव्वयामि ।

तेसिं दिट्ठिवाओ वड्ठओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चइ उज्जेणि-
मण्णेणं । तत्थ य भद्दुत्ताणं थेराणं अंतिथं उवगओ । तेहिं अणु-
वूहिओ धव्वो कयत्थो न्ति । अन्नं च । अहं संलिहियसरौरो नत्थि
मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि । तेण तह न्ति पड्डि-
वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भणइ । मा वहरसामिणा समं अज्जे-
ज्जासि वासं । पडिस्सए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं समं एगमवि
रत्तिं संवसइ सो तेण सह मरइ । तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
वहरसामिसगासं । बाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा
किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ
य । अवसिट्ठं च येवखीरं । पभाए साह्मण साहंति । ते अन्न-
मज्जाण वागरंति । गुरू भणंति । न-याणह तुम्हे । अज्ज मम
पडिच्छओ एहि न्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि न्ति । पभाए
आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो । तोसलिपुत्ताणं सया-
साओ अज्जरक्खिओ । आमं । साउ सागयं । कहिं ठिओ । बाहिं ।
ताहे आयरिया भणंति । बाहिं ठियाणं^(१) किं जायइ अण्णाइउं
किं तुमं न-याणसि । ताहे सो भणइ । खमासमणेहिं अहं भद्द-
गुत्तेहिं भणिओ । बाहिं ठाएज्जासि । ताहे उवउत्ता जाणंति ।
सुंदरं । न निक्कारणे भणंति आयरिया । अज्जह । ताहे अण्णाइउं
पवत्तो । अचिरेण कालेण नव पुव्वा अहिज्जिया दशमं आठत्तो
घेत्तुं । ताहे अज्जवहरा भणंति । जवियं ति करेहि । एयं परि-
कम्भं एयस्स । ताइ पि सुज्जमाणि चउव्वीसं जवियाणि गहियाणि
अणेण । सो वि ताव अण्णाइ ॥ इओ य से माघापियथरो सोणेण

गहिया । उज्जोयं करिस्सामि । अंधकारतरं कथं । ताहे ताणि
अप्पाहिंति । तहं वि न एह । तओ उहरओ मे भाया फग्गु-
रक्खिओ सो पट्टविओ । एहि सव्वाणि वि पव्वयंति जइ
आवूह । सो तस्स न पत्तियइ । जइ ताणि पव्वयंति तो तुमं पव्व-
याहि । सो पव्वइओ ॥ अज्झाओ य अज्जरक्खिओ । जविएसु अतौव
घोळिओ । पुच्छइ । भयवं दसमस्स पुव्वस्स किं मेसं । तत्थ
विंदुसमुद्दसरिसवमंदरेहिं दिट्ठं करेति । विंदमेत्तं गहियं ते ।
समुद्दो अच्छइ । ताहे सो विसायमावओ । कत्तो मम सत्तो
एयस्स पारं गंतुं । ताहे आपुच्छइ । भयवं अहं वच्चामि । एस
मम भाया आगओ । ते भणंति । अज्झाहि ताव । एवं सो
निच्चमेव आपुच्छइ । तओ अज्जवहरा उवउत्ता । किं ममाउं
चेव वोच्छिज्जितंगं । ताहे नाणेण नायं । जहा मम थोवमाउं न
य एस पुणो एहि त्ति । अओ ममाहितो वोच्छिज्जिहिंति
दसमपुव्वं । तओ तेण विसज्जिओ दसपुरं गओ । तत्थ सव्वो
सयणवग्गो पव्वाविओ माया भाया भगिणी ॥ ^(१)जो सो तस्स खंतओ
सो वि तेसिं अणुरागेणं तेहिं समं चेव अच्छइ । न पुण भिगं
गेहइ लज्जाए । किइ समणओ पव्वइस्सं । एत्थ मम धूयाओ
सुएहाओ नत्तुईओ । तासिं पुरओ न तरामि नग्गओ अच्छिउं ।
सो तत्थ अच्छइ । बज्जसो आयरिया भणंति । ताहे सो भणइ ।
जइ ममं जुवलएणं कुंडियाए कत्तएणं उवाहणाहिं अओवइएण य
समं पव्वावेह तो पव्वयामि । पव्वाविओ । सो पुण चरणकरण-
सज्झायं अणयत्तंतेहिं गेएहावियव्वो । ताहे भणंति । अच्छइ

(१) all down to the end is omitted by Hemacandra.

तुभे कडिपट्टएणं । सो वि थेरो भणइ । कत्तएण विणा न तरामि । ताहे भणंति । अक्खउ एयं पि । करगेण विणा दुक्खं उच्चारपासवणं वोसिरिउं । तथा बंभसुत्तगं बंभणचिंधं अक्खउ त्ति । अवसेसं सव्वं परिहरइ ॥ अन्नया चेइयाणं वंदयां गय्या । आयरिया चेइक्खाणि गाहेति । भणइ । सव्वे साउणो वंदामो एयं कत्तइलं मोत्तुं । एवं भणिओ । ताहे सो जाणइ । इमे मम पुत्ता नत्तया य वंदिस्संति । अहं कौस न वंदिस्सामि । ताहे सो भणइ । किमहं न पव्वइओ त्ति । ताणि भणंति । किं पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तबंभसुत्तगार्इणि भवंति । ताहे सो जाणइ । एयाणि वि ममं पडिचोदंति ता क्खेमि । ताहे से पुत्तं भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तेणं । ताहे भणंति । जाहे उण्हं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि त्ति । एवं ताणि मोत्तुं करइलं । तत्थं से पुत्तो भणइ । मत्तएणं चेव सखाभूमि गमइ । एवं जलोवइयं पि सुयइ । ताहे आयरिया भणंति । को वा अणे न-याणइ जहा बंभणा । एवं तेण ताणि मुक्खाणि । पक्खा ताणि पुणो भणंति । सव्वे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइलं ॥ ताहे सो रुद्धो भणइ । सह अज्जयपज्जएहिं ममं मा वंदइ । अजे वंदेहिंति ममं । एयं कडिपट्टयं न क्खेमि ॥ अन्नया तत्थं साह भत्तं पक्खइइत्ता कालगओ । ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणट्टयाए आयरिया भणंति । एयं महाफलं भवइ ओ साउं वइइ ॥ तत्थं य पढं पव्वइया सज्जिया । तुभे भणेज्जाइ । अणे चेव वइमो । एवं ते उवट्ठिया । तत्थायरिया भणंति । अहं सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ जं तुभे चेव सव्वे । भणइ अणे चेव वइमो । ताहे सो थेरो भणइ ।

किं पुन एतु वडुतरिया निज्जरा । आयरिया भणंति । बाढं
 किमेतु भाणियव्वं । ताहे सो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ।
 आयरिया भणंति । एतु उवसग्गा उप्पज्जंति । चेडुव्वाणि
 लग्गंति । *जइ तरसि अहियासेउं तो वहाहि । अह नाहियासेसि
 ताहे अहं न सुंदरं भवइ । एवं सो घेरो कओ । ताहे सो
 उक्खित्तो । साइ पुरओ वडंति पक्खओ संजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुड्डएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कडिओ । सो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अज्जेहिं भणिओ । मा
 मोच्चिहिसि । ततु मे अज्जेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ
 दोरेण बद्धो । ताहे सो लज्जिओ तं वइइ नग्गओ । मा पेक्खंति
 सुण्हाओ । एवं तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढं ।
 पक्खा आगओ तहेव । ताहे आयरिया भणंति । किं अज्ज खंता
 इमं । ताहे सो भणइ । सो एसो अज्ज पुन उवसग्गो उट्ठिओ ।
 आणेह साउयं ति सुरिणा भणिए सो भणइ । किमेतु साउएणं ।
 जं दड्डव्वं तं दिट्ठं । चोलपट्टओ चेव मे भवउ । एवं ताहे^(१)
 चोलपट्टयं गेण्हाविओ । तेण पुव्विं अचेलपरौसहो नाहियासिओ ।
 पक्खाहियासिओ त्ति ।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[अस्तु य अभिनिकुलमणे चोरा संवेगमागया खिप्यं ।
तेषां सह पव्वहया जंबु वंदामि अणगरं ॥ १५५ ॥*
सौहृता निक्षंतो सौहृता चैव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरनाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५६ ॥*
मगहासुं सुग्गामे रट्टउडो अज्जवं च रेवह य ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वहओ ॥ १५७ ॥*
तेण कणिट्ठो भाया परिणीओ नागवासुदं धूयं ।
कवडेषं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो ।
नामेण सिवकुमारो कुमरो अंतेउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
ळुं ळुं तवं आयं बिलपारणेण जो कासी ।
दढधम्मकयाहारो भावसुणो वरिसबारसगं ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो बंभे चट्ठ रायगिहे ।
इअउसहस्स धारणि- पुत्तो पडिबोहियकलत्तो ॥ १६१ ॥]*
जो नवजुअणपसरे विउलियकंदप्पदप्पमाहप्पो ।
सो जंबू परमरिसी अपण्णिमो केवली जयउ ॥ १६२ ॥
सिरिजंबुदंसणिणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुब्बी दिसउं भई ॥ १६३ ॥

(1) In the commentary these 7 verses are said to be only found in some modern MSS. and they are called परकृत "spurious." The commentary was written 1497 A.D.

सिञ्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मण्णपियरं दसाक्रालियस्स निञ्जूहगं वंदे ॥ १६४ ॥
 चउदसपुब्बिस्स नमो असभइस्सावि^(१) जस्स दो सौसा ।
 संभूयविजयनामा घेरो^(२) तह भइबाह्ण य ॥ १६५ ॥
 दसकप्पव्ववहारा निञ्जूढा जेण नवमपुब्बाओ ।
 वंदामि भइबाहुं तमपच्छिमसयलसुयणाणि ॥ १६६ ॥
 एक्को गुहाइ हरिणो बौओ दिट्ठौविसस्स सप्पस्स ।
 तदओ वि कूवफलए कोसघरे थूलभइमुणौ ॥ १६७ ॥
 सौहो वा सप्पो वा सरीरपौडाकरा मुणेयव्वां ।
 नाणं व दंसणं वा चरणं व न पञ्चणा भिच्छुं ॥ १६८ ॥^(३)
 [न दुक्करं अंबयलुंबितोडणं न दुक्करं सिक्खियनस्सियं मए^(४) ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणौ पमयवणंमि वुत्थो ॥ १६९ ॥^{*}
 निच्चं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरियूलभइस्स^(५) ॥ १७० ॥^{*}
 ओ हावभावसिंजारसारवयणेहि जेगक्खेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७१ ॥^{*}
 कोसाए लवंतौए पुराणपूयारहस्सभणियार्द ।
 ओ मण्यं पि न खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७२ ॥^{*}
 ओ अञ्जुभउलायअपुलपुलेसु मण्ण अंगेसु ।
 दिट्ठेसु वि न ऊ खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७३ ॥^{*}

(१) A •स्सामि नस्स । (२) MSS घेरे ।

(३) verses 168 and 182 are quoted above p. 11.

(४) A •निचियर, B has only the of 169—pratikā 18.

(५) MS. usually writes पूडि ।

ओ मह कडक्कविक्खेवतिक्खसरधारणौहि + + + + ।
 मेरुं व्व निप्पकंपो स थूलभद्दो चिरं जयउ ॥ १७४ ॥*
 अखलियमरट्ठकंदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स ।
 तिक्कालं तिविहेणं नमो नमो थूलभद्दस्स ॥ १७५ ॥*
 कोसासंसग्गीए अग्गीए ओ तथा सुवन्नु व्व ।
 उष्कलियवज्जलतेओ स थूलभद्दो मुणी जयउ ॥ १७६ ॥*
 वंदामि चलणजुयलं मुणिणो सिरियूलभद्दसामिस्स ।
 ओ कमिणभुयंगौए पडिओ वि मुहे न वि डसिओ ॥ १७७ ॥*
 पणमामि अहं निच्चं पयपउमं तस्स थूलभद्दस्स ।
 अद्धक्खिप्पिक्खयादं कोसाए न जेण गणियादं ॥ १७८ ॥*
 धम्मो स थूलभद्दो मयरञ्जयकुंभिकुंभनिम्भद्दणो ।
 निम्भद्दियमोहमम्मो ओ गुरुणा वन्निओ अहियं ॥ १७९ ॥*
 न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउं थूलभद्दद्वाणगिं ।
 तिजयदमणो वि मयणो खयं गओ जत्य मयणं व ॥ १८० ॥*
 पणमह भन्तिभरेणं तिक्कालं तिविहकरणओएणं ।
 सिरियूलभद्दपाए निहणियकंदप्पमडवाए ॥ १८१ ॥*] (१)
 भयवं पि थूलभद्दो तिक्क चंकमिउं न उण द्विओ ।
 अगिसिद्दए दुत्थो चाउआसं न वि य दद्धो ॥ १८२ ॥
 चउरो सौसे सिरिभद्दवाज्जणो चउहि रयणिजासेहिं ।
 रायणिहे सौएणं कयनियकज्जे नमंसामि ॥ १८३ ॥

(१) The verses 169—181 are, according to the commentary, only found in (at that time) modern MSS.

जिण्कण्परीकणं जो कासौ जस्स संयवमकासौ ।
 सिद्धिचरस्मि सुहृत्प्री तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥
 कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविओ तओ जाओ ।
 उज्जेणीए संपद्- राया सो नंदउ सुहृत्प्री ॥ १८५ ॥
 सोऽज्जुण गुणिज्जंतं सुहृत्पिणा नणिणगुणमज्जयणं ।
 तक्कालं पव्वइओ चदत्तु भज्जाओ बत्तीसं ॥ १८६ ॥
 तिहि जाभेहि सिवाए अवससहिथाए विहियउवसगो ।
 साहियकज्जो तियभेहि पइओऽवतिसुकुमाणो ॥ १८७ ॥
 निज्जूढा जेण तथा पक्खवणा सव्वभावपक्खवणा ।
 तेवौसइमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८८ ॥
 पढमणओगे कासौ जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे ।
 कालगसूरी बज्जयं लोगणओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥
 अज्जसमुद्गणहरे दव्वलिण घिप्पण पिहो सव्वं ।
 सुत्तत्यचरमपोरिसि समुट्ठिण तिसि किइकक्षा ॥ १९० ॥
 सङ्काणं गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतण गमितस्स ।
 मंगुस्स न किइकक्षं न य वीसं घिप्पइ किंचि ॥ १९१ ॥^(१)
 जाइसरे^(१) सौहगिरौ वरसौसा आसि जस्मिमे चउरो ।
 धणगिरिधरे समिए वइरे^(२) तह अरिहदिक्खे^(३) य ॥ १९२ ॥
 सुमिणे पौओ पयपुक्खपडिगहो^(४) जस्स हरिकिसोरेणं ।
 सिरिवइरसमागमणे^(१) तं वंदे भइगुत्तगुत्तं ॥ १९३ ॥

(१) Comm. एतेषां चतुर्षांमपि चरित्रं प्रायः क्वापि न दृश्यते ।

(२) A जाय०, B जाइ ।

(३) A यय० ।

(४) B चरह ।

(५) MSS. य ।

कक्षाविभ्रंतरदीववासिणो तावसा वि पव्वइथा ।

जस्साइसयं दट्टुं नं समियं वंदिमो समियं ॥ १८४ ॥

वेसमणस्स उ'सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ ।

ओ तुंबवणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ जाओ ॥ १८५ ॥^(१)

[तुंबवणसन्निवेसाउ निग्गयं पिउसगासमन्नीणं ।

कप्पासियं कसु जुयं माऊइ समन्नियं वंदे ॥ १८६ ॥*

ओ गुण्णगेहि बालो निमंतिओ भोयणेण वासंते ।

गिंक्खयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥ १८७ ॥*

उज्जेणौए ओ जंभगेहि आणक्खिऊण थुयमहिओ^(१) ।

अक्खीणमहाणसियं सौहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १८८ ॥*

जस्स अण्णाए वायगुत्तणे^(१) दसपुरस्सि नयरस्सि ।

देवेहि कया महिमा पयाणसारिं नमंसामि ॥ १८९ ॥*

ओ कक्षाइधणेण^(१) वि निमंतिओ जुव्वणस्सि गिहवइणा ।

नयरस्सि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥ २०० ॥*

जेणुद्धुरिया विज्जा आगासगमा महापरिज्जाओ ।

वंदामि अज्जवयरं अपक्खिमो ओ सुयहराणं ॥ २०१ ॥*

भणइ य आहिंडिज्जा जंबुद्वीवं इमाइ विज्जाए ।

गंतूण माणसगं विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*

(१) After this verse A has the following words which are reckoned as a verse :

अइ सुकयउभवासो धक्कायायसुनियं दस वयर ।

त्रिराइलउरवं कप्पाययमजवं धोर ।

'The verses 195 and 206 belong together. (२) B यूररहिओ ।

(३) A adds sec. m. च, B ननओ ।

(४) B कक्काय ।

भणं य धारेयवा न ऊ दायवा मए दसा विज्जा ।
 अंपड्डिया य मणुया होहिति अओ^(१) परं अओ ॥ २०३ ॥*
 माहेसरौउ^(२) सेसा पुरौउ^(३) नीया ऊयासणगिहाओ ।
 गयणयलसणवदन्ता वयरेण महाणभावेण ॥ २०४ ॥*
 जसुसि य वेउव्विय- नहगमणपयाणसारिलद्धौओ ।
 तं वंदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥*^(४)
 नाणविणयप्पहाणेहि पंचहि सण्हि जो सविहियाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमच्चवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
 कहुणाण वयरसामौ जं उज्झिय उत्तमदुमबौणो^(५) ।
 आराहियं लहुं तेण खुड्डण्णावि संतेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरौरपुयं ज कामि रहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरौ अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयंमि नयरंमि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो- ।
 सिरिवयरसामिसौसं तं वंदे वयरमेणरिसिं^(६) ॥ २०९ ॥
 नाऊण^(७) गहणधारण- हाणिं^(८) चउहा पिहौकओ जेण ।
 अणुओगो तं देविद्वंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
 निप्पावकुडसमाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सुरौ ।
 सुत्तयतदुभयविओ तं वंदे प्रसमित्तगणिं ॥ २११ ॥

(१) A नओ ।

(२) B माहेसरु ।

(३) B पुरौ ।

(४) Comm. चउसि केव्विज्जावादादं पृथक् पृथक् वाच्यं इति । प्रत्येकपा दसा
 एवाहं नाया दह्यते । These verses except the last one are taken
 from the Avāṣyaka Niryaṇti 8, 40 ff.

(५) A अणुओ ।

(६) A अहरं ।

(७) B नमिउच ।

(८) B चउहा ।

गङ्गिधनवपुष्पसारो दुष्कलियापूसमित्तगणिवसहो ।
 विष्णो अवंशपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुष्किष्किंमि पण्टे पुणरवि नेलित्तु समणसंघाओ ।
 मञ्जराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तथा ॥ २१३ ॥^(१)
 सुत्तत्यरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि संपन्ने ।
 देवङ्घुखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुसिरिसमिण्णाइल सावयसच्चसिरिसाविथायुणिं ।
 ओसप्पिणोइ चरमं वंदे दुप्पसहसुणिवसहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिसौ तीए एत्ते^(२) य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्विदेहे पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ बंभिसुंदरि- रायमईचंदणापसुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पंडइ गुणइ निसुणइ इणमो गुणसंथवं महरिसोणं ।
 सिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Guzerātā) which are reckoned as a verse द्रव्यानुयोग मयितानुयोग चरचकरवानुयोगइ धर्मकथानुयोग
 ४ य चारि अनुयोग कह । (२) A इत्ते. B एवे ।

सिञ्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निञ्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
 मणगं पडुच्च सिञ्जंभवेण निञ्जूहिया दसञ्जयणा ।
 वेद्यालियाद् ठविया तन्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 क्हिं मासेहिं अहीयं अञ्जयणमिणं तु अञ्जमणगेण ।
 क्कसापापरियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
 आणंदयंसुपायं कासी सेज्जंभवा तहिं धेरो ।
 असभदस्स य पुष्का कहणा य त्रियालणा संघे ॥ ४ ॥
 . तुम्हारिसा वि सुणिवर मोहपिसाएण जंद कलिज्जंति ।
 ता साउ तुमं चिय धीर धीरिमा कं समन्नियउ ॥ ५ ॥
 दसअञ्जयणसमेयं सिञ्जंभवस्सरिविरदयं एयं ।
 लज्जयाउयं च नाउं अट्टाए मणगसौसस्स ॥ ६ ॥
 एयाओ दो चुलाउ आणिया जक्खिणीद् अज्जाए ।
 सौमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्टाए ॥ ७ ॥
 खुळो ऽसणदौहळो अहिंयं काराविओ [स] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा संवेगमावज्जा ॥ ८ ॥
 कहमेयं संजायं रिसिहज्जा पाविया मण घोरा ।
 ता देवयाद् नौया सौमंधरमामिणो पासे ॥ ९ ॥
 सौमंधरेण भणिया अज्जि खुळो गंओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अज्जाणं , धम्मस्सि य निच्चला होसु ॥ १० ॥

Verses 1-4 occur in the Niryukti ; I do not know whence
 the rest is taken. Verses 7-10 refer to the legend related in
 IX 84-100.

on R̥ṣimaṇḍalastotra v. 210-212.

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुण्यमित्रर्षयस्तयः ।
 एको दुर्बलिकापुण्यो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुण्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुण्यमित्रो ऽसौ प्ररयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यक्षेत्रकालभावाम्बलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमवन्तौ कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठाषादेषु मासेषु भावाद्गोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनान्पमन्यं मौलयता सता ।
 षड्विंशचनया मार्मैः कृच्छ्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेष्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
 अत्रान्तरे घृतपुण्यमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति ह्यष्टास्मै तद्ददाति सा ।
 स यान्पृच्छति सर्वर्षीन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।
 वस्त्रलब्धिवस्त्रपुण्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्राम्बरं क्षेत्रमवन्तौ मथुराथवा ।
 कालः श्रौतर्तुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
 कृच्छ्रेण परिधानार्थं तथैका पोतिकार्जिता ।
 प्रातर्यापारयिष्यामि सो ऽथैत्य याचते मुनिः ॥ ११३ ॥
 तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वगणस्य सः ।
 तपसोर्जितया लब्ध्या वासः प्ररयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्पमित्रो नव पूर्वाण्यधौतवान् ।
 स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥
 स तेन दुर्बलो ऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।
 पुंरे दशपुरे रक्तपटपादोपजौविनः ॥ ११६ ॥
 एतान्तरचितं ते तु प्राङ्गर्भो भिन्नवो ऽधिकम् ।
 ध्यानिकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥
 आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानमाधवः ।
 एष दुर्बलिकापुष्पमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥
 ते ऽप्यूचः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्गृहे ।
 न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥
 प्राह प्रभुरसावाज्यं विना भुङ्क्ते न कर्हिचित् ।
 ते तं स्माद्भुः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२० ॥
 आनयने घृतपुष्पमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।
 दुर्बलिकापुष्पमित्रं निन्युगंवाञ्जया गृहम् ॥ १२१ ॥
 तं भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सस्मार स श्रुतम् ।
 क्षारे क्षेप इव व्यर्थं तस्मै ऽभृत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥
 भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृतां वौच्य तस्य ते ।
 निर्विषा जगद्भुः आद्वर्धमं अलान्तिकं गुरोः ॥ १२३ ॥
 विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुरचितः ।
 गोष्ठामाहिल इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥
 विन्ध्यो ऽस्त्यंयतिमेधावान् सूत्रार्थयणक्षमः ।
 आलापकक्षणे सूत्रमण्डन्यां मो ऽतिस्विद्यते ॥ १२५ ॥

117 c MS. ना । 120 a MS. प्राङ्गः प्रभुमा० c MS. om. न । 121 MS.
 आनये घृतपुष्पमित्रं तस्मात्प्र० । 125 a MS. विन्ध्योऽति०

स प्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत् ।
 प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चिन्नदीयताम् ॥ १२६*॥
 ततो दुर्बलिकापुण्यमित्राचार्यरचितैः ।
 आदिष्टो दत्तवान्सो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥
 प्राह दुर्बलिकापुण्यमित्रो ऽन्येषुः प्रभून्प्रति ।
 स्वामिन्नगुणितं बन्धुगृहे विस्मरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥
 अतो मे नवमं पूर्वं त्वयं यास्यत्यचिन्तितम् ।
 इदि दध्युरथाचार्या श्रुतज्ञानाम्बुराश्रयः ॥ १२९ ॥
 महाभेधाविनो ऽप्यस्य श्रुतं चेद्यात्यचिन्तितम् ।
 हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधसाम् ॥ १३० ॥
 सानुग्रहो ऽय शिष्येषु भगवानाचार्यरचितः ।
 अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥
 कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय चषिभाषितम् ।
 तृतीयः सूर्यप्रशस्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥
 धारणायहणाशक्तिं वीक्ष्यैव स ह्यपार्द्रधीः ।
 कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चक्रे चतुर्विधम् ॥ १३३ ॥
 आचार्यरचिताचार्या यथा देवेन्द्रवन्दिताः ।
 आसंस्तथोच्यते ऽन्येषुर्जगमुक्तो मयुरापुरीम् ॥ १३४ ॥
 तच्च भूतगुहाख्यस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।
 इतश्च प्राम्निदेहे ऽगात्रमस्कर्तुं हरिर्जिगम् ॥ १३५ ॥
 नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।
 सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथास्थितम् ॥ १३६ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षेऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
 एवं निगोदजीवाबां वक्तुं वेत्तौश किं न वा ॥ १३७ ॥
 प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्थरचितः ।
 कौतुकाद्बहुविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥
 गत्व स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
 प्राहार्थरचितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
 प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
 गृह्णाम्यनग्नं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
 ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यख्लोकितम् ।
 यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
 ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भरतो ऽयं न मानवः ।
 विद्याधरो व्यक्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
 यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो नहि ।
 तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
 ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
 प्रीतः सौमन्वरक्ततां प्रशंसां हरिरप्यवक् ॥ १४४ ॥
 माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
 ईदृशस्य नृपस्य यचाभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
 इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राञ्जलमुदः ।
 प्रतौचस्व जणं शक यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
 ये ऽस्मिराः स्मिरन्त तेषां स्याद्वृते ऽद्यापि वामवाः ।
 यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरुच प्रभृन्प्रति ॥ १४७ ॥

141 a MS. मागाचच्छतद्वय । 145 a MS. दधनोद्भवः । 147 c MS. यद्यं-
 नीतिच्छ्रुत्वा ।

सुसुचवः करिष्यन्ति निदानं वोच्य माममौ ।

निःसत्त्वत्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥

कुरु किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः ।

विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद्विवम् ॥ १४९ ॥

आययुर्यतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।

अत्रायान्त्विति गुरुभिर्हक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥

प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।

अत्रागाद्वासवस्तेन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥

दृष्टो ऽभविष्यत्सो ऽस्माभिर्निर्गो किं ललितः क्षणम् ।

तैरुक्तो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥

देवेन्द्रवन्दिताश्चासन्त एवमार्यरचिताः ।

विहरन्तो ऽन्यदा जग्मः पुरं दशपुराङ्गयम् ॥ १५३ ॥

तदो ऽत्यितो ऽक्रियावादी मथुरापुरि सो ऽधमः ।

पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥

तदा तत्र न वाद्यन्ति साधुसंघाटकस्ततः ।

सङ्गेन प्रैषि सूरौणां तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥

वृद्धत्वात्प्रभुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः ।

प्रहितो वादलम्बिर्हि तस्य चास्ति विगेषतः ॥ १५६ ॥

क्षणादादे जितस्तेनाक्रियावादी निरुत्तरः ।

वर्षेण रचितो वर्षारात्रं तत्रास्तिकैरसौ ॥ १५७ ॥

दधुरन्येद्युराचार्याः कोऽत्र भावी गणाधिपः ।

ज्ञातो दुर्बलिकापुण्यमित्रस्तत्रोचितस्तु तैः ॥ १५८ ॥

तेषां स्वजनवगैस्य संमतः फल्लुरचितः ।
 विद्वान्गोष्ठामाहिलेस्य तमाह्वयथ सूरयः ॥ १५८ ॥
 वक्त्राज्यतैलकुम्भानां निदर्शनमदर्शयत् ।
 त्रयोऽप्यर्धसुखीकृत्य वक्त्राद्यैः प्रेरिताः पुनः ॥ १६० ॥
 वक्त्रास्तौवन्त एव स्थलेन किञ्चिन्नगद्यपि ।
 बह्वस्त्राज्यावयवाः स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥
 'स्वजनान्ते' अभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
 दुर्बलिकापुण्यमित्रो निष्पावकुटसंनिभः ॥ १६२ ॥
 विज्ञेयस्तैलकुम्भाभः शुद्धधीः फल्लुरचितः ।
 गोष्ठामाहिलसाधुर्मां प्रत्याज्यघटतुल्यधीः ॥ १६३ ॥
 तस्मादुर्बलिकापुण्यमित्रो गणभृदस्तु वः ।
 स्वजनानिति संबोध्यास्मै शिवां सूरयो दधुः ॥ १६४ ॥
 हंहो दुर्बलिकापुण्यमित्रार्थं फल्लुरचितम् ।
 प्रति गोष्ठामाहिलं च वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥
 पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिलफल्लुरचितौ ।
 वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो मयौवाम्निगणाधिपे ॥ १६६ ॥
 'अपि चाकृते कृते वा न कुर्वे' रोषमप्यहम् ।
 एतत्सहिष्यते नैष तद्भावं भो सदोद्यतैः ॥ १६७ ॥
 अनुशिष्योभयं पचमित्यं सूत्रार्थरचिताः ।
 प्रत्याख्याय निराहारं शुभम्यानाद्ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥
 श्रुतं गोष्ठामाहिलेन स्वर्थयुः सूरयो मम ।
 आगात्यप्रच्छ गणभृत् स्थापितः को जनानिति ॥ १६९ ॥

कुट्टदृष्टान्तमाकर्ण्य स्थित्वा पृथगुपाश्रये ।
 आयातो वसतावभ्युत्थितः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १७० ॥
 तिष्ठात्रैवेति तैरुक्तः स स्थित्वापाश्रये पृथक् ।
 द्वेषाद्भुद्याहयत्यन्तान् तु शक्नोति तान्मुनीन् ॥ १७१ ॥
 अथ पौरुषमाचार्याः कुर्वन्ति न प्रणेत्यसौ ।
 ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटतुल्या महर्द्धयः ॥ १७२ ॥
 शिष्यो ऽनुभाषते तेषां विन्ध्यस्तत्र प्रणेत्यसौ ।
 तत्र कर्मप्रवादाख्ये पूर्वं कर्मोच्यते ऽष्टमे ॥ १७३ ॥
 यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
 प्ररूपयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निऋतः ॥ १७४ ॥
 तद्विस्तरो ऽयं विज्ञेयो विज्ञेरावशकागमात् ।
 क्षुब्धो न विन्ध्यस्तदाक्य[दिष] द्वेषाद्दक्षिणतः ॥ १७५ ॥
 सूरिर्दर्शनलिकापुंश्चमित्रः प्राप्तः क्रमाद्विभम् ।
 ततान तत्पदोद्द्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥
 इत्यार्यरक्षितगुरोरनुवास्य शिष्य-
 निष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।
 संबन्ध [वर्ध] मभिधाय यमर्थसारं
 संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखौ जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices.

VARIA LECTIO.

FIRST SARGA.

32 d. ईरुवि० A, Ca, Ah 1 Pu.—33 b यथाविधिः A, B, Ah 2. 3. Be, Pu.—47 a. ०कटु० C, कटुं D, कटु Pu.—48 c. ज्ञानरस Ah 1. 3. Ca. Be, Pu.—726. मरेहितः Ah 1. Be.—74 c चक्षुष० D, Ah 1, Be.—77 d. नान्यथा seems to be the original reading, as all Mss. perhaps with the exception of B, have it. The preceding aksara is doubtful. C, Ah 1. बाहु; Ah 2. बाहु Be, Pu. बाकचः C pr. m., D. Ah 3. बाक चि.—81 c Be, Ca, Ah 1 युता परामव.—84 c. The Mss. spell शिरस्कषापि or (D, Pu) शिरस्कषापि; as शिरस्कदि occurs in the next verse, we ought to correct it here in शिरस्कनापि.—88d Ah 1, Pu. प्रमदः; D प्रमद. —91 c A, C sec. m., Be, Ah 1. 2. 3. भगवान्—96 c A. Be. निजोक्त—114 a Ah 3 चरणे; A चरणे; Ca. Ah 1. 2 चरणेनाः Be चरणेनाः 141 d राश्विः D. Ca. Ah 2 sec. m.—148 a उवाच च C Ah 2. Pu 168 a प्रवीयमानान् all Mss. 1—d नाहं नन Pu. नाहं नन D Ca 186 d for वराणि C has चोवर, Ca वसन.—196 a चोवदय Ca, Ah 3 sec. m.—b पशामनः Ca, Ah 1. 2. 3, Be, Pu.—199 a अशयान् Ah 1. 3. Ca.—253 d शुद्धाका B, Be, Ah 1—262 d कश्चिच्छब्दः B, D. Ah 1. 260 c मुनिमतिः Ca, Ah 2. 3, Pu. मुनिपतिः Be.—275 b वेदना Ca, Ah 3.—284 d अञ्चक्षुः all Mss. 1 297 b व्यमथन C, Ah 2. Pu.—301 c नदिद B, C sec. m., Ah 1. 3, Be. Pu.—305 b तेषां B, C sec. m., Ah 1. 2. 3, Be.—331 d मज्जामतिः Ca. Ah 2. Pu. 349 b बह्वनायका A D Ah 1. 3, Be.—376 a च क्षुत्सु, Ca, Be, Pu, Ah 2 380 b यद्वं Ca, Ah 2.—414 b प्रत्याख्यातं C, D, Be, Pu, Ah 2. 3 pr. m. 423 c मशकः शुशुभे तामि० D, Pu.—430 b प्रभं B. Ah 1. 2, Be, Pu.—437 a मला B, Ah 1, Be.—444 d माधन B, Ca, Ah 1—345 d स्वेयम० A, D sec. m., Pu.—465 b महेयधः A, Ah 2. 3, Pu.—466 b in the margin of D is mentioned a variant यावदादशवत्सर्गं.

SECOND SARGA.

13 c तदेव च० B, Ah 1, Be.—22 a भानि for पानि C sec. m., Pu.—86 c d. च पश्चामस्तव Ca. Ah 1. 2 sec. m., Be.—92 b मत्ताग्निनाः Be, Ah 1; मत्तान् प्रभा० A; मत्ताग्निना० Ca.—102 a मला for तना C sec. m.,

Ah 2, Pu; प्रतोस्य for गमय्य.—c पक्षीवौदौयो Be, पक्षीवौदौयो Pu.—107 d रथ्यो Ca.—116 b भविष्यति D sec. m., Ah 1, Be, Pu.—141 b चोत्यं A; चोत्यं Be, Pu.—145 b अंबर्नानांशुशोभितं A.—170 c चौरौ D, Ah 1. 3; चौर Pu, चौर्य, Ah 2.—190 d सधुविंदाखादिपुवत् all Mss. except Pu: •विहादिपुवत्. My reading is conjectural in order to restore the metre.—192 c पलायते C, Pu.—199 c दानदा Ca, Pu.—213 d वार्धन्या A, B, D, Be (so also in Abhidhānacintāmaṇi 1021) 214 c •नासाद्य C sec. m., Ca, Be, Pu, Ah 3.—240 b खट्वे D, Ah 2.—241 a लयनं A, Be, Ah 2.—251 b प्रभा यदि. D, Pu.—252 c चिंतावेशा स्तु. C, Pu, Ah 1.—254 d भांडौ A, C sec. m., Be. Ah 3.—281 d स for च C, सु. Ah 1. Be.—311 बंधु for बंध in a: A, B, C, Ah 2 pr. m., Pu; in b: B, C, Ah 2 pr. m.—321 d •रण्वरि. Ca, Pu.—325 b तौ च A, B, D, Ah 1. 3 sec. m., Be, Ca.—333 b बौर्य C, Ah 2.—343 b जागलं A, C pr. m.; पिट्ठं पलं Be, Pu, C sec. m.—359 a •कोद्रवधनं C, Pu.—390 d all Mss. except A read the last pāda: तद्व्यस्य रव क्षमिः This seems to be the correct reading; क्षमिः however must be written for क्षमिः which is against the metre.—392 a सगरौर A. Be.—419 a तौर A, B, Ah 1. 2. 3, Be.—420 b चयि Be, Pu. This is perhaps the correct reading.—435 c •मिलौ Pu, •मिः ते C.—437 a स पश्यन् C sec. m., Be, Pu.—444 d •न्यानया D, Be, Pu.—•नया Ah 2.—458 b वसन्••D, Ah 2. 3, Be, Pu.—474 b सुर्ति. Mss.—490 c गला C, D, Pu.—492 d नामां C, Ah 2. 3, Pu; नासं Ca.—546 d •वारौ. Be, C i. marg. चारौवद.—564 c चेडास्तु A, B.—574 a लौलो. A. D pr. m.—628 d •म्यं C, Be.—644 d •मपि व. D, Ah 2. 3, Pu.—666 r चांडा. A, B.—672 c •दतुरा D, Be.—704 a लब्धावसरः C, Be.—707 d C corrects मेडकाः is मेडकाः, and adds a Guzerati gloss i. marg. तेवज गदा तेवज पंचनि सालु. Be. Pu read मेडकाः, Ah 1 मेडकाः—732 c चरुतरा. A, Be. Ah 2.

THIRD SARGA.

18 d विभवे. A, Ah 3, Be.—43 c तस्याद. C, तस्यास्वध. Be.—61 c सुचद् all Mss. except D; सुचद् seems to occur only in Vedic Literature.—64 d यदा यदा A, B. Ah 1. 3.—75 d मतिः C sec. m., Be.—86 d चम्येन तमोयमा all Mss.—99 d •नदेवा D sec. m., Ah 1. 3.—104 b बलितीक्षि च A, Ah 3.—108 b ज्वन्तु C, Pu.—112 c पडसंड C, Ah 1, Be.—161 a राजाप्र. A, C, Pu, Ah. 2. 3.—163 d भ्रवं सखे D, Ah 3.—165 d च for तु C, Ah 2.—169 c दुष्प्राय Ah 1. 2; d रौषो वारिषे Be. Pu. Ah 1. 2.—173 c स्तोषाभ्या. Ca, Ah 1.—174 d ब्रूय all Mss.—182

b वषेवा: Be, Ah 1. 2. 3 (3 corrected from वषवः)—184 a नदेचिलोकि A, C, Pu, Ah 3.—185 d कथानिधि: D.—194 d गौन A, Ah 1. 2.—197 b वद्वाय D sec. m., भद्वाय Be, च्छाय A, वडाय Pu.—200 a स्वमपदानु A, C, Pu, Ah 1. 3.—212 c यद्यन् D, विद्यन् Ah 1.—214 d वसन्तपुरपत्तनं A, Be.—220 a कपूरपूर C, Be.—226 a तत्पार्थ D, Ah 3.—245 d कृवे Ca, Be, Pu, Ah 2. कृवे Ah 1.—256 b पाद्यो all Mss. except Be.—after 283 Ca has the following verse: निनदन्मगलानोद्यः पठन्मगलपाठकः ।
उपहृन्माषलवणो गौयमानगुणात्कर (sic); C adds this verse i. marg. but reads the last pada: सक्तौयमानमगलः ।

FOURTH SARGA.

28 c प्रचेल Ca, Pu; प्राचव Ah 1. 2. 3, Be.—42 d सक्तो C, D, Ah 1. 2, सक्तौ Pu, सक्तो Be.

FIFTH SARGA.

1 क इतथ A, Pu.—3d यानमग्निमः Ah 1, C sec. m.—6 d कानि D, i. marg.; पकज पाठान्न - 31 b तथा Ca, Ah 1. 2. 3.—सर्षर्षो C, Pu, Ah 1. 2. 3.—40 d वृष Mss. 72 b च्छात्यर्थ A, D sec. m. —106 a भवमृति D, Ah 1. 2. 3.

SIXTH SARGA.

28 d दुःख करोति Be, D sec. m.—29 d वचो D, B; वाच Ah 1.—37 d and 38 c instead of कौटका: A has कसयः Ca कसयः—71 c भवदुःख A, Ca.—77 d यतोभवं Be, A 1. 2; भवः Ah 3; न का Ca.—87 b सधारणा D, Ah 1. —द लोका A, Ah 1, Pu. 117 c दूत A, Ah 1; वृष the remaining Mss.—142 d दिव्य B, C, Pu, Ah 1. 3.—219 d नदेवा D, Ah 1, Be.—239 d दुदत्कर Ca, Ah 1. 2. the correct reading is probably उदत्कर: found only in Ah 3. —246 a बाजहृदा C, D, Be, Ah 2.

SEVENTH SARGA.

15 c नाकोष Ca, Ah 2 sec. m., नाकोष्ठा D, Ah 1. 3; 2 pr. m. 32 a तेनाथ Be, Pu, Ah 3.—42 a मरुः Ah 1, सुयुः Ah 2, मयुः Be. —56 b. The second pada in Ah 1. 2. 3 reads: एव च यप्रनःययन, so D pr. m., C i. marg., B² (वि for य).

EIGHTH SARGA.

8 d भूखी Ah 1.—23 b, c कचे वरवचिमुदा । मलच्छन्ना पुनकाय C.—30 b वधत् Pu, Be, Ah 1. 2. 3.—34 b मोघ for माघ A.—48 a मयः or

सञ्जं all Mss. except Pu; सञ्जंते चात्र शङ्काणि D.—60. b विचारवं A, C, Pu.—77 a सदासत्तो Be, Pu, Ah 2. 3.—84 d प्रकटयन् D.—119 b निवेद्यन् Ca, Pu, Ah 1. 2.—122 a सौवस्यै B, Be, Ah 3.—133 c ईयु. A, B, Be.—136 c दुष्कारकार C, Pu, Ah 2 pr. m., 3—156 b. and 159 b शकुल for शकुनि in Ca, Be, Ah 1. 2. 3.—169 a समाधिर्वन्तो all Mss. except Pu.—178 c इदमप्यधिकं B, C, Be, Ah 2.—183 d स्नेह. B, C 213 b प्रतिवेश. Ah 3; म्णि. Pu; म्म. Ca.—215 b राजा A, C, Pu, Ah 2; नदी C, Ah 2.—217 b तदा Ca, Ah 1.—219 a घोषे C, Be, Pu, Ah 1. 2 pr. m.—233 b दृष्ट all Mss.—261 d म्मञ्जोति C.—263 c नाटकं B, Ah 1; म्माहकं C.—283 c सत्तरद्वया A, C, Ah 1; सत्तरं Ah 3; सत्तरं Be; सत्तल. Ca; सत्तर D, A 2 pr. m.; सत्तरन् Pu.—292 b सोष्णा F, C, Ah 2. 3.—344 b. 345 a, 360 b: our Mss. usually spell कौलिक instead of कौलिक, and in 348 c, 349 c, 350 b दृष्टि for दृष्टि!—365 b मद. मदी. Ca, Ah 3.—367 a समुद्गते: Ca, Be, Pu, Ah 3.—368 b ज्योति महेष्मिनि A, D.

NINTH SARGA.

73 a किमुद्वप. B, C, D.

ELEVENTH SARGA.

16 c पश्यन् all Mss.—46 b महेव for मन्वेव A.—47 a कथयामासुर्भ. Ah 2. 3.—52 a स्वादु स्वादु A, C, Pu, Be; स्वादुस्वादु. Ah 3.—56 d स्यात्तदा D; स्यात्तद्य (!) Ah 1.—62 c d the second line in Ah 2. 3: श्रावकः संप्रतिरभूत् विशेषेण तदादि तु ॥—64 d अ्यधिकं Ah 2. 3, Pu.—86 d अपासनं Ah 3, Pu.—103 c अकार्यत महासत्ता: A, B, D, Pu, Ah 1. 2. 3.—111 d शक्तिधन. Mss.—117 समाचारो in a Pu, in c Be, in both C; विभक्त्य (!) A, C, D, Pu.—130 d दिशन्तं all Mss.—150 b सुकुमार. Ah 2. 3, Be.—160 b तु for च Ah 2. 3, Be.—168 d दृष्टं Ah 2. 3.—178 d स्यक्ता च देव C, Ah 1.

TWELFTH SARGA.

1 b ति for च Ah 2. 3.—27 a स जान. Ah 1. 3, Be.—122 d पद्य: A, Pu; पद्य D.—158 a ज्योत्सना. A, Ah 3, Pu.—224 d त्रा for च Ah 2, Be.—233 a पूर्वीत A, C.—d पूर्वभूत् A, C; पूर्वभूत् Pu.—249 b वक्ष्यामि all except Ah 3.—259 a एव च Be, Ah 1. 2. 3.—263 c d सोपनिमित्त-ध्यातृदोषिकां—266 b साम्यलि Be, Ah 2.—267 b तस्य धर्मो निश्चय च D; all remaining Mss. have the reading of the text, some with the variant न धर्म.—277 b द्यौवदि Ca, Be, Pu, Ah 1. 2. 3.—291

d. ०युनः C, Be, Ah 2.—298 a b विषया हि निर्विचित्रो विषयाः सुविचो-
पमाः Ah 2. 3—300 b ०य्यन् A,C,D, Ah 3.—after 306 D insert the
following versē : तथा गृहोत्ता प्रवक्ष्या चोवसस्त्राभिनाःपतैः । तस्मात्स्त्राभा-
न्नुनोन्मोपि विहारं चकृर्वास्ततः ॥—320 a अस्त्रादुःखार्थं दद्यान् Be. Pu. Ah 1.
3. 3—325 b लक्ष्मिपतिनं A,C,D.—329 a दृत्वा D, Be. Ah 1. 2. 3.—
359 d मुदाभवत् C, Pu —356 b यस्यां for यत्र Be, Ah 1. 2. 3.—364
d भस्कार A, D.—367 b त्वास्त्राजान् A,C,B,D, Pu. Be Ah 1. 3.—377
o विभक्तिः Ah 1, विभक्ति the remaining Mss.

THIRTEENTH SARGA.

1 a ०चोदायिनः Ah 1.—16 d तासामति Ca Pu—33 a ०वदस्त्राह Ah
2.—42 c ०दुष्टपुरघाते Ah 1. 2. ०दुरघाः C, ०वरघाः Be, ०सरघाः D,
०जवघाः Ah 3. ०दपनगरघाते Pu.—59 b रत्नपवित्रितः C, Pu. —75 c यदिह
A,B,C,D, Pu.—111 d तस्यो वय A,D C, Be. Ah 2.—124 a गतुमुः Ah 2.
3.—133 d ०योगसाक् Ah 2. 3.—151 b कथं च नः C,D, Ah 2.—164 d
विलोमस्य अथादपि Ah 1. 2. 3. Pu.—179 d तदा for तथा C Pu.—185,c
जोवितास्त्रः all Mss. except Ah 1. —199 c जिनार्षायाः A,C,D, Ah 1.;
जिनादोनाः Be.—The verse जबूमनिप्रभृति is wanting in Ca, Be, Pu,
Ah 1. 3.

CORRIGENDA.

1 77 d	for	वाङ्मनोन्यथा	read	वाग् वि नान्यथा	(cf. <i>Varia Lectio</i>).
84 c	„	शिरस्तेषापि	„	शिरस्तेषापि	
99 d	„	यदेवं	„	यदेवं	
168 a	„	प्रबोयमानान्	„	० माषान्	
214 b	„	० धिराद्य	„	० धिरोप्य	
215 d	„	नियुक्तेः	„	भियुक्तेः	
217 a	„	सहितः ताभि०	„	सहितस्ताभि०	
240 d	„	सुक्ताम्नव०	„	संक्रान्तं व०	
262 a	„	० ज्ञाप०	„	० ज्ञप०	
277 c	„	चाभ्य०	„	वाभ्य०	
290 d	„	द्वितीयकौष	„	द्वैतियौकौष	
323 b	„	भारय०	„	भारय०	
„ d	„	तत्पदा०	„	तत्पदा०	
355 c d	„	गार्हप्यह्नो	„	गार्हप्यह्नो	
398 d	„	शारिकाः	„	सारिकाः	
416 c d	„	० मृतं सा०	„	० मृतसा०	
417 a	„	विविधा०	„	विविधा०	
II 36 b	„	लिषामपि	„	लिषामिमे	
40 a	„	अवभः श्रेष्ठो	„	अवभश्रेष्ठो	
71 c	„	„	„	„	
121 c	„	प्रवश्याथां	„	० या	
138 a b	„	जम्बूमु०	„	जम्बूमु०	
158 b	„	बन्धनां	„	बधूनां	
210 a	„	गजेन अन्य०	„	गजेनान्य०	
216 a	„	गजो	„	गजः	
254 b	„	० धूमिके	„	० धूमिके	
269 b	„	सा तथा	„	सामथा	
II 311 a and b:	for	बन्ध०	„	बन्ध०	
312 b	for	भो	„	भोः	
324 c	„	अन्यदा द्वारा०	„	अन्यदाद्वारा०	
333 b	„	बौर्य	„	बौजे	
342 b	„	आह्वयं	„	आह्वयं	

360 a	for	०भोजने	read	०भोजने
363 d	॥	च	॥	वा
376 a	॥	०निर्विघ्न	॥	०निर्विघ्नः
390 d	॥	०दुस्र इव विदुस्त्रिं	॥	०तदुस्र इव त्रिभिः
394 b	॥	०सादयन्	॥	०सादयन्
392 b c	॥	०पुरे प्र०	॥	०पुरे प्र०
418 a	॥	वार्यमाचो	॥	वार्यमाचो
431 b	॥	०रपि	॥	०रपि
443 d	॥	हय०	॥	हये०
444 a	॥	०नाथः	॥	०नाथ
452 a	॥	०दग्धा जो०	॥	०दग्धोजो०
462 b	॥	०कच	॥	०कच
490 c	॥	०गन्ध नि०	॥	०गन्धानि०
508 d	॥	०दृष्टा गन्ध०	॥	०दृष्टागन्ध०
546 d	॥	०हारिच	॥	०हारिच
574 a	॥	०जो०	॥	०जो०
591 c	॥	०त्यदो	॥	०त्यदो
596 a	॥	०तप	॥	०तप
624 b	॥	०च	॥	०वा
720 d	॥	०महावाजर०	॥	०महावाजर०
III 81 d	॥	०सुप्रतं	॥	०सुप्रतं
113 a	॥	०हारिच	॥	०हारिच
156 d	॥	०च कृतायेय	॥	०चरितार्थय
IV 48 a	॥	०प्राप्तव	॥	०प्राप्तव
50 b	॥	०चैव	॥	०चैव
V 8 d	॥	०तयव	॥	०तयव
66 b	॥	०भवन्	॥	०भवन्
98 d	॥	०समोद्यत	॥	०समोद्यत
VI 30 a	॥	०वचजारी	॥	०वच स जारी
120 d	॥	०नया	॥	०नया
After 125 add युष्म ॥				
136 a	for	०निजागम	॥	०निजागम
170 d	॥	०सामोद्यत	॥	०समोद्यत
239 d	Compare Varia Lectio.			
246 b	for	०च	read	०चि
VII 18 d	॥	०का	॥	०का
29 c	॥	०च	॥	०च

VIII 79 b	for	याद्यो	read	यायाद्
149 b	„	तु	„	ऽय
178 c	„	अधिक	„	अधिक
292 a b	„	चोष्णा रम्भा	„	चोष्णारम्भा
369 d	„	च नः	„	जनाः
421 c	„	निवेश	„	निषाद
437 a	„	साध	„	साध
IX 56 a	„	सदा	„	तदा
73 a	„	किमुद्ग	„	किमुद्गि
XI 37 b	„	ततः	„	पुनः
89 d	„	वर्तया	„	वर्तया
118 c	„	साध	„	साध
XII 158 a	„	श्रेष्ठ	„	श्रेष्ठ
210 c	„	ते स्म	„	ते स्म
308 b	„	अन्तर	„	अन्तर
376 d	„	बन्ध	„	बन्ध
XIII 161 d	„	तुदीतयि	„	दीतयितु

16042

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL LIBRARY

Author

Title *Shaviravali chasita (2nd ed)*

2944

Call No. *T. 837.5. f*

Date of Issue	Issued to	Date of Return

Library of the
ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
Call No. 2944/T. 837.5. f
Accession No. 16042.....